

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DCÉRY NOČNÝCH ULÍC:
FENOMÉN PROSTITÚCIE NA SLOVENSKU V ROKOCH 1918–1938
DISERTAČNÍ PRÁCE

2023

Mgr. Dominika Kleinová

University of Pardubice
Faculty of Arts and Philosophy

DAUGHTERS OF NIGHT STREETS:
THE PHENOMENON OF PROSTITUTION IN SLOVAKIA IN THE YEARS
1918–1938

Doctoral thesis

2023

Mgr. Dominika Kleinová

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Práci s názvem DCÉRY NOČNÝCH ULÍC: FENOMÉN PROSTITÚCIE NA SLOVENSKU V ROKOCH 1918–1938 jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 03. 2023

Mgr. Dominika Kleinová

PODĚKOVÁNÍ

Ďakujem vedúcej dizertačnej práce prof. PhDr. Milene Lenderovej, CSc. za cenné rady, poznatky a poskytnutie archívnych materiálov, ktorými som obohatila predkladanú prácu. Ďalej sa chcem poďakovať osobám, ktoré som stretla vo vedeckom živote a posunuli vpred moje výskumné aktivity (Mgr. Ondrej Ficeri PhD., Doc. PhDr. Peter Podolan, PhD., Mgr. Martin Počátko PhD.). Špeciálne poďakovanie patrí Mgr. Denise Nešťákovéj, PhD. za možnosť zúčastniť sa zaujímavých projektov a publikovať výsledky výskumu. Ďakujem za spoluprácu a podnetné rozhovory Dr. Christiane Brenner a Martine Salakovej († 2020) .

ANOTACE

KLEINOVÁ, Dominika. *Dcéry nočných ulíc: fenomén prostitúcie na Slovensku v rokoch 1918–1938*. Pardubice: Ústav historických vied UPCE, 2023, 214 s.

Predkladaná dizertačná práca skúma fenomén prostitúcie v medzivojnovom Československu na príklade mesta Bratislava a Košice. Prostredníctvom analýzy medicínskych, politických a sociálno-umeleckých diskurzov chceme poukázať na jej vývoj a reflexiu v slovenskej spoločnosti. V súčasnosti dejiny prostitúcie predstavujú aktuálnu témou, ktorou sa zaoberajú historici od staroveku až po 20. storočie. My sme sa zamerali na medzivojnové obdobie, pretože je knižnicou minulej a podstatnej skúsenosti, ktorá má presah do súčasnosti. V roku 1922 bol prijatý aboličný zákon o potieraní pohlavných chorôb, ktorý zmenil dlhodobú paradigmu reglementácie. Verejné domy boli zrušené a prostitútky prestali byť pod policajným a lekárske dozorom. Aký mal dopad aboličný zákon na ich život a výkon „remesla“? V dizertačnej práci ukážeme ako miestne úrady bojovali proti prostitúcii po prijatí zákona 241/1922, ako odborníci reflektovali tento problém a ako ho vnímala laická verejnosť a umelci.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Prostitúcia, 1918-1938, Československo, 241/1922, aboličný zákon, reglementácia.

ANNOTATION

KLEINOVÁ, Dominika. *Daughters of Night Streets: The Phenomenon of Prostitution in Slovakia in the years 1918–1938*. Pardubice: Institute of Historical Sciences UPCE, 2023, 214 p.

During the second decade of the 20th century, after the end of WWI, the phenomenon of prostitution was extended in towns and individually regulated by policies and states. The situation in the new state of Czechoslovakia was influenced by the political and medical discourses in the country, and by the morality of philosophical ideas. The abolishment of prostitution was a popular opinion in society and was presented by president T.G. Masaryk in the 19th and 20th century. He promoted the abolitionism movement. His efforts about abolitionism of prostitution culminated in 1922, when Law No. 241 “O potírání pohlavních nemocí” (Combatting sexually transmitted diseases) was accepted. The consequences of this policy were fatal, not only for the brothels, but also for the women, who worked in them. Before 1922, prostitution was tolerated as a necessary evil by most society. Prostitution was controlled by the state, workers were required to hold health cards and attend regular medical examinations. After the abolitionist law had been accepted, the count of brothels decreased. Prostitution was moved to streets in this period, and was not under control. The state administration was supposed to create shelters for night time workers where they had to be properly educated. This project was unsuccessful for economical reasons. The abolitionism law had a lot of defects. The decline of brothels caused prostitutes to move to bars, taverns and cabarets. For example, hotel usage of prostitution increased. The effectiveness of the abolition law was low and the ban of brothels ineffective because the prostitutes used alternative locations for sex. The global development of abolitionism was broken by the war. The Second World War brought a rise of prostitution again.

The presented thesis analyses the phenomenon of prostitution in the interwar period in Czechoslovakia on the example of cities Bratislava and Košice. Attention is focused on the political-legal, social and cultural aspects of this multi-layered phenomenon. The primary aim is to develop the research about the phenomenon of prostitution through analysing medical, political, social and art discourses during the interwar period in the Czechoslovakia. Data will be extracted from historical and archival records in Slovakia and Czech Republic. The dissertation thesis will be an interdisciplinary and comparative study focused on prostitution,

sexuality and sexually transmitted diseases. A systematic and comprehensive approach to prostitution in the interwar period was underreported in Slovakia. The topic is one of the subject less studied by medical and social history in Slovakia, nevertheless in the Czech Republic, researchers focused on the history of prostitution and created interesting studies. Much of the current literature on prostitution pays particular attention to pornography, art and photography. We focused on the interwar period, because it is a library of past and essential experience that extends to the present.

KEYWORDS

Prostitution, law 241/1922, venereal diseases, regulation, abolitionism Slovakia, Czechoslovakia, 1918 – 1939, 20th century.

OBSAH

EXKURZ DO BUDÚCNOSTI.....	14
ÚVOD.....	16
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRÁCE.....	19
1.1 Metódy	24
1.2 Prehľad prameňov	24
1.2.1 Archívne pramene.....	25
1.2.2 Tlačené pramene (odborné knihy a noviny)	26
1.2.3 Umelecké pramene	28
1.3 Historiografia: dejiny prostitúcie a súčasné koncepty	29
1.3.1 Fenomén prostitúcie ako bádateľská výzva na poli súčasnej historiografie.....	33
1.3.2 Náčrt historického obrazu prostitúcie	35
1.3.2.1 Antické kňazky lásky.....	35
1.3.2.2 Hriešnice stredoveku.....	37
1.3.2.3 Svet kurtizán	40
1.3.2.4 Očista mravov – Od Márie Terézie po vznik Československa.....	42
1.3.2.5 V tieni vojny	43
1.3.2.6 Nový smer.....	43
1.3.2.7 Slovenský štát	45
1.3.2.8 Príživníctvo	46
1.3.2.9 Súčasný feministický prístup k prostitúcii	48
1.4 Prostitúcia, prostitútky, pohlavné choroby a dobová odborná literatúra	49
1.4.1 Náčrt odborného diskurzu o prostitúcii v lekárskej spisbe	49
1.4.2 Diskurz o pohlavných chorobách	51
1.4.3 Prostitúcia ako vrodenná choroba v kriminologickom kontexte	56
1.4.4 Prostitúcia vo svetle eugeniky	58
1.4.5 Prostitúcia ako sociálne zlo.....	59
1.4.6 Hrozba rodiny a zdravej spoločnosti	60
2 PROSTITÚCIA V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU: KONTINUITY A DISKONTINUITY	63
2.1 Historický prehľad reglementačných opatrení.....	63
2.2 Exkurz do politickej situácie v Československu.....	68

2.3 Aboličný zákon 241/1922 a jeho bezprostredný dopad.....	71
2.4 Implementácia zákona 241/ 1922 vo vybraných mestách Slovenska.....	76
2.4.1 Prostitúcia po prijatí aboličného zákona v Bratislave a Košiciach.....	79
3 PROSTITÚCIA V KONTEXTE SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA NA PRÍKLADE MEDZIVOJNOVÉHO ČESKOSLOVENSKA.....	92
3.1 Sociálno-ekonomické a demografické pozadie prostitútok	95
3.1.1 Vek.....	95
3.1.2 Náboženstvo.....	98
3.1.3 Rodinné pomery.....	98
3.1.4 Zamestnanie pred prostitúciou.....	100
3.1.5 Vzdelanie	101
3.1.6 Kategória migrácie.....	102
3.2 Dimenzie sociálneho vylúčenia prostitútok	103
3.2.1 Ekonomická dimenzia vylúčenia	104
3.2.2 Priestorová dimenzia sociálneho vylúčenia	109
3.2.3 Sociálna dimenzia vylúčenia	116
3.3 Sociálna pomoc a starostlivosť o prostitútky.....	130
4 Prostitúcia v medzivojnovom Československu na stránkach dobovej tlače.....	134
4.1 Správy a ich jazyk.....	139
4.2 Diskurzívne praktiky.....	143
4.2.1 Kritika abolicionizmu	143
4.2.2 Biele otroctvo.....	145
4.2.3 Mravné bahno spoločnosti	146
4.2.4 Medicínske diskurzívne praktiky v novinovej tlači.....	148
4.2.5 Diskurz nezamestnanosti a hospodárskej krízy	150
4.2.6 Prostitútky vo svetle kriminality ako páchatelky a obeť.....	150
4.3 Sociálnokultúrne praktiky v kontexte symbolického vylúčenia.....	152
5 Umelecká reflexia prostitúcie	155
5.1 Nočné motýle v reflexii medzivojnového výtvarného umenia.....	156
5.1.1 Imrich Weiner Kráľ	158
5.1.2 Štefan Bednár.....	159
5.1.3 Cyprián Majerník.....	159

5.1.4 Mikuláš Galanda	160
5.2 Košická moderna a prostitúcia.....	161
5.2 Postava prostitútky v medzivojnovnej literárnej reflexii	163
5.3 Film osvetový a hraný v kontexte prostitúcie	168
6. Homosexuálna prostitúcia v medzivojnovom Československu.....	172
6.1 Homosexualita v medzivojnovom Československu	174
6.2 Homosexuálna prostitúcia na stránkach dobovej odbornej literatúre	175
ZÁVER	181
Pramene a literatúra	184
PRÍLOHA A: Počet verejných domov a prostitútok	203
Obrazové prílohy	205

EXKURZ DO BUDÚCNOSTI

„Kto ovláda prítomnosť, ovláda minulosť – kto ovláda minulosť, ovláda budúcnosť.“

George Orwell

David Levy, popredný vedec v odbore umelá inteligencia, publikoval v roku 2007 dielo s názvom *Love and sex with robots: The evolution of human-robot relationships*, kde tvrdil, že studené a mechanické subjekty (antropomorfní sexuálni roboti) sa stanú objektmi spoločnosti a ľudskej túžby.¹ Autor predpovedal, že intímne vzťahy medzi človekom a robotom budú bežnou praxou do roku 2050. V krátkom príspevku *Robot Prostitutes as Alternatives to Human Sex Workers* tiež poukázal na to, že ani fenomén prostitúcie sa nevyhne robotizácii a dostupnosť sexuálnych robotických partnerov bude mať významný sociálny a psychologický prínos pre spoločnosť.² V českom a slovenskom akademickom prostredí sa o robotizácii sexuálneho styku začalo diskutovať pomerne nedávno.³ Sexboti alebo robotické prostitútky sa postupne stávajú súčasťou života ľudí a menia paradigmu sexuality človeka. Napríklad v spoločnosti dnes žijú digisexuáli, ktorých sexuálne priťahujú roboti, stroje a umelá inteligencia. Čo je sexuálny robot alebo robotická prostitútky? Ide o bábiky s rozličnými funkciami, programami a motormi, ktoré sa vyrábajú najmä v ženskej podobe za účelom sexuálneho styku. V európskom priestore dnes existujú aj verejné domy, ktoré sa snažia touto technológiou potlačiť obchod s bielym mäsom a nútenú prostitúciu. Na druhú stranu sa ozývajú názory, ktoré nepodporujú tento jav z rôznych antropologicko-etických dôvodov.

Do akej miery ovplyvní umelá inteligencia fenomén prostitúcie a sexuálny priemysel v budúcnosti, zatiaľ s určitosťou povedať nevieme. Mnohí odborníci predpokladajú ďalšiu sexuálnu revolúciu, ktorá bude poznamenaná novými etickými problémami a otázkami v oblasti mocenských vzťahov medzi človekom a robotom.⁴ Niektorí vedci tvrdia, že prostitúcia bude spojená s technologickou nezamestnanosťou. Tvrdia, že nástup

¹ LEVY, David. *Love and Sex with Robots: The Evolution of Human-Robot Relationships*. New York: HarperCollins, 2009, 352 s.

² LEVY, David. *Robot Prostitutes as Alternatives to Human Sex Workers* In: *IEEE (International conference on robotics and automation*. Rím: IEEE 2007, 6 s.

³ VALKOVÁ, Lucia. *Technológia vo sfére intimity = koniec romantickej lásky?* In: *CULTUROLOGICA SLOVACA*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, roč. 5, č. 1, 2020, 14 s.; DUFFKOVÁ, Barbora. *Sexuální roboti*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra Sociologie, 2021, 40 s. (Vedúci práce: PhDr. Tomáš Kobes, Ph. D).

⁴ Bude jednoduché manipulovať človeka, ktorý nemá sexuálneho partnera prostredníctvom antropomorfných sexuálnych robotov? Mal by mať robot právo odmietnuť klienta? Ako by sa transformoval obraz ženy a muža a ich vzájomný vzťah vo svete? Došlo by k odcudzeniu a odklonu človeka od ľudskej prirodzenosti? Bude ešte niekto túžiť po intímnom vzťahu človek – človek?

sofistikovaných sexuálnych robotov povedie k odsunutiu ľudských prostitútok/prostitútov, podobne ako v minulosti nahradili výrobné stroje mnohé tradičné formy továrenskej práce. Bude prostitúcia odolná voči týmto technologickým zmenám? Alebo zvyšujúca sa úroveň robotizácie v iných odvetviach privedie ľudí viac k prostitúcii? Tieto spoločenské otázky čakajú v súčasnosti na zodpovedanie. Zatiaľ sa môžeme len domnievať, či rozšírenie sexuálnej orientácie na umelú inteligenciu a robotov redefinuje ľudskú sexuálnu orientáciu a rapídne zmení pohľad na poskytovanie sexuálnych služieb za peniaze alebo iné výhody.

Samotný fenomén sexuálnej túžby človeka k neživému subjektu nie je žiadnou novinkou vo svete ľudí. Už staroveký antický svet nám reflektuje tento jav v príbehu o Pygmalionovi.⁵ Pygmalion bol kráľom, ktorý sa zamiloval do sochy bohyně Afrodity. Neskôršia verzia povesti, ktorú rozpracoval rímsky básnik Ovídius, hovorila o sochárovi s rovnakým s menom. „*Znechucen životem plným hříchů, znechucen množstvím chyb, jež příroda do vlnku ženám dala, se svobodný cítil líp a v lůžku po dlouhá léta nepoznal družku Pygmalión... Podivuhodný um mu však ze slonoviny bílé, jak sníh zatím pomohl vytesat sochu krásnější nad krásy ze smrtelných. K té soše vzplál láskou.*“⁶ Sochár sa obával hrišneho života a údajných nedostatkov ženskej povahy, preto sa rozhodol pre život bez partnerky a zasvätil ho svojmu umeniu. Pygmalion o pár rokov neskôr zatúžil po láske k ideálnej žene. Vyrezal zo slonovinej kosti krásnu ženskú postavu s menom Galatea, do ktorej sa zamiloval a žiadal bohynu Afroditu, aby jej dala život. Afrodita vypočula jeho prosbu a oživila ju.

V predkladanej práci nesledujeme budúcnosť prostitúcie, ale jej minulosť, aby sme lepšie pochopili prítomné a budúce perspektívy, ktoré súvisia medzi spoločnosťou, sexualitou a komerčným poskytovaním sexuálnych služieb. Zamerali sme sa na obdobie po prvej svetovej vojne, pretože je knižnicou minulej a podstatnej skúsenosti, ktorá má presah do súčasnosti a zároveň budúcnosti.

⁵ BAHNÍK, Václav a kol. *Slovník antické kultury*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1974, s. 519.

⁶ NASO, Publius Ovidius. *Proměny. Překlad Ferdinand Stiebitz*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1967, s. 8.

ÚVOD

Dizertačná práca s názvom *Dcéry nočných ulíc: Fenomén prostitúcie na Slovensku v rokoch 1918 – 1938* je zameraná na oblasť komerčného poskytovania sexuálnych služieb v medzivojnovom období. Práca si kladie niekoľko fundamentálnych cieľov a každá kapitola je postavená na menších čiastkových cieľoch. Hlavným zámerom predkladanej práce je popísať fenomén prostitúcie na území Slovenska (1918 – 1938) v širšom politicko-právnom, medicínskom, sociálnom a kultúrnom kontexte, prostredníctvom zmapovania a kritického preskúmania prameňov rôznorodého charakteru. K zvolenej téme sme pristúpili z interdisciplinárneho hľadiska, pretože otázka prostitúcie sa dotýka mnohých akademických vied, inštitúcií a každodenného života.

Pohľad na tento fenomén sprostredkujeme skrz výpovede odborníkov, politikov, inštitúcií a osôb zapojených do prostitúcie. V práci budeme sledovať myšlienkové svety rôznych skupín spoločnosti od politikov, cez prostitútky, lekárov, sociálnych pracovníkov až po umelcov. Predkladaným výskumom chceme vytvoriť prvú komplexnú prácu na tému prostitúcie v medzivojnovom Československu (so zameraním na územie Slovenska), pretože v miestnom akademickom prostredí sa jej nevenuje systematická a komplexná pozornosť. V rámci dejín Československa sa danej problematike venuje niekoľko autorov, avšak ich pozornosť je primárne orientovaná na územie Čiech a Moravy. V slovenskej historiografii absentuje hlbšie spracovanie problematiky prostitúcie v minulosti. Pozornosť na vybranú tému je minimálna a existuje len niekoľko odborných štúdií, ktoré popisujú tento mnohovrstevný jav.

Prvá kapitola s názvom *Teoreticko-metodologické východiská práce* je rozdelená do štyroch podkapitol. V úvode kapitoly predstavíme teoretické koncepty práce postavené na gender history, sociálnych a kultúrnych dejinách. V prvej podkapitole priblížime metódy, ktoré sme použili pri písaní práce. V druhej časti predstavíme archívne pramene uložené najmä v slovenských archívoch a vzťahujúce na sa vybranú problematiku. Pracujeme s písomnosťami úradného charakteru, dobovou tlačou pojednávajúcou o prostitúcii a pohlavných chorobách a umeleckými dielami. V tretej podkapitole sa pozrieme dejiny prostitúcie od staroveku po súčasnosť v kontexte historiografie a súčasného bádateľského poľa. V závere kapitoly sledujeme odborný diskurz o prostitúcii, prostredníctvom analýzy dobových akademických prác zo zdravotnej, sociálnej, psychologickéj, sociologickej a pedagogickej oblasti. V tejto časti chceme poukázať na akých normatívnych rámcoch stál diskurz o prostitúcii, o aké myšlienky sa opieral a aké stratégie sa používali pri odbornej argumentácii.

Druhá kapitola je dôležitá pre pochopenie legislatívneho kontextu problematiky prostitúcie v medzivojnovom období. Prostredníctvom zmapovania politického diskurzu a kritického preskúmania úradných písomností poukážeme na to ako sa vyvíjal politicko-právny systém v Československu. V rámci výskumu chceme zistiť do akej miery *Zákon 241/1922 o potieraní pohlavných chorôb*⁷ ovplyvnil fungovanie obchodu so sexom vo vybraných mestách na území Slovenska a aké dôsledky mal aboličný zákon v oblasti zdravotníctva, sociálnej starostlivosti a bežného života prostitútok.

V tretej kapitole predstavíme fenoménom prostitúcie v kontexte mechanizmov sociálneho vylúčenia v rokoch 1918 – 1938 na území Československa. Pozrieme sa na kategórie, ktoré determinovali sociálne vylúčenie osôb v prostitúcii. Odpovieme si na otázky ako napríklad, kto boli v medzivojnovom období prostitútky, aké mali rodinné zázemie, aká bola ich veková štruktúra, a aké mali životné a pracovné podmienky. Kapitulu obohatíme o analýzu troch dimenzií sociálneho vylúčenia. Táto časť bude zameraná na ekonomické, priestorové a sociálne vylúčenie. Nakoniec urobíme menší exkurz od témy a popíšeme antikoncepčné prostriedky, ktoré používali prostitútky v medzivojnovom období.

Spoločenský pohľad na prostitúciu sledujeme na základe analýzy dobovej periodickej tlače národného a regionálneho charakteru. V rámci štvrtej časti chceme predstaviť mediálny obraz prostitúcie v medzivojnovom období, pretože noviny prinášali rôzne bulvárne, ale aj preventívno-edukačné informácie o tomto jave. Hlavným cieľom kapitoly je primárne konceptualizácia a identifikácia diskurzívnych praktík využívaných ku konštrukcii mediálneho obrazu prostitúcie, osôb v prostitúcii, udalostí a aktivít spájaných s obchodom so sexom.

Umeleckú reflexiu prostitúcie predstavíme v piatej kapitole. Zameriame sa na literárne, filmové a obrazové pramene. Cieľom tejto kapitoly je zistiť, ako medzivojnová umelecká scéna reflektovala a zobrazovala problematiku prostitúcie, ktorá bola vtedy aktuálnou a diskutovanou spoločenskou témou.

Prioritne našu pozornosť zameriavame na územie Slovenska, ale vždy v širšom kontexte Československa, ktoré by nemalo a nemohlo byť opomínané najmä preto, že išlo o jeden štátny útvar. V práci používame pomerne často slovo prostitútky, a to z dôvodu historickej autenticity

⁷ Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (ďalej MVZTV). *Zákon o potírání pohlavních nemocí, vládní nařízení, jímž se zákon provádí a výnosy ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy*. Praha: MVZTV, 1930, 98 s.

prameňov. Moderný a nami preferovaný pojem *sex worker/ sexuálna pracovníčka, sexuálny pracovník* nezapadá do vybraného historického rámca.

V priebehu štúdia sme mali možnosť predstaviť fenomén homosexuálnej prostitúcie na konferencii *Teplé Dějiny v českých zemích* v roku 2019. Prvá podkapitola prvej kapitoly bola z časti publikovaná v odbornej publikácii *MOC SEXU: Sex a sexualita v moderných dejinách Slovenska* v článku s názvom *Nočné motýle alebo vtedy spoločnosti? Svet prostitúcie na území Slovenska vo víre 20. storočia*.⁸ Téma odborného diskurzu o prostitúcii v medzivojnovom období bola predstavená na konferencii *České, slovenské a československé dějiny 20. století*. Časť práce zameraná na materstvo a prostitúciu bola prezentovaná na medzinárodnom workshope a neskôr konferencii s názvom *“Family planning” in East Central Europe from the 19th century until the approval of the “pill”*. Podkapitola zameraná na fenomén prostitúcie v meste Košice v medzivojnovom období bola publikovaná v zborníku *Opus reticulatum. Historia nova 20*.⁹

⁸ KLEINOVÁ, Dominika. Nočné motýle alebo vtedy spoločnosti? Svet prostitúcie na území Slovenska vo víre 20. storočia In *MOC SEXU: Sex a sexualita v moderných dejinách Slovenska*. Bratislava: Paradigma Publishing, 2021, s.117–136.

⁹ KLEINOVÁ, Dominika. Fenomén prostitúcie v medzivojnových Košiciach In: *Opus reticulatum. Historia nova 20*. [online] Bratislava: Stimul, 2022, s. 43-70.

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRÁCE

Fundamentálnym teoretickým východiskom dizertačnej práce je koncept kultúrnych dejín, ktorý sa prezentuje ako multidisciplinárne a interdisciplinárne odvetvie historickej vedy. Vybrané teoretické východisko podľa Tomáša Rataja označuje bádateľské prístupy pozostávajúce z historickej antropológie, mikrohistórie a dejín každodennosti.¹⁰ Kultúrne dejiny ponúkajú širokú škálu perspektív a metód vhodných na výskum nami vybranej témy. Primárnym východiskom pri písaní práce je historicko-antropologický prístup, ktorý stavia konkrétneho človeka s jeho jednaním, myslením, pocitmi a utrpením do stredu historickej analýzy.¹¹ Pre tento prístup sme sa rozhodli, pretože akcentuje účasť obyčajných ľudí na tvorbe dejín, jeho centrálnou témou sú dejiny tela a sexuality, využíva perspektívu mikrohistórie a tematizuje dejiny rodu.

Historicko-antropologický prístup metodicky vyzdvihuje potrebu zachytenia historických osôb s ich individualitou a tematizuje možnosť uchopenia sociálnych skupín na základe kontextualizácie ich postavenia v sociálnom poli.¹² Mikrohistorický prístup je založený na tzv. malých faktoch, ktoré v archívnych prameňoch bývajú častokrát opomínané. Jeho predmetom záujmu je bohatá sieť kultúrnych, sociálnych a ekonomických štruktúr v malom priestore.¹³ V rámci výskumu sociálnych skupín mikrohistorické postupy objasňujú transformáciu medziľudských vzťahov, vzťahov k životnému priestoru, k práci a tradícii. Tento prístup do bádania dejín prostitúcie vnieslo viacero historikov.¹⁴ Mnohí historici sa zameriavali na popis životných osudov prostitútov/prostitútok, ich sociálne vzťahy, komunikáciu v rámci sociálnej skupiny a kriminalitu.¹⁵

¹⁰ RATAJ, Tomáš. Mezi Zibrtem a Geertzem. Úvaha o předmětu kulturních dějin In: *Kuděj*, 2005, č. 1-2, s. 142–58.

¹¹ DÜLMEN, Richard van. *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2002, s. 11.

¹² CICHÁ, Martina. *Integrální antropologie*. Praha: Triton, 2014, s. 321.

¹³ HORSKÝ, Jan. *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním: úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*. Praha: Argo, 2009. 339 s.; GRULICH, Josef. Zkoumání „maličkovostí“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie) In: *Český časopis historický*. 2001, roč. 99, čís. 3, s. 519–547.

¹⁴ WAGNEROVÁ, Alena. *Bol lásky prodejné – Ze života Johannese Nádherného a jeho milostných družek*. Praha: Argo, 2013, 175 s.; SVOBODOVÁ, Blanka. "Portrét" nekonesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století In: *Poníženi a odstrčení: města versus katastrofy. Sborník příspěvků z 8. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy, konaného ve dnech 2. a 3. října 1990 a 13. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy ve dnech 3. a 4. října 1995*, Praha: Scriptorium, 1998, s. 119–127.

¹⁵ Marginalizovaným skupinám spoločnosti so zameraním na život prostitútok sa venoval napríklad Jindřich Francěk v diele s názvom *Zločin a sex v českých dějinách: manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Autor sa venuje sexuálnej morálke, rituálom spojených so svadobnými obradmi a sexuálnym deliktom, kde popisuje aj fenomén prostitúcie. Podľa Franceka je prostitúcia prakticky večným fenoménom, ktorý nikdy nezmizne a nezničí ho ani najkrutejší trest.

Predkladaná dizertačná práca je obohatená o dejiny každodennosti, ktoré patria k dynamicky rozvíjajúcim odvetviám dejinného bádania. Vybraný koncept skúma a analyzuje každodennú kultúru „zdola“ a „zvnútra“. Každodennosť je v opozícii voči veľkým politickým dejinám (nesústredí sa na mocenskú elitu) a venuje sa dejinám ostatných sociálnych skupín. Všetko ľudské konanie a myslenie sa odohráva vo svete každodennosti a je závislé od jeho štruktúr. V dizertačnej práci každodennosť vnímame ako bezprostredne prežívaný svet človeka, ktorý je vymedzený jeho existenciou, zviazaný s plynutím času a vpletený do siete sociálnych vzťahov.¹⁶

Prvky sociálnych dejín aplikujeme najmä v tretej kapitole, kedy sledujeme fenomén prostitúcie v kontexte sociálneho vylúčenia. Sociálne dejiny sú historickou subdisciplínou, ktorá sa zaoberá štúdiom ľudskej spoločnosti z perspektívy sociálnych procesov, štruktúr a javov.¹⁷ Jürgen Kocka v tomto zmysle hovorí o štúdiu rovnoprávnosti, mobility, triedy, vrstvy a rodových vzťahoch.¹⁸ Sociálne dejiny vnímame ako dejiny spoločnosti, videné v procese ich premien, v ich relatívne stálych štruktúrach i vo vývoji ich tried, vrstiev, sociálnych skupín a profesií.¹⁹

V praxi pracujeme s konceptom sociálneho vylúčenia (exklúzie), ktorý sa začal formovať v 60. – 70. rokoch 20. storočia vo francúzskom prostredí, kde sa ľudia žijúci v chudobe označovali ako *les exclus*.²⁰ Vybraný pojem rozvinul René Lenoir v roku 1974. Pojem začal používať pre označenie ľudí alebo skupín, ktorí boli vylúčení zo štátneho systému sociálneho zabezpečenia.²¹ V historickom kontexte reflektoval fenomén sociálneho vylúčenia Michel Foucault v diele *Folie et Dérison: Histoire de la folie à l'âge classique* (neskôr publikovanom pod názvom *The History of Madness*).²² Zaujímal sa o dejiny a spôsoby vylúčenia mentálne chorých ľudí, delikventov a ľudí so sexuálnymi poruchami v 19. storočí. Zameral sa na ich zatváranie do psychiatrických liečební, väzníc a nemocníc.

¹⁶ SEDLÁK, Petr. Každodennosť jako předmět a koncept dějepisného poznání In: *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, roč. 20, 2013, s.156.

¹⁷ JINDRA, Zdeněk. *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin*. Praha: Karolinum, 1997, s. 94.

¹⁸ KOCKA, Jürgen. Losses, Gains and Opportunities: Social History Today In: *Journal of Social History*, 2003, vol. 37, Issue I., s. 21.

¹⁹ Tamtiež, s. 94.

²⁰ RŮŽIČKA, Michal; TUŠEK, Laco. Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby In: *Soudobá sociologie VI*. Praha: UK, 2014, s. 120.

²¹ LENOIR, René. *Les exclus: Un français sur dix*. Paris: Seuil, 1974, 185 s.

²² FOUCAULT, Michel. *Histoire de la folie à l'âge classique*. Paris: Gallimard, 1964, 587 s.; FOUCAULT, Michel. *History of Madness*. London: Routledge, 2006, 728 s.

Z pohľadu epistemológie a metodológie je heuristický koncept vylúčenia novým spôsobom ako premýšľať o sociálnych problémoch, tak aby do popredia sa dostal aspekt moci, vzťahu a obmedzeného prístupu k zdrojom, ktorý produkuje sociálne nerovnosti. Napriek tomu, že vybraný koncept je novým analytickým nástrojom, ide o jav, ktorý sa vyskytoval v rozličných formách vo všetkých historických spoločnostiach. V minulosti slúžilo sociálne vylúčenie ako nástroj sociálnej kontroly, prostredníctvom ktorého sa spoločnosť chránila a upevňovala. Sociálne vylúčenie boli jedinci, ktorí porušovali všeobecne uznávané normy a pravidlá. Išlo o žiadúci fenomén, kedy spoločnosť vylučovala jedincov zo sociálnych interakcií na základe predsudkov a domnienok, aby chránila svojich ľudí a predchádzala nevhodnému správaniu. Zároveň pre vylúčených ľudí tento jav bol vnímaný ako trest s následkami vo forme vyhnanstva.

Gnozeologickým východiskom práce je postštrukturalizmus, ktorý metodicky nadväzuje na štrukturalizmus a predstavuje jedno z odvetví postmodernizmu. Vybraný prístup sa zaoberá diskurzom, teóriou jazyka (každou formou komunikácie) a zároveň skúma spôsoby, ako bola minulosť konštruovaná (píše o spôsoboch, ako ľudia v minulosti konštruovali svoje svety a ako historici konštruovali minulosť).²³

Inšpiračným zdrojom sa pre nás stal filozof a historik Michael Foucault, ktorý sa zaoberal jazykom vo vzťahu k sociálnym a inštitucionálnym praktikám a moci.²⁴ Postštrukturalizmus vo vzťahu k dejepisectvu prízvukuje, že nič nejde poznať nezávisle na jazyku a že minulosť nemá žiadny „esenciálny“ význam (mužov nie je možné považovať za prirodzene agresívnych a ženy za prirodzene materské).²⁵ Poznanie v kontexte postštrukturalizmu je potrebné neustále kriticky hodnotiť. Podľa Foucaulta sú pohlavie a sexualita neistými konštruktmi a závisia na historickom a diskurzívnom kontexte.²⁶ Foucaultové práce signifikantne ovplyvnili spôsob skúmania rodových vzťahov a neustále sa využívajú vo feministických teóriách. Feministický postštrukturalizmus bol prezentovaný Chris Weedovou ako sociálno-vedecká teória v práci *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*.²⁷ Ide o východisko, ktoré využíva postštrukturalne teórie vo vzťahu medzi jazykom, subjektom a sociálnymi procesmi, k porozumeniu rodových, mocenských vzťahov, a k identifikácii oblastí a stratégií možnej

²³ BERGER, Stefan; FELDNER, Heiko; PASSMORE, Kevin ed. *Jak se píšou dějiny: teorie a praxe*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 165.

²⁴ Tamtiež, s. 165.

²⁵ Tamtiež, s. 171.

²⁶ SALIH, Sara. *Judith Butler*. Abingdon, Oxon: Routledge; 2002, s. 5.

²⁷ WEEDON, Chris. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. NY: Blackwell Pub, 1987, 208 s.

zmeny.²⁸ Postštrukturalistický prístup sa začal využívať v rámci gender history s cieľom popísať procesy konštrukcie diskurzov o mužstve a ženstve v priebehu dejín. Kategória skúsenosti ako súčasť pozitivistických sociálnych dejín bola odsunutá z epicentra pozornosti a do popredia sa dostali otázky dotýkajúce sa genderu.

Autori zameraní na výskum dejín prostitúcie často pracujú s kategóriou rodu a téma je reflektovaná z pozície *gender history*.²⁹ Pripomeňme, že *gender history* (rodová história) v rámci historického bádania je koncepčným nástrojom a jeho predmetom je gender (rod) – sociálny a kultúrny konštrukt spájaný primárne so ženami, sekundárne s queer teóriami a štúdiom maskulinity.³⁰ Do epicentra pozornosti svetových historikov sa dostal v korelácii s jazykovým obratom v 80. rokoch 20. storočia. Dovtedy historiografia pojednávajúca o pojme gender a postavení žien v minulosti spadala do konceptu *dejín žien* alebo *women's history*. Koncept *women's history*, ktorý je spojený s druhou vlnou feminizmu, sa začal etablovať v 70. rokoch minulého storočia a ovplyvnil primárne vedecký diskurz v akademickom prostredí. Hlavným cieľom *women's history* alebo *Frauengeschichte* bolo odkrývať konkrétne osudy, špecificky ženské aktivity a prežitky, ktoré staršie bádanie z rôznych ideologických pozícií umlčovalo.³¹ Základnou ideou dejín žien bolo odhaliť stratégie ženského života, ktoré boli determinované patriarchálnou vládou v dejinách a zároveň uviesť nepoznané a neviditeľné fakty každodenného života žien minulých generácií.³² *Gender history* kritizuje tradičný koncept dejín žien primárne pre jeho esencializmus, absenciu metodologických nástrojov, pojmoslovia a zovšeobecňovania ženskej skúsenosti. Najznámejšou predstaviteľkou konceptu *gender history* je Joan Scott, ktorá v štúdiu „*Gender: A Useful Category of Historical Analysis*“,³³ predstavila gender ako analytickú kategóriu a definovala podmienky, kritéria a možnosti jeho

²⁸ ZÁBRODSKÁ, Kateřina. *Variace na gender: postštrukturalizmus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia, 2009, s. 28.

²⁹ MUSILOVÁ, Stanislava. Genderová specifika marginálních vrstev společnosti 19. století na příkladě regulace prostituce In: *X. sjezd českých historiků: Ostrava, 14.-16.9.2011. Svazek VI*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě: Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, 2015 s. 97–106.; MUSILOVÁ, Stanislava. Baby svodnice jsou třikrát horší nežli čert: kuplířství na přelomu 19. a 20. století In: *Dějiny a současnost*. 2013, roč. 35, č. 7, s. 10–14.

³⁰ NEČASOVÁ, Denisa. Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska In: *Dějiny – teorie – kritika*. Praha: Masarykův ústav-Archiv Akademie věd ČR, 2008, roč. 5, č. 1, s. 81-102.

³¹ STORCHOVÁ, Lucie. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s.195.

³² ZENON, Davis, Natalie. *Women's history in transition: The European case* In: *Feminism and history*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 79-104.

³³ SCOTT, Wallach, Joan. *Gender: A Useful Category of Historical Analysis* In: *Gender and the politics of history*. New York: Columbia University Press, 1999, s. 28-50.

využitia v historickom výskume.³⁴ V rámci historického bádania ide o analýzu konštruovania subjektívnych a kolektívnych významov žien a mužov ako kategórie identity.³⁵

Joan Scott definuje gender v dvoch rovinách:

1. gender ako konštitutívny prvok sociálnych vzťahov, založený na vnímaných rozdieloch pohlaví.
2. gender ako prvotný spôsob označovania mocenských vzťahov.³⁶

V rámci výskumu ide primárne o historizáciu genderu (kultúrnu a časovú podmienenosť). Genderová analýza nie je výskumom žien a mužov, ale je výskumom toho, akým spôsobom sa zákony, pravidlá a inštitucionálne usporiadanie vzťahuje k rozdielom medzi pohlaviami a akým spôsobom ich implementujú, aké termíny sú pri tom používané, ako rozličné spoločnosti organizujú spoločenské vzťahy, akými pojmami je vyjadrená pohlavná rozdielnosť.³⁷ Gender vo výskume dejín prostitúcie reprezentuje mnohovrstvový atribút, prenikajúci celou societou a spoločenským životom, ktorý je prepletený rodovými vzťahmi. Sociologická teória *genderového universa* uvádza tri roviny rodu, ktoré budú objektom nášho kritického bádania. Sandra Harding ich identifikuje ako procesy, ktorými je gender v sociálnej štruktúre prítomný a reprodukováný.³⁸

- ✓ Rodový symbolizmus (symbolická rovina): prisudzovanie mužskosti a ženskosti fenoménom, ktoré s pohlavnými rozdielmi nesúvisia. Prvá rovina je prepojená s jazykom a komunikáciou. Prisúdenie "mužskej" alebo "ženskej" konotácie nesie so sebou klasifikačné, hierarchické stanovisko a vytvára dojem všeobecnej dichotomickej štruktúry society.³⁹
- ✓ Rovina deľby práce (inštitucionálna rovina): legitimizuje nerovný prístup na pracovnom trhu a zároveň rozdeľuje prácu do binárnych polí. Ženy sú spájané s prírodou

³⁴ STORCHOVÁ, Lucie. *Koncepty a dějiny...*, s. 195.

³⁵ TINKOVÁ, Daniela. *Žena – prázdná kategorie* In: PTÁČKOVÁ, Kateřina; LENDEROVÁ, Milena; STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 23.

³⁶ RAJTAJOVÁ, Jana. Gender history jako alternativní koncept dějin In: *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny...s.* 35.

³⁷ Tamtiež, s. 36–37.

³⁸ BOSÁ, Monika. Analýza médií: rodové stereotypy v pozadí argumentácie rovnosti In: *Ženy na trhu práce: realita a perspektivy: [sborník textů mezinárodního kolektivu autorek k problematice rovného zacházení na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2007, s. 37.

³⁹ Tamtiež, s. 37.

a odkázané starať sa o rodinu a deti. Muži majú zabezpečovať materiálnu reprodukciu. Druhá rovina odkazuje na hierarchizované binarity medzi verejnou a súkromnou sférou.

- ✓ Rodová identita (individuálna rovina): jednotlivé osoby v rámci "rodovej" spoločnosti vytvárajú vlastnú identitu, ktorú prijímajú a s ktorou sa vyrovnávajú.⁴⁰

1.1 Metódy

Vyššie popísané prístupy nás vedú pri písaní dizertačnej práce k využitiu interdisciplinárneho prístupu, ktorý považujeme v súčasnosti za prínosný pre vedecké poznanie. Tento prístup sa odrazil aj pri výbere vhodných metód, ktoré nadväzujú na teoretické východiská práce. Pri písaní predkladanej práce využijeme nasledujúce metódy: priama metóda, progresívna metóda, štatistická metóda, komparatívna metóda, kvantitatívna metóda, umelecko-historická analýza, genderová (rodová) analýza a diskurzívna analýza. Aplikácia jednotlivých metód bude diferencovaná na základe kapitol a podkapitol, pričom priama a progresívna metóda je súčasťou celej práce. Pri analýze politicko-právnych aspektov prostitúcie okrem priamej a progresívnej metódy využívame kvantitatívnu a sčasti diskurzívnu metódu, kde skúmame vyjadrenia politikov a všeobecný politický naratív vo veci prijatia zákona 241/1922, abolicionizmu a reglementácie. Diskurzívnu metódu využijeme hlavne pri analýze dobovej tlače, kde sa budeme snažiť vytvoriť mediálny obraz prostitúcie v slovenskej národnej a regionálnej tlači. Štatistickú metódu budeme používať pri tvorbe profilu prostitútok v kontexte sociálneho vylúčenia. Zameriame sa na oblasť priemerného veku, náboženské presvedčenie, pohlavné choroby a pod. S touto metódou úzko súvisí aj kvantitatívna, ktorú použijeme napríklad pri mapovaní verejných domov na území Slovenska. Umelecko-historickú analýzu implementujeme pri rozbere lyrickej a prozaickej tvorbe o prostitútkach, ktoré vznikli v medzivojnovom období, obrazových prameňov, pričom sa zameriame na grafiky, maľby a filmy. Pri analýze vynecháme dobové fotografie, pretože aj keď majú výpovednú historickú hodnotu, tak pre rozsah práce ich neanalyzujeme.

1.2 Prehľad prameňov

V epicentre štúdia dejín stoja pramene. Historické pramene rozprávajúce o prostitúcii v medzivojnovom Československu majú rozmanitý charakter. Informácie o živote, správaní a stratégiách prežitia prostitútov/prostitútok sme získavali z viacerých zdrojov. Primárnym zdrojom boli písomné archívne pramene inštitucionálneho charakteru, noviny, odborné knihy, denníky a filmy. Sekundárnym zdrojom sa stali literárne, výtvarné a filmové pramene, ktoré

⁴⁰ Tamtiež, s. 37.

umelecky reflektovali prostitúciu. Pri analýze medicínskeho a spoločenského diskurzu o prostitúcii sme pracovali s dobovou odbornou a normatívnou literatúrou. Dôležitú úlohu v dizertačnej práci zohrávajú i právne normy, ktoré vyjadrovali oficiálny postoj štátu k vybranému fenoménu. Kritériom pri selekcii prameňov bolo obdobie a miesto vzniku a výkonu práce prostitúta/prostitútky.

1.2.1 Archívne pramene

Informácie o medzivojnovnej prostitúcii sme získali z viacerých miest Slovenska. Prvé archívy sme navštívili v meste Košice. V Archíve mesta Košice sme našli pomerne dosť materiálov, ktoré popisovali problém prostitúcie do roku 1918 resp. 1921. Najviac informácií nám poskytli nasledujúce fondy: fond *Magistrátu mesta Košice (1239 – 1922, I, K.)*,⁴¹ *Policajného kapitanátu mesta Košice (1862 – 1921)*⁴² a *Úradného hlavného lekára mesta Košíc (1827–1940)*.⁴³ Druhým navštíveným archívom bol Štátny archív v Košiciach, kde sme pracovali s fondom *Policajného riaditeľstva v Košiciach (1920 – 1938)*,⁴⁴ *Košickej župy (1923 – 1927 (1928))*,⁴⁵ *Väznice Krajského súdu v Košiciach (1882 – 1937)*⁴⁶ a *Štátneho zastupiteľstva v Košiciach II., (1922 – 1949)*.⁴⁷ V Národnom archíve v Bratislave sme pracovali s nasledujúcimi fondmi: fond *Expozitúry ministerstva zdravotníctva*,⁴⁸ *Ministerstva sociálnej starostlivosti a verejného zdravotníctva*,⁴⁹ *Živena – spolok slovenských žien*,⁵⁰ *Inštruktorátu Ministerstva sociálnej starostlivosti*,⁵¹ *Policajného riaditeľstva v Bratislave*.⁵² Pomerne početné dáta o prostitúcii na území Slovenska sa nachádzali aj v Národnom archíve v Prahe. Pracovali sme s fondom *Společnosti pro potírání chorob pohlavních*⁵³ a *Ministerstva zdravotnictví*.⁵⁴ Informácie o homosexuálnej prostitúcii sme získali aj zo Statního oblastního archívu v Praze, kde sme pracovali s fondom *Krajský soud trestní Praha*.⁵⁵ Vo všeobecnosti

⁴¹ Archív mesta Košice, (AMK), f. Magistrát mesta Košice (MMK).

⁴² AMK, f. Policajný kapitanát mesta Košice (1830) 1861–1922.

⁴³ AMK, f. Úradný mestský hlavný lekár mesta Košice.

⁴⁴ Štátny archív Košice (ŠAKE), f. Policajné riaditeľstvo v Košiciach, 1920–1938 (PRK).

⁴⁵ ŠAKE, f. Košická župa (1923–1928).

⁴⁶ ŠAKE, f. Väznica Krajského súdu v Košiciach (1882–1937).

⁴⁷ ŠAKE, f. Štátne zastupiteľstvo v Košiciach II. (1922–1949).

⁴⁸ MVSR – Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. Expozitúry Ministerstva verejného zdravotníctva, 1919-1929 (ďalej f. EMVZ).

⁴⁹ SNA, f. Ministerstvo sociálnej starostlivosti a verejného zdravotníctva (1938).

⁵⁰ SNA, f. Živena - spolok slovenských žien v Martine (1870–951).

⁵¹ SNA, f. Inštruktorát Ministerstva sociálnej starostlivosti (1920–1933)

⁵² SNA, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave 1920–1945 (1950).

⁵³ Národní archív v Praze, f. Společnost pro potírání chorob pohlavních, Praha.

⁵⁴ Národní archív v Praze, f. Ministerstvo zdravotnictví, Praha.

⁵⁵ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha (1850–1949).

išlo o fondy menšieho rozsahu, ktoré obsahovali hlavne pramene inštitucionálneho a úradného charakteru.

Pramene úradného pôvodu označujú písomnosti, ktoré vznikli v priebehu činnosti úradu (inštitúcie). Najčastejšie sme pracovali so správami, ktoré si úrady posielali medzi sebou a informovali sa o prostitúcii v mestách a krajoch po celom území Slovenska. Spracovali sme komunikáciu vybraných župných úradov, Prezídia policajného riaditeľstva v Košiciach a v Bratislave, úradných hlavných lekárov a nemocníc, ktoré riešili liečenie pohlavne chorých ľudí. Medzi pramene inštitucionálneho pôvodu patria aj úradné knihy. Na základe štúdia kmeňových kníh štátnych nemocníc sme získali hrubé dáta o prostitútkach, ktoré boli liečené na pohlavné choroby.⁵⁶ Evidencia liečených venericky chorých žien nám poskytla informácie o ich veku, pôvode, rodinnom zázemí, rodinnom stave a povolani.

Skúmanie trestných spisov nám dáva možnosť načrtnúť nielen kriminalitu prostitútok a prostitútov, ale aj ich postoj k spoločnosti, rebríčok hodnôt a spôsoby správania a konania v určitých životných situáciách. Trestné spisy zároveň odrážajú sociálnu a politickú situáciu v krajine. Napríklad pred prijatím abolicionistického zákona č. 241/1922 bola tajná prostitúcia trestaná inak ako po jeho prijatí, kedy nevestince boli oficiálne zatvorené. Na základe skúmania spisov môžeme poukázať i na fakt, že hospodárska kríza v 30-tych rokoch mala za následok nárast rozličných foriem prostitúcie a kriminality. V spoločnosti sa neobjavovala len ženská prostitúcia, ale častejšie nachádzame zmienky o detskej a mužskej homosexuálnej prostitúcii. Trestné spisy nám podávajú cenné informácie o súdnych priestupkoch, krádežiach a samotnom vykonávaní prostitúcie alebo kupliarstva. V trestných spisoch nachádzame i správy o trestnej činnosti prostituujúcich osôb. Najčastejšie išlo o zločin infanticídy, vyhnania plodu (potrat), krádeže a vraždy.

1.2.2 Tlačené pramene (odborné knihy a noviny)

Dobová odborná tlač predstavuje fundament pre analýzu medicínskeho, výchovného, sociologického a psychologického diskurzu. Pri analýze sa zameriavame na lekárske,⁵⁷

⁵⁶ ŠAKE, f. Štátna nemocnica v Košiciach 1879 do 1948 (SNK), Kmeňová kniha 1919-1938 (KK).

⁵⁷ Odborné prednášky a publikácie na univerzite spísané a uložené v Narodním archive: HYNIE, Josef. *Následky venerických nemocí pro pohlavní život.*; PETRÁČEK, Emil. *Boj proti pohlavním chorobám v Anglii.*; PULKRÁPBEK, Alfred. *Syfilis: získaná a vrozená.*; ŠAMBERGER, František. *Poučení o chorobách pohlavních.*; JANDA, Josef. *Mohou pohlavní choroby vymizet?*; ŠAMBERGER, František. *Zápas s prostitutci.*; ULRICH, František. *Návrh nového zákona proti šíření chorob pohlavních, Sčítání pohlavních chorob v únoru 1921*; PICEK, Stanislav. *Somatická a sexuální konstitute prostitutek nižší sociální vrstvy*; REINSBERG, Viktor. *Poučení o pohlavných chorobách*; STODOLA, Emil. *Pečlivost' o mládež zdravotne ohrozenú.*

pedagogické,⁵⁸ psychologické⁵⁹ a sociologické spisy,⁶⁰ ktoré boli publikované v československom prostredí a explicitne hovorili o prostitúcii. Výber zdrojov v tejto oblasti bol komplikovanejší, pretože bola tam určitá asymetria medzi českou a slovenskou odbornou publicistikou. Pri analýze sme sa museli viac prikloniť k českej literatúre, pretože v slovenskom prostredí absentovala odborná tlač, alebo sa priamo odvolávala na české zdroje.

Dobová periodická tlač ako historický prameň predstavuje významný zdroj informácií o medzivojnovnej prostitúcii. Noviny sa stali nástrojom na ovplyvňovanie spoločenského diania a zároveň informovali ľudí o politickom, ekonomickom, hospodárskom a kultúrnom dianí. Téma prostitúcie v periodickej tlači bola najviac reflektovaná v roku 1922, kedy sa riešila otázka abolicionizmu prostitúcie a prijatia zákona o potieraní pohlavných chorôb. Tému prostitúcie reflektovali nasledujúce noviny: Slovenská pravda, Slovenský východ, Slovák, Slovenské pohľady, Prúdy a iné.⁶¹ Vymenované periodiká mali na fenomén prostitúcie a jeho riešenie rozdielne názory a zastávali záujmy konkrétnych politických strán. Prostitúcia bola predmetom diskusií aj v periodikách, ktoré sa venovali zdravotníctvu, sociálnej a ženskej problematike. Menovite išlo o časopisy: Živena, Slovenská žena, Hlasy a Slovenské ľudové noviny.⁶² Články hovoriace o prostitúcii boli zamerané aj na situáciu v zahraničí. Často nachádzame zmienky o prostitúcii v Rusku a obchode so ženami v Indii.

⁵⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém: Eros a sexus v mládí*. Olomouc: Krystal, 1933, s. 34.; *Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněné, slepé, mravně vadné a zmrzačené*. Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v RČS, 1925-1950. *O pohlavní výchově mládeže: podání spolkové rady Pedagogického musea Komenského c.k. zem. škol. radě pro král. České*, Praha: Spolková rada pedagogického musea Komenského, 1917, s. 9.; TAUBER, Otakar. *Časové záhady výchovy: studie filosoficko-morální*. Hradec Králové: Adalbertinum, 1920, s. 28.; *Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky*. Praha: s.n., 1928, s. 13.

⁵⁹ BYRDIN, Ivan. *Žena a muž v schematickém a populárním výkladu: rodina - rasa - národ-lidstvo*. Praha: Ivan Byrdin, 1936, s. 186.; ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj a poruchy pudu pohlavního: výstřednosti v ukájení jeho: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské*. Praha: Hejda & Tuček, 1903, s. 298.; BROUK, Bohuslav. *Autosexualismus a psychoerotismus*. Praha: Odeon, 1992, s. 242.; BROUK, Bohuslav. *Psychoanalytická sexuologie*, Praha: Alois Srdce, 1933, s. 73.; HERFORT, Karel. *Soubor prací univ. prof. MUDr. Karla Herforta*, Praha: Spolek pro péči o slabomyslné 1932, s. 175.; *Třetí sjezd pro výzkum dítěte: v Praze 30., 31. října, 1. a 2. listopadu 1926*, Praha: Sjezdový výbor, 1927, 524 s.

⁶⁰ SCHNEIDER, Jan. *Cestou k prostituci*, Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v R. Č. Sl, 1928, s. 69.; RHYN, Henne A. *Mravy a nemravové: Protivy v člověku: Rozkoš a kázeň*. Praha: Pelcl, 1911, s. 62.; VELENOVSKÝ, Josef. *Přírodní filosofie, Díl II: (Kulturní)*. Praha: Velenovský; 1922, s. 126. REYL, František. *Sociologie v politice*. Praha: Československá akciová společnost, 1924, s. 184.; GILLETTE, John. *Sociologie venkova*. Praha: Svaz Agrárních akademiků, 1928, s. 99.

⁶¹ V rámci vyhledávání v databázach sme zistili, že o prostitúcii v medzivojnovom období sa písalo často. Ukazuje to vyhľadavanie na základe kľúčových slov. Pri slove prostitútka vyskytlo sa 300 článkov. České databázy ukazujú trikrát viac.

⁶² Vybrané pramene špecifikujeme v rámci analýzy mediálneho diskurzu vo štvrtjej kapitole.

1.2.3 Umelecké pramene

Reflexiou prostitúcie vo výtvarnom umení sa zaoberala Hollis Clayson v diele *Painted Love: Prostitution in French Art of the Impressionist Era*.⁶³ Publikácia osvetľuje nielen obraznosť prostitúcie s jej protichodnými konotáciami znechutenia a fascinácie, ale poukazuje aj na otázky a problémy týkajúce sa žien a mužov v patriarchálnej spoločnosti v 19. a 20. storočí. Autorka reflektovala prostitúciu ako páľivý problém dobovej francúzskej spoločnosti a zamerala sa na verejnú paniku zo zhoršovania sa sociálneho života a mravov. Opísala systém regulácie prostitútok a následný vzostup tzv. tajných prostitútok, ktoré boli odsúdené za porušovanie spoločenských hraníc, ako aj za šírenie sexuálnej nemravnosti. Autorka tvrdí, že téma skrytej prostitúcie bola obzvlášť atraktívna pre maliarov, pretože stelesňovala kľúčové pojmy moderny, čo je príkladom komercializácie a nejednoznačnosti moderného života.

Pri vyhľadávaní prameňov k dejinám prostitúcie v medzivojnovom období na území Slovenska sme narazili aj na grafické/výtvarné diela, preto na nich nezanevrieme a predstavíme fenomén prostitúcie v kontexte modernistického umenia.⁶⁴

Krásna literatúra reflektovala v minulosti fenomén prostitúcie skrz básne, poviedky a romány. Metodicky dôležitou prácou v kontexte prostitúcie a literárneho umenia je odborný článok od Aleša Hamana s názvom *Téma prostituce v české literatuře 19. století*.⁶⁵ Autor analyzoval diela z 19. storočia, ktoré tematizovali prostitútky ako zvedené a opustené ženy. Pri umeleckej analýze prostitúcie budeme pracovať so slovenskými lyrickými dielami⁶⁶ a prózou.⁶⁷ Jednotlivé diela boli ovplyvnené modernou a povojnovou situáciou v krajine. Prostitúciu reflektovali ako fenomén vyskytujúci sa v uliciach, baroch, hoteloch alebo tajných verejných domoch. Prostitútku vnímali v kontexte morálky a ich ťažkého osudu. V slovenskej medzivojnovnej literatúre absentovali vulgárne publikácie. Nemravné diela existovali, ale išlo o preklady francúzskej, anglickej a ruskej literatúry. Z tohto dôvodu niektoré diela boli zakázané, pričom sa šírili a čítali tajne. O tom aká literatúra sa čítala v slovenskej spoločnosti,

⁶³ CLAYSON, Hollis. *Painted Love: Prostitution in French Art of the Impressionist Era*. LA: The Getty Research Institute, 2003, 224 s.

⁶⁴ Koloman Sokol (Periféria – Dvaja, Odsúdená), Anton Jasuch (Kupliarka), Štefan Bednár (Dvojica v nočnej ulici), Imrich Weiner-Kráľ (Vydrica), Cyprián Majerník (Na pohovke, Milenci na periférii), Konštantín Bauer (Odsúdená), Mikuláš Galanda (Bar, Ulica II., Ulica – Z cyklu Láska v meste).

⁶⁵ HAMAN, Aleš. Téma prostituce v české literatuře In: *Sex a Tabu v české kultuře 19. století. 1. vyd.* Praha: Academia, 1999, 5 s.

⁶⁶ SMREK, Ján. Salome In: *Cválajúce dni*. Bratislava – Praha: Zväz slovenského študentstva, 1925 s. 55.; PONIČAN, Ján Rob. *Prípitok (Láskou padlým)*.

⁶⁷ URBANOVIČ Kvetoslav, *Oráčina I. - II.* Bratislava: L. Mazáč, 1933, s. 185.; GAŠPAR, Tido Jozef. *Buvi – buvi*. Bratislava: Zväz slovenského študentstva, 1925, s. 67–88., HRUŠOVSKÝ, Ján. *Dve sestry*.

reflektoval Roman Holec v článku „Čo sa čítalo pod perinou...“ (alebo ako literatúra kazila mládež).⁶⁸

Počas výskumu sme navštívili filmový archív, kde sme našli dobové filmy, ktoré reflektovali problematiku pohlavných chorôb a prostitúcie v spoločnosti. Záujem o filmy ako historické pramene sa začal objavovať primárne až v druhej polovici 20. storočia. Marc Ferro, francúzsky historik tvrdil, že filmy sú užitočným zdrojom pre historické vedy, nie pretože zobrazujú skutočnú realitu, ale preto, že objavujú v nich skrytú propagandu.⁶⁹ Dobové filmy sú vnímané ako nespoľahlivé zdroje. Nezobrazujú skutočnú minulosť, udalosti a situácie, ale vypovedajú o ľuďoch, ktorí film točili a o spoločnosti, ktorá tému prostitúcie reflektovala nejakým spôsobom. V dizertačnej práci budeme analyzovať osvetový film *Osudná chvíľa* z roku 1935 a hraný film *Nočný motýľ* z roku 1941.⁷⁰

1.3 Historiografia: dejiny prostitúcie a súčasné koncepty

Fenomén prostitúcie v minulosti bol popísaný mnohými historikmi, lekármi, sociológmi a pedagógmi. Dnes tvorí neodlučiteľnú súčasť kultúrnych, sociálnych, hospodárskych, právnych a politických dejín. Historická reflexia prostitúcie bola prvotne predstavená v 19. storočí svetovými a regionálnymi odborníkmi, ktorí mali odlišný pohľad na tento fenomén. Niektoré ich práce boli odbornejšie, iné popularizačnejšie a ovplyvnené politikou, bulvárom, pikantnosťami alebo pornografiou. Publikácie na vybranú tému sa začali šíriť v 19. storočí a výrazne ovplyvnili verejný diskurz a sociálne vnímanie prostitútok. Početnosť publikácií v tomto období súvisela najmä s rozmachom komunálnej hygieny, rozvojom medicíny a sociológie a bojom proti pohlavným chorobám.

Prvotné historické práce o prostitúcii v stredoeurópskom prostredí boli výsledkom nemeckých sociálnych a kultúrnych dejín. Za otca dejín prostitúcie sa považuje Iwan Bloch, nemecký dermatológ a psychiater. Jeho záujem vychádzal z jeho lekárskej praxe a od popisu príčin syfilisu prešiel k všeobecnému výkladu sexuality. V práci *Die prostitution* analyzoval dejiny prostitúcie od antického sveta až po 19. storočie.⁷¹ Prostitúciu reflektoval nielen v zrkadle sociálnych a kultúrnych dejín, ale vnímal ju aj ako otázku, ktorá spadá do oblasti dejín medicíny. Ako jeden z prvých historiografov sa zaujímal o mužskú prostitúciu.⁷²

⁶⁸ HOLEC, Roman. Čo sa čítalo pod perinou...“ (alebo ako literatúra kazila mládež) In: *Moc sexu...*, s. 33-56.

⁶⁹ FERRO, Marc. *Cinema et Histoire*. Paris: FOLIO HISTOIRE, 1977, 290 s.

⁷⁰ Film bol vydaný aj v nemčine pod názvom *Der verhängnisvolle Augenblick* v roku 1936.

⁷¹ BLOCH, Iwan. *Die Prostitution*. Berlin: Louis Marcus, 1912, 918 s.

⁷² LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i Republiky*. Praha: Karolinum, 2002, s. 16.

Ďalšie fundamentálne koncepty kultúrnych dejín prostitúcie v európskom prostredí boli prezentované francúzskymi autormi. Za zmienku stojí práca *Histoire de la prostitution chez tous les peuples du monde depuis l'antiquité la plus reculée jusqu'à nos jours* od Paula Lacroixa, ktorá bola čiastočne zafarbená bulvárom a odľahčená rôznymi príbehmi z ulice a nevestincov. Napriek tomu jeho práca ponúka komplexný obraz dejín prostitúcie od staroveku po 19. storočie. Pri čítaní je potrebné vnímať text s istým nadhľadom a sústrediť sa na to, čo je správa, anekdota alebo autorov názor.

Parížsky lekár Alexandre-Jean-Baptiste Parent-Duchâtelet sa pokúsil o historicko-sociologickú reflexiu prostitúcie v roku 1836 v publikácii, ktorú posmrtno editoval Alain Corbin s názvom *La prostitution à Paris au XIXe*.⁷³ Parent Duchâtelet tvrdil, že prostitúcia umožňuje udržiavať poriadok v sexuálnych vzťahoch spoločnosti. Na základe tohto argumentu pristúpil k fenoménu prostitúcie s určitou dávkou tolerancie, ale zároveň presadzoval pravidelnú kontrolu nevestincov a prostitútok. Jeho dôraz na pravidelnú kontrolu bol výsledkom potreby komunálnej hygieny a boja proti pohlavným chorobám. Zaujímal sa o problematiku verejného odpadu, ktorá ho inšpirovala k následnému výroku: „*Ve velkých aglomeracích jsou prostitutky potřebné stejně jako kanalizace, smetiště a skládky odpadů. Postoj autorit by měl být ke všem těmto jevům stejný.*“⁷⁴ Zároveň jeho sociálna analýza prostitúcie bola dôležitá, pretože zozbieral obrovské množstvo sociologických a antropologických dát o živote prostitútok, ktoré precízne analyzoval.

Klasickým francúzskym dielom je edícia od Alaina Corbina s názvom *Les filles de nocés: misère sexuelle et prostitution, XIXe et XXe siècles*.⁷⁵ Autor sa pokúsil popísať francúzsky systém reglementácie prostitúcie nastolený po francúzskej revolúcii, ktorý mal tendenciu marginalizovať prostitútky a zatvárať ich do verejných domov.

V rámci svetovej historiografie je základným zdrojom pre štúdium dejín prostitúcie koncept Michela Foucaulta, ktorý popísal v diele *Dohlížet a trestat (Surveiller et punir)* techniky verejnej moci.⁷⁶ Koncept analyzuje teoretické a sociálne mechanizmy modernej doby, ktoré sa využívali v trestno-právnom viktoriánskom a francúzskom systéme. Centrom jeho záujmu bola disciplinárna moc situovaná najčastejšie vo väzniciach, nemocniciach a na psychiatrických

⁷³ PARENT-DUCHÂTELET, Alexandre-Jean-Baptiste. *La prostitution à Paris au XIXe siècle*. Paríž: Points, 2008, 240 s.

⁷⁴ PARENT-DUCHÂTELET, Alexandre-Jean-Baptiste. *De la prostitution dans la ville de Paris*. Paríž: b.m., 1837, s. 526.

⁷⁵ CORBIN, Alain. *Les Filles de nocés: misère sexuelle et prostitution, XIXe et XXe siècles*. Paríž: Flammarion, 2015, 640 s. Samotná edícia bola založená na výskume Parent-Duchateleta.

⁷⁶ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000, 432 s.

oddeleniach v 18. a 19. storočí. Koncept odhaľuje mocenské praktiky aplikované na spoločnosť prostredníctvom sociálneho lekárstva a štatistik s cieľom pozorovať, normalizovať a kontrolovať. Prostitútky a obchod so sexom v tomto období začali predstavovať politický problém, ktorý bol diskutovaný skrz tému kriminality a verejného zdravia, primárne v kontexte šírenia pohlavných chorôb.

V súčasnosti dejiny prostitúcie očistené od bulvárnych správ a s premysleným konceptom reflektovala historička Nancy M. Wingfield v publikácii *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*.⁷⁷ Svoj záujem orientovala na krajiny Rakúsko-Uhorska a tému spracovala pomocou širokej škály miestnych prameňov. Práca je dôležitá pre jej syntetizujúci charakter, ktorý ukazuje, ako sa transformovala politická a sociálna prax k fenoménu prostitúcie vo Viedni, Prahe, Budapešti a menších mestách habsburskej monarchie v období „dlhého“ 19. storočia. Historička poukázala na nepriaznivé sociálne a pracovné podmienky v nevestincoch, popísala každodenný život osôb, ktorých život bol určitým spôsobom spojený s prostitúciou (prostitútok, kupliarok a pasákov) a ich stratégie prežitia. Nezanevrela ani na fenomén kriminality, ktorý bol prepojený so životom vo verejných domoch.

Ako môžeme vidieť francúzska a nemecká historiografia razantne ovplyvnila moderný výskum dejín prostitúcie nielen na európskom kontinente. Čo sa týka slovenskej a českej historiografie, tak do obdobia 20. storočia reflexia dejín prostitúcie nevznikla. Rozšírené boli publikácie najmä v nemeckom, alebo maďarskom jazyku. Z regionálneho hľadiska rozšírenou prácou bola napríklad kniha *Pud pohlavní a prostitute* od českého autora Otakara Rožánka z roku 1903. Ide o prácu s bohatou faktografiou, ale bez relevantných zdrojov. Dielo sa viac opiera o situáciu a pomery v Európe, pričom absentujú konkrétne aspekty v stredoeurópskom prostredí. Práca prezentuje v niektorých častiach iracionálne animozity voči prostitútkam a je prepletená s antisemitizmom.⁷⁸ Napriek tomu sa mnoho odborníkov odvolávalo na danú prácu v priebehu 20. storočia.

Prvotnú významnú zásluhu na skúmaní dejín prostitúcie má v českom a slovenskom prostredí Milena Lenderová, ktorá v roku 2002 vydala publikáciu *Chytila patrola... aneb prostitute za Rakouska i republiky*.⁷⁹ Dielo predstavuje prvý ucelený sumár informácií o predajnej „láske“ a sociálnom postavení prostitútok od 19. storočia po rok 1938. Pomery na

⁷⁷ WINGFIELD, Nancy M. *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*. Oxford: Oxford University Press, 2017, 272 s.

⁷⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 16.

⁷⁹ Tamtiež, 226 s.

území Slovenska sú popísané predovšetkým v kontexte počtu verejných domov a registrovaných prostitútok. Napriek tomuto faktu publikácia prináša podrobné informácie, ktoré sa dajú aplikovať aj v slovenskom prostredí. Komparácia dejinného vývoja prostitúcie v jednotlivých častiach Rakúsko-Uhorska a Československa odhaľuje veľmi podobné, niekedy až identické, rysy tohto mnohovrstevného fenoménu. Za posledné roky sa toto dielo stalo inšpiračným a pramenným zdrojom pri vzniku prác zameraných na vybraný okruh problému. Blanka Soukupová v sociologickom časopise⁸⁰ uvádza, že dielo je cenné primárne pre poskytovaný prehľad prameňov tlačenej a ikonografickej povahy. Milena Lenderová sa pozerá na fenomén prostitúcie prizmou kultúrnej histórie a historickej antropológie. V porovnaní s inými menšími prácami⁸¹ ide o prvú komplexnú analýzu fenoménu prostitúcie na prelome 19. a 20. storočia v československom prostredí.

Dejiny prostitúcie predstavujú mnohovrstevnú tému, ktorú historici reflektujú od obdobia staroveku až po dobu postmodernú, prostredníctvom rozličných metód a prístupov. Prostitúcia, ako jeden z kľúčových javov sociálnych a urbánnych dejín, sa do centra pozornosti slovenských historikov nedostal v takej miere ako v iných stredoeurópskych krajinách.⁸² Slovenskú historiografiu sociálny fenomén prostitúcie zatiaľ neupútal a v súčasných odborných kruhoch sa vyskytuje len v rámci krátkych článkov, štúdií a kvalifikačných prác.⁸³

⁸⁰ SOUKUPOVÁ, Blanka. Milena Lenderová: Chytila patrola aneb Prostituce za Rakouska i republiky (recenze) In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2005, roč. 41, č. 5, s. 944–946.

⁸¹ KOPÁČ, Radim; SCHWARZ, Josef. *Nevěstince a nevěstky: obrázky z erotického života Pražanů*. Praha: Paseka, 2013, 244 s.; HULINSKÝ, Petr. *Historie řešení otázky prostituce se specifikací na hlavní město Prahu*. Praha: Police history, 2009, 71 s.; MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny, aneb, Z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*. Ostrava: Repronis, 2006, 40 s.; KADMON, Adam. *Praha kurevská*. Brno: Spiral Energy, 2013, 86 s.; HAMAN, Aleš. *Téma prostituce v české literatuře*. In: *Sex a Tabu v české kultuře 19. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 5 s.; LOJEK, Antonín. *Právní úprava deliktu cizoložství v českých zemích od 16. do 19. století*. In: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír a kolektiv. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. Vyd. Ostrava: Key Publishing, 2014, 10 s.

⁸² V českom, maďarskom, rakúskom a poľskom prostredí je vybraná téma lepšie spracovaná a historici vypracovali syntetické diela k dejinám prostitúcie. Pozri: LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb Prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002, 226 s.; WINGFIELD, M. Nancy. *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*. Oxford: Oxford University Press, 2017, 272 s.; STAUTER-HALSTED, Keely. *The Devil's Chain: Prostitution and Social Control in Partitioned Poland*. New York: Cornell University Press, 2015, 392 s.; MIKLÓSSY, János. *A budapesti prostitúció története*. Budapešť: Népszava, 1989, 134 s.; GARCÍA R. Magaly (ed.). *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution, 1600s-2000s*. Boston: Brill, 2017, 912 s.

⁸³ KONOPKA, Ján. *Prostitúcia na Slovensku v 20. a 30. rokoch 20. storočia (diplomová práca)*. Bratislava: UK FF, 2015, 55 s.; FALISOVÁ, Anna. Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku v medzivojnovom období In: *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č.1. s. 29.; FALISOVÁ, Anna; MOROVICSOVÁ, Eva. Spolok "Záchrana" a jeho podiel na likvidácii venerických ochorení In: SLABOTINSKÝ, Radek; STÖHROVÁ, Pavla (ed.). *Zdraví a nemoc v dějinách člověka a zvířat*. Brno: Technické muzeum, 2014, s. 152.; BALÁŽ, Anton. *Hriešna Vydrica*. Bratislava: Marenčin PT, 2007, 176 s.; SZEGHY, Blanka. Fornicatrices, scortatrices et meretrices diabolares: Disciplining Women in Early Modern Hungarian Towns In: MIELKE, Christopher; ZNOROVSKY, Andrea-Bianka. *Same Bodies, Different Women: 'Other' Women in The Middle Ages and The Early Modern Period*. Budapešť: Trivent Publishing, 2019, s. 169–194.; RÉPÁSOVÁ, Katarína. Prostitúcia a nevestince v Komárne na prelome 19. a 20. storočia In: PALUGA, Lukáš; RÉPÁSOVÁ, Katarína (ed.).

1.3.1 Fenomén prostitúcie ako bádateľská výzva na poli súčasnej historiografie

V súčasnosti prostitúciu považujeme za mnohvrstevný jav, ktorý má množstvo príčin a dôsledkov politickej, právnej, hospodárskej, sociálnej, hygienickej a zdravotnej povahy.⁸⁴ Skúmaním sveta prostitútok a prostitútov sa dotýkame javov, ktoré unikajú pozornosti pri výskume majoritnej spoločnosti. Výskum zameraný na vybranú marginalizovanú skupinu pomáha včleniť historickú skúsenosť prostituujúcich osôb do všeobecného výkladu dejín. Zvolená téma úzko súvisí aj s feminizmom, pretože dejiny prostitúcie poskytujú dynamický pohľad na intímny život žien v minulosti, fungovanie medicíny a patriarchátu. Zároveň akcentujú vzájomné vzťahy medzi rodom a sexualitou, ktoré sú neoddeliteľné od rasy, kultúrnej rozmanitosti a ekonomických okolností.⁸⁵

V posledných rokoch je bádateľská pozornosť-orientovaná na intímnu históriu, dejiny tela, sexualít a prostitúcie. Moderná historiografia zaoberajúca sa fenoménom prostitúcie v dejinnom vývoji spoločnosti reflektuje viacero tém a námetov, ktoré môžu poslúžiť pri výskume ako odrazový mostík. Fundamentálne dielo o dejinách prostitúcie od súčasných historikov bolo publikované v roku 2022 v monotematickom odbornom časopise *European Review of History*, kde vyšlo k danej problematike 14 článkov.⁸⁶ Publikácia sa začína všeobecným úvodom o dejinách prostitúcie v 20. storočí na európskom kontinente. V úvode sa prezentujú právne normy aplikované v európskych politických systémoch, policajná prax a kriminologické aspekty vybraného fenoménu. Ďalšie články popisujú regionálne dejiny prostitúcie a záver ponúka knižné recenzie zamerané na dejiny sexualít. Podstatné informácie pre české a slovenské dejiny priniesol článok od českej historičky Anny Hájkovej s názvom *Why we need a history of prostitution in the Holocaust?*.

Najnovšie prístupy v oblasti bádania dejín prostitúcie tiež predstavili účastníci z rozličných akademických disciplín a krajín v roku 2018 na medzinárodnom workshope v Prahe s názvom *Perspectives on the history of 'prostitution' in East-Central Europe*.⁸⁷ Workshop poskytol priestor na zdieľanie inšpiratívnych poznatkov a zároveň výziev do budúcnosti pri štúdiu tejto

Spravodlivosť pre všetkých . . . Zborník príspevkov z rovnomenného sympózia 25. a 26. september 2019. Komárno: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2020, s. 271–273.; HOLEC, Roman. Žena v službe In: DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela. *Na ceste k modernej žene: kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava: Veda, 2011, s. 518.

⁸⁴ ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene..., s. 333.

⁸⁵ GUY, Donna. *Sex and Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family and the Nation in Argentina*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1995, s. 182.

⁸⁶ DOLINSEK Sonja; HEARNE Siobhán. Introduction: prostitution in twentieth century Europe, *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, 2022, s. 121–144.

⁸⁷ TAGUNGSBERICHT. Perspectives on the History of 'Prostitution' In East-Central Europe, 15.02.2018 – 17.02.2018 Prague In: *H-Soz-Kult*, 23.06.2018, <www.hsozkult.de/conferencereport/id/tagungsberichte-7762>.

témy. Účastníci interdisciplinárneho workshopu diskutovali o možnosti integrácie dejín strednej a východnej Európy do súčasného svetového výskumu dejín prostitúcie.⁸⁸ Dôležité poznatky pre české a slovenské dejiny prostitúcie predstavili tri odborníčky: Anna Hájková, Judit Takács a Christiane Brenner. A. Hájková prezentovala výsledky výskumu zameraného na holokaust a poskytovanie sexuálnych služieb. Maďarská sociologička J. Takács analyzovala mužskú homosexuálnu prostitúciu v uhorskom prostredí na začiatku 20. storočia v príspevku s názvom *Male Prostitution and Homosexual Panic in Early 20th-Century Hungary*. Tretí signifikantný výskum s názvom *Expert Discourse on Prostitution in Socialist Czechoslovakia*, predstavila nemecká historička Ch. Brenner. Jej príspevok reflektoval odborný diskurz o prostitúcii v socialistickom Československu.

Magaly Rodríguez García a kolektív v rámci celosvetového interdisciplinárneho výskumu (2017) poukázali na dôležitosť aplikácie nových trendov do bádania dejín prostitúcie. Autori rozsiahlych štúdií publikovaných v zborníku *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution*⁸⁹ využili širokú škálu prístupov a popísali dejiny prostitúcie z najrozličnejších aspektov. Zborník je rozdelený do troch častí a každá z nich využíva iné perspektívy a metódy. Prvá časť zborníka poskytuje všeobecný pohľad na dejiny prostitúcie od roku 1600 po súčasnosť vo svetových mestách prostredníctvom perspektívy urban study. Zastúpené sú tam primárne veľkomestá, ktoré sú spájané s prostitúciou už niekoľko storočí. Ide napríklad o Paríž, Londýn, Amsterdam, Istanbul, Tel Aviv, Buenos Aires, Chicago, Havanu, Šanghaj a Singapur. V druhej časti autori nastolili otázky dotýkajúce sa pracovných a sociálnych podmienok prostitútok a prostitútov nielen v minulosti, ale aj v súčasnom svete. Tam historici skúmali vzťah migrácie k dejinám prostitúcie a popisovali vybranú tému i v rámci koloniálnych vzťahov a kategórie rodu. Autori uvádzajú, že vzájomné vzťahy medzi témami ako napríklad migrácia, pracovné podmienky, rod a kolonizácia, prispievajú k lepšiemu pochopeniu zložitosti témy a štrukturálnych faktorov ovplyvňujúcich prostitúciu.⁹⁰

Aktuálne výskumné témy v oblasti dejín prostitúcie:

- dejiny prostitúcie v regionálnom priestore⁹¹

⁸⁸ Tamtiež, s. 1.

⁸⁹ RODRIGUEZ, García a kol. *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution, 1600s-2000s*. Leiden: Brill Academic Publishers, 2017, 912 s.

⁹⁰ Tamtiež, s. 20.

⁹¹ ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene..., s. 333.; SZECHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v Košiciach..., s. 274.; SZECHY, Blanka. Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16..., s. 73–76.; RÉPÁSOVÁ, Katarína. Prostitúcia a nevestince v Komárne na prelome 19. a 20. storočia In: PALUGA, Lukáš; RÉPÁSOVÁ, Katarína (ed.). *Spravodlivosť pre...*, s. 271–273.

- holokaust a prostitúcia⁹²
- prostitúcia a totalitné režimy⁹³
- prístupy štátu k fenoménu prostitúcie v historickom vývoji⁹⁴
- homosexuálna prostitúcia⁹⁵
- sexuálne prenosné choroby a prostitúcia⁹⁶
- prostitúcia a dejiny umenia⁹⁷

1.3.2 Náčrt historického obrazu prostitúcie

Cesta k súčasnému poznaniu dejín prostitúcie bola dlhá a ovplyvnená politickými, náboženskými a sociálnoekonomickými faktormi. Prvé počiatky reflexie prostitúcie môžeme sledovať už v staroveku. Odvtedy sa historický príbeh transformoval od anekdotického rozprávania až k vedeckému uchopeniu problematiky. Zo začiatku bola téma zahalená rúškom kuriozít a bulváru, ale napriek tomuto charakteru bola nepochybne dôležitá a opodstatnená, z pohľadu vývoja sexuality spoločnosti, zdravia a ľudských práv.

1.3.2.1 Antické kňazky lásky

Prvú signifikantnú historickú reflexiu prostitúcie ponúka Herodotos (otec dejepisu), ktorý popísal sexuálny život starovekých negréckych kultúr v diele *História*.⁹⁸ Antické negrécke spoločnosti charakterizoval ako sexuálne uvoľnené, kde prostitúcia hrala rolu v každodennom živote.⁹⁹ V rozprávaní o zvykoch z Lýdie¹⁰⁰ poukázal napríklad na úlohu prostitútok pri financovaní štátneho majetku.¹⁰¹ Pri popise egyptskej kultúry tvrdil, že Cheops a Rameses postavili pyramídy z peňazí svojich dcér, ktoré ponúkali sexuálne služby.¹⁰² V roku 440 pred Kristom navštívil Babylon, kde pozoroval a popísal chrámovú prostitúciu.¹⁰³ Tento typ

⁹² NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. Regulation of sexual relations between Jews and non..., s. 89-117.

⁹³ BRENNER Christiane. Líné dívky, lehké dívky?... , s. 19–22.

⁹⁴ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, 226 s.

⁹⁵ SEIDL, Jan. *Teplá Praha: Průvodce po queer historii hlavního města 1380–2000*. Praha: Černé pole, 2014, 296 s.

⁹⁶ FALISOVÁ, Anna; OZOROVSKÝ, Vojtech. Sexually transmitted diseases in Slovakia in the past and the effect of "Action PN" In: *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 1, s. 99–118.

⁹⁷ HAMAN, Aleš. Téma prostitute v české literatuře In: *Sex a Tabu...*, s. 196–200.

⁹⁸ BORNEMAN, Ernest; JAREŠOVÁ, Zuzana; ZEMEK, Petr. *Encyklopedie sexuality*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 212.

⁹⁹ WENGHOFER, Richard. Sexual Promiscuity of Non-Greeks in Herodotus' "Histories" In: *The Classical World*. Maryland: The Johns Hopkins University Press, 2014, roč. 107, č.4, s. 516.

¹⁰⁰ Lýdia: historické územie v dnešnom Turecku medzi mestami Izmir a Manisa.

¹⁰¹ WENGHOFER, Richard. Sexual Promiscuity of Non-Greeks ..., s. 516.

¹⁰² RINGDAL, Nils Johan; HÄSSLBARTHOVÁ, Andrea; SKÁLOVÁ, Ivana. *Nejtěžší povolání světa: kapitoly z dějin prostituce*. Brno: Doplněk, 2000. s. 30.

¹⁰³ Tamtiež, s. 18.

prostitúcie mal preniknúť do Grécka z Orientu aj napriek tomu, že Gréci považovali za nedôstojné spájať kult Afrodity s verejnými domami.¹⁰⁴

Mnohí historici sa pri analýze Herodotovho diela domnievajú, že jeho anekdoty o chrámovej prostitúcii boli kultúrnym a náboženským ohováraním, hlavne pre nedostatočné množstvo relevantných dôkazov o jej existencii.¹⁰⁵ Pri Herodotovom popise prostitúcie sa nemôžeme spoliehať na anekdoty, preto je potrebné mať kriticky pohľad a texty vnímať z pohľadu doby. V časoch, kedy žil Herodotos (484 – 430 pred Kristom), bola antická spoločnosť silne patriarchálna a to sa odrazilo aj vo vnímaní ženy, rodiny, nevery a prostitúcie. Žena bola vylúčená z verejnej sféry a podriadená mužovi vo všetkých oblastiach života. Rodina bola základnou ekonomickou jednotkou spoločnosti, ktorej úlohou bolo plodiť potomkov. Mužská nevera bola spoločnosťou akceptovaná, naopak ženská bola trestaná. Prostitúcia v staroveku bola považovaná za nutné zlo, ktorému nie je možno vymedziť jasné hranice a predstavovala prostriedok na ochranu manželstva.

Vnímanie antických sexuálnych a rodových vzťahov prezentuje napríklad dobový výrok štátnika a rétora Demosthena (384 – 322 pred Kr.), ktorý vyhlásil: „*Hetéry máme pro rozkoš, souložnice pro souložení za dne, manželky pro řádné plození dětí a proto, abychom měli věrného strážce domácnosti.*“¹⁰⁶ Hetéry v antickom svete boli slobodné a samostatné spoločnice – družky, ktoré poskytovali rozkoš na zaplatený okamih. Vo všeobecnosti boli pre mužov prítiahlivé nielen vzhľadom, ale aj vzdelaním. Tieto ženy tvorili spoločenskú skupinu rozdelenú na rozličné stupne. Tie najnižšie sa nazývali *pornai*. „*Mezi pornai a hetérami bylo tolik stupňů, že mnoha jejich pojmenování jsou nám již nejasná. Některá označovala tělesný vzhled, jiná jejich oblíbené způsoby nebo jejich působiště.*“¹⁰⁷ Súložnice vo väčšine prípadoch boli slúžky a otrokyne v domácnosti.

Dobový básnik Filemon satiricky popísal rozmach prostitúcie za vlády Solóna, ktorý hromadne zakladal v Grécku verejné domy. „*Ó Solóne, stal ses tak dobrodincem svých spoluobčanů, rozeznal jsi v této instituci jen blaho a klid lidu. Vždyť také byla nezbytná ve městě, kde se už bouřlivé mládí nedokázalo krotit a divoce vykonávalo nejmocnější přikázání přírody. Zabránil jsi velkému neštěstí a nevyhnutelným zlořádům, jestliže jsi v jistých domech*

¹⁰⁴ MORUS. *Světové dějiny sexuality I*. Praha: Horizont, 1969, s. 32.

¹⁰⁵ ANAGNOSTOU-LAOUTIDES, Eva; CHARLES, Michael B. *Herodotus on Sacred Marriage and Sacred Prostitution at Babylon* In: Kernos (OpenEdition Journals), 2018, č. 31, s. 9–37.

¹⁰⁶ FOUCAULT, Michael. *Dějiny sexuality II: Užívání slasti*. Praha: Hermann a synové, 2003, s. 187.

¹⁰⁷ HOŠEK, Radislav. *Listy hetér*. Praha: Svoboda, 1970, s. 12.

ubytoval ženské (...)¹⁰⁸ Najčastejšie sa obchod so sexom v antike odohrával v nevestincoch a bol zdrojom príjmov pre štátnu pokladňu. Aténska rada napríklad ukladala hetéram ročnú daň a okrem toho robila i súpis profesionálnych hetér a prostitútok.¹⁰⁹ Podobná daň bola neskôr zavedená aj v Ríme a udržala sa tam až do novoveku.¹¹⁰

O prostitúcii v starovekom Ríme hovoril napríklad aj Cicero: „*Kdo požaduje po mladému muži, aby neměl vztah s prostitutkou, nejenže je zatvrzelý a nechápe svobodu naší doby, ale nezná ani zvyky a způsoby našich předků. Bylo to snad někdy neobvyklé? Koho za to kdy haněli? Kdyto bylo zakázáno? Prostituce byla vždy zákonným privilegiem.*“¹¹¹ Prostitúcia bola vnímaná Rimami ako nutné remeslo, privilégium a zvyk, ktorý vyhovoval hlavne mužským potrebám.¹¹² Muži v tomto období mali sexuálnu voľnosť, ktorá bola protikladom k ženskej cudnosti. Prostitúcia bola obmedzená na určité kruhy a mala rozmanitý charakter. Heterogénnosť sa prejavovala v kontexte sexuality a foriem poskytovania sexuálnych služieb. Pre antickú rímsku spoločnosť je charakteristická heterosexuálna a homosexuálna prostitúcia, náboženská, luxusná a verejná prostitúcia v nevestincoch, ktoré sa nazývali *lupanarium* (roklina vlčíc). Prostitútky sa zúčastňovali aj slávnosti s názvom Florálie. Na týchto májových slávnostiach sa oslavovala bohyňa Flóra a podľa tradície to bola prostitútko, ktorá dobrovoľne zmenila svoje remeslo pre jedného mladého Rimana.¹¹³

Historické pramene, ktoré hovoria o prostitúcii v antickom svete, sú rozmanité a prezentujú bohatú i smutnú históriu tohto javu. Pre starovekú kultúru rozprávajúcu o obchode so sexom sú charakteristické hmotné i nehmotné pramene. Medzi hmotné pramene patria napríklad amfory zobrazujúce sexuálny styk, sochy, maľby, fresky, mince a stavby. Ďalšie pramene rozprávajúce o prostitúcii sa zachovali vo forme básní, anekdot, listov hetér, alebo zákonov.

1.3.2.2 Hriešnice stredoveku

Dejepisectvo v stredoveku bolo neodlučiteľne spojené s cirkevným svetom. Jeho hlavné myšlienky sa zachovali na úrovni legiend a kroník, kde sa o prostitúcii nepísalo veľa. V popredí bola teológia, ktorá riešila problém prostitúcie primárne v medziach zdanenia a teologickej

¹⁰⁸ BASSERMANN, Lujó. *Nejstarší řemeslo: kulturní dějiny prostituce*. Mladá Fronta, 1993, s. 13.

¹⁰⁹ MORUS. *Světové dějiny...*, s. 31.

¹¹⁰ Tamtiež, s. 31.

¹¹¹ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj a poruchy pudu pohlavního: výstřednosti v ukájení jeho: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské, Díl 1-2*. Praha: Hejda a Tuček, 1903. s. 185.

¹¹² MORUS. *Světové dějiny...*, s. 32.

¹¹³ RINGDAL, Nils Johan; HÄSSLBARTHOVÁ, Andrea; SKÁLOVÁ, Ivana. *Nejtěžší povolání světa...*, s. 87.

zodpovednosti muža, ktorý navštevoval takzvané *verejné pobehlice*.¹¹⁴ O samotné prostitútky sa takmer nezaujímal.

Stredovek bol dlhým obdobím, kde pohľad na prostitúciu bol do značnej miery nemenný a ovplyvnený kresťanskou morálkou. Kresťanstvo pri pohľade na prostitúciu stavalo na učení Sv. Augustína, ktorý napísal o prostitúcii nasledujúce riadky: „*Co jest odpornějšího než kat? A přece v samých zákonech má svoje nutné místo. Co špinavějším, co nestoudnějším a ohavnějším může se nazvati než nevěstky, kuplíři a ostatní toho druhu morové rány? Odstraň ze světa nevěstky, všechno ve zmatek uvedeš rozkošnictvím.*“¹¹⁵ Prostitúcia v jeho diele bola považovaná za nutné zlo, špinavé remeslo prirovnateľné k morovým ránam. Jeho vnímanie prostitúcie reflektovalo spoločensko-politický diskurz danej doby.

Ďalšou významnou postavou stredoveku bol Sv. Tomáš Akvinský, ktorý prirovnal prostitúciu k nutnej kloake. „*Prostituce je jako kloaka v paláci – zrušená bude-li, celý palác promění se v místo nečisté a smrduté!*“¹¹⁶ Sám Akvinský dlhé hodiny uvažoval nad tým, za akých podmienok by cirkev mohla vyberať dane a mať nepošpinené príjmy z obchodu so sexom.¹¹⁷ Prostitúciu vnímal ako jav potrebný na ochranu pred rozšírením iných foriem sexuálneho styku. Tvrdil, že ak sa prostitúcia zakáže, tak sa vo svete objaví viac homosexualita, zoofília alebo iný jav, ktorý cirkev neakceptovala. „*Odstrániš zo sveta prostitútky, a naplníš ho sodomou.*“¹¹⁸

Kresťanský stredoveký pohľad na prostitúciu a jej dejiny bol ambivalentný. Na jednej strane hlásal cudnosť a sexuálnu zdržanlivosť, na strane druhej existovala potreba prostitúcie, inak by sa rozmohol nebezpečnejší fenomén – cudzoložstvo a smilstvo (sodoma, zoofília, homosexualita a pod.). Proti obchodu so sexom bojoval v stredoveku napríklad Karol Veľký, ktorý ho chcel prostredníctvom zákona vyhladiť. Smilstvo, prostitúciu a cudzoložstvo považoval za tri hlavné neresti, ktoré musia zmiznúť zo sveta.¹¹⁹ Jeden z jeho nástupcov trestal verejné smilstvo barbarskými spôsobmi. Prikázal, aby nahé obchodníčky so sexom hádzali do studenej vody a prihliadajúci ich nemali zachraňovať, ale posmievať sa im.¹²⁰

¹¹⁴ Tamtiež, s. 147.

¹¹⁵ Tamtiež, s. 186.

¹¹⁶ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce...*, s. 186.

¹¹⁷ RINGDAL, Nils Johan; HÄSSLBARTHOVÁ, Andrea; SKÁLOVÁ, Ivana. *Nejtěžší povolání světa...*, s. 148.

¹¹⁸ DENZLER, Georg. *Zakázaná slast. Dva tisíce let sexuální morálky*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 133.

¹¹⁹ MORUS. *Světové dějiny...*, s. 76.

¹²⁰ Tamtiež, s. 76.

K rozkvetu stredovekej prostitúcie a nevestincov došlo vznikom a rozvojom mestskej kultúry. Taktiež krížové výpravy viedli k neobyčajnému rozšíreniu obchodu so sexuálnymi službami.¹²¹ Zo sociálneho hľadiska bol v spoločnosti nadbytok žien, ktoré nemali manžela. Muži častejšie zomierali vo vojne, osobných sporoch, alebo boli v celibáte a učení. Preto mnohé ženy nemali na výber dostatok mužov a museli odísť do kláštora alebo sa oddať prostitúcii. Nadbytok žien bol hlavnou príčinou ich sociálnej biedy a posilňoval dôsledky falošnej pohlavnej etiky a dvojitej morálky, ktorá ženu odsudzovala a nedávala jej dostatok príležitosti.¹²² Stredoveký pohľad na obchod so sexuálnymi službami bol do istej miery podobný ako v antike. Spoločnosť podporovala existenciu prostitúcie, aby bol zažehnaný horší nešvár – smilstvo, zvádzanie cnostných žien a iné sexuálne delikty.

Vo výsledku stredoveká prostitúcia existovala a bola lokalizovaná v nevestincoch (domoch žien) na periférii miest, vo vidieckej spoločnosti, na trhoch a jarmokoch, alebo v krčmách a mlynoch. Všeobecne sa tvrdí, že prostitúcia bola mestským javom.¹²³ Vznikom miest dochádzalo k migrácii prostitútok – potulnej a pouličnej prostitúcii. V rámci kultúrneho rámca bola prostitúcia prezentovaná primárne prostredníctvom biblických príbehov a obrazov (Mária Magdaléna).

Historici čerpajú informácie o stredovekom obchode so sexom na území Slovenska zo zákonov, súdnych spisov, oficiálnych záznamov miest a svetovej literatúry. O stredovekej prostitúcii v kontexte kriminality žien na území Slovenska písal Vladimír Segeš v článku *Žena ako subjekt a objekt kriminality v stredovekej Bratislave*.¹²⁴ Z jeho prác sa dozvedáme, že prostitúcia a verejné domy boli súčasťou mestských štruktúr a súviseli s marginalizovanými skupinami obyvateľstva. V stredovekom Prešporku (Bratislave) sa nachádzal jeden verejný dom na dnešnej Obchodnej ulici v blízkosti hradiab. V komorných (účtovných) knihách sa nevestince najčastejšie označovali ako *ženské domy*, *biele domy* a *ženské dvory*.¹²⁵ Vnútorňý chod prešporského nevestinca riadila správkyňa, ktorá sa v dobových prameňoch označovala ako *gazdiná*, alebo *majstrová* a tržbu odovzdávala

¹²¹ Tamtiež, s. 76

¹²² NEUMANN, Stanislav Kostka; KLOUČKOVÁ, Evženie. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Praha: Otakar II., 1999, s. 619.

¹²³ ŠMAHEL, František. Ženy na okraji předhusitské společnosti: Konkubíny vesnických farářů In: *Historické listy*, č. 2, 1992, s. 17-19.

¹²⁴ SEGEŠ, Vladimír. Žena ako subjekt a objekt kriminality v stredovekej Bratislave In: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.). *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2004, s. 55–66.

¹²⁵ Tamtiež, s. 63.

komorníkovi každú sobotu.¹²⁶ Z účtovných kníh je zrejmé, že mesto sa staralo o verejný dom a zabezpečovalo jeho fungovanie i údržbu. Dohľad nad prostitútkami mal mestský kat do roku 1519. Potom mestská rada určila *strážcu pobehlíc*, ktorý ich mal ochraňovať celú noc.¹²⁷

V Budínskej právnej knihe sa napríklad písalo: „*pobehlice sú biedna, poľutovaniahodná skľučujúca cháska, je potrebné ich ochraňovať pred násilím a bezprávím. Tieto biedne a úbohé stvory nech majú na šatkách na hlave žltý kus látky veľký aspoň ako dlaň. Ak ich nájdú bez onoho žltého znaku, vtedy nech ich majster dráb pokutuje pri každej príležitosti šiestimi fenigmi.*“¹²⁸ Z textu je zrejmé, že ženy v prostitúcii boli marginalizovanou skupinou osôb, ktorá bola poznačená i násilím. Spoločnosť označovala prostitútky žltým kusom látky, aby ich odlíšila od cudných žien.

1.3.2.3 Svet kurtizán

Obdobie humanizmu a renesancie oživilo fenomén prostitúcie na základe antickej tradície, a to primárne v európskom kultúrnom kontexte. Do popredia sa dostala postava kurtizány, ktorá bola milovaná i zavrhaná zároveň. Mestá podporovali kurtizány a prostitúciu, pretože platili dane. Na druhú stranu ich spoločnosť odsudzovala, že oberajú mladých mužov o majetok a peniaze. Pramene hovoriace o kurtizánach a prostitútkach z tohto obdobia sú pomerne bohaté oproti rannému a vrcholnému stredoveku. Zachovalo sa množstvo malieb kurtizán, piesní a básní o ich živote. Kurtizána sa stala múzou a mecenášom mnohých umelcov, ale aj postrachom pred syfilisom, ktorý sa rozšíril na konci stredoveku po celej Európe. Na prelome stredoveku a novoveku nebola prostitúcia v Uhorsku trestná a verejné domy bývali často v rukách magistrátu mesta.¹²⁹

Príchodom a následným šírením reformácie v 16. a 17. storočí začali nevestince postupne zanikať.¹³⁰ Krajiny, ktoré prijali v novoveku reformáciu, kruto trestali obchod so sexom a snažili sa ho vykoreniť zo spoločnosti. Tu je dôležité podotknúť, že spoločnosť v tomto období stále nerozlišovala medzi prostitúciou a neverou. Zápisy v dobových knihách ukazujú, že trestané boli rovnako ženy, ktoré otehotneli mimo manželstva, prostitútky a neverné ženy.¹³¹ Pre katolícku cirkev prostitúcia až do tridentského koncilu nepredstavovala vážny problém. Začala sa ním intenzívnejšie zaoberať, pretože reformné cirkvi poukazovali na dvojité tvár

¹²⁶ Tamtiež, s. 63.

¹²⁷ Tamtiež, s. 63.

¹²⁸ Tamtiež, s. 63.

¹²⁹ NEMEC, Miroslav. Sex a sexualita v predmodernej dobe In: *MOC SEXU...*, s. 22.

¹³⁰ DUCHOŇOVÁ, Diana; DUCHOŇ, Michal. *Zločin v meste. Kriminalita a každodennosť v ranonovovekom Pezinku*. Bratislava: Pro Historia, 2014, s. 139.

¹³¹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 26–27.

cirkvi. Na jednej strane cirkev stále hlásala panenskú čistotu a pohlavnú zdržanlivosť, na strane druhej vyberala dane za prevádzkovanie nevestincov a zakrývala si oči pred porušovaním celibátu.

Reformácia zmenila postoj spoločnosti k sexuálnej morálke a prostitúcii.¹³² Tvrdé tresty za obchod so sexom boli hlavne výsledkom rozšírenia syfilisu v európskom priestore na konci stredoveku. Syfilis sa nazýval aj francúzska, či uhorská choroba a prejavovala sa tým, že na vonkajších genitáliách sa vytvoril nádor, ktorý nebolel a o niekoľko dní zmizol. Veľmi skoro na to sa znovu objavila vyrážka a potom v treťom štádiu vznikli hlboké hnisavé vredy na tele nakazeného.¹³³

O prostitúcii v kontexte novovekej kriminality žien na území Slovenska písala Blanka Szeghyová v článku *Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16. storočí (Otázky, pramene, definície)*.¹³⁴ Z článku je zrejmé, že prostitúcia súvisela s kriminálnym konaním a bola trestaná. Napríklad v roku 1557 v Košiciach boli chytené dve prostitútky, ktoré autor prameňa nazval ako *diablove milenky*.¹³⁵ Potrestané boli zbičovaním a vyhnaním z mesta za nemravný život. Ak by sa vrátili naspäť do mesta, boli by utopené. Súdna kronika mesta Košice písala aj o prípade prostitútky Juliany z roku 1566.¹³⁶ V tomto roku sa objavil v meste i prípad kupliarstva (*lenocinium*) manželského páru, ktorý bol potrestaný uväznením a verejnou prácou.¹³⁷ Informácie o novovekej prostitúcii na území Slovenska sa zachovali v súdnych knihách, mestských knihách a kronikách.

O prostitúcii v rannom novoveku písal aj Miroslav Nemeč v článku *Sex a sexualita v premodernej dobe* v publikácii *Moc sexu: Sex a sexualita v moderných dejinách Slovenska*.¹³⁸ Z neho sa dozvedáme, že prostitúcia spadala medzi prípady smilstva, pretože terminológia v tomto období nebola ustálená a v mnohých prípadoch pri analýze zohrával kontext.¹³⁹ Prostitútkami boli pravdepodobne aj ženy, ktoré sa pohybovali s vojakmi alebo sa s nimi stýkali.

¹³² SZEGHY, Blanka. Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16. storočí. In LENGYELOVÁ, Tünde (ed.). *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2004, s. 73–76.

¹³³ MORUS. *Světové dějiny sexuality II*. Praha: Horizont, 1969, s. 14

¹³⁴ SZEGHY, Blanka. Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16. storočí ..., s. 74.

¹³⁵ Tamtiež, s. 74.

¹³⁶ Tamtiež, s. 74.

¹³⁷ Tamtiež, s. 74.

¹³⁸ NEMEC, Miroslav. Sex a sexualita v premodernej..., s. 13–31.

¹³⁹ Tamtiež, s. 22.

1.3.2.4 Očista mravov – Od Márie Terézie po vznik Československa

Obdobie 17. a 18. storočia je charakterizované útlmom prostitúcie, ktorá v žiadnom prípade úplne nezmizla, čo dokazujú aj snahy Márie Terézie o očistu mravov v krajine. Panovníčka zriadila *Komisiu cudnosti*, ktorá vyviedla z miest prostitútky na okraj monarchie za Dunaj. Prostitútky boli trestané strihaním vlasov a prichytení klienti možnou svadbou s takzvanou neviestkou. Nástupom Jozefa II. sa postoj monarchie k prostitúcii zmenil na základe francúzskeho trendu reglementácie. Vznikom moderných právnych konceptov bola prostitúcia regulovaná/reglementovaná a mestami trpená. Prostitútky boli registrované a vybavené zdravotnými knižkami, ktoré obsahovali výsledky pravidelných lekárskeho prehliadok. Pri lekárskeho prehliadkach sa používal francúzsky gynekologický nástroj „*speculum*“. Spoločenský pohľad na prostitúciu vychádzal z myšlienky, že ide o negatívny jav, ktorý neodstrániť žiadne zákony, a preto musí byť regulovaný. Hlavné príčiny, ktoré odsunuli ženu na cestu prostitúcie, boli chudoba, nízke vzdelanie, slabé možnosti pracovného uplatnenia a v niektorých prípadoch aj mentálne postihnutie. Podľa dobových biologických teórií, presadzovaných od polovice 19. storočia, mala mať prostitútky vrodenú predispozíciu k tomu javu.

Verejný odborný diskurz v 19. storočí sa snažil pochopiť fenomén prostitúcie a tešil sa bádateľskej pozornosti. Začali vznikať odborné diela, ktoré poskytovali argumenty pre reglementáciu alebo abolicionizmus prostitúcie.¹⁴⁰ Reglementácia sa snažila regulovať a zmierniť všetky sociálne a zdravotné problémy súvisiace s obchodom so sexom, prostredníctvom policajného a lekárskeho dozoru vo verejných domoch a v uliciach. Abolicionistický prístup reagoval na nefunkčný regulatívny systém. Jeho cieľom bolo zakázať verejné domy, zrušiť licencovanú prostitúciu a odstrániť ju prostredníctvom osvedčenia mládeže. Za zmienku stoja diela, ktoré reflektovali dejiny prostitúcie. Iwan Bloch v diele *Prostitúcia* tvrdil, že je potrebné poznať dejiny prostitúcie od prvopočiatku až po súčasnosť, stanoviť jej príčiny, z ktorých vznikla a okolnosti, ktoré menili jej charakter.¹⁴¹ Až potom spoločnosť mala byť schopná stanoviť prostriedky, ktorými by bolo možné potierať obchod so sexom. V českom a slovenskom prostredí najznámejším dielom je kniha *Dějiny prostituce* od Paula Lacroise (Pierra Dufoura).¹⁴²

¹⁴⁰ BLOCH, Iwan. *Die Prostitution...*, 914 s.; DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce I*. Praha: Fontána, 2003, 185 s.

¹⁴¹ KOLÁŘ, Anton. Die Prostitution In Band In: *Listy filologické / Folia philologica*. 1913, roč. 40, č. 6, s. 448–451.

¹⁴² DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce I...*, 185 s.

Zo súčasnej historiografie o prostitúcii na prelome 19. a 20. storočia písal Gabriel Szeghy v článku „Najstaršie remeslo“ v *Košiciach v období po Rakúsko-uhorskom vyrovnaní: Úvod do problematiky*.¹⁴³ Cieľom jeho príspevku bolo zmapovať fenomén prostitúcie na príklade mesta Košice v období 19. storočia a začiatku 20. storočia. Fenomén prostitúcie v období od 18. storočia po rok 1989 analyzoval aj Anton Baláž v diele *Hriešna Vydrica*.¹⁴⁴

1.3.2.5 V tieni vojny

Prvá svetová vojna priniesla okrem obetí, útrap a iných vojnových škôd na zdraví a majetku aj vhodné predpoklady na zmenu mocenských, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych pomerov. Končiaca vojna a vnútorné problémy v Rakúsko-Uhorsku, ktoré viedli k jeho zániku, priniesli nové geopolitické pomery v rámci celej Európy. Rozpad dualistickej konštitučnej monarchie Rakúsko-Uhorska a vznik demokratického Československa v roku 1918 nastolili nové podmienky pre obyvateľov Slovenska, Česka, Moravy a Podkarpatskej Rusy. Veľké zmeny nastali aj v otázke prostitúcie a verejných domov. Verejné zdravie populácie bolo nalomené v dôsledku vojny a ľudia zomierali na zranenia z bojov. Mnohí zápasili s tuberkulózou, pohlavnými chorobami alebo inými traumami.

Otázka prostitúcie vo vojnovom a povojnovom období bola komplikovaná a nájst praktické riešenie predstavovalo sifyzovskú úlohu. Dejiny ukazujú, že sex za odmenu v tomto období potreboval štátnu kontrolu, aby sa predišlo masívnemu šíreniu pohlavných chorôb a oslabeniu vojska. Syfilis, kvapavka a mäkký vred neboli marginálne ochorenia vtedajšej doby a pridávali na starostiach novým politickým predstaviteľom, vojenským veliteľom a lekárom. Prostitúcia na vojnových frontoch nebola ničím výnimočná a bola žiadaná. Prostitútky a tzv. slušné ženy sa pripájali k vojenskému ťaženiu a vznikali tzv. pojazdné poľné nevestince, ktoré boli oddelené pre dôstojníkov a pre mužstvo. Dôstojníci hľadali modrú lucernu, bežní vojaci hľadali červené svetlo. Hlavnými zákazníkmi boli vojaci, ktorí museli dodržiavať prísne pravidlá a zákony. V armádach sa nemohli nachádzať potulné prostitútky, ktoré by predstavovali riziko prenášania pohlavných chorôb. Zároveň potulné prostitútky predstavovali hrozbu vyzradenia vojenského tajomstva.

1.3.2.6 Nový smer

V roku 1922 bol v prijatý zákon o potieraní pohlavných chorôb, ktorý oficiálne mal zrušiť verejné domy a dohľad nad obchodom so sexom na základe aboličného prístupu.

¹⁴³ SZEGHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v *Košiciach v období po Rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Úvod do problematiky...*, s. 274.

¹⁴⁴ BALÁŽ, Anton. *Hriešna Vydrica*. Bratislava: Marenčin PT, 2010, 190 s.

Myšlienky abolicionizmu vzišli z anglického prostredia, kde prostitúcia nebola marginálna, ale predstavovala signifikantný sociálny problém. Hnutie založila feministka Josephine Butler a jeho prvé úspechy boli viditeľné v roku 1886, keď boli v Anglicku zrušené reglementačné opatrenia. Abolicionistické myšlienky sa v slovenskom prostredí najviac rozšírili po vzniku prvej republiky pod vplyvom T. G. Masaryka a jeho podporovateľov. Nový systém bol úplne presadený v československom prostredí v roku 1922 a zrušil reglementačné nariadenia, ktoré existovali viac ako sto rokov. Prijatím nového systému sa zrušili verejné domy a predajná rozkoš sa presunula do ulíc, kaviarní, salónov, biografov a hotelov. Predajné ženy sa vyslobodili z náručia majiteľov bordelov, avšak potom boli vystavené surovejšiemu vydieraniu pasákov a prenajímateľov bytov.¹⁴⁵ Pôvodným cieľom abolicionistov bolo zlepšiť postavenie žien v prostitúcii skrz osvetu, vzdelávanie, sociálnu pomoc, reedukáciu a prevenciu pred pohlavnými chorobami. Účelom nového prístupu v republike bolo obmedziť povojnové šírenie obchodu so sexom a vymiesť pohlavné choroby zo spoločnosti.

Podrobnejšiu analýzu fenoménu prostitúcie po roku 1918 spracoval Ján Konopka v diplomovej práci s názvom *Prostitúcia na Slovensku v 20. a 30. rokoch 20. storočia*.¹⁴⁶ Cieľom jeho diplomovej práce bolo predstaviť archívne dokumenty a dobové novinové články pojednávajúce o prostitúcii na území Slovenka do roku 1939. O prostitúcii v medzivojnovom Zvolene písala Anna Žideková v článku *Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene*.¹⁴⁷ Zmienky o prostitúcii sa tiež vyskytujú v literatúre spred roka 1989. Jana Gronská a Milena Hudcová písali o obchode so sexom po roku 1918 v článku: *K niektorým otázkam sociálne-zdravotnej starostlivosti o obyvateľstvo Košíc v prvom desaťročí buržoáznej ČSR*.¹⁴⁸ Odlišný prístup zvolil Radim Cichra v bakalárskej a diplomovej práci s názvom *Přijetí a provádění zákona č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí, se zvláštním přihlédnutím k Brnu*.¹⁴⁹ V práci analyzoval abolicionistický zákon na príklade mesta Brna a snažil sa poukázat na jeho neefektívnosť v oblasti boja proti prostitúcii a šíreniu pohlavných chorôb. Problematika šírenia pohlavných chorôb v období od roku 1918 do roku 1938 bola reflektovaná Annou Falisovou v príspevku *Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku v medzivojnovom období*.¹⁵⁰

¹⁴⁵ BROUK, Bohuslav. *Psychoanalytická...*, s. 70.

¹⁴⁶ KONOPKA, Ján. *Prostitúcia na Slovensku v 20. a 30. rokoch 20. storočia (diplomová práca)*. Bratislava: UK FF, 2015, 55 s.

¹⁴⁷ ŽIDEKOVÁ, Anna. *Prostitúcia rokov 1918-1945...*, s. 333.

¹⁴⁸ GRONSKÁ, Jana; HUDCOVÁ, Milena. *K niektorým otázkam sociálne-zdravotnej...*, s. 43.

¹⁴⁹ CICHRA, Radim. *Přijetí a provádění zákona č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí, se zvláštním přihlédnutím k Brnu*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011, 52 s. Bakalárska a diplomová práca. Vedoucí práce Denisa NEČASOVÁ.

¹⁵⁰ FALISOVÁ, Anna. *Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku ...*, s. 29.

Anna Falisová napísala niekoľko štúdií k nami skúmanej téme. Fenomén prostitúcie v živote kriminálnej mládeže popísala v štúdiu s názvom *Odvrátená stránka života mládeže v medzivojnovom období* a činnosť dobrovoľníckeho spolku orientovaného na pomoc prostitútkam reflektovala v príspevku *Spolok "Záchrana" a jeho podiel na likvidácii venerických ochorení*.¹⁵¹ Zaujímavé informácie poskytuje aj publikácia od Antona Baláža s názvom *Hriešna Vydrica*, kde autor analyzuje vychýrené bratislavské nevestince. O mravne skazenej medzivojnovnej mládeži písala Viktória Rigová.¹⁵² Prostitúciu spomína v niekoľkých prípadoch medzi *mravne skazenými ženami*.¹⁵³

1.3.2.7 Slovenský štát

Obdobie Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945 predstavovalo špecifickú etapu slovenských dejín, ktorá bola poznamenaná hlavne vojnovými udalosťami. Legislatívny rámec prostitúcie v novom štátnom zriadení bol prevzatý z medzivojnového Československa a nijako zásadne sa nemenil. Zmena však nastala v tom, kto s kým mohol/nemohol mať sexuálny styk.¹⁵⁴ Signifikantný rozdiel bol v židovskom a nežidovskom pôvode. Židovské ženy – prostitútky nemohli poskytovať sexuálne služby a zároveň nežidovské prostitútky nemohli poskytovať sexuálne služby židovským mužom.¹⁵⁵ Napriek oficiálnemu kresťanskému naratívu v Slovenskom štáte predajná „láska“ nespádala medzi trestné činy ako iné javy spojené so sexualitou a sexuálnou reprodukciou spoločnosti. Politický režim sa snažil o ochranu tradičnej rodiny a pod prísnyimi trestami zakazoval potraty a antikoncepčné prostriedky. Prebiehajúca vojna ale vyvrátila presadzované myšlienky ľudáckej vlády o nepoužívaní antikoncepčných prostriedkov z dôvodu šírenia pohlavných chorôb medzi vojakmi. „*Je povinnosťou zdravotnej správy dodať mužstvu spoľahlivý prostriedok, ak chce ochrániť jednotlivca a veľkú časťku národa pred nákazou pohlavnými chorobami a jej zhubnými následkami*.“¹⁵⁶ Ochranné prostriedky boli nutnosťou na ich elimináciu a pre vojakov boli dostupné za vysokú cenu. Ako

¹⁵¹ FALISOVÁ, Anna, MOROVICSOVÁ, Eva. Spolok "Záchrana" a jeho ..., s. 152–157.

¹⁵² RIGOVÁ, Viktória. Nemravná mládež? Inštitucionálna starostlivosť o problémovú mládež na Slovensku v ére prvej Československej republiky In *MOC SEXU...*, s. 137–160.

¹⁵³ Tamtiež, s. 146.

¹⁵⁴ NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. Regulation of sexual relations between Jews and non-Jews according to the Decree 198/1941 during the Slovak republic In: NIŽŇANSKÝ Eduard; NEŠŤÁKOVÁ Denisa (eds.). *Judaica et Holocaustica 7. Women and WWII*. Bratislava: Hlbina, 2016, s. 89–117.

¹⁵⁵ V praxi toto pravidlo nefungovalo a ženy sexuálne služby poskytovali.

¹⁵⁶ HRUBOŇ, Anton. Historicko-právne otázky sexualitý a sexuálnych trestných činov v Slovenskej republike 1939–1945 (niektoré aspekty problematiky) In: SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír (ed) *Sexuální trestné činy včera a dnes*. Ostrava – Brno: Key Publishing – The European Society for History of Law, 2014, s. 188.

uvádza Anton Hruboň: „Ochranné prostriedky sa nerozdeľovali na prídel, ale predávali za vysokú cenu - 4,5 koruny za kus (pre názorné porovnanie – liter mlieka stál 1,80 korún).“¹⁵⁷

V európskom priestore, ktorý si podmanil Adolf Hitler, sa rozšírili (hlavne v Nemecku) myšlienky prohibicionizmu. Verejné domy boli pre bežných ľudí oficiálne zatvorené s účelom podporiť boj proti pohlavným chorobám. Iný pohľad mala nemecká ríša na prostitútky z Francúzska. Tieto ženy mali byť podrobené prísnej reglementácii a v prípade, ak nakazili nemeckého vojaka, boli uväznené alebo deportované na nútené práce. Prostitútky mali povinnosť poskytovať sexuálne služby vojakom len s ochrannými prostriedkami. Ďalšou odvrátenou stranou predajného sexu počas druhej svetovej vojny boli koncentračné tábory, kde existovala sieť nevestincov a nútenej prostitúcie. Kým medzi nemeckým civilným obyvateľstvom politické elity presadzovali snahy o prohibicionizmus, tak na Slovensku sa apelovalo na kresťanskú morálku. Obdobie druhej svetovej vojny bolo špecifické sexuálnym vykorisťovaním žien, nútenou prostitúciou, znásilneniami a inými sexualizovanými formami násilia.¹⁵⁸

Historiografia zameraná na prostitúciu v tomto období je prezentovaná historičkou Denisou Nešťákovou v diele „*A Woman is a Woman.*” *Sexual violence against Jewish women during WWII.*¹⁵⁹ Anton Hruboň v článku *Historicko-právne otázky sexuality a sexuálnych trestných činov v Slovenskej republike 1939–1945 (niektoré aspekty problematiky)* sledoval kontinuitu vývoja prostitúcie v kontexte vojny, nacistického a fašistického režimu.¹⁶⁰

1.3.2.8 Príživníctvo

Po skončení druhej svetovej vojny a porážke Nemecka bola obnovená Československá republika, ale jej charakter bol iný ako pred mníchovským diktátom. Povojnová spoločnosť sa sústredila na prebiehajúce zmeny, ktoré výrazne zasiahli a transformovali politickú, hospodársko-ekonomickú, sociálnu a kultúrnu sféru každodenného života obyvateľov. Nástup nového politického a ideologického režimu v roku 1948 prenikol do všetkých sfér života. Fenomén prostitúcie v Československu v rokoch 1948 až 1989 formálne neexistoval. V oficiálnych diskurzoch ho autority pokladali za porušenie spoločenských noriem a o prostitúcii sa častokrát nepísalo. Naopak, frekventovane sa začal používať termín príživníctvo. Ak sa vyskytol v spoločnosti konkrétny prípad prostitútky alebo prostitúcie, tak

¹⁵⁷ Tamtiež, s. 188.

¹⁵⁸ Pozri: NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. „A Woman is a Woman.” *Sexual violence against Jewish women during WWII.* (in Slovak) In: *Historia – Revue o dějinách společnosti*. Bratislava: História, 2019, roč. 18, č. 1, s. 11–17.

¹⁵⁹ Tamtiež, s. 11–17.

¹⁶⁰ HRUBOŇ, Anton. *Historicko-právne otázky sexuality a sexuálnych trestných činov...*, s. 188.

sa neriešila prostitútka a ani prostitúcia, ale príživníčka a príživníctvo. Prostitúcia patrila medzi formy príživníckeho konania, ale sama o sebe nebola stíhaná.¹⁶¹ Trestný zákon obsahoval pojem prostitúcie v § 204 (kupliarstvo), ale nedefinoval ho a ani nevysvetľoval. Skutková podstata trestného činu príživníctva bola v československom trestnom zákone formulovaná v roku 1956 v zákone č. 64/1956 Zb., ktorým sa menil a doplňal zákon č. 86/1950 Zb.

Osoby, ktoré sa vyhýbali povinnosti pracovať a žili z peňazí iných ľudí, boli častokrát obvinené z príživníctva. Podľa textu § 203 o príživníctve československého trestného zákona išlo o vážne previnenie proti socialistickej spoločnosti a ten, kto sa živil nekalým spôsobom a vyhýbal sa poctivej práci, bol potrestaný odňatím slobody na tri mesiace až dva roky.¹⁶² Fundamentálnou hodnotou socialistickej spoločnosti bola práca. Vzťah k práci bol formovaný cieľavedomou výchovou a spoluvytváraním morálnych a hospodárskych stimulov, ktoré mali viesť spoločnosť k poctivej práci. Prostitúcia (príživníctvo) nepredstavovala poctivú prácu, pretože nebola v súlade so socialistickou morálkou, ktorej základom bola uvedomeľá práca v prospech spoločnosti. Spôsob získavania finančných prostriedkov v spoločnosti nebol súkromnou záležitosťou, ale verejnou. Proklamované bolo heslo: „*Kto nepracuje, nech neje.*“ Kto nespadal do kategórie príživníčky alebo príživníka:

- osoby v pracovnom alebo obdobnom pomere, ktoré si plnia svoju pracovnú náplň,
- osoby na starobnom alebo invalidnom dôchodku,
- osoby, ktoré sa pripravujú na budúce povolanie,
- poľnohospodári, ktorí si plnia svoje povinnosti,
- osoby, ktoré sa preukázateľne starajú o domácnosť, deti a iných rodinných príslušníkov,
- osoby, ktoré vykonávajú umeleckú a kultúrnu činnosť podľa predpisov štátu,
- väzni, preukázateľne chorí pacienti v nemocničnej alebo kúpeľnej starostlivosti,
- osoby, ktoré si aktívne hľadajú prácu.
- ženy v domácnosti.¹⁶³

Pokiaľ sa ženy vyhýbali pracovným povinnostiam a nemali stále zamestnanie (vydaté ženy v domácnosti boli akceptované), tak sa automaticky predpokladalo, že sa živia prostitúciou. Často museli podstupovať i lekárske prehliadky kvôli pohlavným chorobám bez toho, aby existovalo konkrétne podozrenie, že sa živili sexom.¹⁶⁴ Taktiež v priebehu

¹⁶¹ VLČEK, Martin. *Príživníctví v československém trestním právu*. Praha: Academia, 1985. s. 30.

¹⁶² DOLENSKÝ, Adolf et al. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy, Sv. 2*. Praha: Orbis, 1964, s. 166–167.

¹⁶³ VLČEK, Martin. *Príživníctví v československém...*, s. 49.

¹⁶⁴ BRENNER Christiane. *Líné dívky, lehké dívky? „Príživníctví“ a disciplinace mladých žen v době normalizace*. In: *Dějiny a současnost*. Praha: Traingl, 2013, roč. 35, č. 7, s. 19–22.

policajného vyšetovania sa prednostne preberali dôvody, ktoré viedli k prerušeniu zamestnania. Politický systém po roku 1948 riešil nezákonnú prostitúciu prostredníctvom prevýchovných táborov, kde sa z prostitútok mali stať lojálne občianky režimu. V tomto období sa oficiálne o prostitúcii nepísalo. Krásna literatúra spomínala obchod so sexom výnimočne a vedecké príspevky museli byť zamerané len na jeho určité stránky. O prostitúcii v tomto období písala Christiane Brenner v diele *Líné dívky, lehké dívky? „Příživnictví“ a disciplinace mladých žen v době normalizace*.¹⁶⁵

Prostitúcia po roku 1989 bola uvoľnená a odborne reflektovaná vo viacerých prácach z pohľadu sociálnej práce a governmentality.¹⁶⁶ Do popredia sa dostali otázky vo veci ľudskej dôstojnosti žien pracujúcich v sex biznise, ich pracovných podmienok a negatívnych sociálno-patologických javov. V súčasnosti nie je prostitúcia na Slovensku zakázaná a ani povolená. Zákon zameraný na prostitučné správanie sa zameriava primárne na obchod s ľuďmi, nútenie do prostitúcie a kupliarstvo. Konsenzuálnu prostitúciu nerieši a jej otázka ostáva v šedej zóne.

1.3.2.9 Súčasné feministické prístupy k prostitúcii

Ambivalentnosť feministického diskurzu so zreteľom na komerčné poskytovanie sexuálnych služieb pretrváva od 19. storočia a dodnes odborná a feministická literatúra neprezentuje homogénny fundament¹⁶⁷ ku právnej úprave konsenzuálnej (dobrovoľnej) prostitúcii. V súčasnom anglosaskom a západoeurópskom prostredí je vedený diskurz z dvoch pozícií. Prvá pozícia poníma prostitúciu ako sexuálnu prácu a vychádza z názoru, že osoby, ktoré poskytujú komerčné sexuálne služby, majú vo väčšej alebo menšej miere *agency* (schopnosť a možnosť rozhodovať a realizovať svoje rozhodnutia).¹⁶⁸ Komerčné poskytovanie sexu je vnímané ako profesia, ktorú vykonáva *sex worker* (sexuálny pracovník/sexuálna pracovníčka).¹⁶⁹ Z prvej pozície sa ide o legálnu alebo dekriminalizovanú formu práce, kedy sexuálne pracovníčky a sexuálni pracovníci vykazujú zárobkovú činnosť. Pozícia sa snaží

¹⁶⁵ Tamtiež, s. 19–22.

¹⁶⁶ VALKOVIČOVÁ, Veronika. Prostitúcia, governmentality a techniky moci: konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb na Slovensku In: *Acta FF ZČU*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 8–30.

¹⁶⁷ Problém detskej prostitúcie a obchodovania s ľuďmi je právne podchytený a kriminalizovaný prostredníctvom právnych noriem a medzinárodných dohôd. V rámci feministických diskurzov existuje pri riešení daných javov jasný konsenzus.

¹⁶⁸ HAVELKOVÁ, Barbara; BELLAK-HANČILOVÁ, Blanka (eds.). *Co s prostitúci? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014, s.12.

¹⁶⁹ Moderné pojmy ako *sex worker* a *sexbyznis* poukazujú primárne na ekonomické relácie a sú spájané s bojom za práva sexuálnych pracovníkov, uznaním sexuálnej práce ako legálnej činnosti a možnosťou využívať pracovné právo (pracovná doba, zdravotné a sociálne poistenie, nemocenská a dovolenka). (ZIKMUNDOVÁ, Martina. *Prostituce* In: *Sexuologie*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 639.)

o zlepšenie postavenia a bezpečnosti sexuálnych pracovníkov, zároveň neakceptuje nútenú formu poskytovania sexuálnych služieb.

Druhá pozícia považuje prostitúciu za dôsledok rodovej hierarchie a sexuálnej dominancie a súčasne za jeden z mechanizmov udržania tejto hierarchie a dominancie.¹⁷⁰ V rámci terminológie sa využívajú termíny ako prostituujúce osoby (*prostituted persons*) alebo osoby v prostitúcii (*persons in prostitution*). Druhá pozícia vníma osoby v prostitúcii v kontexte nerovnosti, zraniteľnosti a znevýhodnenia na základe určitej triedy s istým sociálnym statusom. V tomto prípade sú prostituujúce osoby stigmatizované pod tlakom marginalizácie. Ich argumentácia je jednotná a založená na myšlienke genderového a sexuálneho podriadenia žien (prostitútok), ktoré pramení z patriarchálneho systému spoločnosti.

1.4 Prostitúcia, prostitútky, pohlavné choroby a dobová odborná literatúra

Z akých normatívnych rámcov vychádzal odborný diskurz o prostitúcii v medzivojnovom období? Predkladaná podkapitola sleduje, ako sa vyvíjala téma prostitúcie v odborných textoch v československom prostredí medzi rokmi 1918 – 1939. V nasledujúcom texte analyzujeme dobové lekárske, biologické, psychologické a sociologické perspektívy skúmanej problematiky. Pri analýze sa zameriavame na lekárske, pedagogické, psychologické a sociologické spisy, ktoré boli publikované v československom prostredí a explicitne hovorili o prostitúcii. V podkapitole skúmame odbornú literatúru, ktorá bola publikovaná aj pred rokom 1918, pretože odborníci sa na ňu často odvolávali vo svojich štúdiách.

1.4.1 Náčrt odborného diskurzu o prostitúcii v lekárskej spisbe

Lekári svoje vedecké príspevky a výsledky bádania v oblasti prostitúcie a pohlavných chorôb publikovali v monografiách, zborníkoch a novinách. Pri analýze sa zameriavame na československých lekárov, pretože okruh odborníkov na území Slovenka bol nedostatočný. Odborný diskurz o prostitúcii bol primárne zameraný na pohlavné choroby, edukáciu v oblasti sexuálnej výchovy, klinické vyšetrenia žien venujúcich sa prostitúcii a legislatívny rámec problematiky.

Po legislatívnej stránke inštrukcie a návrhy zákonov vydávalo Ministerstvo verejného zdravotníctva a telesnej výchovy. V medzivojnovom období zrealizovalo trikrát prieskum o šírení pohlavných chorôb v krajine (1921, 1926 a 1931) na základe správ ošetrovujúcich lekárov. Zákon č. 241/1922 určoval, že lekári musia pravidelne alebo na vyžiadanie posielat'

¹⁷⁰ HAVELKOVÁ, Barbara; BELLAK-HANČILOVÁ, Blanka (eds.). *Co s prostitúcií?...* s. 13.

ministerstvu zdravotníctva štatistiky o venerických ochoreniach.¹⁷¹ Problematika šírenia pohlavných chorôb medzi ženami venujúcich sa prostitúcii bola v záujme ministerstva. Samotné liečenie v Československu bolo komplikované, pretože chýbali lekári, nemocničné lôžka, zariadenia na liečenie pohlavných chorôb a ekonomické zdroje.

V prvej polovici 20. storočia medzi najčastejšie vyskytujúce sa pohlavné choroby patrili kvapavka, mäkký vred a syfilis. V medzivojnovom období existovali venerické oddelenia, kde sa liečili tieto choroby, najpočetnejšie boli napríklad v Štátnej nemocnici v Bratislave, verejnej mestskej nemocnici v Komárne, Štátnej nemocnici v Košiciach a v župných verejných nemocniciach v Rimavskej Sobote, Trnave a inde.¹⁷² Boj proti pohlavným chorobám uskutočňovali primárne dobrovoľné organizácie ako napríklad Spoločnosť proti pohlavným chorobám, Československý Červený kríž (ČsČK), Krajský spolok pre Slovensko, Spolok Záchrana a iné, ale ich činnosť nebola koordinovaná a bola viac preventívna.¹⁷³ Hlavným cieľom týchto organizácií bolo realizovať zdravotno-osvetovú prácu a sexuálnu výchovu mládeže na základe myšlienok abolicionistického hnutia. Podporným orgánom boli aj poradne, ktoré sa formovali v 30. rokoch minulého storočia.

Sexuálna výchova mala byť súčasťou vzdelávania a slúžila ako prevencia pred prostitúciou. Dobové odborné prednášky na danú tému mali byť realizované citlivo a vo väčšine prípadov mali rovnakú štruktúru. Prednáška sa začínala informáciami a pohlavnom živote, poukazovalo sa na pohlavný pud a citovú náplň v manželskom zväzku, potom sa začalo rozprávať o pohlavných chorobách a nakoniec o prostitúcii. Pohlavné choroby boli prezentované v kontexte ich predchádzaniu, liečenia a nepriaznivých dôsledkov. Na konci prednášky sa riešili niekedy témy ako onánia, sexuálna abstinencia a frigidita.

V slovenskom prostredí bol odborníkom na vybranú problematiku profesor MUDr. Viktor Reinsberg, iniciátor spolku s názvom Spoločnosť proti pohlavným chorobám (1923) a prednosta dermatovenerologickej kliniky Lekárskej fakulty UK v Bratislave (1921). Pod jeho vedením vznikla dermatovenerologická klinika, ktorá umožňovala vykonávať kvalitný vedecký výskum, disponovala modernými zariadeniami a zároveň mala bohatú knižnicu.¹⁷⁴ Profesor Reinsberg sa pozeral na otázky venerológie a dermatológie cez sociálny aspekt. Svoju kariéru začal ako asistent na klinike profesora Vítězslava Janovského, ktorý silne podporoval

¹⁷¹ FALISOVÁ, Anna; OZOROVSKÝ, Vojtech. Sexually transmitted..., s. 99–118.

¹⁷² Tamtiež, s. 99.

¹⁷³ FALISOVÁ, Anna; MOROVICSOVÁ, Eva. Spolok „Záchrana“ a jeho podiel na likvidácii venerických ochorení In: SLABOTINSKÝ, Radek; STÖHROVÁ, Pavla (Eds.). *Zdraví a nemoc v dějinách člověka a zvířat*. Brno: Technické museum, 2014, s. 152–157.

¹⁷⁴ ONDREJČKA, Martin. *Vznik, vývoj a stručné dejiny interných odborov na lekárskej fakulte*. Bratislava: UK, 1969, s. 144.

abolicionistický prístup voči prostitúcii. Svoju pozornosť orientoval na vzdelávanie ľudí o sociálnych dopadoch venerických chorôb. Stál na čele boja proti šíreniu pohlavných chorôb a verejne pôsobil i mimo vedeckú oblasť. O problematike pohlavných chorôb písal v diele *Poučenie o pohlavných chorobách* (1927). Išlo o prvý spis zameraný na sexuálnu výchovu v kontexte venerických ochorení na Slovensku.

1.4.2 Diskurz o pohlavných chorobách

Pohlavné choroby predstavovali odvrátenú stránku prostitúcie. Bytostne zasahovali do každodenného života prostitútok a ich klientov. Ovplyvňovali ich plodnosť, menštruačný cyklus a celkové fyzické a psychické zdravie. Dopad mali aj na ich výkon práce. Pokiaľ bola žena nakazená pohlavnými chorobami, tak nemohla poskytovať sexuálne služby. Systém reglementácie to chcel vo svojom základe vyriešiť preventívnymi, ale povinnými lekáorskými prehliadkami. V praxi ale nedokázal vyriešiť problém skrytej prostitúcie, ktorá bola epicentrom šírenia pohlavných chorôb. Po zrušení regulačných opatrení v roku 1922 presadený abolicionistický zákon požadoval povinné liečenie pohlavne chorých. Vo verejných priestoroch sa mnohokrát konali mravnostné razie. Ženy, u ktorých sa predpokladalo, že sa živia prostitúciou, boli poslané na vyšetrenie pohlavných chorôb. Ak boli choré, museli sa liečiť v nemocnici.

V nasledujúcej časti považujeme za dôležité opísať priebeh jednotlivých chorôb, aby bolo zrejmé, do akej miery zasahovali do každodenného života žien v prostitúcii a ich klientov. Významným odborníkom v československom lekáorskom prostredí bol profesor MUDr. František Šamberger, ktorý sa aktívne podieľal i na tvorbe zákona o potieraní pohlavných chorôb. Lekársku prax vykonával ako dermatovenerológ a v krátkom diele *Poučenie o chorobách pohlavných*, vykreslil priebeh jednotlivých chorôb.¹⁷⁵ Pohlavné choroby definoval ako skupinu nákazlivých ochorení, ktoré sa prenášajú z človeka na človeka, najčastejšie pohlavným stykom.¹⁷⁶ Za pozornosť stojí aj zmienka, že tieto choroby sa nemuseli prenášať len pohlavným stykom, ale aj mimopohlavným. Medzi pohlavné choroby radil mäkký vred, kvapavku a syfilis.

Mäkký vred bol najmenej nebezpečnou chorobou. Akonáhle vnikol mikrób do kože alebo sliznice, nevyvolal žiadne viditeľné a chorobné zmeny. Až po 24 hodinách sa mal objaviť vred, najprv maličký ako špendlíková hlavička, pričom sa mohol rozšíriť až do veľkosti koruny. Táto okolnosť mohla nastať, ak sa choroba neliečila. Ak sa hnis z vredu dostal do nejakej

¹⁷⁵ ŠAMBERGER, František. *Poučenie o chorobách pohlavných*. Praha: J. Otto, 1916, s. 15.

¹⁷⁶ Tamtiež, s. 15

trhlínky na koži, tak sa rozšíril aj v tomto mieste. Liečba prebiehala niekoľko dní až týždeň a po zahojení tam ostala jazva.

Šamberger popísal kvapavku ako hnisavý, nákazlivý zápal močovej trubice u mužov a sliznice ženského ústrojenstva spôsobený choroboplodným zárodkom *gnococcus*.¹⁷⁷ Choroba sa prejavovala vytekaním hnisu z rodidiel alebo močovej trubice. Zárodok sa mohol uchýtiť na akejkoľvek sliznici, kde potom vznikol hnisavý zápal, takže nešlo výlučne len o chorobu získanú sexuálnym stykom. Choroba sa prejavovala v prvých dňoch pálením a bolesťami v močovej trubici, hlavne pri močení, takže nakazený sa snažil zdržiavať moč. V noci nemohol spať, niekedy mohol mať horúčku alebo stratil chuť do jedla. Choroba prebiehala približne 6 – 8 týždňov a liečba bola náročná, lebo nakazený musel dodržiavať hygienické opatrenia, aby si nepreniesol chorobu do oka alebo úst. Pri dlhodobom neliečení, napríklad u prostitútok, mohlo dôjsť k chronickej forme nákazy. V takomto prípade liečba trvala i niekoľko mesiacov.

Pri nákaze syfilisom došlo k preneseniu mikróbov z chorobného ložiska do malej ranky na koži alebo pri styku so sliznicou. Na mieste nákazy sa zväčša vytvoril tvrdý vred, ktorý nebolel ani nehnisal. Najčastejšie sa vyskytoval na pohlavných orgánoch alebo ústach. Potom choroba prešla do druhého štádia. Približne po 9 týždňoch sa vytvorila vyrážka v podobe škvrny, táto fáza bola najinfekčnejšia. Ak sa choroba neliečila, tak došla do tretieho štádia, ktoré sa prejavovalo ochorením rozličných orgánov a oslabnutím organizmu. Niekedy sa vytvoril vred na koži, inokedy na kosti, cieve, mieche a mohol spôsobiť invaliditu.

Profesor Šamberger považoval prostitúciu za prameň pohlavných chorôb, ktorý je nebezpečným pre vývoj zdravej spoločnosti. Prirovnal ho k týfusu, ktorý ničí mnohé životy. *„Dnes jsme s prostituci asi, tak jako kdyby v městě panoval tyfus a lékařsky bylo zjištěno, že studna toho města obsahuje vodu závadnou, a že na tom ničeho nejde změnit.“*¹⁷⁸ Naopak aboličný systém považoval za nový spôsob mravného ozdravenia ľudstva, pretože spoločnosť bola poháňaná chtivými pohnútkami. Prostitúcia v jeho diskurze bola vnímaná ako sociálny a mravný problém na úrovni národa, ktorý sa mal vyriešiť na základe nového zákona. Podľa jeho slov zákon prostitúciu nemal odstrániť, ale upratať do ústrania spoločnosti. Vo svojej argumentácii zavrhol reglementáciu, pretože policajné orgány boli kupliarom spoločnosti. *„Přijímali děvčata v rady prostitutek a pověřovali své svěřence k vedením bordelů. Určovali, kde a jak nově zapsané prostitutky smí řemeslo provádět, dovolovali jim neřestný život a drželi tedy nad nimi ochranou ruku.“*¹⁷⁹

¹⁷⁷ Tamtiež, s. 19.

¹⁷⁸ *Věstník: příloha Časopisu lékařů českých*. Praha: Spolek českých lékařů, roč. 31, č. 48, s. 570.

¹⁷⁹ *Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, roč. 14, č. 247, s. 2.

Ďalším významným lekárom a zakladateľom sexuologickej školy bol Josef Hynie, ktorý publikoval prednášky s názvom *Následky venerických nemocí pro pohlavní život*.¹⁸⁰ Prostitúciu vnímal ako problém mládeže, ktorý im ničí životy a predchádzať mu je potrebné osvetou. Výsledok aboličných snáh mal byť viditeľný u nadchádzajúcej generácie mladých ľudí. Dokazuje to jeho popis v knihe *Sexuální život a jeho nedostatky* z roku 1942.¹⁸¹ „Dnešní poměr mládeže k prostituci je povšechně poněkud jiný, nežli snad býval dříve. Slýchali jsme, jak se mladí chlubili svým hýřením s prostitutkami. Kdo nepil, nekouřil a nechodil s nimi, případně nedostal pohlavní nemoc, nebyl pokládán za celého muže. Dnes jsou poměry jiné. Dnešní mládež pohrdá prostituci a stydí se za styky s ní.“¹⁸²

V prednáške *Následky venerických nemocí pro pohlavní život* uviedol, že jedným zo významných následkov pohlavných chorôb je neplodnosť a to v dôsledku syfilisu alebo kvapavky. Pri nakazení sa syfilisom u žien dochádzalo k potratom, predčasným pôrodom a pôrodom chorých plodov, ktoré dlho neprežili. Tieto venerické ochorenia mali a dodnes majú vplyv aj na samotný pohlavný styk, pretože dochádza k zmene pohlavných orgánov. Syfilitické a venerické vrede a hnisajúce procesy pri kvapavke spôsobovali bolestivý koitus. Pohlavné choroby mali vplyv aj na psychickú stránku, pretože človek mal strach pred vlastnou nákazou a nákazou partnera/partnerky. Prenášali sa hlavne pohlavným stykom, syfilis však mohol byť aj vrodené získaný od matky. Všetky tieto ochorenia boli liečiteľné v tomto období bez následkov, ale bolo potrebné včasného zachytenia. Na liečbu syfilisu sa predpisovali dve injekcie, Salvarsan (inak označovaná ako zlúčenina 606) alebo Neosalvarsan. Išlo o injekcie predstavené v roku 1910 a 1912. Ich pridanou zložkou bol arzén a vedľajším účinkom bola nevoľnosť a zvracanie. Salvarsan bol prvým organickým antiluetikom/antisyfilitikom a priniesol veľký pokrok v liečbe pohlavných chorôb oproti predtým často používaným anorganickým zlúčeninám ortuti. V medzivojnovom období sa začalo s testovaním penicilínu, preto doboví autori upozorňovali, aby ľudia boli obozretní pri jeho užití.

Pohlavné choroby v kontexte prostitúcie boli reflektované najmä po prijatí zákona č. 241/1922. Dr. Antonín Trýb poukázal na tento problém v práci *Jak se uchráníme před nebezpečím pohlavních nákaz*.¹⁸³ V najširšom slova zmysle považoval prostitúciu za akýkoľvek pohlavný styk pri ktorom nedochádza k plodeniu potomstva. V rámci užšej definície prostitúciu definoval ako platený styk, ktorý je živnosťou. Prostitútku považoval za otroka, vec, nástroj,

¹⁸⁰ HYNIE, Josef. *Následky venerických nemocí pro pohlavní život...*, 204 s.

¹⁸¹ HYNIE, Josef. *Sexuální život a jeho nedostatky*. Praha: Josef Svoboda, 1942, s. 199.

¹⁸² Tamtiež, s. 199.

¹⁸³ HYNIE, Josef. *Následky venerických nemocí pro pohlavní život...*, s. 32.

ktorý odhodil svoju ľudskú dôstojnosť, aby sa stal za niekoľko mincí prostriedkom k ukojeniu vášne.¹⁸⁴ Trýb bol zástancom regulácie a zákon o pohlavných chorobách nepodporoval. Profesor dermatovenerológie Karel Procházka reflektoval pohlavné choroby v sociálnom kontexte, pretože poznačovalo všetky spoločenské vrstvy, ich počet súvisel s hospodárskym, mravným a sociálnym stavom obyvateľstva, a ich dôsledky zasahovali do individuálneho života a rodinného života jedinca.¹⁸⁵

Lekári, ktorí podporovali aboličný prístup poukazovali na prostitúciu a šírenie pohlavných chorôb ako na ženský problém. Potvrďuje to napríklad článok od zakladateľa československého sociálneho lekárstva Hynka Pelca publikovaný v diele *Sociální lékařství*.¹⁸⁶ „*Sociální podmínky, ve kterých žijí dodnes ženy v porovnání s muži, jakož i odlišná nutkavost pohlavního pudu u obou pohlaví působí, že prostituce je více problémem ženským, ačkoli za zvláštních okolností může být i problémem mužským. (...) Prostituce byla důležitým činitelem při šíření pohlavních chorob. (...) Velká frekvence mimomanželských pohlavních styků u prostituujících se žen způsobuje, že každá žena prostituující se déle, než tři měsíce je stíhána kapavkou, prostituuje se déle než rok, je také zpravidla zastižena syfilisem*“¹⁸⁷

Štatistiky vzťahujúce sa na pohlavné choroby boli zdrojom pre argumentáciu odborníkov a politikov. V medzivojnovom období sa v Československu realizovali tri sčítania, ktoré boli postavené na rozdielnych metodikách a zdrojoch. Napríklad sčítanie v roku 1921 počítalo všetky liečené prípady, ale v roku 1926 sa zbierali len akútne prípady kvapavky, mäkkého vredu a syfilisu. Preto štatistiky z roku 1926 v porovnaní s rokom 1921 ukazujú rapidný 30 % pokles pohlavných chorôb.¹⁸⁸ Úbytok infekcie syfilisu mal byť až o 50 %, kvapavky o 10 % a mäkkého vredu o 70 %. Enormný pokles syfilisu bol pravdepodobne spôsobený produkciou nových liekov (antisyfilitik) na jeho liečenie, nie aboličným zákonom.

K sčítaniu v Československu sa vyjadril H. Pelc, ktorý spracovával a porovnával jednotlivé údaje. „*Za války nastal velký vzestup pohlavních chorob, který byl způsoben neurovnanými vojenskými poměry, projevující se hlavně v roztržení manželských svazků. Po válce došlo k poklesu, hlavně vlivem toho, že pohlavní život u většiny obyvatelstva se vrátil ad normam. Nelze popřít, že na pokles měly vliv terapeutické prostředky (léky).*“¹⁸⁹ K nárastu

¹⁸⁴ Tamtiež, s. 35.

¹⁸⁵ Tamtiež, s. 25.

¹⁸⁶ PELC, Hynek. *Sociální lékařství*. Praha: Melantrich a.s., 1937, s. 182

¹⁸⁷ Tamtiež, s. 182

¹⁸⁸ PELC, Hynek. *Zdravotní stav obyvatelstva Československé republiky v jejím prvním desetiletí*. Praha: MVZTV, 1929, s. 129

¹⁸⁹ Tamtiež, s. 131.

pohlavných chorôb opäť oficiálne došlo v tridsiatych rokoch z dôvodu nepriaznivej hospodárskej konjunktúry vo svete a Československu.

Syfilis, mäkký vred a kvapavka predstavovali výzvy pre verejné zdravotníctvo v medzivojnovom Československu. Syfilis bol príčinou mŕtvo narodených detí a kvapavka zapríčinila slepotu a neplodnosť, preto obe choroby predstavovali hrozbu pre budúce generácie. Počas medzivojnového obdobia diskurz o pohlavných chorobách a dopadoch prostitúcie na zdravie spoločnosti sa stal v Československu aj metaforou pre vznik nového, fyzicky silného národa, ktoré malo byť očistené od morálneho znečistenia spôsobeného vojnou. Ak sa písalo o pohlavných chorobách, tak sa vo väčšine prípadov spájalo so sexuálnym životom žien, nie mužov. V lekárskej diskurze preto môžeme sledovať rodový esencializmus, ktorý bol založený na binarite vo vnímaní žien a mužov pri šírení pohlavných chorôb. Podľa diskurzu boli najmä ženy šíriteľkami pohlavných chorôb, naopak muži boli ich obeťami, pričom v diskurze sa do úvahy nebral fakt, že najčastejšie muži chodili za prostitútkami. Ako uvádza H. Pelc pohlavné choroby boli ženským problémom, výnimočne mužským.

Prvá svetová vojna bola katalyzátorom pre zmeny v spoločenskom, politickom a sexuálnom živote žien a mužov. Zmenila dlhotrvajúcu morálku 19. storočia a dala priestor pre tvorbu nových sexuálnych noriem, názorov a postojov. Tieto zmeny sa odrazili aj vo vzdelávaní detí a mládeže v pohlavnej výchove. Preto mnohé lekárske publikácie prezentovali pohlavné choroby v preventívno-osvetovom kontexte. Signifikantné podnety k rozvoju sexuálnej výchovy v Československu dal T. G. Masaryk. Podľa neho pohlavnú mravnosť bolo možné napraviť poznaním psychiky detí a mládeže, edukáciou a socializáciou. V praxi sa tento prístup presadzoval extrémne pomaly.

Ďalší dôležitý vplyv na rozvoj pohlavnej výchovy mala Svetová liga za sexuálnu reformu, ktorá vznikla v roku 1921 a jej najznámejším predstaviteľom bol Magnus Hirschfeld. Cieľom hnutia bolo koordinovať politické reformy týkajúce sa väčšej otvorenosti v sexuálnej oblasti. Medzi jej hlavné úlohy patrili nasledujúce body: ekonomická, politická a sexuálna rovnosť medzi mužmi a ženami, transformácia zákonov o manželstve a rozvode, kontrola pôrodnosti, ochrana slobodných matiek a mimomanželských detí, dekriminalizácia homosexuálnych vzťahov, komplexná sexuálna výchova, odstránenie prostitúcie a pod.¹⁹⁰ Organizácia mala významný vplyv na území Československa, čoho dôkazom sa napríklad stalo konanie medzinárodného kongresu v roku 1932 v Brne.

¹⁹⁰ NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. Sexuálna výchova po slovensky In: *MOC SEXU: Sex a sexualita v moderných...*, s. 84.

1.4.3 Prostitúcia ako vrodená choroba v kriminologickom kontexte

Koniec „dlhého“ 19. storočia a začiatok 20. storočia konštruoval reflexiu obchodu so sexom a osoby v prostitúcii primárne na základe biologických teórií. Najznámejšími predstaviteľmi biologického ponímania prostitúcie v európskom prostredí boli C. Lombroso a G. Ferrero, ktorí vytvorili album tvári prostitútok.¹⁹¹ V ich prácach bola ženská prostitúcia protikladom k mužskej kriminalite.¹⁹² V podkapitole odkazujeme najprv na medzinárodných autorov a ich teórie, pretože boli prevzaté do československých odborných diskurzov. Tieto európske teórie mali globálny charakter a odvolávali sa na nich mnohí miestni odborníci a vláda. Najznámejšími odborníkmi boli talianski kriminalisti Cesare Lombroso a Guglielmo Ferrero, ktorých citovali ďalší československí odborníci počas celého 20. storočia. Ich kniha *Criminal Woman, The Prostitute a The Normal Woman* poskytla informácie o kriminálnych aspektoch života prostitútok.¹⁹³ Súčasný výskum však ukazuje, že nie vždy mali pravdu vo svojich záveroch. Ich metódy boli chybné a možno ich dnes považovať za mizogýnov a rasistov. Tento zdroj sme museli použiť, pretože bol často prezentovaný v priebehu celého minulého storočia v odborných kruhoch a vypovedal o konštrukcii sexuality uvedeného obdobia.

Lombrosova teória o tom, že prostitúcia je vrodená (dedičná) choroba vzbudzovala v 19. a 20. storočí značnú kritiku, ale aj záujem vedeckej komunity. Jeho teória poukazovala na to, že prostitútky je možné rozpoznať na základe telesných a psychických defektov. Rodená prostitútky sa mala vyznačovať nedostatkom morálneho citu.¹⁹⁴ Laicky to častokrát vysvetľoval tvrdením, že „*trpela morálnym šialenstvom, ktoré bolo hlavným zdrojom jej nemorálnych činov.*“¹⁹⁵ Svoje argumenty staval na dobovom výskume Paulíny Tarnovskej, ktorá poukazovala na to, že obsah lebky prostitútok bol nižší než obsah lebky zlodějok, roľníčok a žien z vybranej spoločnosti.¹⁹⁶ Menej spoľahlivé zdroje, ale pomerne často uvádzané v odbornej literatúre referovali, že prostitútky sa po fyzickej stránke mali odlišovať od iných žien vyvinutejšími lícnymi kosťami, čeľusťou a kratšími rukami, „*pretože pracovali menej, než poctivé ženy.*“¹⁹⁷ Dedičná degenerácia sa mala prejavovať kľčmi, alkoholizmom, bolesťami

¹⁹¹ LOMBROSO, Cesare. *Nejnovější objevy a aplikace psychiatrie a kriminalistické antropologie*, Praha: b.m., 2017, s. 121.

¹⁹² URBAN, Lukáš.; DUBSKÝ, Josef. *Sociální deviace*. Plzeň: b.m., 2008, s. 132.

¹⁹³ LOMBROSO Cesare.; FERRERO, Guglielmo. *Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman*. USA: Duke University Press, 2004, 320 s.

¹⁹⁴ CAMPIONE, Francesco. *Mateřství*, Praha: b.m., 1941, s. 166.

¹⁹⁵ Tamtiež, s. 167.

¹⁹⁶ Podľa Lombrosa veľkosť mozgu prostitútky mala byť menšia až o 13 cm od zdravých žien.

¹⁹⁷ LOMBROSO, Cesare. *Nejnovější objevy a aplikace...*, s. 121.

hlavy, hystériou a ľahkomyselnosťou.¹⁹⁸ Medzi viditeľné prejavy degenerácie prostitútok patrilo zvýrazňovanie telesných známkov, ako napríklad koktanie, deformácia časti tela, krivosť ušných lalokov a pod.¹⁹⁹ Druhým typom boli príležitostné prostitútky, ktoré sa k prostitúcii dostali počas života. Išlo však o ženy, ktoré bolo možné napraviť a zachrániť. Náprava si vyžadovala odbornú psychologickú pomoc, ktorá mala „*peniknúť do ich duší cez všetky kľamstvá a predstierania.*“²⁰⁰

V medzivojnovom československom prostredí sa odborná literatúra pri skúmaní prostitúcie odvolávala na spisy „tradičných“ európskych autorov z 19. storočia.²⁰¹ Prostitúcia bola považovaná nielen za biologicky determinovaný jav, ale aj sociálne-mravný.²⁰² Psychológ a vysokoškolský učiteľ Cyril Stejskal²⁰³ sa vyjadril k Lombrosovej teórii v odbornom článku *Endogenní příčiny zločinnosti.*²⁰⁴ Poukázal na pokrok vo vede, ktorý stále jasnejšie hovoril, že zločinnosť nie je jednoduchým dedičným znakom, ako to tvrdil Lombroso. Vedci čiastočne vyvracali Lombrosove argumenty a odkazovali na spoločenský stav ženy. Poukazovali na fakt, že veľké percento prostitútok bolo vtiahnutých do tohto obchodu na základe nepriaznivej ekonomickej situácie, nízkeho vzdelania a zanedbávania v detstve. Len niekoľko z nich bolo poznamenaných dedičnou degeneráciou, ale to automaticky neznamenal predpoklad k vykonávaniu prostitúcie.²⁰⁵ František Kedrudek uviedol v článku *Psychologie trestanců,* že „*Lombrosova teória vyvolala mnoho sporov a má mnohých prívržencov, ale i odporcov. Nie je každý zločinec abnormálny, a taktiež nie je každý abnormálny človek zločincom.*“²⁰⁶

Profesor Otakar Chlup²⁰⁷ v článku *K otázce mravních úchytek mládeže* podotkol, že Lombrosovo deterministické ponímanie je len obrannou koncepciou a jeho cieľom je izolácia úchyliet od spoločnosti. Jeho teóriu porovnal s francúzskymi bádateľmi, ktorí sa opierali o psychológiu inštinktov, afektov a inteligencie. Chlup zastával názor, že francúzska škola je efektívnejšia ako talianska, pretože bola aplikovateľná v liečebnej a nápravnej pedagogike.

¹⁹⁸ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce...*, s. 226.

¹⁹⁹ Tamtiež, s. 226.

²⁰⁰ *Přítomnost: nezávislý týdeník.* Praha, č. 40, s. 638.

²⁰¹ Iwan Bloch, Cesare Lombroso, Parent-Duchâtelet. ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce...*, s. 816.

²⁰² *Úchylná mládež: časopis pro výzkum...*, s. 20.

²⁰³ Významný vysokoškolský pedagóg, docent pedagogiky a psychológie a poslucháč prednášok T.G. Masaryka.

²⁰⁴ *Přednášky z nauky o mravně vadných...*, s. 86.

²⁰⁵ CAMPIONE, Francesco. *Mateřství...*, s. 167.

²⁰⁶ *Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže...*, s. 1.

²⁰⁷ Prvý dekan Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, riaditeľ Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV a pedagóg.

1.4.4 Prostitúcia vo svetle eugeniky

Prvotné biologické teórie o kriminalite žien (prostítúcií) vychádzali z historickej predstavy o „prirodzenosti ženy“, z ktorej vyplýval názor, že pohlavne špecifické rozdiely nutne determinujú vytvorenie spoločenských spôsobov správania sa.²⁰⁸ Na biologické teórie zločinnosti nadviazali čiastočne aj eugenické spisy, ktoré sa zameriavali na štúdium metód dosiahnutia čo najlepšieho genetického fondu človeka. Do popredia sa dostali eugenické spisy, ktoré požadovali obmedzovanie reprodukčných práv prostítútok.²⁰⁹

Vladislav Ružička v diele *Biologické základy eugeniky* uvádzal: „*Prostitúcia nemá len sociálne príčiny. (...) Sú určité vzťahy medzi prostítúciou a slabomyseľnosťou. Napríklad Bonhoeffer medzi 190 prostítútkami našiel 102 dedične degenerované a 53 slabomyseľné.*“²¹⁰ MUDr. Karel Herfort²¹¹ sa zameriaval na prostítúciu v kontexte psychológie a lekárstva.²¹² V článku definoval tri psychotechniky používané v praktickej medicíne na zamedzenie chorôb, ich poznanie a liečenie. S eugenikou a prostítúciou súvisela psychotechnika profylaktická. Jej cieľom bolo obmedziť pôrodnosť psychicky chorých detí a zvýšiť pôrodnosť zdravých. V diele *Eugenická profylaxie* uvádzal, že „*z pohlavně úchylných jsou eugenicky nebezpeční bisexuálové, střídající svou náklonnost. (...) Také vagabundi, prostitutky, pasáci, zanedbaní, kteří se z plození vylučují z důvodů sociálních. U prostitutek jde také o problém pohlavních chorob, které dlouhodobě způsobují jejich neplodnost.*“²¹³ Ďalšie eugenické spisy, ktoré hovorili o prostítúcii, boli publikované najmä v období 2. svetovej vojny, kedy sexuálna morálka bola ovplyvnená ideológiou nacizmu a fašizmu.

Eugenika v československom medzivojnovom prostredí mala rozličné významy. Spočiatku bola prezentovaná ako veda, ktorá sa mala venovať rôznym metódam vylepšovania genetického aparátu človeka. Postupne sa z nej stalo sociálne reformné hnutie s programom, ktoré svoje aktivity realizovalo prostredníctvom spolku *Česká eugenická společnost*. Eugenické aktivity sa realizovali v československých mestách formou preventívnych prednášok.

Podľa historičky Ludmily Cuřinovej boli fundamentálne prvky československej eugeniky zamerané na snahy o biologicko-sociálnu zdatnosť populácie, o zamedzenie šírenia určitých biologicky podmienených chýb a o celkové zlepšenie/zošľachtenie národa.²¹⁴ Dobový

²⁰⁸ ČEPELÁK Jiří; KARABEC Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: b.m. 1986, s. 27.

²⁰⁹ KLINE, Wendy. *Building the Better Race. Gender, Sexuality, and Eugenics from the Turn of the Century to the Baby Boom*, Berkeley: University of California, 2001, s. 11.

²¹⁰ RŮŽIČKA, Vladislav. *Biologické základy eugeniky...*, s. 668–669.

²¹¹ Zakladateľ českej detskej psychiatrie a profesor psychopatologie detského veku.

²¹² HERFORT, Karel. *Soubor prací univ. prof. MUDr. Karla...*, s. 1.

²¹³ RŮŽIČKA, Vladislav. *Eugenická...*, s. 21.

²¹⁴ CUŘÍNOVÁ, Ludmila. Ústav pro národní eugeniku In: JANKO, Jan; TĚŠÍNSKÁ, Emílie. *Technokracie v Českých zemích (1900-1950)*. Praha: AVČR, 1999, s. 151.

článok s názvom *Niečo o eugenike alebo zošľachtení rasy a rodu* uverejnený v časopise *Národná jednota* v roku 1937 reflektoval daný odbor laickej verejnosti.²¹⁵ Definoval ju ako vedu, ktorá sa zaoberá zošľachtením rasy/rodu a rasovou hygienou. Autor jej počiatky datoval na prelom 18. a 19. storočia a za jej vznik považoval definovanie zákonov dedičnosti. Eugenika mala napomôcť pôrodnosti zdatných jedincov v krajine. „*Niet pochyby, že sú celé légie telesne, duševne a morálne chorých ľudí, u ktorých možno zistiť zjavy zakrnenia a degenerácie. Je povinnosťou eugeniky, aby zamedzila rozmnožovanie týchto ľudí.*“²¹⁶ Autori eugenického diskurzu pracovali najmä s pojmom degenerácia. H. Pelc uvádzal, že úlohou eugeniky je vrátiť ľudstvu normálnu konštitúciu a rozmnožovať ju.²¹⁷ Oproti nemeckým a americkým eugenickým diskurzom založených na rasovom koncepte stál ten československý na koncepte národnom. Snahou hnutia malo byť blaho národa, ktoré stálo na pozadí debát o klesajúcej pôrodnosti.²¹⁸

1.4.5 Prostitúcia ako sociálne zlo

Československá odborná literatúra tiež začala písať o prostitúcii ako o sociálnom zle alebo neduhu spoločnosti.²¹⁹ Stále sa poukazovalo na rozdielnu telesnú a mravnú úroveň prostitútok, ale častejšie sa objavovali názory, že obchod so sexom je výsledkom nerovnomerného prístupu žien k práci, ekonomickým zdrojom a vzdelaniu. Osoby v prostitúcii boli prezentované ako nositelia a šíritelia pohlavných chorôb²²⁰ a ako obeť despotickej patriarchálnej dominancie.²²¹ Psychologické teórie vo vzťahu k prostitúcii sa zameriavali na oblasť sexuality a erotiky. Jednotlivé práce hodnotili psychické vlastnosti, charakterové rysy a hodnotové orientácie zainteresovaných osôb v predajnom sexe. Dobové teórie z oblasti psychológie poukazovali na duševné zvláštnosti prostitútok a niekedy nebrali ohľad na ich sociálne podmienky. Sex za úplatu predstavoval pohlavnú rozrušenosť a rozbuženosť.²²² Neskôr vychádzajúca odborná literatúra ju považovala za abnormálnu a sociálno-psychickú

²¹⁵ LABÁTH, Michal. *Niečo o eugenike alebo zošľachtení rasy a rodu* In: *Národná jednota*, 1937, roč. 18, č. 17, s. 2.

²¹⁶ Tamtiež, s. 2.

²¹⁷ PELC, Hynek. *Sociální...*, s. 94.

²¹⁸ Pre bližší kontext eugenického hnutia v československom prostredí pozri diplomovú prácu: NAJMANOVÁ, Veronika. *Genderové aspekty českého eugenického hnutí v 1. polovině 20. století*. Pardubice: UPCE, s. 145. (Školiteľka prof. Milena Lednerová).

²¹⁹ SCHNEIDER, Jan *Cestou k prostituci...*, s. 75.; BYRDIN, Ivan. *Žena a muž v schematickém a populárním výkladu...*, s. 50; MOUDRÁ, Pavla. *Můj odkaz světu*. Mladá Boleslav: b.m. 1925, s. 104.

²²⁰ *Přítomnost: nezávislý týdeník...*, s. 766.

²²¹ MASARYK T. G. *Mnohoženství a jednoženství...*, s. 18.

²²² ČERNOCKÝ, Karel. *Psychologický slovník*, Praha: b.m., 1940, s. 152.

úchytku v živote človeka.²²³ Karel Černocký²²⁴ v psychologickom slovníku poukázal na dedičnú záťaž, ktorá sa mala prejavovať u prostitútok určitou prechnosťou, zaostalosťou a úchylnosťou.²²⁵ Medzivojnová psychologická literatúra skúmala prostitúciu prostredníctvom patologicko-psychickej metódy, ktorá bola zameraná na sledovanie úchyliiek od bežného spôsobu života. Psychológia patologických sexuálnych stavov poukazovala hlavne na mládež, ktorá bola zvädzaná k prostitúcii v období puberty (pred 17 rokom).²²⁶ Psychoanalytický prístup na problematiku prostitúcie aplikoval filozof a psychoanalytik Bohuslav Brouk v práci *Psychoanalytická sexuologie*.²²⁷

1.4.6 Hrozba rodiny a zdravej spoločnosti

Sociologické hľadisko vnímalo prostitúciu ako hrozbu pre verejné zdravie, rodinu, manželstvo, prácu a majetok. Sociologické koncepcie boli všestrannejšie a prostitúciu nevnímali výlučne len na základe biologických predispozícií. Sociológ Emanuel Chalupný ju považoval za sociologický následok pohlavného pudu, ktorý bol spojený s dvoma rozličnými vplyvmi.²²⁸ Prvý bol zameraný na biologický pud mužov, ktorý bol z rozličných príčin neukojiteľný v manželstve.²²⁹ Druhý významný vplyv malo antisociálne správanie žien prostitútok, ktoré tkvelo v zlej výchove, hmotnej biede, lenivosti a odporu k ťažkej práci.²³⁰ Sociológ a rímskokatolícky kňaz František Reyl považoval prostitúciu za zlo, ktoré ma degeneratívne následky pre ľudstvo.²³¹ Zároveň jej existenciu považoval za dôkaz, že spoločnosť nedošla k správne názoru na česť a dôstojnosť ženy.²³²

Zo sociologickej perspektívy sa prostitúcia bytostne dotýkala rodiny vo viacerých smeroch. Sociologické práce poukazovali na rozvrátené rodiny v dôsledku alkoholizmu, prostitúcie a zanedbávania. Definícia rozvrátenej rodiny odkazovala na rodičov, ktorí nútili svoje deti k prostitúcii a krádežiam. Medzi tento typ rodiny sa radili aj tie, kde sa samotná matka oddávala obchodu so sexom. Sociológ Arnošt Inocenc Bláha analyzoval patologické stránky

²²³ *Přednášky z nauky o mravně vadných...*, s. 88.

²²⁴ Karel Černocký (1879-1948) bol katolíckym kňazom, psychológom, filozofom a pedagógom. Napísal významný *Psychologický slovník* a *Filozofický slovník*.

²²⁵ ČERNOCKÝ, Karel. *Psychologický...*, s. 152.

²²⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém...*, s. 34.

²²⁷ BROUK, Bohuslav *Psychoanalytická...*, s. 37.

²²⁸ CHALUPNÝ, Emanuel. *Sociologie, Díl třetí, I: Skladba (statika). Část úvodní a nauka o činitelích civilisace*. Praha: b.m., 1919, s. 143.

²²⁹ Tamtiež, s. 143.

²³⁰ Tamtiež, s. 143.

²³¹ BLÁHA, Inocenc A. *Sociologie dětství*. Brno: Ústřední spolek jednot učitel. na Moravě, 1927, 245 s.

²³² REYL, František. *Sociologie v...*, s. 184.

detstva v publikácii *Sociologie dětství*.²³³ V práci sa odvolával na výskum Ph. C. F. M. Hníka, ktorý skúmal rodinné pomery 60. prostitútok v detstve. Z jeho prieskumu je zrejmé, že prostitútky pochádzali z rôznych typov rodín. Najčastejšie sa tam vyskytovali úplné siroty polo siroty, s otcom alkoholikom, týrané, nemanželské alebo deti prostitútok. Chudoba a nepriaznivé sociálne prostredie častokrát spôsobovali, že početné rodiny žili spolu v jednej miestnosti. Odborníci argumentovali, že vysoký výskyt prostitúcie je dôsledkom nepriaznivej bytovej situácie v mestách. Ako uvádza A. I. Bláha: „*prípady, kedy rada rodín, aj dokonca 30 osôb rôzneho pohlavia žije v jednej miestnosti, nevetranej, nečistej (...) Alkoholová, štiplavým dymom presýtená, dusná atmosféra omráči každého prichádzajúceho... Predajné ženy vedľa detí a starcov organizujú orgie (...)*“²³⁴

Jan Schneider²³⁵ publikoval prácu s názvom *Cestou k prostituci*, kde si kládol sociologické otázky ohľadom života žien – prostitútok. Schneider päť rokov pozoroval niekoľko stoviek pražských dievčat a zisťoval ich pomery, ktoré potom vykreslil pomocou diagramov. Jeho myšlienky k výskumu prostitúcie možno vyjadriť nasledujúcimi slovami: „*Je nutné venovať pozornosť nie len dieťaťu a jeho osobnosti, ale aj rodine*“²³⁶ Rodinné prostredie predstavovalo fundamentálnu zložku formovania osobnosti, ale v praxi povojnová situácia v rodinách nedokázala plniť bezpečnostnú funkciu. Mnoho detí skončilo na ulici v útlom veku, boli týrané, zneužívané alebo trpeli dôsledkami alkoholizmu u rodičov.

Obdobie po prvej svetovej vojne vnieslo do spoločenských štruktúr zmenu morálky. Postavenie ženy sa začalo meniť vo všetkých oblastiach života a postupne prehlbujúca sa emancipácia žien transformovala po stáročia prezentované konštrukty feminity a maskulinity.²³⁷ Spoločenský obraz prostitútky bol prezentovaný dvojakým spôsobom. Prostitútka bola vnímaná ako obeť nepriaznivých sociálnych podmienok. Zároveň ju spoločnosť označovala za zdroj pohlavných chorôb. Na rozdiel od iných povolání a služieb, predajný sex a osoby v prostitúcii boli spojené so sociálnou stigмой a morálnymi úsudkami, ktoré pretrvávajú v spoločnosti dodnes.

Odborná literatúra zameraná na sex za peniaze bola pomerne široká. Zahŕňala články z oblasti psychológie, sociológie, biológie a histórie. V práci sme identifikovali štyri základné

²³³ Člen sociologického seminára Masarykovej univerzity.

²³⁴ BLÁHA, Inocenc A. *Sociologie...*, s. 203.

²³⁵ Jan Schneider, vedúci oddelenia sociálnej starostlivosti pri policajnom riaditeľstve v Prahe.

²³⁶ SCHNEIDER, Jan. *Cestou...*, s. 78.

²³⁷ ČADKOVÁ STRÁNÍKOVÁ, Kateřina; LENDEROVÁ Milena (edd.). *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajištění historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*, Pardubice: UPCE, 2006, s. 19.

prístupy k prostitúcii, ktoré sa vyskytovali v odbornej literatúre medzivojnového obdobia. Kapitulu sme otvorili témou lekárskeho diskurzu o pohlavných chorobách a sexuálnej výchove. Biologické vnímanie prostitúcie, ktoré je dodnes súčasťou mnohých kriminologických teórií, ukázalo ambivalentnosť československých vedcov voči európskym teóriám o vrodených predispozíciách žien v prostitúcii. Na biologické teórie nadviazalo eugenické a pseudobiologické učenie, ktoré boli po skončení druhej svetovej vojny vyvrátené. Sex za odplatu ako sociálne zlo poukazoval na nepriaznivé spoločenské pomery žien v povojnovom Československu. Sociologické perspektívy boli všestranné a prostitúciu vnímali v širšom kontexte, kde hrali rodinné pomery zásadnú rolu.

2 PROSTITÚCIA V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU: KONTINUITY A DISKONTINUITY

Druhá kapitola dizertačnej práce je zameraná na popis širšieho politicko-právneho kontextu prostitúcie od konca 19. storočia po rok 1938. V tejto časti pracujeme so zákonmi, štatútmi a stenozáznamami z politických diskusií v senáte a snemovni. Cieľom kapitoly je detailnejšie analyzovať legislatívny rámec zákona o potieraní pohlavných chorôb z roku 1922. Zameriame sa na proces jeho prijatia, výklad paragrafov a proces implementácie na príklade vybraných miest Slovenska. Zákon 241/1922 vnímame v širšom politickom a spoločenskom kontexte, ktorý sa formoval už v polovici 19. storočia. Mesto vnímame ako urbánnu a sociálnu entitu, v ktorej dochádzalo k historickým udalostiam a sociálno-kultúrnym zmenám. Pod pojmom prostitúcia rozumieme komerčné poskytovanie sexuálnych služieb za finančnú odmenu, alebo inú výhodu.²³⁸

2.1 Historický prehľad reglementačných opatrení

Prvé moderné regulatívne opatrenia vznikli za vlády Jozefa II. v roku 1787, kedy akceptoval návrh viedenského policajného riaditeľstva a lekárskej fakulty, aby prostitútky boli podriadené policajnému a lekárskeму dohľadu. Vzorom sa mu stal berlínsky systém, platný už od roku 1700. Ten hovoril, že dozor nad prostitútkami má vykonávať miestny policajný kapitanát. Ďalším dôležitým dokumentom Uhorskej miestodržiteľskej rady bolo nariadenie č. 2072 zo dňa 4. septembra 1827, aby prostitútky vyšetrovali mestskí lekári a nie chirurgovia, ktorí boli dovtedy zato zodpovední.²³⁹ Lekárske vyšetrenia prostitútok potom sprísnilo Uhorské ministerstvo obchodu nariadením č. 6569 dňa 16. novembra 1848.²⁴⁰ Nariadenie určilo, že mestskí úradní lekári mali vyšetriť prostitútky raz za týždeň. Prvé oficiálne štatúty v Uhorsku pre prostitútky boli vydané pod č. 33.474 dňa 31. októbra 1867 po vzore mesta Pešť.²⁴¹

Prvý zákon dotýkajúci sa prostitúcie v dualistickom Rakúsko-Uhorsku bol zákon o usporiadaní verejného zdravia z roku 1876 (čl. XIV/1876). Zákon platil len pre Uhorsko, v rakúskych a českých krajinách mal inú podobu.²⁴² Text § 89 s názvom *Nútené liečenie nákazlivých chorôb* hovoril o problematike šírenia a liečenia syfilisu v krajine.²⁴³ Prostitúciou

²³⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 5.

²³⁹ BIRÓ, Béla. *A prostitúció*. Budapešť: b. m., 1933, s. 49.

²⁴⁰ Tamtiež, s. 49.

²⁴¹ SZEGHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“..., s. 264.

²⁴² Pozri tzv. zdravotný zákon č. 68/1870 z 30. apríla 1870, ktorý český snem prijal až v roku 1888.

²⁴³ MÁRKUS, Dezső. *Corpus juris hungarici. Magyar törvénytár 1000–1895. Millenniumi emlékkiadás. 1875–1876. évi törvényczikkek*. Budapešť: Franklin – Társulat, 1896, s. 379.

sa zaoberal § 91, ktorý hovoril, že *prostitúcia sa vzťahuje na verejné zdravotníctvo a upravuje sa nariadením*.²⁴⁴ Prvý trestný zákonník, ktorý plošne platil pre uhorskú časť monarchie (Zalitavsko) do roku 1918, hovoril o prostitúcii v kontexte zločinu a trestov. Jeho autorom bol Károly Csemegi a bol kodifikovaný zákonným čl. V/1878 ako tzv. *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch*.²⁴⁵ V § 81 sa uvádzalo, že osoby nedodržiavajúce úradné pravidlá, ktoré sa na nich vzťahujú, budú potrestané odňatím slobody na obdobie jedného mesiaca.²⁴⁶

Z dôvodu chýbajúcej a jasnej legislatívnej regulácie boli mestské orgány nútené vydávať rozličné nariadenia a organizačné štatúty. Ministerstvo vnútra chcelo tieto štatúty zjednotiť nariadením z roku 1908 (čl. XXXVI, § 33 a 43-46).²⁴⁷ Mestá neakceptovali toto nariadenie, preto v roku 1913 vyšla ďalšia úprava (č. 120, 835/193), ktorá vstúpila viac do bežného života.²⁴⁸ Medzi trestné činy, ktoré úzko súviseli s prostitúciou, patrilo obchodovanie s dievčatami, presvedčanie žien vo veku do 20 rokov, aby pracovali vo verejnom dome, a nútenie žien do prostitúcie. Miestne vyhlášky väčšinou potrestali previnilcov väzením, odsúdením na verejné práce, finančnou pokutou alebo vyhostením z mesta.

V snahe zabrániť zvyšovaniu pohlavných chorôb v dôsledku vojny, vydalo ministerstvo v roku 1915 nariadenie č. 106.009 *o hygienických návykoch a náležitostiach prostitútok*.²⁴⁹ V rámci neho sa mala každá prostitútko automaticky preukazovať klientom svojim preukazom.²⁵⁰ Od začiatku vojny bojovala polícia proti prostitúcii a pohlavným chorobám prostredníctvom pravidelných mravnostných razií. Hlásenie o raziách podal napríklad vedúci oddelenia detektívov z Košíc Tibor Kepesa v apríli 1916.²⁵¹ Podľa hlásenia sa razie v Košiciach spočiatku vojny konali skoro každý deň, neskôr raz za týždeň alebo podľa potreby. Vykonávala ich vojenská hliadka a všetky informácie zaznamenávala do spisov, pričom mnohé mali byť zničené po prijatí aboličného zákona. Hliadka v Košiciach od 4. júna 1915 do 13. decembra 1915 predviedla po raziách 150 žien, z nich 35 boli slúžky, 18 čašníčky, 25 nádenničky a 78 bez zamestnania. Pohlavne nakazených bolo 29.

²⁴⁴ Tamtiež, s. 379.

²⁴⁵ BEŇA, Jozef; GÁBRIŠ, Tomáš. *Dejiny práva na území Slovenska I. (do roku 1918)*. Bratislava: PF UK, 2008, s. 190.

²⁴⁶ SLÁVIK, Michal. *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch (Zák. čl. 5/1878, § 81)*, 2 vyd. Bratislava: Comenius, 1921, s. 230.

²⁴⁷ MÁRKUS, Dezső. *Corpus juris hungarici...*, s. 878-879.

²⁴⁸ SZEGHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v..., s. 265.

²⁴⁹ Tamtiež, s. 265.

²⁵⁰ Tamtiež, s. 265.

²⁵¹ AMK, f. MMK, Oddelenie Policajný kapitanát, šk. 188, sign. č. 6/1916.

Ideologickým východiskom systému bol čistý pragmatizmus, ktorý úzko súvisel s hygienou, verejným zdravím a pohlavnými chorobami. Mestá a verejné inštitúcie pri kontrole využívali svoju moc. Lekári dvakrát do týždňa vyšetřovali prostitútky na pohlavné choroby, pričom samotné lekárske prehliadky si tieto ženy hradili samy alebo ich hradil/a prevádzkovateľ/ka nevestinca.²⁵² Policajné zložky vykonávali pravidelné kontroly vo verejných domoch a v uliciach. Pri policajnej kontrole sa prostitútky mali preukázať svojou knižkou, kde boli zaznamenané ich osobné údaje a výsledky lekárskeho prehliadok. Policajné kontroly sa realizovali nielen v oficiálnych nevestincoch, ale aj v podozrivých hostincoch, kaviarňach, bytoch a baroch.

Obchodníčky so sexom boli evidované v súpise pouličných prostitútok. Niekedy išlo o ženy, ktoré si chceli privyrobit' popri inej práci a nechceli byť kontrolované a trpieť spoločenskou stigmou. Tieto ženy vykonávali remeslo tajne, najčastejšie v prenajatých bytoch, baroch, kaviarňach alebo hoteloch. Išlo o nekontrolovateľnú formu predajného sexu, preto reálny obraz o počte prostitútok nemal nikto. Výskumy ale ukazujú, že tajná prostitúcia bola 5 až 10-násobne vyššia ako registrovaná.²⁵³ V roku 1920 bolo v Československu oficiálne 406 verejných domov, kde pracovalo 1306 registrovaných prostitútok. Na území Slovenska ich bolo 44 a 249 prostitútok.²⁵⁴

Problematika prostitúcie bola spájaná s pohlavnými chorobami, preto sa mestá pokúsili o prevenciu a ich elimináciu. Vládny referát sociálnej starostlivosti uviedol, že na Slovensku pohlavnými chorobami bolo nakazených 1,5 % vojakov a medzi chorobami vo vojsku venerické ochorenia reprezentovali 25 %.²⁵⁵ Napríklad mesto Košice muselo riešiť problém s prostitúciou okamžite po skončení prvej svetovej vojny z dôvodu šírenia pohlavných chorôb medzi vojakmi a prostitútkami. Na začiatku roku 1919 prezentovali pohlavné choroby jednu tretinu chorôb u príslušníkov armády v meste Košice.²⁵⁶ Z tohto dôvodu mesto muselo realizovať prísnejšie lekárske prehliadky, ktoré boli čiastočne aj dôsledkom konfliktu medzi Československom a Maďarskou republikou rád. Zemské veliteľstvo v Košiciach dostalo dňa 24. marca 1919 správu od Ministerstva národnej obrany v Prahe o chystanom demoralizovaní

²⁵² LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 47

²⁵³ FALISOVÁ, Anna. *Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období*. Bratislava: VEDA, 1999, s. 80.

²⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 91.

²⁵⁵ VLÁDNY REFERÁT SOCIÁLNEJ STAROSTLIVOSTI. Morová rana In: *Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady*, roč. 2. č. 249, s. 4.

²⁵⁶ Tamtiež, s. 4.

československého vojska zo strany maďarskej vlády.²⁵⁷ Maďarská vláda mala údajne poslať do krajiny 300 pohlavne chorých prostitútok, aby šírili pohlavné choroby medzi vojakmi. Zemská správa v Košiciach na túto situáciu reagovala zmenou kompetencií vojenských lekárov. Tí vykonávali v posádkach zdravotno-mravnostné prehliadky a vo verejných domoch boli zriadené profylakčné stanice, ktoré zabezpečovali ochranu pred pohlavnými chorobami.²⁵⁸

Zemská správa politická v Prahe v roku 1920 poslala úradom obežník s názvom *Boj proti pohlavným nemocem. Návrh na uzavretie bordelov*.²⁵⁹ Obežník žiadal okresné správy, aby boli zaslané informácie o počte verejných domov a ich prevádzkovateľoch, prostitútkach v nevestincoch a mimo nich. V marci roku 1922 aj expozitúra Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy žiadala zoznam verejných domov.²⁶⁰

Podľa nami vytvorenej tabuľky,²⁶¹ na základe obežníka a výpovedných hárkov expozitúry, sme zistili nasledujúce informácie: V bratislavských trpených verejných domoch pracovalo 104 oficiálne registrovaných prostitútok. Naopak v košických nevestincoch bolo pod dozorom len 13 prostitútok. Prostitútky, ktoré boli pod dozorom, poskytovali sexuálne služby i mimo verejné domy, napríklad v prenajatých bytoch, hoteloch, salónoch a na ulici. V Bratislave mimo verejné domy pracovalo 50 registrovaných prostitútok a v Košiciach 80. Výnimkou bola Orava, ktorá nemala žiaden verejný dom a ani registrovanú prostitútku. Priemerný počet prostitútok na verejný dom bol v menších mestách 1 až 6. Bratislava mala najviac oficiálnych verejných domov, na druhom mieste bolo Komárno ako hraničné mesto s Maďarskom. Väčšina miest mala jeden trpený verejný dom a niekoľko neoficiálnych – tajných. Podrobný súpis prostitútok a nevestincov pozri tabuľku: Zoznam nevestincov a prostitútok.²⁶²

Vo výsledku mestské inštitúcie podporovali prevádzkovanie prostitúcie a pre efektívny dozor nad ňou trpeli verejné domy až do konca roku 1922. „*Izby rozkoše*“ predstavovali miesto, kde prebiehal hlavne obchod s dievčatami, ktorý vytváral ďalšie príležitosti k ich hospodárskemu vykorisťovaniu. V mestách do roku 1922 existovali rozličné organizačné štatúty upravujúce fungovanie verejných domov. Jeden štatút sa zachoval v Košiciach a určoval

²⁵⁷ SNA, f. Expozitúry Ministerstva verejného zdravotníctva, 1919-1929 (ďalej f. EMVZ), *Opatrení proti rozširovaní pohlavných nemocí*. škat. č. 97, sign. č. 1310.

²⁵⁸ Problém šírenia pohlavných chorôb medzi vojakmi nebol marginálny a vyskytol sa aj v roku 1921 pod vplyvom presunu a pohybu vojsk na našom území. Na tento problém reagovala expozitúra ministerstva zdravotníctva a telesnej výchovy v Bratislave výzvou, aby dozor nad tajnou a verejnou prostitúciou bol prísnejší. Výzva bola poslaná na všetky župné úrady Slovenska.

²⁵⁹ SNA, f. EMVZ, Obežník: Boj proti pohlavným ..., škat. č. 97, sign. č. 1310. 22 D 11/1920

²⁶⁰ SNA, f. EMVZ, Seznam nevěstinců ..., škat. č. 97, sign. č. 3125

²⁶¹ Príloha A.

²⁶² Tamtiež.

pravidlá pre ich prevádzkovanie.²⁶³ Podľa organizačného nariadenia tzv. „*sídla predajnej radosti*“ mohla prevádzkovať osoba staršia ako 30 rokov, ktorá nebola trestne stíhaná a zaručovala udržiavanie čistoty a poriadku v okolí. Povolenie k otvoreniu nevestinca dával najprv policajný kapitanát a potom policajné riaditeľstvo mesta na základe preskúmania stanovísk verejnosti, mestského lekára a susedov. Verejný dom sa nesmel nachádzať v blízkosti iných verejných budov, preto bol umiestnený v bočných uličkách ďalej od kostolov, škôl, kláštorov, kasární a verejných kúpeľov. Podľa organizačného štatútu bolo hosťom zakázané podávať alkoholické nápoje a zakázaná bola aj hlučná hudba. Okná smerujúce do ulíc museli byť zakryté a vetrať sa mohlo len vtedy, ak sa v izbe nikto nenachádzal. V jednom nevestinci mohli pracovať minimálne 4 a maximálne 12 prostitútok nad 16 rokov so zdravotnou knižkou. Sexuálne služby mohli poskytovať chlapcom (mužom) starším ako 17 rokov. Ak osoby v nevestinci nedodrжали nariadenie, tak boli finančne pokutované. Finančné pokuty neboli vždy efektívnym nástrojom nápravy, preto v mnohých prípadoch boli prostitútky zatvorené do väzenia na päť dní až jeden mesiac. Pravidelné nedodržiavanie mestských štatútov osobami v prostitúcii viedlo k ich vyhosteniu z mesta postrkom alebo vráteniu do rodnej obce.

Ďalšie štatúty o fungovaní verejných domov sa zachovali napríklad v Trnave z roku 1884 a 1906.²⁶⁴ Obidva štatúty nadviazali na trestný zákon z roku 1879, prvý štatút bol kratší a obsahoval len 12 paragrafov, naopak druhý bol detailnejší a obsahoval 65 paragrafov. V praxi mestské inštitúcie tolerovali verejné domy a súkromnú licencovanú prostitúciu. V oboch prípadoch platilo dodržiavanie všetkých pravidiel určených štatútmi a ich porušenie bolo trestané finančnou pokutou 100 korún. Podobne ako v Košiciach, tak aj v Trnave určovali štatúty, kto mohol vlastniť verejný dom. Na rozdiel od Košíc mohla v Trnave vlastniť verejný dom staršia žena. Ak bola majiteľka mladšia, musela byť vydatá.

Povinnosti majiteľky boli tiež definované v štatútoch. Majiteľka podobne ako v iných mestách musela zabezpečiť povinné lekárske prehliadky mestským lekárom minimálne dvakrát za týždeň, pričom za každú prehliadku platila jednu korunu. Ak lekár zistil, že prostitútky je pohlavne nakazená, musela ísť do nemocnice. Okrem pravidelných prehliadok lekár tiež predpisoval recepty na dezinfekčné roztoky, ktoré mali používať ženy po každom pohlavnom styku.

²⁶³ SZEGHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v Košiciach ..., s. 165–166.

²⁶⁴ BOLEDOVIČOVÁ, Katarína. Verejné domy v Trnave v období Rakúsko-Uhorska In: *Zborník Západoslovenského múzea v Trnave*. Trnava: TSK, 2021, s. 109–115.

Verejné domy v habsburských krajinách a potom v Československu boli trpené viac ako sto rokov. Ukončenie regulácie sa datuje ku dňu 11. júla 1922, kedy bol prijatý zákon o potieraní pohlavných chorôb (aboličný zákon). I keď oficiálne mali byť zatvorené k 30. decembru 1922, československá aboličná prax nám neskôr ukáže, ako to bolo neefektívne, pretože nevestince sa zmenili na salóny, kluby a bary, kde naďalej bola prostitúcia ich každodennou súčasťou.

2.2 Exkurz do politickej situácie v Československu

V tejto podkapitole by sme radi urobili menšiu odbočku od legislatívneho rámca prostitúcie, a pozreli by sme sa všeobecnejšie na politickú situáciu v novovzniknutom štáte. Toto predstavenie považujeme za dôležité, aby sme mohli potom pochopiť snahy jednotlivých politických strán a ich aktérov, predstaviteľov reglementácie a abolície.

Demokratický politický systém, ktorý bol etablovaný po roku 1918, nastolil nové podmienky a pomery pre politiku, verejnú diskusiu a spoluprácu medzi stranami. Najvyšším reprezentantom štátu sa stal Národný výbor československý a jeho fundamentálnym orgánom bolo plénum. Po zavedení tzv. Dočasnej ústavy vznikli tri dôležité inštitúcie: kancelária prezidenta, Národné zhromaždenie a vláda. V Národnom zhromaždení (NZ) bolo 256 poslancov, z toho 40 mandátov patrilo Slovákom, neskôr ich počet bol navýšený na 54. NZ sa skladalo z Poslaneckej snemovne a senátu, ktorý predstavoval odbornú skupinu ľudí poslaneckej snemovne. Na čele NZ stála koalíčná vláda, zložená z veľkého množstva politických strán v novovzniknutej krajine. V medzivojnovom období sa sformovalo niekoľko koalícií, ktoré sa prvotne skladali z nasledujúcich politických strán: Československá sociálne demokratická strana robotnícka (dělnická), Republikánska strana československého venkova, Československá strana socialistická (potom sa k ním pridala Československa strana lidová a Československá národná demokracie). Vo výsledku NZ tvorili agráристи, sociálni demokrati, národní demokrati, národní socialisti a ľudáci (ľudové strany). V celom takmer dvadsaťročnom období trvania republiky sa konali štyri voľby, pričom sa vystriedalo desať premiérov a devätnásť vlád. Súčasťou vlád boli prvýkrát aj ženy – poslankyne a neskôr senátorky. Účasť žien v politike podporoval aj samotný prezident T.G. Masaryk, ktorý sa snažil pozitívne ovplyvňovať sociálne postoje voči rovnoprávnosti žien. Robil to prostredníctvom prednášok a publikácií, ktoré prezentovali moderné názory na ženu. Ako univerzitný profesor a popularizátor vedy prednášal a publikoval práce na tému prostitúcie a iné sociálne problémy medzivojnového obdobia.

Pri riešení problematiky prostitúcie zohrávali v diskusiách dôležitú rolu aj početné politické strany. Každá strana mala iné riešenie a prístupy k danej otázke. Diskusie boli úzko prepojené cez tri ministerstvá. Vybraným problémom sa zaoberalo Ministerstvo sociálnej starostlivosti, Ministerstvo verejného zdravotníctva a Ministerstvo školstva. Na čele týchto inštitúcií stáli politici, ktorí prezentovali prístup strany k problému v diskusiách alebo vo vlastných straníckych novinách. Ich opozíciou bola napríklad Komunistická strana Československa, ktorá vznikla až v roku 1921 a Hlinková slovenská ľudová strana (HSLŠ).

Sociálni demokrati a národní socialisti spolupracovali na príprave nového zákona k prostitúcii a sčasti sa zhodovali o tom, ako sa problematika bude riešiť. O otázkach, na ktorých sa nezhodli, diskutovali následne ešte v snemovni, senáte a zdravotno-sociálnych výboroch. Pri pohľade na to, kto viedol jednotlivé ministerstvá, ktorých sa zákon dotýkal, zistíme, že hlavné slovo mali socialisti a sociálni demokrati. Ich názorové spektrum podporovalo aboličný systém, ktorý mal priniesť nielen isté nové do riešenia problému, ale tiež určitú humánnosť k osobám v prostitúcii, prostredníctvom inteligencie z Hradu a osobnosti prezidenta T. G. Masaryka, ktorý bol horlivým podporovateľom aboličných snáh. Vo všeobecnosti sa nedá povedať, že opozičné strany (nemeckí politici a HSLŠ) mali extrémne odlišný názor na prostitúciu. Aboličný zákon im vyhovoval, čo sa ukázalo po roku 1939, kedy sa po vzniku Slovenského štátu zákon nezrušil a stále bol v platnosti. Vo výsledku hlavným hýbateľom riešenia problematiky bola ľavica, ktorá sa zamerala na sociálne otázky spoločnosti. Pravicové strany vybranú problematiku intenzívne neriešili. Československá národná demokracie nesúhlasila s prijatým zákonom, čo jasne dala najavo v novinovej tlači, ktorú predstavíme vo štvrtej kapitole. Zákon o pohlavných chorobách alebo tzv. aboličný zákon vnímali negatívne a podľa prívržencov strany jediným jeho úspechom bolo len otvorenie diskusie o otázke prostitúcie vo verejnom priestore.

Opoziční poslanci, ktorým aboličný systém nevyhovoval, poukazovali na niekoľko problémov dotýkajúcich sa napríklad súdництва. Išlo primárne o politikov menšinových nemeckých strán. MUDr. Josef Keibl, predstaviteľ Nemeckej nacionálnej strany tvrdil, že problematika prostitúcie potrebuje väčší záujem sociálnej starostlivosti, osvetu a poučenie, než riešenie vo forme trestného súdu, ako uvádzal zákon. *„Pokládal bych to za naprosto pochybený krok, kdyby se snad dělal pokus řešiti další společenský problém, problém prostituce, soudnictvím. Neboť právě soudcové a přednostové soudů přicházejí s lidem do tak důvěrného styku, jako snad nanejvýše ještě lékař, a my jsme ti, kdož mají pečovati o malé a ubohé. A my zajisté vidíme nejdříve, kde mají původ rozličná sociální zla. Tu vidíme, že ne vždy, jak se*

obecně tvrdí, chudoba a špatná společnost je výhradně kořenem, z kterého vyrůstají náklonnosti a později skutky, jež nedbají obecné morálky a vedou k neřesti a zločinu. Následkem toho také víme, že všechny tyto věci se nedají konečně řešit tím, že se odkáží trestnímu soudu, že však dlužno je řešit zcela jiným způsobem, cestou sociální péče, školou, poučením, a že mohou být vůbec řešeny jenom tak, změní-li se všechny nynější názory o rodině, manželském a nemanželském původu a že tyto problémy, jestliže vůbec, budou moci být teprve v pozdější budoucnosti řešeny. Člověku, který právě jakožto poručenský soudce zcela dobře vidí do poměrů, připadá poněkud naivním, je-li podána této sněmovně již opět jedna předloha zákona – pochází od paní kolegyně Zeminové – jež tento problém chce řešit trestním soudem. To jsou úplně nezpůsobilé prostředky, tím nepřijde těmto skutečně žalostným společenským zjevům na kořen.“²⁶⁵

Československý politik, senátor Národního zhromaždenia za Nemeckú sociálno-demokratickú stranu robotnícku v ČSR MUDr. Vilhelm Wiechowski považoval abolicionizmus za falošný názor. Prostitúciu vnímal ako niečo, čo súvisí s povahovou ženského pohlavia. Nespájal ju so zločinnosťou, ale niečím čo je prírodou dané až žiadané. Vo svojom príhovore nevynechal ani otázku sociálnych podmienok prostitútok, ktoré len čiastočne determinovalo ich vstup do „remesla“. „Zde²⁶⁶ se také praví, že prostituce sama sebou není ničím trestným. Ale v dalším paragrafu se praví, že bude postaráno o to, aby prostitutky byly přivedeny k lepšímu životu. Tj. rovněž zcela falešný názor. Prostituce jest něco, co souvisí s povahou ženského pohlaví, prostituce byla vždycky, a je nesprávné se domnívat, že je následkem nějakých sociálních nedostatků. Jest to právě možnost, která ženě jest dána a která jí k tomu vede, ve mnohých případech jest k tomu dána nutnost. Prostituce není zločinem, nýbrž něčím přírodou daným, abych tak řekl přírodou žádaným. Chci jen říci, že podle mého přesvědčení - a mohu to lékařsky ihned doložit - je možnost, sklon k prostituci, něčím imanentním u ženy. Že samozřejmě přistupují k tomu sociální poměry, kterými jsou některé ženy na tuto dráhu vháněny a poddávají se jí, je samozřejmé, a proto nesmíme prostituci chápati právě tak jako tuberkulosu, jako něco čistě přírodou odůvodněného, nýbrž musíme ji pojímati jako něco sociálně podmíněného. Trvám nadále na tom, že prostituce naprosto není ničím zavržitelným, ani ze stanoviska morálky, nýbrž ona jest něčím, co jest dáno, co jest tu ve přírodě a co věčně bude trvat.“²⁶⁷

²⁶⁵ Stenoprotokol ze schůze č. 27, 30. 11. 1920. [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=16107>>.

²⁶⁶ V novom návrhu aboličného zákona.

²⁶⁷ Stenoprotokol ze schůze č. 117, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020].

Na záver považujeme za dôležité poznamenať, že sociálna otázka krajiny vychádzala z počiatočných politických snáh vytvoriť sociálny štát. Vo výsledku tieto snahy neboli úspešné. Dôvodom boli ekonomické problémy štátu a snaha šetriť. To sa ukázalo v roku 1924, kedy bol prijatý zákon o sociálnom poistení, ale ani zďaleka neposkytoval sociálnu ochranu všetkým obyvateľom.

2.3 Aboličný zákon 241/1922 a jeho bezprostredný dopad

Československá republika prevzala po rozpade Rakúsko-Uhorska jeho právny poriadok zákonom č. 11/1918 Zb., ktorý hovoril, že všetky ríšske a zemské ustanovenia, zákony a nariadenia ostanú v platnosti, len pokiaľ sa nevytvorí unifikované československé právo. Problematika prostitúcie bola riešená v československom prostredí ihneď po vojne z dôvodu markantného šírenia pohlavných chorôb. Názorové spektrum na problematiku prostitúcie bolo prezentované na jednej strane obhajcami reglementácie, ktorí chceli prostredníctvom určitých pravidiel regulovať prostitúciu a na strane druhej abolicionistami, ktorí chceli zakázať jej organizované formy.²⁶⁸

Abolicionistickí predstavitelia na čele s Československou stranou socialistickou (po roku 1926 Československá strana národne socialistická) nakoniec zmenili dlhotrvajúci systém reglementácie prostredníctvom zákona 241/1922 o potieraní pohlavných nemocí.²⁶⁹ Prvý návrh zákona bol predstavený na stretnutí poslaneckej snemovne dňa 30. septembra 1919. Vtedy poslankyňa Františka Zemínová²⁷⁰ so straníckymi kolegami vystúpila s návrhom, ktorý chcel zrušiť verejné domy.²⁷¹ Návrh obsahoval deväť bodov, ktorými sa mala odstrániť prostitúcia medzi obyvateľmi. V prvom rade mali byť zrušené verejné domy, ktoré boli zdrojom vykorisťovania žien. Hotely mali byť pravidelne kontrolované a za vedomé trpenie prostitúcie mala byť majiteľovi hotela odobraná koncesia. Ako súčasť polície mali byť zriadené miesta inšpektoriek, ktoré by boli zodpovedné za policajný a mravný dozor. Dôležitú úlohu mali plniť útulky, kde by sa mohli liečiť prostitútky nielen po telesnej, ale aj mravnej stránke. Lekárska starostlivosť mala byť orientovaná primárne na zamedzenie a liečenie pohlavných chorôb.²⁷²

²⁶⁸ BROUK, Bohuslav. *Psychoanalytická...*, s. 73–85.

²⁶⁹ MVZTV. *Zákon o potírání pohlavních nemocí...*, s. 98.

²⁷⁰ Františka Zemínová bola českou političkou českej strany národne sociálnej a predstaviteľkou ženského emancipačného hnutia.

²⁷¹ Porzi: Návrh členů Národního shromáždění F. Zeminové, Landové-Štychové a soudruhů, aby byly zrušeny veřejné prostituční domy, aby byla přísně oboustranně stíhána prostituce tajná a aby bylo zavedeno povinné hlášení a léčení pohlavní nákazy. *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. Tisk 1638.

²⁷² *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919*. Tisk 1638.

Dôvodov pre zmenu zákona bolo niekoľko. „*Prostitučný mor*“²⁷³ prenikal do života mládeže a k prostitúcii boli nútené dievčatá v útľom veku. Podľa detského odboru Českého srdca a správ pracovníčok v záchranných detských inštitúciách boli k prostitúcii zvädzané dievčatá v útľom veku patriace ešte do školy.²⁷⁴ Mnohé školopovinné dievčatá boli nútené k prostitúcii ich vlastnými matkami z dôvodu sociálnej a mravnej biedy. Podľa autorov návrhu dôvodom k prostitúcii bola aj hospodárska tieseň zavinená nespravodlivým podceňovaním ženskej práce, a nedostatočnou starostlivosťou o deti a mládež.²⁷⁵ O tomto návrhu ďalej diskutoval sociálno-politický výbor 16. decembra 1919 a odkázal ho na Ministerstvo verejného zdravotníctva. Do diskusie tohto výboru sa zapojili aj nečlenovia z lekárskej oblasti. Išlo napríklad o prvé ženy – lekárky (Eliška Vozábová, Anna Lankašová-Burianová) a lekárov (František Šamberger, Vítězslav Janovský, František Hamza, František Ulrich, Karel Tůma a Ladislav Procházka).

Väčšina diskutujúcich sa priklonila k abolicionizmu prostitúcie a Zemínovej návrh bol prijatý. Následne Ministerstvo verejného zdravotníctva prisľúbilo vypracovať osnovu zákona. K príprave nového zákona boli prizvané významné osobnosti lekárskeho a právnického odboru.²⁷⁶ V priebehu tvorby zákona sa upustilo od niektorých prvotných návrhov a pridali sa tam nové body. V novom návrhu akcentovala požiadavka sexuálnej výchovy (vzdelávania a poučovania mládeže o pohlavných chorobách), pretože len tak bolo možné položiť základ novej a zdravej generácie. Podľa politickej elity bolo potrebné napraviť chyby rodičov.²⁷⁷

Návrh zákona podporil zdravotný výbor a odporučil senátu ho schváliť s vedomím, že jeho prijatím sa Československo zaradi k pokrokovým štátom na poli zdravia a ochrany obyvateľov. Abolicionisti v senáte podporili svoj návrh štatistikou vojenskej zdravotnej správy o ochoreniach vojakov a námorníkov z rokov 1903 až 1904. Podľa štatistiky bolo pohlavnými chorobami zasiahnutých 59 % rakúsko-uhorskej armády. Štatistiky o rozšírení pohlavných chorôb podľa spoločenských vrstiev ukazovali, že nakazených bolo 4 až 8 % vojakov, 8 % robotníkov, 13,5 % krčmárov, 16,5 % obchodníkov a 25 % študentov.

²⁷³ Zemínová prostitúciu prirovnáva vo svojom návrhu k prostitúcnemu moru.

²⁷⁴ *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919* [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm>.

²⁷⁵ *Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919* [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm>.

²⁷⁶ Menovite išlo o prof. Dr. Miřička, prof. Dr. Kreibicha a doc. Dr. Hechta.

²⁷⁷ *Stenoprotokol ze schůze č. 117*, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=27929>>.

Osnova zákona bola predložená v senáte 24.-25. mája 1921 a pozostávala zo štyroch častí. Jej prvá časť hovorila o obmedzení pohlavných chorôb prostredníctvom povinnej liečby nakazených. Nemajetným obyvateľom malo byť podľa návrhu umožnené, aby sa liečili na útraty štátu. Druhá časť predlohy ustanovila, že prostitúcia nie je trestná, avšak zakladanie a udržiavanie nevestincov je zakázané. Návrh ďalej odmietol represívny a reglementačný prístup k prostitúcii. Trest sa mal týkať len tých osôb, ktoré ohrozili iných pohlavnými chorobami. *Slovenský denník* o tomto návrhu písal dňa 25. júna 1922. Článok s názvom *Zákon o potláčaní pohlavných chorôb*²⁷⁸ komplexne reflektoval pripravovaný abolicionistický návrh. *Slovenský denník* za najdôležitejší bod považoval ustanovenie, že každý, kto je pohlavne chorý, sa musí nechať vyšetriť a vyliečiť.

Vtedajší minister zdravotníctva profesor MUDr. Bohuslav Vrbenský sa o verejných domoch vyjadroval ako o „*sídlach hýrivosti, roztopašnosti, alkoholu, mravnej skazy, zločinného perverzného ukájania pudu*“.²⁷⁹ Považoval ich za zlo, ktoré zo žien urobilo otrokyne.

K téme prostitúcie sa vyjadrovali v senáte aj slovenskí politici. Napríklad Štefan Daruľa za Československú sociálne demokratickú stranu robotnícku a neskôr Komunistickú stranu Československa poukázal, pri svojej argumentácii v Národnom zhromaždení na prostitúciu ako markantný problém medzivojnovnej spoločnosti, ktorý sa dotýka hlavne mladých dievčat. „*Mladé dievčence, ktoré sú zlákané za obsluhovačky v hostincoch, kaviarňach, dostanú sice stravu a 50 až 100 korún mesačného platu, ale za ubytovanie im poukázané musia platiť od 500 do 1000 korún, za pranie bielizne 100 až 200 korún. Pokiaľ trvá krása, sú zamestnané a využiteľné, potom prídu na ulicu. Je samozrejmé, že sú vyhánané do prostitúcie. Tejto prostitúcii, ktorá sa uskutočňuje v obrovských rozmeroch, je príčinou štátna politika vládnucich kruhov, lebo nezabezpečuje prácu čestnú; ale prostitúciou rozmnožia sa choroby, plodnosť je ničená a zdravie mladej generácie podkopávané.*“²⁸⁰ Daruľa vnímal nezamestnanosť a prostitúciu ako príznak hospodárskeho bankrotu štátu.²⁸¹ Problém prostitúcie chcel riešiť zakladaním štátnych fabriek, veľkostatkov a bánk, aby sa obnovila plodnosť krajiny.²⁸² Súhlasil s abolicionistickým návrhom zákona: „*Zavrieť všetky nočné miestnosti, bary, šantány a prinútiť darebákov k*

²⁷⁸ HUŠEK, Karol. Zákon o potláčaní pohlavných chorôb. In: *Slovenský denník*. Bratislava: Slovenské kníhtlačiarne, roč. 5, č. 142 (25.06.1922), s. 1.

²⁷⁹ *Stenoprotokol ze schůze č. 117*, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020].

²⁸⁰ DARUĽA, Štefan. Stenoprotokol ze schůze č. 171. Praha: Poslanecká snemovňa, 1922, s. 1. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=17630>>. [cit. 2021-09-27].

²⁸¹ *Stenoprotokol ze schůze č. 117*, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020].

²⁸² *Stenoprotokol ze schůze č. 117*, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020].

*plodnej práci. A jestli niet odbytu zbožia na západ, treba uznať sovietske Rusko de iure a vymeniť plodiny hotové za surové, uznať právo ľudu malého na život a nastane nové obdobie.*²⁸³

Pri tvorbe a implementácii zákona Ministerstvo verejného zdravotníctva spolupracovalo s poradnými zbormi pre boj proti pohlavným chorobám a prostitúcii, organizáciami (česká a nemecká spoločnosť pre potieranie pohlavných chorôb) a spolkami (Záchrana, Armáda Spásy, Ochrana dívek v Prahe, Řád božích bojovníkov a Československá ochrana ženských zájmů).

Návrh zákona č. 241/1922 vypracoval poradný zbor ministerstva zdravotníctva²⁸⁴ a v Národnom zhromaždení ho predstavili členovia národnej socialistickej strany. Politické diskusie abolicionistov v Národnom zhromaždení poukazovali na prostitúciu ako na mravnú chorobu, ktorú je nemožné odstrániť prostredníctvom mravnostných traktátov v kostoloch a mravnostnej polícii. V rámci abolicionistických diskusií bola zvýrazňovaná sústavná hygienická a pohlavná výchova, ako prevencia pred prostitúciou a pohlavnými chorobami. V dôvodnej správe pôvodného návrhu sa písalo, že príčinou prostitúcie je nedostatočná zákonná ochrana žien voči nesvedomitým mužom, ktorí príslubom manželstva svoju obeť zvedú a potom opustia.²⁸⁵ V diskusiách bol prikladaný veľký význam na zakladanie ústavov, ktoré by mohli využívať remeselné prostitútky ako útulok. Ďalej sa zvýrazňoval neúspech reglementačných opatrení a podpora vykorisťovania žien štátom. Ministerstvo zdravotníctva sa snažilo v diskusiách o zrovnoprávnenie oboch pohlaví prijatím nového zákona.

Zákon o potieraní pohlavných chorôb bol prijatý dňa 11. júla 1922. V praxi však nebol úspešný, pretože absentovali ekonomické zdroje na jeho implementáciu.²⁸⁶ Napriek tomu, že v celom Československu sa oficiálne zrušili verejné domy, tak reálne všetky nezanikli. Vo väčšine prípadov sa transformovali na salóny a sociálna štruktúra ostala rovnaká ako pred prijatím zákona.²⁸⁷ Vo výsledku sa tak výskyt prostitúcie a pohlavných chorôb neznižil. Abolicionisti túto skutočnosť vysvetľovali, že obchod so sexom je dôsledok vojny

²⁸³ *Stenoprotokol ze schůze č. 117, 24. 5. 1922.* [cit. 03. augusta 2020].

²⁸⁴ prof. V. Janovský, prof. F. Šamberger a dr. K. Ulrich.

²⁸⁵ Zpráva I. výboru pro veřejné zdravotnictví a tělesnou výchovu, II. výboru sociálně-politického a III. výboru rozpočtového k vládnímu návrhu zákona. (tisk sen. 764 a 1332) o potírání pohlavních nemocí (tisk 3598). Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=22906>>. [cit. 2021-09-27].

²⁸⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 56.

²⁸⁷ Tamtiež, 56.

a povojnového rozvratu rodiny.²⁸⁸ Zákon sťažil prácu primárne lekárom a policajtom. Mnohí z odborných kruhov neboli dostatočne informovaní o jeho zmene.

Prvý oddiel zákona riešil problematiku pohlavných chorôb, primárne syfilisu, kvapavky a mäkkého vredu. Pohlavne nakazení boli povinní liečiť sa, pričom liečba nemajetných bola hradená štátom. Zákon v oddielu 1. §4. uvádzal: „*Kdo jest obviněn, že dopustil se přestupků nebo přečinu dle §§ 2., 6., 18., 19., čl., §§20. a 21. tohoto zákona, musí se při odůvodněném podezření, že je stížen pohlavní nemocí, k nařízení úřadu (§23.) podrobiť lékařskému vyšetření.*“²⁸⁹ Zákon v §5. určoval, že pohlavne chorá osoba, ktorá nedodržiavala lekárske nariadenia, bola umiestnená do liečebného ústavu a tam liečená. Povinnosťou ošetrojúceho lekára bolo písomne oznámiť, ak niekto nedodržiaval liečbu alebo ju prerušil. Zároveň pravidelne alebo na vyžiadanie ošetrojúci lekári posielali ministerstvu zdravotníctva a telesnej výchovy štatistiky. Zákon dbal aj na zachovanie lekárskeho a úradného tajomstva. To znamená, že každý ošetrojúci lekár bol povinný zachovať mlčanlivosť o povahe choroby. Zároveň bolo zakázané liečiť pacienta bez osobného vyšetrenia.²⁹⁰ Posledný paragraf (§12) sa zamerail na edukáciu mládeže v školách o pohlavných chorobách. Vo výsledku sa ho nepodarilo zaviesť do praxe.

Oddiel II. zákona 241/1922 bol zameraný priamo na prostitúciu. V úvode rušil reglementačné opatrenia, dozor nad prostitúciou a nevestince. Podľa §15 štátna správa mala zriadiť ústavy, v ktorých sa malo dostať pomoci prostitutkam. Išlo o dočasné útulky, ktoré vytvárali príležitosť k náprave žien. Posledný paragraf oddielu II. hovoril o dozore nad ohrozenou mládežou. „*Osobám obojího pohlaví do osmnácti let, vedoucím život pohlavně nemravný, věnována budiž orgány veřejné správy nejbělejší péče, a kde toho třeba, bude též učiněna vhodná opatření k jejich nápravě v mezích platných ustanovení zákonných.*“²⁹¹

Oddiel III. ustanovil tresty pri nedodržaní zákona. Podľa §17. trestom za priestupky mala byť pokuta od 50 Kč do 10 000 Kč alebo väzenie od jedného do 30 dní. Oddiel IV. popisoval opatrenia pre vojenskú správu, oslobodenie od poštovného a riešil sťažnosti na úradné rozhodnutia.

Zákon o potieraní pohlavných chorôb bol doplnený a upravený vládny m nariadením zo dňa 9. októbra 1923, č. 193 Zb. V nariadeniach sa špecifikovali paragrafy a upravili niektoré

²⁸⁸ PAULOVÁ, Za pravou a zdravou demokracií, s. 31 In: LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 57.

²⁸⁹ MVZTV. *Zákon o potírání pohlavních nemocí...*, s. 4–5.

²⁹⁰ Tamtiež, s. 7.

²⁹¹ Tamtiež, s. 8.

detaily. Ministerstvo verejného zdravotníctva a telesnej výchovy tiež prostredníctvom svojich štruktúr vydávalo inštrukcie, podľa ktorých sa mali riadiť štátne a súkromné inštitúcie.²⁹² Zároveň prostredníctvom týchto výnosov/ inštrukcií upresňovali pôvodný zákon, čo bolo občas metúce pre lekárov a policajný zbor. Napríklad dňa 21. januára 1924 expozitúra Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy v Bratislave obdržala inštrukcie k implementácii zákona.²⁹³ Výnos špecifikoval, kto je považovaný za nemajetného občana a ako ma prebiehať jeho liečba, upravil postup §4 o nútenom lekárskom vyšetrení a §5 o nútenom liečení v ústavoch a pripomenul povinnosti ošetrujúcich lekárov. Výnos ďalej zopakoval ako má prebiehať zrušenie nevestincov.²⁹⁴ Zodpovednosť za to niesli príslušné policajné a obecné úrady.

Špecifikácia §15 *ústavy pro nápravu prostitutek* ukázala niekoľko nedokonalostí zákona, pretože MVZTV nehodlalo zriaďovať tieto ústavy. Zodpovednosť za reedukáciu prostitútok mala prebrať miestna správa. Na konci považujeme potrebné podotknúť, že vykonávanie pouličnej prostitúcie ostalo bez zmeny a táto forma poskytovania sexuálnych služieb mala byť trestaná, len pokiaľ sa porušoval paragraf verejného vyzývania k smilstvu²⁹⁵ alebo paragraf „pohoršlivého“ prevádzkovania smilstva.²⁹⁶ Zdravotné karty prostitútok a spisy týkajúce sa dozoru nad prostitúciou v meste boli zničené a z toho obdobia sa nedochovali skoro žiadne signifikantné záznamy.

2.4 Implementácia zákona 241/ 1922 vo vybraných mestách Slovenska

Proces zavedenia zákona do praxe v celom Československu bol náročný a trval niekoľko rokov. Ešte pred samotným schválením zákona poslala expozitúra Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy v Bratislave výzvu, ktorá si vypýtala od všetkých župných úradov správu o miestnych pomeroch s prostitúciou na základe výnosu č. 16.064/1921 za účelom zistiť jej rozsah v republike.²⁹⁷ Správu o policajnom dohľade nad prostitúciou na

²⁹² Všetky inštrukcie a výnosy: MVZTV. *Zákon o potírání pohlavních nemocí...*, s. 92–93.

²⁹³ Tamtiež, s. 16-17.

²⁹⁴ Tamtiež, s. 28-29.

²⁹⁵ Priestupku vyzývania k smilstvu sa dopúšťala osoba, ktorá vzbudila pohoršenie alebo urazila stud, verejne nabádala alebo ponúkala sa k smilstvu. Rovnako podľa tohto paragrafu bola potrestaná osoba, ktorá vyzývala k smilstvu osobu mladšiu ako 16 rokov. Trestom za tento priestupok bolo odňatie slobody od jedného dňa až na mesiac alebo peňažný trest od 50 do 10 000 korún. MVZTV. *Zákon o potírání pohlavních nemocí ...*, s. 9.

²⁹⁶ Priestupku „pohoršlivé“ prevádzkovanie smilstva sa dopúšťala osoba, ktorá prevádzkovala smilstvo pohoršlivým spôsobom pre obyvateľov domu a susedov. Trestom za tento priestupok bolo odňatie slobody od jedného dňa do jedného mesiaca. Ak pri tom bola pohoršená mládež, odňatie slobody mohlo byť stanovené od 14 dní do 3 mesiacov. MVZTV. *Zákon o potírání pohlavních nemocí...*, s. 9.

²⁹⁷ SNA, f. EMVZ, Aby županský úrad sem podal čo najskôr zprávu, akým spôsobom sa v jeho župe prevádza policajný dohľad nad prostitúciou, škat. č. 97, sign. 16.064/1921.

Slovensku poslali všetky župy.²⁹⁸ Z daných správ je jasné, že župy nepostupovali jednotne, mali odlišné názory o stave prostitúcie. Tekovský župan v správe uvádzal, že verejná prostitúcia bola prevádzkovaná v nevestincoch a vyskytovala sa v Leviciach, Kremnici a Zlatých Moravciach.²⁹⁹ Lekárske prehliadky prostitútok sa konali dvakrát do týždňa. Tajnú prostitúciu prevádzkovali kelnerky (časníčky) v kaviarňach, slúžky a vo vidieckom prostredí ženy rómskeho pôvodu. Vo Vrútkach a Martine sa nachádzali len prostitútky – časníčky. Podobne ako v iných župách, aj ony boli dvakrát do týždňa vyšetrené na pohlavné choroby. Župan mesta Komárno a komárňanskej župy tiež uviedol, že tam neboli žiadne verejné domy, ale vyskytovali sa tam tajné prostitútky. Podľa jeho správy policajný zbor prevádzal dohľad nad prostitúciou svedomito a s takou prísnosťou, že zmena systému nebola potrebná.³⁰⁰ Trenčiansky župan uviedol, že prostitúcia v nevestincoch bola povolená a ženy v nich boli trikrát do týždňa kontrolované.³⁰¹ Tajná prostitúcia tam bola zakázaná a pri podozrivých prípadoch došlo ku kontrole. V hoteloch a kaviarňach sa robili pravidelne mravnostné razie. Zvolenský župan podal stručnú správu, kde uviedol, že prostitútky boli dvakrát v týždni kontrolované.³⁰² Ak boli nakazené pohlavnou chorobou, tak išli do nemocnice. V Novohradskej župe sa nenachádzali oficiálne nevestince a tajné prostitútky boli zatýkané. Spišský župan uviedol, že kontrolujú dvakrát do týždňa nielen prostitútky v nevestincoch, ale aj kelnerky (časníčky) a predavačky.³⁰³ Mestský policajný úrad v Trnave napísal detailnú správu o stave prostitúcie v meste.³⁰⁴ Každá takzvaná neviestka bola zapísaná do evidencie a u mestského lekára. Lekárske prehliadky sa konali trikrát do týždňa a choré ženy boli posielané do nemocnice. Župný úrad v Košiciach tiež zistil potrebné údaje o probléme a dňa 27. marca 1922 poslal odpoveď s predmetom „*Policajný dohľad nad prostitúciou na Slovensku*.“³⁰⁵ V správe uvádzal, že o verejnú mravnosť sa staralo mravnostné oddelenie zriadené pri košickom policajnom riaditeľstve, ktoré kontrolovalo prostitútky a časníčky z kaviarní a vinární dvakrát do týždňa. Správa zároveň uvádzala, že každá verejná prostitútky mala úradnú legitimáciu vystavenú mravnostným oddelením policajného riaditeľstva, ktorá obsahovala pečiatku a fotografiu. Proti tajnej prostitúcii mesto a policajné riaditeľstvo bojovali mravnostnými raziami, počas ktorých sa mali zadržané a neregistrované prostitútky podrobiť lekárskej prehliadke a zapísať do evidencie. Ženy

²⁹⁸ SNA, f. EMVZ, Policejny dohled nad prostituci na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 1143/1922.

²⁹⁹ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 1394/1922.

³⁰⁰ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 1507/1922

³⁰¹ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 4858/1922.

³⁰² SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 2414/1922.

³⁰³ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 1259/1922.

³⁰⁴ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 5620/1922.

³⁰⁵ SNA, f. EMVZ, Policajny dohled nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 4352/922.

nakazené pohlavnými chorobami boli potom poslané na liečenie do štátnej nemocnice v Košiciach. Ak bola neregistrovaná prostitútka zadržaná prvýkrát, dostala napomenutie a vrátili ju do rodnej obce/mesta. Pri ďalšom zadržaní bola nútená zaregistrovaná ako prostitútka alebo bola vyhostená z mesta a ostala nezaregistrovaná. V zemplínskej župe sa podľa správy nenachádzal žiaden oficiálny nevestinec.³⁰⁶ Vyskytovala sa tam tajná prostitúcia a to hlavne u žien – predavačiek, čašníčok a kasírok. Prostitúcia v šarišskej župe bola dôsledne kontrolovaná a dodržiavali sa procesy registrácie a kontroly prostitútok.³⁰⁷ V Nových Zámkoch prostitútky boli lekárske vyšetrené každý druhý týždeň. Verejné domy v Liptovskej župe sa nachádzali v Ružomberku a Liptovskom sv. Mikuláši. Podľa župana turčianskej župy v miestnom verejnom priestore neboli žiadne nevestince. V bratislavskej župe oficiálne bolo vedených 104 prostitútok, ale počet sa podľa župana menil denne. Neviestky boli ubytované vo verejných domoch alebo v súkromných bytoch. Verejné domy sa nachádzali napríklad na Oezerovej ulici č. 2, 6, 10, 12,14 a Šťukovej ulici č. 2, 3,4. Lekárske prehliadky sa vykonávali trikrát do týždňa.

Proces uzatvárania verejných domov na celom území Československa bol po prijatí zákona v roku 1922 komplikovaný a ešte na konci roku 1923 niektoré verejné domy neboli zatvorené. Expozitúra MVZTV v Bratislave preto poslala všetkým župným úradom a magistrátom dňa 29. novembra 1922 výzvu, aby poslali správu o procese rušenia nevestincov.³⁰⁸ Z ich odpovedí sme zistili, že župan spišskej oblasti zrušil verejné domy prostredníctvom policajných a obecných úradov.³⁰⁹ Košický verejný dom fungoval na Hradbovej ulici č. 14 ešte 19. decembra 1922. Zatvorený mal byť oficiálne k 31. decembru.³¹⁰ Tekovská, gemer–malohonská, trenčianská, liptovská a bratislavská župa síce zrušili nevestince, ale v praxi sa tieto priestory zmenili na izby, ktoré sa prenajímali, hotely, salóny, v ktorých sa prostitúcia neoficiálne stále vyskytovala. Správu o prevádzaní zákona poslala aj zvolenská župa.³¹¹ Podľa nej župa nemala úplne informácie, či došlo k zatvoreniu verejných domov alebo nie. Vytvorila pravidlá a kroky, ktorými sa mala obmedziť prostitúcia. Niektoré prostitútky boli poslané do rodnej, príslušnej obce, iné si tam po zrušení nevestinca prenajali izbu. Župan vyjadril svoj názor na aboličný zákon v oficiálnej správe nasledujúco: „*Možno bohužiaľ konštatovať, že výsledok tohto humanneho opatrenia bol len ten, že sa len zmenila*

³⁰⁶ SNA, f. EMVZ, Policajný dohľad nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 2516/1922.

³⁰⁷ Tamtiež, s. 2.

³⁰⁸ SNA, f. PR, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 544, sign. č. 16.343/1922.

³⁰⁹ SNA, f. EMVZ, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č. 25455/1922.

³¹⁰ SNA, f. EMVZ, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č. 43895/1922.

³¹¹ SNA, f. EMVZ, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č. 3369/1923.

*firma, a neviestky prevádzkujú prostitúciu ďalej, len teraz už na vlastnú rėžu. Z toho dôvodu musel zvolenský okresný úrad vydať inštrukcie.*³¹² Po zákonom uzatvorení nevestincov, podľa župana nedošlo ku žiadnej zmene ani žiadanému výsledku (obmedziť prostitúciu a pohlavné choroby), ale práve naopak. Pohlavné choroby sa rozšírili rovnako ako tajná prostitúcia. Župan tiež upozornil, že častejšie sa vyskytovala kaviarenská, staničná a vlaková prostitúcia.³¹³

Rušenie verejných domov prebiehalo nesystematicky a dôsledky sa začali prejavovať hneď v nasledujúci rok. Dňa 10. januára 1923 Policajné riaditeľstvo v Bratislave upozornilo, že do bývalých nevestincov sa nasťahovali prostitútky, ktoré tam kedysi bývali. V Bratislave existoval minútový hotel Adria, ktorý bol centrom prostitúcie a nikto tam nedodržiaval pravidlá. Od 23. hodiny do 4. rána tam mal byť obsadený len prostitútkami.

V roku 1925 Expozitúra MVZTV v Bratislave žiadala od všetkých župných úradov správu o dozore nad mravne padlou mládežou.³¹⁴ Župný úrad vo Zvolene odkázal, že momentálne tam nie sú žiadne zariadenia určené pre nemravnú mládež.³¹⁵ Pomoc poskytoval iba Československý červený kríž. Turčiansky župan tiež odkázal len na odbory československého kríža, ktoré sa venovali starostlivosti o mládež v menších mestách (Kremnica, Námestovo, Žilina).³¹⁶ Župan upozornil, že na Slovensku chýbajú nápravné zariadenia, kde by sa umiestnila nemravná mládež. V Košiciach dozor nad „skazenou mládežou“ malo sociálne oddelenie policajného riaditeľstva tzv. mravnostná polícia.³¹⁷ Evidenciu mládeže mal na starosti okresný úrad, ktorý nemusel nijako zakročiť pri ich starostlivosti.

2.4.1 Prostitúcia po prijatí aboličného zákona v Bratislave a Košiciach

Povojnová konsolidácia spoločnosti po roku 1918 sa prejavila nielen vo vysokých politických kruhoch nového štátu, ale aj na úrovni miest. Štátne, okresné a župné správy pravidelne prezentovali nedostatky v boji proti pohlavným chorobám a prostitúcii. Tento páľčivý problém sa vyskytoval najmä v Bratislave a Košiciach, kde sa mestské rady a inštitúcie ním intenzívne zaoberali.

³¹² SNA, f. EMVZ, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č. 3369 /1923.

³¹³ Tamtiež, s. 2.

³¹⁴ SNA, f. EMVZ, Zákon zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č.2.017/1925.

³¹⁵ SNA, f. EMVZ, Zákon zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č.11481/1925.

³¹⁶ SNA, f. EMVZ, Zákon zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č.13613/1925.

³¹⁷ SNA, f. EMVZ, Zákon zo dňa 11. júla 1922..., škat. č. 97, sign. č.17956 /1925.

Zo správy Mestskej rady v Bratislave sa dozvedáme, že prostitútky si prenajali byty vo Vydrici, kde sa od ranného novoveku koncentroval obchod so sexom.³¹⁸ Napriek tomu, že majitelia týchto bytov si pýtali vysoké nájomné, tak v danej časti sa prostitúcia nijako neznížila. V Bratislave aj Košiciach došlo k obmedzeniu pohybu prostitútok v niektorých oblastiach mesta z dôvodu pohoršujúceho a obscénneho správania.³¹⁹ Tieto praktiky potvrdzujú J. Gronská a M. Hudcová, ktoré uvádzajú, že policajné riaditeľstvo vyčlenilo prostitútkam aj určité miesta a hodiny, počas ktorých sa mohli v daných oblastiach zdržiavať.³²⁰ Zároveň im zakázali navštevovať vybrané podniky a ulice.³²¹

Prijatím zákona sa mala zrušiť registrácia a evidencia protiútok. Evidencia mala slúžiť už len ako pomocný nástroj. Napriek tomu Prezídium policajného riaditeľstva v Bratislave realizovalo sčítanie prostitútok. Čísla o počte prostitútok sa rôznia. Policajná evidencia uvádzala, že v septembri 1922 bolo v Bratislave 108 až 115 prostitútok, z toho približne 100 bolo zdravých. Evidencia sa neustále viedla i v roku 1923 po prijatí zákona. Počty sa výrazne nezmenili a pohybovali sa okolo 70 až 100 prostitútok v závislosti od ročného obdobia. Naopak V. Reinsberg (riadiťel' kliniky pre kožné a pohlavné choroby) uvádzal, že v meste bolo až 800 prostitútok.

Po prijatí zákona hlavou zbraňou proti prostitúcii boli razie, ktoré sa delili na generálne a špecializované. Pri generálnych raziach sa kontrolovali všetky podozrivé osoby, ktoré sa museli preukázať rôznymi dokladmi alebo listinami. Razie boli prevádzkované aj na prostitútky z príčin verejno-zdravotných, verejno-bezpečnostných a štátno-bezpečnostných. Špecializované razie boli napríklad mravnostné, ich cieľom bolo zachytiť pohlavne choré prostitútky a nakazených klientov. Úspech razie závisel od viacerých okolností. Akcie museli byť tajné a rýchle, aby sa predišlo možnosti vzájomného upozornenia.

Policajné hlásenia zo dňa 25. januára 1923 reflektovali priebeh kontroly miest, kde sa vyskytovali nevestince pred prijatím aboličného zákona.³²² Pri kontrole o 22. hodine vo vybraných štvrtiach Bratislavy, kde kedysi boli vykričané domy, prostitúcia nebola.³²³ Ako pravdivé boli tieto správy s určitosťou povedať nevieme. Môžeme predpokladať, že na nulový výskyt prostitúcie mohlo mať vplyv ročné obdobie alebo ich niekto vopred varoval pred raziou,

³¹⁸ BALÁŽ, Anton. *Hriešna Vydrica...*, 190 s.

³¹⁹ SNA, f. PR, Mestský notársky úrad – odpis, škat. 544/5, sign. č. 953.

³²⁰ GRONSKÁ, Jana; HUDCOVÁ, Milena. K niektorým otázkam sociálne-zdravotnej..., s. 43.

³²¹ Tamtiež, s. 43.

³²² SNA, f. PR, *Hlásenie*, škat. 544, sign. č.-.

³²³ SNA, f. PR, *Zrušenie nevestincov*, škat. 544, sign.č. 9261.

pretože iné archívne dokumenty ukazujú realitu inak. Niekoľko týždňov po kontrole prišla správa na Policajné riaditeľstvo s predmetom „*Stížnost na neudržiteľné poměry v Oeserově ulici*“ od generálneho finančného riaditeľa Arnošta Cetkovského. Keď riaditeľ prišiel do Bratislavy, nenašiel žiadnu voľnú izbu, tak dostal odporúčanie, že vo vyššie menovanej ulici sú izby k prenájmu po starých nevestincoch. Po prenajatí izby zistil, že vo vedľajších izbách bývali štyri prostitútky, tak ich približne mesiac sledoval. „*V noci a k ránu sú na denním pořádku kravály, pasáci přicházejí opilí, hádají a rvou se s prostitutkami, takže často po druhé nebo třetí hodině není možné spát.*“³²⁴ Správanie prostitútok opísal ako neslušné a pohoršujúce. Vždy keď počuli, že okolo ide chodec, vyšli na okno a volali ho k sebe vykrikujúc i cenu. Podľa jeho slov najhoršie správanie mali ženy v dome č. 14, kde boli najlacnejšie izby.

Zatváranie nevestincov bolo komplikované pre župu, ktorá žiadala o pomoc Policajné riaditeľstvo.³²⁵ Podľa župana výnos z 10. januára 1923 č. 982/23 v záležitosti zrušenia nevestincov a zaistenia bytov v patričných budovách nebol uskutočnený, lebo referent mestskej rady bol pri pojednávaní danej veci fyzicky ohrozovaný majiteľmi nevestincov. Župa preto žiadala Policajné riaditeľstvo, aby poskytla pomoc pri zatváraní a kontrole týchto budov.

O niekoľko mesiacov neskôr, v apríli, Policajné riaditeľstvo poslalo správu Prezídiu policajného riaditeľstva o vzraste prostitúcie na Rybnom námestí a v Palackého sadoch.³²⁶ Prostitútky a kupliari mali obťažovať okoloidúcich. Polícia mala tam robiť kontroly a do Bratislavy nepatriace prostitútky mali byť po 3. napomenutiach vylúčené. Na základe tejto správy dostali prostitútky zákaz pohybovať sa v niektorých oblastiach Bratislavy. Zdržiavať sa mohli len v oblasti Vydrice, Jiringerovej, Židovskej a Podhradskej ulici.³²⁷ Vo vybraných kaviarňach sa mohli združovať len s hosťom alebo s povolením obsluhy. V praxi išlo o nasledujúce kaviarne: Korzo, Secession (Palackého sady), Stern, Duna, na Vedrici, Fedora (Poštová ulica) a Lýra (Klobučnícka ulica).³²⁸ V tomto prípade riaditeľstvo vydalo nariadenie, ktoré bolo úplne proti duchu nového zákona z roku 1922.

Správa zo dňa 25. apríla 1923 ukázala slabý tok informácií medzi Prezídiom policajného riaditeľstva a Policajným riaditeľstvom, pretože o týchto podmienkach boli najprv informované prostitútky a až potom samotné riaditeľstvo.³²⁹ Riaditeľstvo v reakcii uviedlo:

³²⁴ SNA, f. PR, Stížnost na neudržiteľné poměry v Oeserově ulici, škat. 544, sign. č. 479.

³²⁵ SNA, f. PR, Zrušenie nevestincov, škat. 544, sign.č. 9261.

³²⁶ SNA, f. PR, Prostitútky a nadhadzovači, opatrenie škat. 544, sign.č. 5638.

³²⁷ SNA, f. PR, Povolený obvod pre verejné prostitútky, škat. 544, sign. č.-.

³²⁸ Tamtiež.

³²⁹ SNA, f. PR, Prostitútky – pohybovanie sa na uliciach, škat. 544/5, sign. č. 6105/Vel.23/3.

„Takýto postup činí na veliteľstvo a stráž veľmi trápny dojem, keď musia byť obvodné hliadky poučované o nariadeniach prostitútkami.“³³⁰

Obchod so sexom sa vyskytoval aj v bratislavskej mestskej časti Petržalka. Informovalo o tom Policajné riaditeľstvo v správe, kde uviedlo, že prostitúcia sa vyskytovala na tzv. Pískovišti a v novom sade za športovým klubom.³³¹ Prostitútky tam obťažovali svojim správaním mladých mužov a medzi ženami sa vyskytovali políciou hľadaní pasáci.

V roku 1925 štátne orgány v Bratislave riešili tiež problém nezákonnej evidencie prostitútok zo strany Policajného riaditeľstva.³³² Župný úrad v Bratislave vyzval niekoľkokrát Policajné riaditeľstvo, aby poslalo podrobnú správu, ako prebieha evidencia prostitútok, či sa prostitútky podrobujú pravidelným lekárske kontrolám a u koho, či sú tieto prehliadky zadarmo alebo spoplatnené, či majú prostitútky zdravotné knižky a určené ulice, a v čom spočíva lekársky a policajný dozor.³³³ Podľa správ z MVZTV v Prahe boli bratislavské prostitútky v tomto roku pod policajným dozorom podrobované trikrát do týždňa zdravotnej platenej prehliadke u policajných lekárov a vlastnili zdravotné knižky.³³⁴ Tento problém riešil aj minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár. V roku 1926 poslal na župné a okresné úrady upozornenie, aby prevádzali opatrenia proti prostitúcii na základe zákona, nie podľa starých reglementačných opatrení.³³⁵

O rozmachu prostitúcie po prijatí aboličného zákona sa vyjadrovalo pravidelne Policajné riaditeľstvo. Na základe sťažnosti, ktorá bola poslaná na sociálne oddelenie Policajného riaditeľstva od slovenského oddelenia ministerstva sociálnej pečlivosti pri ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska, sme zistili, že v tomto roku došlo k markantnému vzrastu prostitútok v meste.³³⁶ Sťažnosť bola podaná na základe článku v časopise *Pressburger Zeitung* zo dňa 20. júna 1926. V článku sa uvádzalo, že „v Bratislave sa potuluje rad prostitútok, ktoré sprevádzajú muži, a táto spoločnosť nie len že obťažuje passantov, ale aj ich ohrozuje.“³³⁷ Oddelenie ministerstva žiadalo vyšetrenie tohto prípadu. V inej správe s predmetom „Sťažnosti na prostitúciu v Bratislave“ sa uvádzalo, že uniformovaná

³³⁰ Tamtiež.

³³¹ SNA, f. PR, Prostitútky v Petržalke – neprístoynosti, škat. 522, sign. č. 24.

³³² SNA, f. PR, Zákon o potieraní pohlavných chorobách zo dňa 11. júla 1922..., škat. 544, sign. č. 65855/ 1925.

³³³ Tamtiež.

³³⁴ SNA, f. PR, Zákon o potieraní pohlavných chorobách, škat. 544, sign. č. 80143/ 1925.

³³⁵ SNA, f. PR, Polícia mravnostná a prevádzanie zákona o potieraní pohlavných nemocí, škat. 544, sign. č. 6667/ 26.

³³⁶ SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544, sign. č. 2562/ I-26-

³³⁷ Tamtiež.

stráž bezpečnosti je proti vzráhajúcej sa prostitúcii v meste takmer bezmocná.³³⁸ „*Neresti konané zo strany prostitútok, ktoré po ulici obťažujú obecenstvo, zvláštne mužské, polícia nemôže dostatočne zabrániť, lebo je to následok novo vydaného zákona tykajúceho sa prostitúcie, ktorým dozor nad ňou bol zrušený.*“³³⁹ Na základe týchto správ Prezídium policajného riaditeľstva v Bratislave odpovedalo v správe s názvom „*Sťažnosti*“, kde sa uvádza, že prostitútky nepochádzali z Bratislavy, a preto boli vykázané z mesta.³⁴⁰ Správa bola napísaná na základe hlásenia o razii konanej v noci zo dňa 27. – 28. júla a 28. – 29. júla 1926. V tomto období bolo predvedených na stanicu 8 mužov a 160 žien. Z nich bolo vykázaných z mesta 71 žien, poslaných do nemocnice bolo 19, k okresnému súdu bolo poslaných 5 žien a potrestané boli len 3.³⁴¹ V ten istý deň (27. júla) Policajné riaditeľstvo v Bratislave znovu obdržalo správu, kde sa uvádzalo, že v hodinovom hoteli bol chytený medzinárodný lupič, ktorý tam žil štyri týždne s prostitútkou bez hlásenia.³⁴²

To, že prostitúcia bola spájaná so zločinom, ukázal aj prípad, v ktorom boli u prostitútky nájdené náradia na krádež. V tomto prípade u prostitútky boli nájdené štyri falošné kľúče a páčidlo. Prostitútku Weisovú uviedla, že tieto veci jej tam strčila z pomsty prostitútku Josefína Jakvertovú žijúcu v dome svojho milenca Emola Kohna, ktorý bol zatknutý asi na podnet Weisovej v júni. Ďalšia sťažnosť bola podaná 8. novembra 1926 kvôli mravnostným pomerom v hoteli Európa na Zámeckej ulici č. 76.³⁴³

O raste prostitúcie v roku 1927 svedčia aj správy o nedostatku miest v nemocnici na venerickom oddelení alebo nízkom rozpočte na prevedenie zákona.³⁴⁴ Nástrojom proti prostitúcii sa stali mravnostné razie. Od 1. januára do konca septembra 1928 bolo v Bratislave vykonaných 163 mravnostných prehliadok, pri ktorých bolo zadržaných 364 prostitútok, 673 žien bolo poslaných na venerické vyšetrenie, 134 z nich boli pohlavne choré, vykázaných z Bratislavy bolo 66 prostitútok a 30 sa dostalo k okresnému súdu.³⁴⁵ Prehliadky sa konali v noci medzi 22. a 4. hodinou a podmienky boli o trochu lepšie ako pominulé roky. Správy

³³⁸ SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544, sign. č. 2562/I-26.

³³⁹ SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544, sign. č. 21687/26.

³⁴⁰ SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544, sign. č. 21687/26.

³⁴¹ SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544, sign. č. 2562/I-26.

³⁴² SNA, f. PR, Sťažnosti, škat. 544/5, sign. č. 21.687/26.

³⁴³ SNA, f. PR, Sťažnosti do mravnostných peměru v hotelu Evropa ..., škat. 544, sign. č. 32748/26.

³⁴⁴ SNA, f. PR, Pre Dr. Běbra – MZTV, škat. 544, sign. č. 1023.; SNA, f. PR, Spolupůsobenie štátnej polície při prevádzkovaní zákona..., škat. 544, sign. č. 27779/27.

³⁴⁵ SNA, f. PR, Súrne - velitel'ovi, škat. 535, sign. č. 510.

z roku 1928 naopak ukazujú o raste animírok a barových agentov, ktorí lákali ženy k prostitúcii.

V roku 1929 sa v Bratislave rozšírila bytová úžera prostitútok. Na tento jav upozornil Úrad pre znemožnenie úžery v Bratislave prostredníctvom správy ich kontrolórov, ktorú následne poslali Policajnému riaditeľstvu.³⁴⁶ V správe popísali prípad manželov Kruckých na Štukovej ulici č. 4. Úrad zistil, že manželia vydierali podnájomníčky – prostitútky, žiadali od nich vysoký nájom a z obrovských príjmov priznávali len nepatrný obnos. „*Manželia Kruckých majú vo svojom dome zariadené štyri izby, z ktorých 2 sú v suteréne, lepšie povedané v pivnici, sú vlhké, nezdravé a mnohé nájomníčky sa z nich odsťahovali. Za tieto izby žiadali 25 Kč, okrem ďalších peňazí za palivo na topenie chceli 2 Kč za otvorenie brány pre klienta.*“³⁴⁷ Úrad žiadal od polície, aby venovali tomuto domu zvláštnu pozornosť, pretože kontrolóri tam našli popoludní i veľmi mladých chlapcov. Denné poplatky za prenájom sa mali pohybovať medzi 15 - 30 Kč, ale majitelia bytov žiadali i príplatky za elektrinu a palivo, takže vo výsledku mohla byť cena vyššia aj o 50%. Častokrát tieto izby neboli vhodné z bezpečnostného, hygienického a zdravotného hľadiska. V správe úrad upozornil, že ženy bývali v prístavbách, ktoré reálne nemali byť schválené stavebným úradom. V prílohe správy bol priložený aj menný zoznam ľudí, ktorí remeselne prenajímali izby prostitútkam. Pri mene sa nachádzala aj základná taxa za prenájom bez príplatkov za palivo a elektrinu.³⁴⁸ Následne na majiteľov izieb bolo podané trestné oznámenie za úžeru.

Weiss František: Štuková ulica č. 2: 16 izieb: cena za noc 25 – 30 Kč

Krucka Mária: Štuková ulica č. 4: 3 izby : cena za noc 15 – 25 Kč

Masarik Adolf: Eserová ulica č. 6: 8 izieb: cena za noc 15 – 20 Kč

Heidl Gustáv: Eserová ulica č. 12: 17 izieb : cena za noc 15 – 20 Kč

Karovič František: Floriánova ulica č. 1: 8 izieb: cena za noc 20 – 25 Kč

Július Vescey: Floriánova ulica č. 10 – 12 (Hotel Adria), 20 izieb: cena za noc 16 Kč – 30 Kč.

³⁴⁶ SNA, f. PR, Prevádzanie prostitúcie, škat. 544, sign. č. 1736/29.

³⁴⁷ SNA, f. PR, Prevádzanie prostitúcie, škat. 544, sign. č. 1736/29.

³⁴⁸ SNA, f. PR, Hlásenie, škat. 544, sign. č. 586, 587,

Policajné riaditeľstvo v Bratislave požiadalo kriminálne oddelenie, aby zakročili proti každému spozorovanému prípadu vyzývania k smilstvu.³⁴⁹ Riaditeľstvo pripomenulo, že vo vybraných uliciach sa realizovali 3 až 4 krát týždenne mravnostné prehliadky, ale to nestačilo. K neprístojnému správaniu dochádzalo na Oeserovej, Floriánskej a Štukovej ulici. Polícia tam robila obhliadky raz za štyri hodiny, ale k zamedzeniu výtržnosti znovu nedošlo. Podľa správy najčastejšie k výtržnostiam dochádzalo v prvý týždeň nového mesiaca, v sobotu a nedeľu.

Prostitúcia od roku 1930 až 1938 bola stále súčasťou spoločnosti a jednotlivé príbehy, hlásenia a správy sa stále opakovali. Správy z týchto rokov sa sústredili na obscénne správanie, nedodržiavanie zákona, artistky, nepovolené prevádzkovanie nevestincov, pohlavné choroby a úžeru.

Košice boli východným centrom novovzniknutej republiky.³⁵⁰ Organizačno-administratívne štruktúry v mestách (starosta, župan, mestské zastupiteľstvo a úrady) predstavovali predĺženú ruku vlády. Košice boli aj sídlom košickej župy, ktorá sa po roku 1923 transformovala na tzv. veľžupu. Podľa župného zákona sem patrili územia Abovsko-turnianskej župy, Spišskej, Šarišskej a Zemplínskej župy. Sčasti ju tvorili aj obce patriace k Užhorodskej župe, okres Gelnica a samozrejme mesto Košice.³⁵¹ Funkcia župana bola dôležitá, pretože presadzovala štátne záujmy prostredníctvom štátnej správy a policajných orgánov. Župan mal informácie o fungovaní administratívy a miestnych pomeroch. K 1. júlu 1928 boli župy zrušené a vznikla Slovenská krajina.³⁵²

Policajný kapitanát mesta Košice vstupoval do medzivojnového obdobia ako autonómna súčasť mestskej samosprávy. Popri bezpečnostných záležitostiach mal v kompetencii aj stavebnú, zdravotnícku, dopravnú, živnostenskú a veterinárnu agendu.³⁵³ Poštátnením košickej mestskej polície a jej unifikáciou v roku 1920 sa zamestnanci kapitanátu presunuli do služieb Policajného riaditeľstva v Košiciach.³⁵⁴ Náplň práce policajných zložiek pri kontrole prostitúcie bola pomerne pestrá a zahŕňala nasledujúce aktivity: štatistické (polícia

³⁴⁹ SNA, f. PR, Prostitútky na Oeserovej, Floriánskej a Štukovej ul. Výtržnosti, škat. 544, sing. č. 8151/1930.

³⁵⁰ FICERI, Ondrej. Dve metropoly východu republiky: Košice a Užhorod v medzivojnovom Československu In: KLEBAN, Miroslav. *Umenie Podkarpatskej Rusi 1919-1938: Československá stopa*. Košice: Východoslovenská galéria, 2019, s. 6–13.

³⁵¹ DULOVIČ, Erik, Realizácia štátnej politiky županov Košickej župy v rokoch 1923-1928 In: *Historický časopis*, roč. 53, č. 4, 2005, s. 660–661.

³⁵² ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia..., s. 334.

³⁵³ SZEGHY, Gabriel. Od hlavného mestského kapitána po policajný kapitanát v Košiciach. In: *Vojenská história*, 2014, roč. 18, č. 2, s. 21–45.

³⁵⁴ JARINKOVIČ, Martin et al. *Košice 1918–1938: zrod metropoly východného Slovenska*. Košice: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Košiciach; Východoslovenské múzeum v Košiciach, 2018, s. 60.

zbierala dáta o počte prostitútok), preventívne (polícia spolu s mestským lekárom zabezpečovali prevenciu v oblasti šírenia pohlavných chorôb), kontrolné (polícia kontrolovala prostitútky), represívne (polícia trestala šírenie pohlavných chorôb).³⁵⁵ J. Gronská a M. Hudcová uvádzajú, že policajné riaditeľstvo vyčlenilo prostitútkam aj určité miesta a hodiny, počas ktorých sa mohli v daných oblastiach zdržiavať.³⁵⁶ Zároveň im zakázalo navštevovať vybrané podniky a ulice.³⁵⁷ Policajné riaditeľstvo spolupracovalo s nádražným komisariátom, ktorý zadržiaval podozrivé osoby. Napríklad dňa 22. marca 1922 boli predvedené týmto komisariátom na riaditeľstvo dve osoby, Alžbeta Szemerová (21) a Alžbeta Tomášová (23) za prostitúciu.³⁵⁸ Podobne zadržané boli aj Adriana Matysová (20) a Mária Pritayová (19) za poskytovanie sexuálnych služieb vo vlaku do Košíc.³⁵⁹ Najvyššia koncentrácia prostitútok bola v mestskom parku pri vlakovej stanici a na dnešnej Hrnčiarskej, Hradbovej, Alžbetinej, Zbrojníckej, Baštovej a Vratnej ulici.

Implementácia zákona proti pohlavným chorobám v Košiciach bola spočiatku náročná a zákon sa nezačal uplatňovať okamžite po jeho prijatí, čo dosvedčuje interpelácia MUDr. Antona Rubeša. V decembri roku 1923 starosta po pojednávaní Rubešom, hlavným mestským lekárom, podal interpeláciu k novému zákonu. „*Zákon zo dňa 11. júla 1922, ktorým sa ruší prostitúcia, dodnes nebol exekvovaný. Pýtam sa pána starostu prečo, keď už dávno v celej republike bol prevedený.*“³⁶⁰ Ďalej lekár Rubeš žiadal, aby bol zákon prevedený, a aby župan nariadil jeho exekvovanie. Vládny radca a policajný riaditeľ Bohml potvrdil a poslal Rubešovu interpeláciu župnému úradu v Košiciach.³⁶¹ Nato župan odpovedal po niekoľkých mesiacoch so správou, že zákon bol prakticky uplatnený.

Keď zákon 241/1922 vstúpil do platnosti, mesto Košice vykonávalo periodické mravnostné razie prostredníctvom ktorých sa bojovalo proti prostitúcii. Policajné riaditeľstvo v Košiciach sa snažilo programovo bojovať proti poskytovaniu sexuálnych služieb za peniaze. Napríklad v noci z 19. na 20. februára 1927 sa konala v meste mravnostná razia zameraná proti prostitútkam a na policajné riaditeľstvo bolo predvedených 45 žien a dievčat.³⁶² Po venerickom vyšetrení bola približne polovica neviestok poslaná na liečenie pre pohlavné ochorenia. Druhá

³⁵⁵ BIRÓ, Béla. *A prostitúció*. Budapešť: b. m., 1933, s. 49.

³⁵⁶ GRONSKÁ, Jana; HUDCOVÁ, Milena. K niektorým otázkam sociálne-zdravotnej..., s. 43.

³⁵⁷ Tamtiež, s. 43.

³⁵⁸ MICHALKO, Ján. Zatknuté tuláčky a prostitútky In: *Slovenský Východ*, 1922, roč. 4, č. 67, s. 3.

³⁵⁹ MICHALKO, Ján. Biela otrokyňa v Košiciach In: *Slovenský Východ*, 1922, roč. 4, č. 94, s. 3.

³⁶⁰ AMK, f. Mestský notársky úrad. škat. 40, sign. č. 3604/1923.

³⁶¹ AMK, f. Mestský notársky úrad. škat. 40, sign. č. 5889/24.

³⁶² HUŠEK, Karol. Policajná razia v Košiciach In: *Slovenský denník*, 1927, roč. 10, č. 45, s. 4.

polovica bola poslaná pred súd. Pri tejto razii bolo zadržaných 10 maloletých dievčat vo veku 14-16 rokov, ktoré tajne prevádzkovali obchod so sexuálnymi službami. V túto noc sa nekonala len razia na prostitútky, ale aj na hostinských, ktorí zamestnávali dievčatá a ženy po 22. hodine.

Na začiatku roka 1927, pri druhej mravnostnej razii, bolo v meste zatknutých 200 žien pre priestupky vyzývania k smilstvu a pohoršlivé prevádzkovanie smilstva (§20 a 21 zákona 241/1922).³⁶³ Po vykonaní mravnostnej razie boli prostitútky poslané na venerické vyšetrenie. Polovica žien skončila v štátnej nemocnici, kde sa museli liečiť na venerické ochorenia a druhá polovica vo väzení za porušenie paragrafov aboličného zákona. V tomto období sa mravnostné razie vykonávali hlavne v Sokolovskom sade a kaviarňach. Periodické mravnostné razie boli prostriedkom moci, ktorým po vydaní zákona mesto reagovalo na prostitúciu.

Mesto okrem problému s prostitúciou muselo riešiť aj liečenie pohlavne chorých osôb. V štátnej nemocnici v Košiciach bolo v roku 1924 na kožnom a pohlavnom oddelení 104 postelí, pričom 90 % z nich bolo obsadených osobami s venerickými ochoreniami.³⁶⁴ V tomto roku bolo oddelenie preplnené a 50 osôb muselo ležať na zemi. Na mužskom oddelení bolo 62 lôžok. Liečených bolo vtedy 20 ľudí na syfilis a 20 na kvapavku.³⁶⁵ Od 1. januára do konca marca 1924 bolo v nemocnici liečených 364 ľudí, pričom 227 osôb na venerické ochorenia.³⁶⁶ Mesačne bolo so spomenutými diagnózami hospitalizovaných približne 80 osôb.

S nárastom pohlavne chorých sa zvýšil tiež počet miest v štátnej nemocnici. Kapacita VIII. pavilónu štátnej nemocnice bola navýšená na 150 lôžok. Šéfom oddelenia bol MUDr. Adolf Měška, ktorý bol povolaný do Košíc z Univerzity Komenského v Bratislave. V článku s názvom *Borba hygieny s utajovaným zlom (Návšteva v pavilóne pre venerické choroby v štátnej nemocnici v Košiciach)*³⁶⁷ predstavil fungovanie jeho oddelenia. Autor článku zisťoval ako to je s liečením prostitútok a cituje primára: „Najväčšou prekážkou boja proti nákazám sú prostitútky. Sú nesvedomité, majú rozličné názory a je málo takých, ktoré v záujme svojej existencie sú opatrné a bránia sa byť nositeľkami nákazy. Väčšinou sú to mladé ľahkovážne a obyčajne pitiu alkoholu oddané ženské.“³⁶⁸

³⁶³ Kapacita nemocnice v Košiciach nebola dostatočná. V roku 1924 malo kožno-pohlavné oddelenie 140 miest.

³⁶⁴ SNA, f. EMVZ, Evidencia zariadenia pre boj proti pohlavným chorobám v ČSR, škat. č. 97, sign. č. 14512/1924.; HUŠEK Karol. Ako pracovala..., s. 2.

³⁶⁵ SNA, f. EMVZ, Evidencia zariadenia..., s. 1.; HUŠEK Karol. Ako pracovala..., s. 2.

³⁶⁶ SNA, f. EMVZ, Prehliadka v štátnej nemocnici v Košiciach (Slovenský Východ), škat. č. 97, sign. č. 7936.

³⁶⁷ Tamtiež, s. 1.

³⁶⁸ Tamtiež, s. 1.

Župný úrad v Košiciach žiadal od Policajného riaditeľstva Košíc vysvetlenie článku, ktorý bol uverejnený v *Národnom Denníku* dňa 8. augusta 1927 s názvom *Vredy Košíc*. Z neho sa dozvedáme, že Košice sa pre vysoký počet prostitútok v meste a na periférii nazývali „československým orientom“. Podľa tohto článku bola najvyššia koncentrácia prostitútok na Hrnčiarskej a Hradbovej ulici. Anonym poukázal na existenciu štyroch typov prostitútok. Prvým typom bola prostitútka pracujúca v nevestinci vo svojej štvrti, ktorá čakala návštevníkov.³⁶⁹ Tieto prostitútky boli vo väčšej miere maďarského pôvodu. Ich klientmi boli primárne vojaci, ktorí za sex a zábavu utrácali svoj žold, ale aj peniaze z domu. Na Hradbovej a Hrnčiarskej ulici sa často nachádzali aj mladiství a uční, ktorí podľa autora článku „*boli kazení počúvaním oplzlých rečí prostitútok a vojakov.*“³⁷⁰ Druhým typom boli prostitútky, ktoré žili v súkromných bytoch. Podľa autora článku išlo o inteligentnejšie ženy (bývalé studentky).³⁷¹ Tretím typom boli prostitútky, ktoré nemali stále bydlisko alebo štvrť, kde by poskytovali sexuálne služby. Tieto sa potulovali a ponúkali sa mužom v noci v postranných uličkách mesta a v Sokolovskom sade. Pouličná prostitútky predstavovala najnižšiu triedu tohto zamestnania.³⁷²

V správe Policajného riaditeľstva sa uvádzalo, že daný článok nezodpovedal skutočnosti. V Košiciach boli verejné domy zrušené na základe zákona 241/1922. „*Všetky reglementačné opatrenia boli zrušené a miestny úrad sa obmedzil len na periodické mravnostné razie, ktoré majú uspokojivý výsledok.*“³⁷³ Podľa slov Policajného riaditeľa tieto razie boli účinné, pretože prostitútky sa vystaňovali z miest, kde sa vyskytovali pred rokom 1922. Zo správy sa tiež dozvedáme, že v roku 1927 zatiaľ v Košiciach nebola žiadna organizácia, ktorá by pomáhala prostitútkam. „*Keďže v iných mestách v tomto smere prevádzajú svoju*

³⁶⁹ Autor článku pri delení prostitútok podáva len čiastočne nepravdivé informácie o situácii v meste. V článku uvádza, že prvým typom sú neviestky, ktoré pracujú v nevestinci. Po vydaní zákona 241/1922 boli nevestince oficiálne zatvorené. Existujú prípady, kedy niektoré nevestince fungovali aj po prijatí zákona, ale Košice v tomto období tento typ predajného sexu neprevádzkovali. Toto tvrdenie dokazujú aj správy policajného riaditeľstva, ktoré reagovalo na článok s názvom *Vredy Košíc*. Súhlasili s tým, ako vyzerá prostitúcia v Košiciach, avšak poukázali na to, že článok nie je úplne pravdivý a autor popisuje skôr situáciu pred prijatím zákona, kedy fungovali verejné domy. SNA, f. EMVZ, Prostitúcia v Košiciach (Župný úrad v Košiciach), škat. č. 97, sign. č. 70905/1927.; ŠOAK, f. SNK, KK, Prostitúcia v Košiciach (Prezídium policajného riaditeľstva v Košiciach), škat. č. 95, sign. č. 14.898/1927.

³⁷⁰ SNA, f. EMVZ, Prostitúcia v Košiciach..., škat. č. 95, sign. č. 14.898/1927.

³⁷¹ SNA, f. EMVZ, Prostitúcia v Košiciach..., škat. č. 95, sign. č. 14.898/1927.

³⁷² Účelom tohoto článku mohla byť reflexia situácie na ulici, ale v nesprávnom a neaktuálnom kontexte.

³⁷³ SNA, f. EMVZ, Prostitúcia v Košiciach (Župný úrad v Košiciach), škat. č. 97, sign. č. 70905/1927.; ŠOAK, f. SNK, KK, Prostitúcia v Košiciach (Prezídium policajného riaditeľstva v Košiciach), škat. č. 95, sign. č. 14.898/1927.

*blahodarnú činnosť rôzne charitatívne spolky ako Záchrana, Y.W.C.A. a podobne, nepodarilo sa v meste doceliť podobnej inštitúcie.*³⁷⁴

V roku 1928 došlo v štátnej nemocnici k vzbuře 50 prostitútok. O tejto udalosti informovalo niekoľko denníkov (*Považské hlasy* v článku *Revolúcia v Košiciach* a *Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady* v článku *Tragické následky nepokoja v košickej nemocnici*).³⁷⁵ Z článkov sa dozvedáme, že pre pacientku Heinlichovú prišla záchranná stanica, aby ju odviezli do ústavu pre choromyselných. Druhá pacientka Barbora Tirpaková proti tomuto rozhodnutiu protestovala a vyzvala ostatné pacientky, aby sa postavili za Heinlichovú. Medzi pacientkami a dozorcami došlo k násilnému konfliktu. Dozorcovia „*chceli ochladiť rozpálené hlavy žien vodou, ale situácia sa zhoršila. Hnev pacientiek sa vystupňoval, takže začali lámať náradie, urobili si barikádu zo stolov a kusy stoličiek hádzali po dozorcach. Nakoniec sa odboj podarilo prekonať. Keď to Tirpaková videla skočila z obloka prvého poschodia na dlažbu, rozbila si lebku a namieste bola mŕtva.*“³⁷⁶

V medzivojnových Košiciach sa riešili aj prípady zvýšeného nárastu detskej prostitúcie a pohlavných ochorení medzi deťmi a mládežou. Zneužívanie detí k predajnému sexu nebol len problém mesta Košice, ale dotýkal sa všetkých väčších miest a dedín. Mnohí rodičia posielali svoje deti z vidieckeho prostredia do mesta za prácou, kde častokrát nemali nikoho, kto by im mohol poskytnúť pomoc. *Slovenský Východ* informoval o tomto probléme niekoľkokrát. V roku 1925 sa napríklad vyskytol prípad, keď prostitútky a milenky veľkostatkára z Radačovíc nútila svoju 14-ročnú sestru k prostitúcii.³⁷⁷ Košickí lekári prezentovali na spoločnej schôdzi aj 11 prípadov detí vo veku 7 až 11 rokov, ktoré boli nakazené pohlavnými chorobami.³⁷⁸

Archívne pramene inštitucionálneho charakteru o prostitúcii v medzivojnovom období sú torzovité a mnoho dokumentov bolo zničených v roku 1922 na základe aboličného zákona. Verejné inštitúcie riešili problematiku obchodu so sexom hlavne v kontexte zavedenia a prevádzania zákona 241/1922, kriminality a zdravia. Archívne dokumenty z 30. rokov zamerané na prostitúciu boli menej početné, pretože zákon bol už implementovaný. Mestské

³⁷⁴ ŠAKE, f. SNK, KK, Prostitúcia v Košiciach (Prezídium policajného riaditeľstva v Košiciach), škat. č. 95, sign. č. 14.898/1927.

³⁷⁵ HUŠEK, Karol. Tragické následky nepokoja v košickej nemocnici In: *Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady*. 1928, roč. 11, č. 131, s. 2.

³⁷⁶ Tamtiež..., s. 2.

³⁷⁷ FERANČÍK, Jozef. Zo svojej sestry chcela zrobiť prostitútku In: *Slovenský národ: neodvislý autonomistický denník*, 1925, roč. 1, č. 93, s. 5.

³⁷⁸ KORČÁK, Rastislav. Strašlivé vyhlíadky In: *Slovenský Východ*, 1920, roč. 2, č. 151, s. 4.

inštitúcie bojovali proti prostitúcii prostredníctvom prevencie pred pohlavnými chorobami, pričom využívali služby mravnostnej polície, ktorá na pravidelnej báze realizovala kontroly v kaviarňach, hoteloch, parkoch a uliciach.

V medzivojnovom Československu boli aplikované dva legislatívne systémy vo vzťahu k prostitúcii, ktoré určovali do roku 1922 mestské organizačné štatúty a potom zákon o potieraní pohlavných chorôb. Proces implementácie nového zákona nebol rovnaký vo všetkých mestách na území Československa. Niekde verejné domy a registrácia prostitútok boli zrušené hneď a niekde až v roku 1923. Dokazujú to vyššie analyzované správy, ktoré reflektovali komplikácie pri zavedení zákona č. 241/1922. Príkladom oneskoreného zavedenia abolicionizmu sú mestá Bratislava a Košice. Samozrejme týchto miest bolo omnoho viac. Nie všetky nevestince boli zrušené, väčšina z nich sa transformovala na hotely, salóny, bary a kaviarne.

Prostitúcia v Košiciach a Bratislave sa vyskytovala v špecifických oblastiach mesta, blízko železničnej stanice, parkov, kaviarní a barov. V meste Bratislava bola prostitúcia lokalizovaná v okolí Vydrice a nasledujúcich ulíc: Jiringerová, Židovská, Podhradská, Oeserová a Šťuková. Medzi prostitútkami boli populárne kaviarne ako Korzo, Secession (Palackého sady), Stern, Duna, Fedora (Poštová ulica) a Lýra (Klobučnícka ulica). V meste Košice sa vyskytoval obchod so sexom na Hrnčiarskej, Hradbovej, Alžbetinej, Zbrojníckej, Baštovej a Vratnej ulici. V oboch prípadoch ženy poskytovali sexuálne služby v mestských štvrtiach, ktoré boli blízko centra, ale zároveň boli schované v uličkách, aby nenarúšali každodenný chod mesta. Frekventovaný výskyt prostitútok bol v parkoch blízko železničných staníc, v okolí starých mestských hradieb a ďalej od kostolov alebo verejných inštitúcií.

Organizačné štatúty regulovali prostitúciu, ale zároveň vytvorili priestor pre kriminalitu, násilie a obchod s bielym mäsom. Regulácia s obmedzujúcimi opatreniami štátu alebo miest mala za cieľ lokalizovať, dohliadať a trestať. Prostitútky boli pod lekárskeym a policajným dohľadom, lokalizované najčastejšie vo verejných domoch alebo cez licenciu ponúkali služby v súkromných priestoroch a na uliciach. Ak porušili ženy štatúty boli trestané, rovnako ako keď neboli registrované a neboli pod dohľadom.

Právna úprava prostitúcie po roku 1922 bola mocným nástrojom, ktorý ovplyvnil trh so sexuálnymi službami. Hodnotenie dopadov zákona ukazuje, že jeho implementácia do každodenného života mala byť viac previazaná s politikou a osvetovými programami. Zákon mohol byť efektívnejší keby existovalo viac finančných zdrojov na jeho prevádzkovanie,

vytvorili sa pracovné miesta pre ženy a keby boli lekári a policajti dostatočne informovaní o práci s vybranou sociálnou skupinou. Nový zákon oficiálne zmenil každodennú prax, ale len na oko, čo sa ukázalo pri zatváraní verejných domov, ktoré sa transformovali na iné podniky. Z tohto dôvodu nie je možné usudzovať z litery zákona každodennú prax. Po prijatí zákona sa hlavným nástrojom v boji proti prostitúcii a pohlavným chorobám stali mravnostné razie, pri ktorých boli ženy náhodne vybrané a poslané na lekárske vyšetrenie.

3 PROSTITÚCIA V KONTEXTE SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA NA PRÍKLADE MEDZIVOJNOVÉHO ČESKOSLOVENSKA

Tretia kapitola sa zaoberá fenoménom prostitúcie v kontexte mechanizmov sociálneho vylúčenia v rokoch 1918 – 1938 na území Československa. Výber výskumného okruhu vychádza z povahy prostitúcie, ktorá bola formovaná a ovplyvnená politickými, sociálnoekonomickými, demografickými a zdravotnými podmienkami v čase a priestore. Jej chápanie dlhé stáročia bolo ambivalentné. Na jednej strane ženy poskytujúce sexuálne služby boli marginalizované, stigmatizované a kriminalizované. Na druhej strane ich čiastočná akceptácia a tolerancia v spoločnosti slúžila primárne na uspokojenie mužských potrieb a pohnútok, ktoré boli patriarchálnym systémom ospravedlňované oproti potlačovanej a zviazanej ženskej sexualite.

Podľa Mileny Lenderovej svet prostitúcie dodnes vykazuje všetky znaky života na okraji spoločnosti a všetky atribúty sociálnej subkultúry.³⁷⁹ Prostitútky stoja na okraji spoločnosti od staroveku nielen z hľadiska sociokultúrnych hodnôt, ktoré v živote uznávajú, ale aj z hľadiska sociálnoekonomických vzťahov do ktorých vstupujú. Ich status so sebou nesie stigma a riziko sociálneho vylúčenia ako rozchodu so všeobecne uznanými normami a hodnotami spoločnosti. Zároveň prostitúcia predstavuje špecifickú subkultúru spojenú s mestským podsvetím a kriminalitou, ktorá je výrazne odlišná od majoritnej kultúry, hoci nie je od nej nikdy úplne oddelená.³⁸⁰

Cieľom predkladanej kapitoly je identifikovať a špecifikovať mechanizmy sociálneho vylúčenia prostitútok medzivojnového Československa. Pre potreby prieskumu sme pracovali s trestnoprávnymi spismi, ktoré prinášali komplexnejšie údaje o živote prostitútok, štatistikami a dobovou odbornou literatúrou. Kapitola je zložená z dvoch častí. Prvá časť analyzuje demografické a sociálno-ekonomické pozadie žien v prostitúcii, ktoré determinovalo ich vylúčenie na okraj spoločnosti. V druhej časti na základe vybraných dobových prameňov identifikujeme a popíšeme konkrétne formy sociálneho vylúčenia prostitútok, ktoré sa vyskytovalo v troch dimenziách.

Pod pojmom sociálne vylúčenie rozumieme proces vylučovania ľudí alebo skupín na okraj spoločnosti, do chudoby a izolácie. Ide o stav kedy jedinec alebo skupina ľudí je vylúčená z ekonomického a sociálneho života, pričom je im zabránený prístup k zdrojom, pozíciám

³⁷⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 7.

³⁸⁰ Tamtiež, s. 7.

a príležitosti, ktoré im umožňujú socializáciu k majorite. Tento proces sa prejavuje na rozličných úrovniach – sociálnych, priestorových, politických, ekonomických, či symbolických. Sociálne vylúčenie môže označovať celý rad konkrétnych mechanizmov, s ktorými sa stretávame v ich rôznorodých formách snád' vo všetkých (časovo či priestorovo určených) spoločnostiach.³⁸¹ Odsúvanie určitých osôb a skupín na okraj spoločnosti vždy predstavovalo mechanizmus sociálnej kontroly, ktorá zabezpečovala konformitu kolektivity a slúžila i ako nástroj posilňovania zdieľanej identity a integrity.³⁸²

Primárnym zdrojom informácií pre identifikáciu a špecifikáciu príčin prostitúcie bol pre nás *Československý statistický věstník*, kde bolo publikovaných niekoľko štatistík a analýz k vybranej problematike. V roku 1919 prebehlo v republike oficiálne sčítanie prostitútok a verejných domov. K zisteniu ich počtu bol poslaný obecným a policajným úradom dotazník, ktorý zbieral konkrétne údaje o prostitútkach. U všetkých osôb oficiálne pracujúcich v tomto odvetví sa zisťoval ich vek, rodinný stav, náboženstvo a prvé povolanie. Otázky formulára boli zamerané napríklad na manželský a nemanželský pôvod. Nechýbali aj otázky ohľadne dĺžky výkonu „remesla“. Výsledky výskumu publikoval lekár MUDr. Bohumír Hanousek v štúdiu s názvom *Prostituce a její hygiena*.³⁸³ Napriek tomu, že išlo o celorepublikové oficiálne štatistiky musíme brať s určitou odchýlkou, pretože získané informácie, hlavne z územia Čiech, neboli dostatočne uspokojivé. Ako uvádza autor štúdie „*Část oslovených úřadů (zvláště v Čechách) nevěnovala zodpovězení jednotlivých otázek žádoucí péči.*“³⁸⁴ Autor čerpal informácie zo záznamov dermatologických kliník a chorobopisov. Štatistiky boli obmedzené výlučne len na registrované ženy, ktoré boli pod lekárskeho a policajného dozoru. Do úvahy sa nebrala tajná prostitúcia, ktorá bola desaťnásobne vyššia, ako licencovaná. Z tohto dôvodu sme urobili sondy do dvadsiatich trestných prípadov, aby sme získali o nich základné sociálno-ekonomické a demografické dáta. Vzorku tvorilo 1224 licencovaných osôb pracujúcich v prostitúcii v roku 1919 na území Československa. Oficiálne trpených verejných domov bolo na celom území 400, pričom v Bratislave ich bolo 8. Neoficiálnych niekoľkonásobne viac. Mimo Bratislavu, na území Slovenska bolo spolu 28 trpených nevestincov a pracovalo tam 232 žien. Na jeden verejný dom pripadalo na Slovensku približne 6 až 8 žien. Výsledky prieskumu

³⁸¹ MAREŠ, Petr; SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluze) – koncepty, diskurz, agenda In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2008, Vol. 44, No. 2, s. 272.

³⁸² Tamtiež, s. 272.

³⁸³ HANOUSEK, Bohumír. Prostituce a její hygiena In: *Československý statistický věstník*. Praha: Státní úřad statistický, 1920, roč. 1, s. 340.

³⁸⁴ Tamtiež, s. 340.

sme porovnali s tzv. tajnými prostitútkami, ktorých počet bol 20, z toho 10 boli zo Slovenska a 10 z českých oblastí.³⁸⁵

Druhým signifikantným zdrojom bola pre nás publikácia s názvom *Cestou k prostitúcii* od prednostu oddelenia sociálnej starostlivosti v Prahe Jana Schneidra.³⁸⁶ V tomto diele publikoval výskum o celorepublikových rodinných pomeroch a vzdelaní dievčat, ktoré vykonávali prostitúciu alebo spadali do kategórie mravne „skazenej“ mládeže.³⁸⁷ Tretím zdrojom boli oficiálne policajné záznamy, ktoré tiež evidovali elementárne informácie o prostitútkach. Zamerali sme sa hlavne na záznamy zo ženskej trestnice Řepy, pretože tam boli umiestňované ženy z celého Československa. V analýze nám absentujú denníky a informácie o osobnom vnímaní a prežívaní reality z pohľadu žien. Mnohé zoznamy obsahovali len kusé informácie (meno, dátum narodenia, profesia). Iné dokumenty naopak mohli byť ovplyvnené situačne alebo rôznymi stereotypmi.

Pre analýzu štatistických dát sme vybrali prístup profilovania, ktorý bol zvolený pri popise prostitúcie už niekoľkokrát. Prvé sociálne profily začali vznikať v 19. storočí, kedy boli posmrtné publikované sociologické výskumy francúzskeho lekára Alexandra Parenta Duchâteleta v roku 1836.³⁸⁸ Od tohto obdobia vzniklo niekoľko podobných prác, ktoré sa nám stali inšpiráciou pri písaní tejto kapitoly.³⁸⁹ Dnes vieme, že prístup profilovania nie je ideálny a má niekoľko problémov, ktoré súvisia so zberom údajov. V našom prípade jednotlivé dáta sa budeme snažiť podložiť aj konkrétnymi príkladmi a prípadmi, ktoré sa odohrali československej spoločnosti a pomôžu nám hlbšie uchopiť individualitu príbehov sociálneho vylúčenia. Prístup profilovania, ktorý sme vložili do konceptu sociálneho vylúčenia nám pomôže lepšie uchopiť problematiku prostitúcie, jej príčiny a dlhodobú neriešiteľnosť problému v spoločnosti.

³⁸⁵ Štátny archív v Bratislave (ŠABA), f. Krajský súd v Bratislave (KSBA), Trestné záležitosti mladistvých – prostitúcia 1898-1949, škat. 25.; ŠABA, f. KSBA, Prostitúcia, škat. 158; ŠABA, f. KSBA Tlačové spisy, Prostitúcia, škat. 26; ŠABA, f. Tlačové spisy, Prostitúcia, škat. 38/27; ŠABA, f. KSBA – Tlačové spisy, Stíhanie proti Vilme Vargovej za prostitúciu, škat. 25; ŠABA, f. KSBA, Stíhanie proti Anne Kadlecovej za prostitúciu, škat. 183/1928; ŠABA, f. KSBA III. manipulačné obdobie, Stíhanie proti Antónii Kvádovej, škat. 3073/1934; ŠABA, f. KSBA III. manipulačné obdobie (trestné spisy), Kupliarstvo – nútenie zamestnankýň k prostitúcii, škat. 1577/1927; ŠABA, f. Štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1919-1949, Utopenie dieťaťa, škat. 5052/ 1938, SOAk, f. Trestnice pro ženy, osobní spisy trestankyň, škat. 96–138.

³⁸⁶ SCHNEIDER, Jan. *Cestou...*, s. 78.

³⁸⁷ RIGOVÁ, Viktória. *Mládež nad priepasťou: Sociálna starostlivosť o (nielen) problémovú mládež na Slovensku v rokoch 1918-1945*. Bratislava: Paradigma Publishing, 2022, s. 10.

³⁸⁸ PARENT-DUCHÂTELET, Alexandre-Jean-Baptiste: *La prostitution à ...*, s. 240.

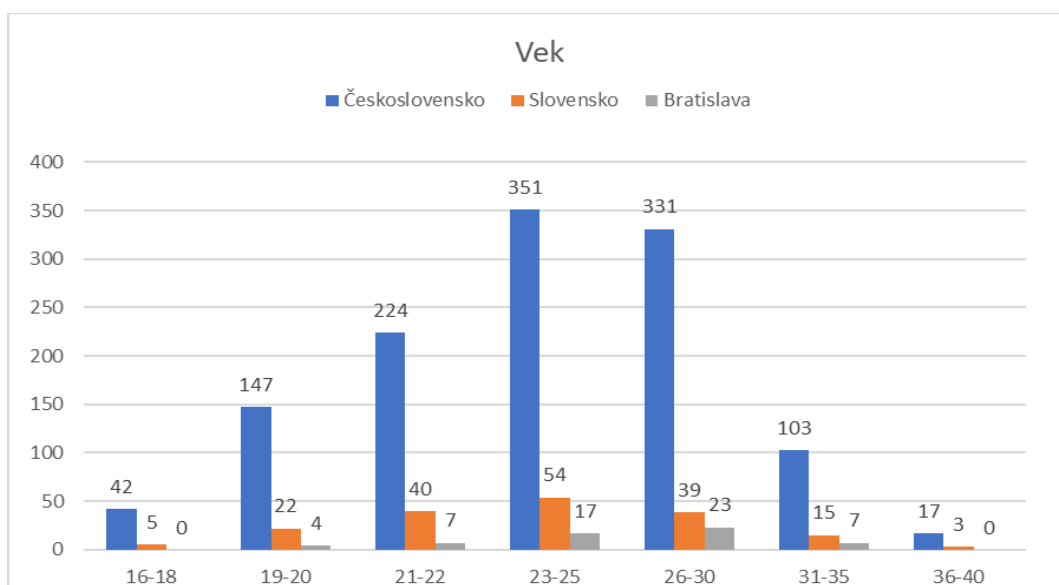
³⁸⁹ Metódu profilovania využila i súčasná autorka Maja Mechant, ktorá skúmala sociálno-ekonomické pomery prostitútok a demografické kategórie. Jednotlivé kategórie autorka rozdelila na 5 komplexných celkov.

3.1 Sociálno-ekonomické a demografické pozadie prostitútok

Pre pochopenie mechanizmov sociálneho vylúčenia prostitútok je dôležité detailnejšie priblížiť a interpretovať fundamentálne sociálno-ekonomické a demografické údaje, pretože tie tvoria základný parameter jeho merania. Sociálno-ekonomické pozadie žien pracujúcich v prostitúcii bolo rozmanité. Medzi sexuálnymi pracovníčkami sa v minulosti nachádzali hlavne ženy nižších spoločenských vrstiev, ktoré mali základné vzdelanie. Vo väčšine prípadoch pochádzali z nepriaznivých sociálno-ekonomických pomerov a rozličných konfesiónálnych skupín. Prostitútky boli vnímané negatívne a ich obraz bol prezentovaný primárne v kontexte obete alebo zločinca. Na rozvoj prostitúcie v krajine mala vplyv tiež sociálna chudoba a výchovné problémy v rodinách, ktoré častokrát tkveli v alkoholizme, nedostatku práce a nízkej mzdy.

3.1.1 Vek

Nasledujúci graf ukazuje vek registrovaných prostitútok na území Československa, Slovenska a Bratislavy. Graf vychádza z počtov prezentovaných v československom štatistickom vestníku v roku 1920.³⁹⁰

Veková štruktúra žien na základe predloženého grafu bola v československom prostredí rôznorodá. Údaje z roku 1919 ukazujú, že priemerný vek prostitútok bol 23 rokov. Najväčší počet žien vo verejných domoch bol vo vekovom rozmedzí 22 -24 rokov. Ich kariéra sa skončila najčastejšie okolo 35 roku života. Hoci presné informácie o veku všetkých žien v prostitúcii

³⁹⁰ HANOUSEK, Bohumír. Prostituce a její..., s. 340.

absentujú v štatistike, dokázateľne existovali menej často aj staršie prostitútky nad 35 rokov. Podľa Bohuslava Hanouska boli v tomto období ženy nahradené za mladšie a neopozierané dievčatá.

Staršie prostitútky ako 35 rokov v medzivojnovom období existovali, ale neboli časté. Vo väčšine prípadov sa z nich stali kupliarky, ktoré prenajímali izbu mladým dievčatám a zháňali im klientov. Zriedkakedy staršie prostitútky zarábali toľko, aby mohli pohodlne prežiť život. Príkladom môže byť prípad 43 ročnej prostitútky Júlii D., ktorá spolupracovala s pasákom Michalom H. (31) pri krádeži v Bratislave.³⁹¹

Sonda do trestných spisov tzv. tajných prostitútok nám ukázala, že najväčšie zastúpenie mali ženy v rozmedzí 19 – 20 (počet 4), 21 – 22 (počet 4) a 26 – 30 (počet 4) rokov. Tri prostitútky boli vo veku 23 – 25. Dve prostitútky boli vo veku 31 a 34, ďalšie dve vo veku 40 a 46. Jedna prostitútky a zároveň kupliarka mala 50 rokov. Zo sondy nám plynú podobné ukazovatele ako pri registrovanej prostitúcii.

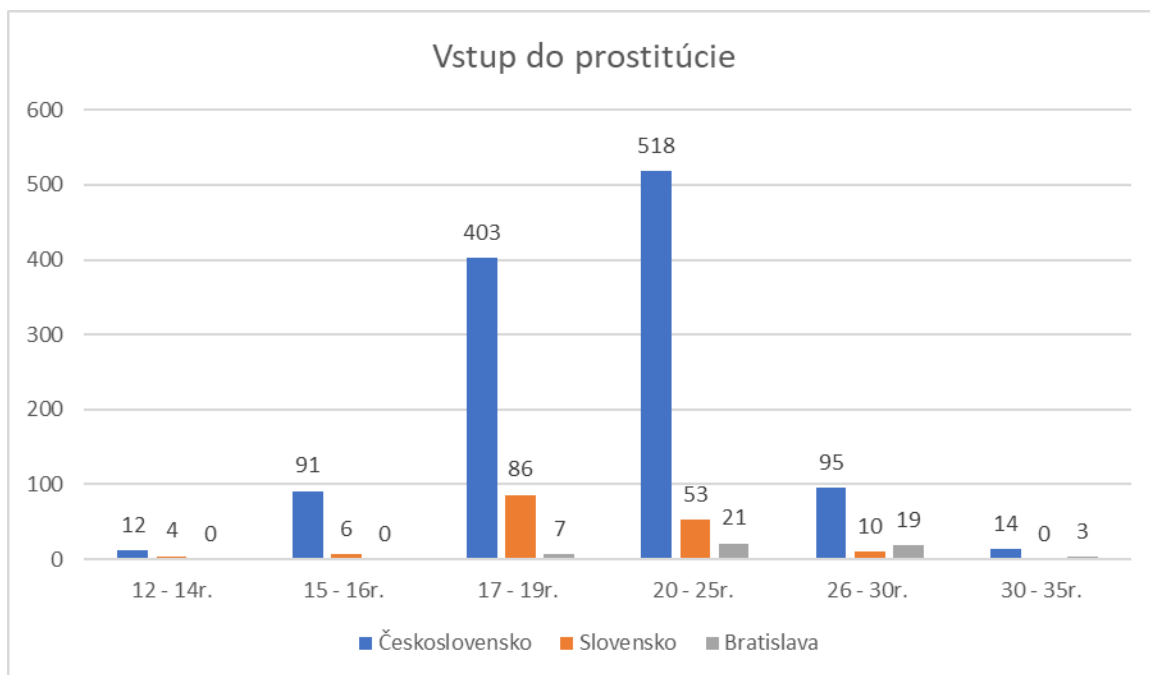
Mladšie dievčatá ako 16 rokov taktiež vykonávali v prostitúciu. Oficiálne mestské organizačné štatúty povoľovali vykonávať prostitučnú činnosť dievčatám od 16. roku života. Samozrejme na vek osôb v prostitúcii mala vplyv dobová definícia detstva a dospelosti, ktorá sa líšila od súčasnosti. Tieto normatívne opatrenia odrážali demografické a sociálno-ekonomické zmeny spoločnosti. V 20. rokoch 20. storočia pracovný život sa začínal omnoho skôr ako dnes. V súčasnosti mladí ľudia začínajú s profesiou vo veku 20 – 26 rokov. V medzivojnovom období to bolo obdobie 15 – 18 veku života.

Detská prostitúcia bola v medzivojnovom Československu široko zastúpená.³⁹² V mestských uliciach sa potulovali mladé dievčatá a mladí chlapci vo veku 10 – 14 rokov z nepriaznivého sociálneho prostredia, ktorí boli ľahkou korisťou pre kupliarov a kupliarky. Najsmutnejším javom tejto doby bolo kupliarstvo vlastných rodičov. Tento fenomén bol niekedy využívaný, ako vydieračská stratégia k získaniu bohatého muža pre dcéru. „*Rodičia, ktorí mali štrnásť ročnú vyvinutú dcéru, si vyhľadali bohatého muža, ktorému dohodli poskytovanie sexuálnych služieb, čo sa neskôr stalo predmetom vydierania, keď priznali jej vek.*!“³⁹³ Dáta o detskej prostitúcii v medzivojnovom období nie je možné komplexne vyhodnotiť, pretože absentujú a spadajú do kategórie „nelicencovanej – skrytej“ formy.

³⁹¹ GRUNWALD, Ján. Okradli ho pri pijatike In: *Slovenská krajina*. 1931, roč. 1931, č. 233, s. 4.

³⁹² VANÍČKOVÁ, Eva. *Detská prostitúcie*. Praha: Grada, 2007, s. 20.

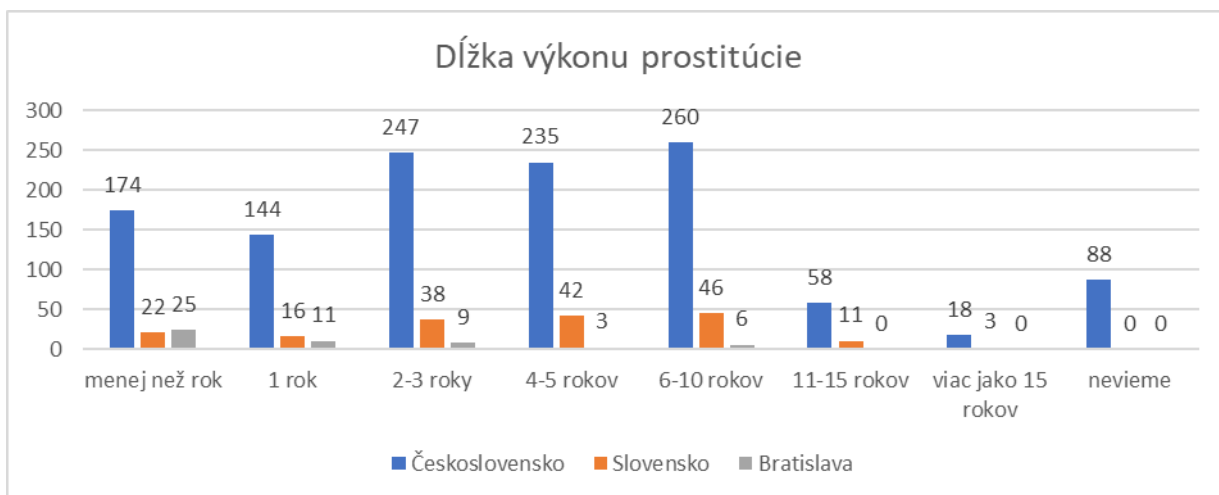
³⁹³ Tamtiež, s. 20.

Kedy ženy začali s prostitúciou? Graf ukazuje, že niekoľko desiatok dievčat začalo s prostitúciou vo veku 12-14 rokov. Najväčší počet žien začalo s prácou prostitútky v období 17. až 25. roku života. Tieto údaje naznačujú, že išlo o ženy vo veku biologickej zrelosti, ale zároveň to bolo citlivé obdobie, kedy sa utváral ich vzťah k svetu a formovali sa ich hodnoty. Oba prezentované grafy sa nelíšia od všeobecnej vekovej štruktúry medzivojnového obdobia v európskom prostredí. Na základe týchto grafov môžeme konštatovať, že prostitútky spadali do vekovej kategórie rannej dospelosti. Odpovedať na otázku, kedy začali pracovať prostitútky mimo reglemenatačný systém, sme nezistili. Trestné spisy o tom mlčali.

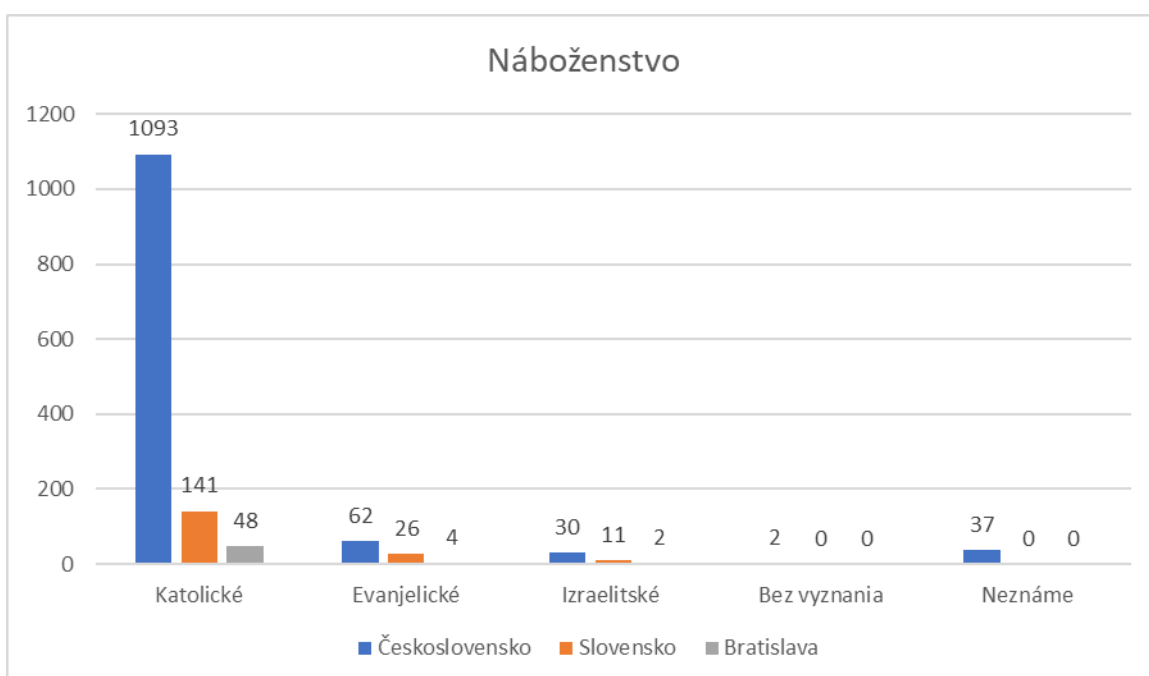
Údaje v nasledujúcom grafe ukazujú, že prostitúcia bola vo väčšine prípadov dočasným fenoménom v živote žien. Podľa Sanger, ktorý skúmal sociálne profily prostitútok v New Yorku, bola ich kariéra pomerne krátka.³⁹⁴ Vo väčšine prípadoch sa odhadovala na 2 – 7 rokov. Honousek v dotazník si kládol rovnakú otázku a jeho údaje potvrdzujú Sangerovo tvrdenie o priemernej dĺžke výkonu tzv. „remesla“. O tom, čomu sa venovali prostitútky po odchode z verejného domu, veľa záznamov nehovorí. Z trestných záznamov vieme, že mnohé ženy naďalej žili na okraji spoločnosti, snažili sa prežiť a regrutovali mladé dievčatá do verejných domov, salónov a barov. Niekedy sa stalo, že žena si našla manžela a opustila prostitúciu.

³⁹⁴ Sanger bol lekár v New Yorku, ktorý napísal „prelomový“ štúdiu o prostitúcii. Pozri: SANGER, William W. The history of prostitution: its extent, causes and effects throughout the world. NY: Eugenics Publishing Company, 1937, 708 s.

3.1.2 Náboženstvo

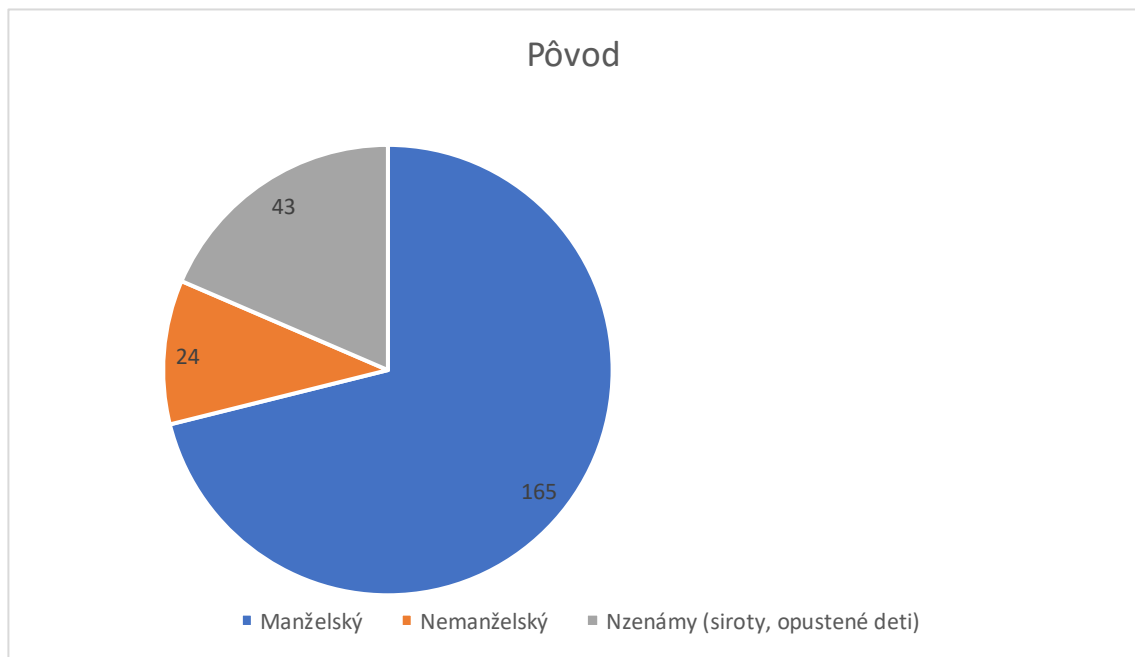
Malo náboženské vyznanie žien vplyv na prostitúciu? Na túto otázku najst' odpoveď bolo komplikované, pretože formálna príslušnosť k náboženstvu nepredikuje vnútorné prežívanie a vzťah k vyznaniu a Bohu. Otázka vplyvu náboženstva má preto len demonštratívny charakter. Na základe štatistík prevažná väčšina žien sa hlásila ku katolíckemu náboženstvu. Na území Slovenska boli potom prostitútky evanjelického a izraelitského náboženstva. Podobné výsledky nám vyšli aj v sonde do trestných spisov, kde 18 prostitútok uviedlo náboženstvo katolícke.

3.1.3 Rodinné pomery

Rodinný pôvod žien v prostitúcii je zaujímavým parametrom pre prieskum. Narodenie dieťaťa do manželského alebo nemanželského zväzku mohlo ovplyvniť to, ako dieťa bolo

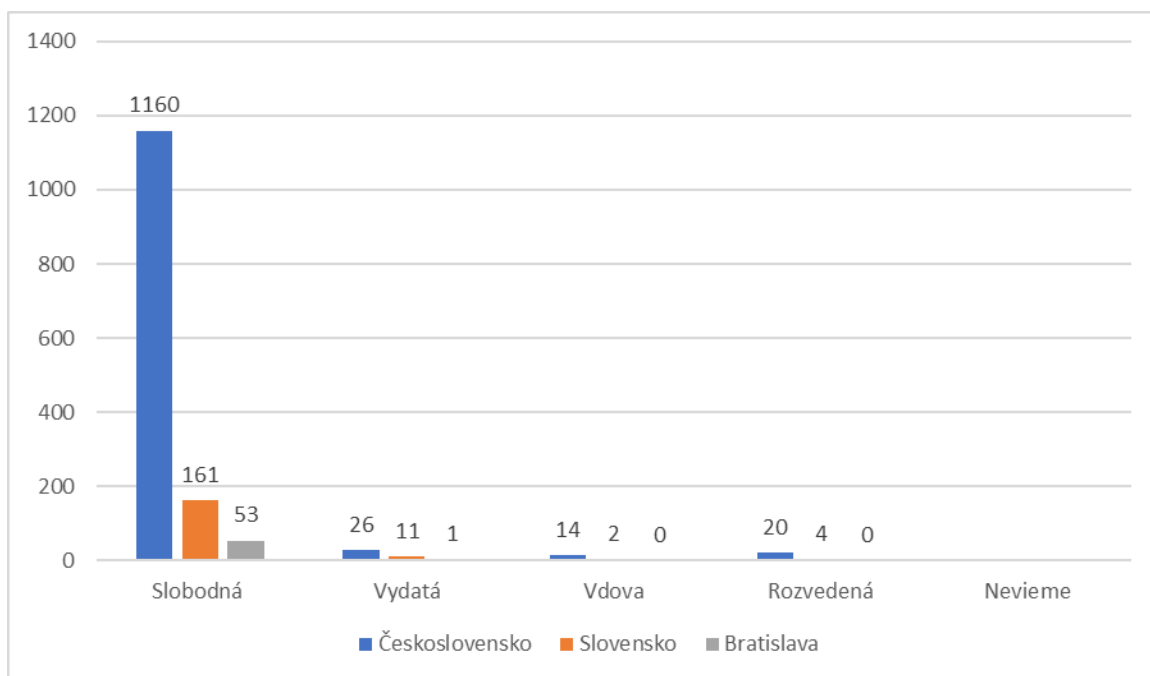
vnímané spoločnosťou, hlavne vo vidieckom prostredí. Z nasledujúceho grafu je zrejmé, že slovenské prostitútky pochádzali prevažne z manželského zväzku, ďalšiu významnú časť tvorili siroty a na poslednom mieste boli nemanželské deti. Na základe grafu môžeme predpokladať, že rodinný pôvod nehral významnú rolu pri vstupe ženy do prostitúcie. Podobné výsledky nám vyšli aj analýzou spisov. Len dve dievčatá pochádzali z nemanželského zväzku z dvadsiatich.

V súvislosti s rodinným pôvodom môžeme v štatistikách sledovať tiež parameter rodinného stavu. Dobové štatistiky ukazujú, že sexuálne služby ponúkali najčastejšie slobodné ženy. V slovenskom prostredí bola vyššia účasť vydaných žien v obchode so sexom. Oficiálne licencovaných a zároveň vydatých žien v medzivojnovom Československu bolo 25 z toho 12 sa nachádzalo na území Slovenska. Z grafu je zrejmé, že medzi prostitútkami sa nachádzali slobodné, vydaté, rozvedené a ovdovelé ženy. Na území Slovenska bolo najviac slobodných žien. Vdovy a rozvedené ženy poskytovali sexuálne služby vo verejných domoch zriedkavo. Tento údaj ale nemusí platiť pri skrytej prostitúcii, ako ukazujú niektoré dobové pramene. Napríklad v Bratislave prevádzkovala Mária S. (22) prostitúciu s vedomím svojho manžela Ľudovíta S. (30). Bývali v byte, ktorý vlastnila taktiež vydatá bývalá prostitútko a kupliarka Antonia K. (66).³⁹⁵ Nezamestnanosť v krajine mala nepriaznivé dôsledky na životy manželov.

³⁹⁵ ŠABA, f. KSBA, Kupliarstvo, škat. 271, sign. č. 3073/34

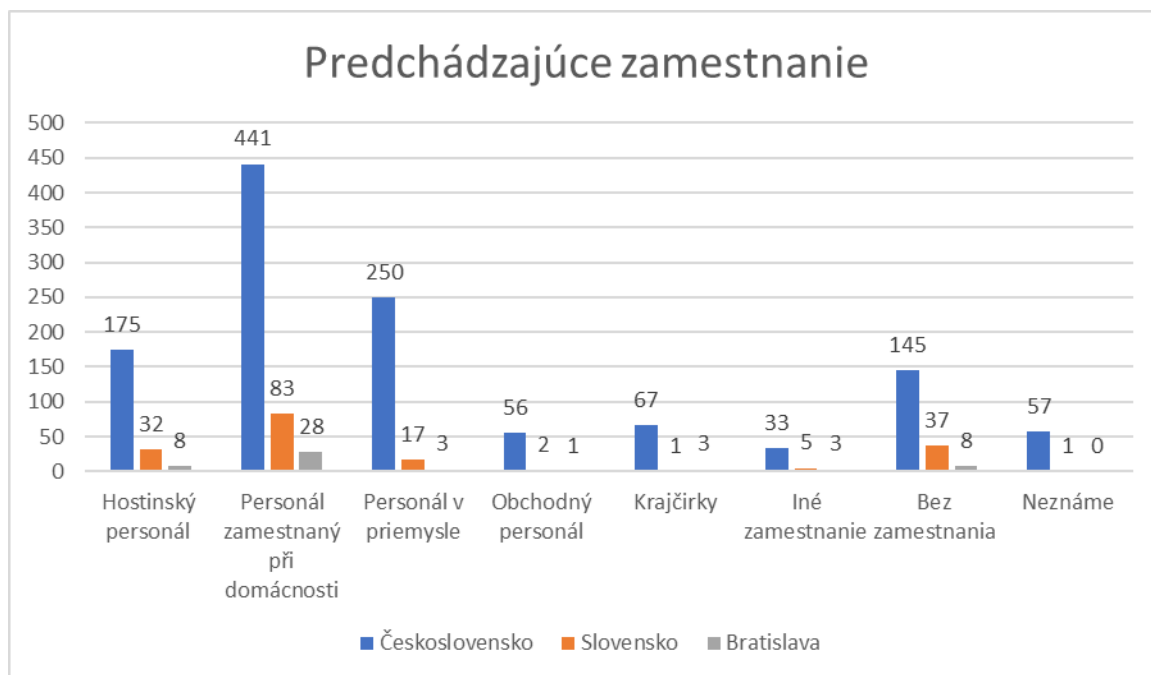
„Nezaměstnanost učinila z mé ženy prostitutku.“ odvetil jeden z respondentov pre dobový výskum publikovaný v diele *K sociologii nezaměstnanosti*.³⁹⁶

3.1.4 Zamestnanie pred prostitúciou

Vzťah zamestnania k prostitúcii podobne ako dnes i v minulosti bol komplikovaný. Vo všeobecnosti platilo, že miera prostitúcie sa zvyšovala s mierou chudoby, nezamestnanosťou a nedostatkom pracovných príležitostí pre ženy. Analýza pôvodných povolání prostitútok poukazuje na určité druhy zamestnania s vyššou náklonnosťou k poskytovaniu sexuálnych služieb. Tieto povolania môžeme rozdeliť do dvoch kategórií: personál zamestnaný v domácnosti (služky, posluhovačky, gazdiné a opatrovatelky) a personál so živnosťou (chyzná, hostinská, čašníčka, pokladničná). Z predloženej štatistiky je jasné, že ženy pracujúce vo verejných domoch predtým najčastejšie pracovali ako služky vo veľkých mestách. Špecifické boli priemyselné mestá, kde vykonávali prostitúciu robotníčky.

³⁹⁶ Cit. podľa: RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2015, s. 396.

Medzi prostitútkami sa nachádzali ženy, ktoré žili a pracovali ďaleko od domova. Ohrozené boli najmä slúžky, ktoré žili v mestskom prostredí a boli závislé na rodine, ktorá ju zamestnávala. Ak slúžka dostala výpoveď, prišla o strechu nad hlavou tak verejný dom jej poskytol častokrát náhradu. Byť slúžkou bolo zároveň jediným akceptovaným spôsobom zamestnania v patriarchálnej spoločnosti dlhé storočia, ktoré nebolo najlepšie platené.

Sonda do trestných spisov nám potvrdila výsledky, medzi prostitútkami sa nachádzali slúžky (2), čašníčky (2) a posluhovačky (1). Pätnásť žien tam malo uvedené len povolanie prostitútky,

3.1.5 Vzdelanie

Získané údaje naznačujú, že ženy v prostitúcii mali nižšie vzdelanie alebo žiadne. Jan Schneider v roku 1925 robil výskum medzi prostitútkami v uliciach Prahy. Autor uviedol, že na ich školskú dochádzku mal vplyv vojnový stav v rokoch 1914 – 1918. Pri výskume pracoval s komparatívnou metódou a porovnával školské správy dievčat, ktoré vykonávali prostitúciu. Pre analýzu si vybral známky z obecných a občianskych škôl. Zo správania sa, dievčatá mali známku 1. stupňa. Len ojedinele ju mali zníženú, najčastejšie za krádeže, klamstvo a priestupky proti mravopoctnosti. Na občianskych školách známky zo správania a usilovnosti boli horšie. Priemerná známka za usilovnosť u týchto dievčat bola 3 – 5. Naopak mladé dievčatá vynikali viac v hudobnej a telesnej výchove. Autor na základe informácií zo správ vyčítal, že dievčatá mali špecifické povahové rysy, ako nedbalosť, povrchnosť a nestálosť. To sa malo prejavovať na predmetoch orientovaných na ženskú prácu. Všeobecné znalosti ako písanie, čítanie a počítanie boli chabé. Podľa Schneidera väčšina z dievčat bola nedbalá na seba a okolie, nečistá

a nešetrná. Žiadne zamestnanie ich neupútalo, práca ich nebavila a pri prvom nezdare alebo nedorozumení odišli.³⁹⁷ Autor tiež uviedol, že prospech dievčat – prostitútok bol viac ovplyvnený rodinnými pomermi a dohľadom nad vzdelávaním.

Trestne spisy ukázali, že prostitútky mali osemročné alebo šesťročné vzdelanie. Ich znalosť počtov, písania a čítania bola dostatočná. V spise slovenskej kupliarky sme našli detailné hodnotenie.³⁹⁸ Anna K. bola dobrá v telesnej výchove, ručných prácach a náboženstve. Z mravnej výchovy mala hodnotenie chválitebné, v občianke, zemepise, dejepise a matematike mala hodnotenie sotva dobrá, v čítaní, kreslení a pravopise mala hodnotenie dostatočné.

3.1.6 Kategória migrácie

Fenomén prostitúcie sa považuje za jav a profesiu s vysokou mobilitou.³⁹⁹ Po skončení prvej svetovej vojny bolo podpísaných niekoľko dokumentov, ktoré aktívne riešili otázku prostitúcie a migrácie. Prostitúcia v kontexte migrácie bola vnímaná cez problém obchodovania s ľuďmi, tzv. bielym otroctvom. O danú problematiku sa zaujímala od roku 1919 aj aliancia *Spoločnosť národov* v Ženeve.⁴⁰⁰ V roku 1921 *Spoločnosť národov* vypracovala Medzinárodný dohovor o potláčaní obchodovania so ženami a deťmi, ktorý nariadil prísnejšiu medzinárodnú reguláciu a monitorovanie daného javu. Novovzniknutá Československá republika legislatívne nadviazala na svetové normy, ktoré boli zastúpené a prezentované prostredníctvom aboličného hnutia.

Migrácia v živote prostitúcie bola spätá i s legislatívnymi rámcami, pretože regulačné štatúty a potom zákon o potieraní pohlavných chorôb, intenzívne pracovali s adresou rodného bydliska prostitútok. Ak napríklad prostitútky nebola zaregistrovaná do roku 1922 a prichytila ju polícia tretíkrát pri poskytovaní služieb, tak mala byť poslaná do rodnej obce alebo nútene zaregistrovaná. Preto pri akomkoľvek probléme s políciou prostitútky migrovali z jedného miesta na iné miesto. To sa dialo tiež po roku 1922. Vo väčšine prípadov boli hlásené do rodnej obce kvôli šíreniu pohlavných chorôb a nenastúpeniu do nemocnice na liečbu.

Iným javom bola migrácia za klientmi. Dievčatá, ktoré pracovali ako prostitútky, pochádzali z vidieckeho prostredia a prišli pracovať do mesta. V meste sa nikdy nezdržovali dlho. Niektoré cestovali do priemyselných miest v určitý týždeň, alebo mesiac za klientmi, hlavne v období výplaty mzdy. Migrácia prostitútok mala medzinárodný charakter. Mnohé

³⁹⁷ SCHNEIDER, Jan. *Cestou k prostituci...*, s. 15.

³⁹⁸ ŠABA, f. KSBA, Kupliarstvo – nútenie zamestnankýň k prostitúcii, inv č. 469, sign. č. 1577/1927.

³⁹⁹ KEUSCH, Nicole. Migration and Prostitutio. In: *Selling Sex in the City...*, s. 707.

⁴⁰⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce...*, s. 20.

prostitútky prichádzali do Československa z Nemecka, kde bol po vojne hlboký ekonomický prepád.

Ako príklad regionálnej migrácie nám slúži prípad maďarskej židovskej prostitútky a špiónky Fridy, ktorá žila v 12 mestách československej republiky a nakoniec zomrela v pracovnom tábore počas druhej svetovej vojny.⁴⁰¹ Bývanie striedala často, pretože bola hľadaná políciou pre špionáž. Väčšinou na jednom mieste sa zdržala niekoľko dní, týždňov alebo mesiacov. Potom sa presunula inde.

3.2 Dimenzie sociálneho vylúčenia prostitútok

Koncept sociálneho vylúčenia zohľadňuje vzťahovosť, procesualnosť a multi-dimenzionalitu rozličných podôb sociálnych nerovností a sociálneho znevýhodnenia.⁴⁰² Analytické hľadisko vybraného konceptu rozlišuje 6 dimenzií sociálneho vylúčenia: ekonomické, priestorové, sociálne, politické, kultúrne a symbolické. Ekonomická dimenzia je považovaná za hlavný mechanizmus sociálneho vylúčenia, ktorý determinuje ostatné dimenzie, pretože je zdrojom chudoby a vylúčenia zo životného štandardu.⁴⁰³ Indikátorom ekonomickej dimenzie je dlhodobá nezamestnanosť, nestálosť, neistota práce a príjmová chudoba. Priestorová dimenzia je najviditeľnejší prejav sociálneho vylúčenia. Ide o stav alebo proces, kedy niektoré sociálne skupiny sú uzatvorené alebo segregované do lokalít na základe sociálnokultúrnych charakteristík a ekonomického statusu.⁴⁰⁴ Sociálny aspekt vylúčenia je veľmi široký a rozlične interpretovaný. Napríklad Janie Percy – Smith⁴⁰⁵ v tomto kontexte píše o zlyhaní tradičných inštitúcií, ktoré sa prejavujú rozvojom patológií a vyznačujú sa napríklad rozpadom domácností, nechcenými tehotenstvami mladistvých, bezdomovectvom a kriminalitou. Politická dimenzia sa prejavuje nedostatkom politických práv, nízkou volebnou účasťou, malým vplyvom a mocou, nedôverou v politické procesy. Ide o dimenziu, ktorá spočíva v upieraní občianskych, politických a ľudských práv. Dimenzia kultúrneho vylúčenia spočíva v odoprení práva participovať na kultúre spoločnosti a jej zdieľaní. Symbolická dimenzia vylúčenia sa prejavuje v jazyku, predsudkoch a negatívnych stereotypoch.

⁴⁰¹ GRÜNFELD, Nina. *Frida: Vojna mojej slovenskej starej mamy*. Lindeni: Bratislava, 2022, 336 s.

⁴⁰² RŮŽIČKA, Michal; TOUŠEK, Laco. Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby In: ŠUBRT, Jiří a kol. *Soudobá sociologie VI Oblasti a specializace*. Praha: UK, 2014, s. 25.

⁴⁰³ Tamtiež, s. 25.

⁴⁰⁴ Tamtiež, s. 25.

⁴⁰⁵ Janie Percy-Smith je politická analytička na Policy Research Institute, Leeds Metropolitan University, kde sa venuje širokému spektru výskumu týkajúceho sa miestnej správy vecí verejných, sociálneho vylúčenia, potrieb komunity a rozvoja komunity.

3.2.1 Ekonomická dimenzia vylúčenia

Koncept ekonomickej dimenzie sociálneho vylúčenia je iba čiastočne spájaný s konceptom chudoby, pretože samotný fenomén a jeho príčiny sa definujú a interpretujú v širšom kultúrno-spoločenskom kontexte. Chudoba je určitým stavom nedostatku, ktorý zabraňuje jedincom efektívne sa zapájať do života spoločnosti. Začiatkom 20. storočia bola podmienená vnímaním dobového existenčného minima v rámci určitej sociálnej skupiny, ktorej hodnota sa vzťahovala k sociálnoekonomickým pomerom. Chudoba bola stavom zavineným i nezavineným, fenoménom absolútnym i relatívnym, individuálnym a skupinovým, subjektívnym i objektívnym a spôsobená javmi prírodnými, sociálnymi a individuálnymi. Chudoba sa nevzťahovala len na hmotnú núdzu, ale i na možnosti sociálnych šancí. Vyskytovala sa prevažne v mestskom prostredí a vo väčšine prípadoch bola hlavnou príčinou vstupu žien do prostitúcie. Súvisela so štrukturálnymi zmenami v ekonomike (menová reforma, ekonomická kríza, zmena politického režimu alebo výmena vládnuccich elít) a zmenami ponúk a požiadaviek na trhu práce. Chudoba bola najviac nebezpečná pre osirelé a opustené deti v dôsledku vojny, alebo nepriaznivých životných situácií rodičov. Tieto deti nemali stabilné zázemie, vzdelanie a veľakrát ani možnosti vymaniť sa z chudoby. Niektoré prípady v medzivojnovom období potom poukazovali na detskú prostitúciu, do ktorej spadli rovnako dievčatá, ako aj chlapci.

Medzi prostitútkami sa nachádzali ženy nižších sociálnych vrstiev, ktoré nemali dostatočné vzdelanie a dobre platené pracovné príležitosti. Vo výsledku, aj keď pracovali nedokázali si zarobiť toľko, aby mali dostatok zdrojov na živobytie. Tento argument dosvedčuje niekoľko archívnych prameňov, z ktorých je zrejmé, že pracujúce ženy na určitých pracovných miestach si museli privyrábať skrytou prostitúciou. V dobovom odbornom texte *Kriminální psychologie (stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty)* charakterizoval pomery medzi tajnými prostitútkami Josef Šejnoha, policajný komisár pražského bezpečnostného oddelenia, nasledujúco: „*Co charakterizuje naše poměry není ani onen enormní vzrůst prostituce, na nějž působí v míře nejvrchovatější také nezaměstnanost celých odvětví, jako spíše ten zjev, že prostituce se stává vedlejším zaměstnáním dělnic jistých kategorií, dělnic svobodných a na svůj výdělek zcela odkázaných, které musí vedle toho zaměstnání se prostituovati, aby uhájili své nuzné živobytí.*“⁴⁰⁶ Týždenný zárobok žien – robotníčok za pohyboval medzi 60 – 70 Kč, čo za žiadnych okolností nemohlo

⁴⁰⁶ ŠEJNOHA, Josef. *Kriminální psychologie (stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty)*. Praha: Československý kompas, 1930, 268 s.

stačiť na nájom a stravu. Tento materiálny nedostatok mal za následok nutnosť prostitúcie, ktorá mala negatívny dopad na zdravie ženy. Nedostatok potravy a pohlavné choroby boli najčastejším negatívnym dopadom na zdravie organizmu žien – prostitútok – robotníčok. Respondentka dobového výskumu uvádzala, že v čase krízy chodila dva krát denne dojit' 13 kráv a za to dostala denne liter mlieka plus mesačný plat 30 – 50 Kč.⁴⁰⁷ Prostitútku a robotníčku Celestína Š. (25 r.) pre nízke príjmy začala kraďnúť.⁴⁰⁸ Tajnou prostitúciou si „lepšie“ ženy mohli zarobiť aj 100 – 200 Kč za sexuálny styk s jedným klientom. Ženy na ulici poskytovali sexuálne služby približne za 20 Kč (toľko stála pánska košeľa, alebo kilo bravčového mäsa). Pre porovnanie priemerný mesačný plat úradníka bol stanovený na 1300 Kč. Baník si mohol zarobiť 1200 Kč a žena úradníčka si zarobila približne 750 Kč. Robotníčka v továrni zarábala priemerne 300 Kč mesačne.

Problém nízkych miezd a prostitúcie analyzoval učiteľ obchodnej akadémie a prekladateľ Dr. Ing. Bohuslav Glos v roku 1936 v práci *Práce a mzdy žen (Problém ženských miezd)*.⁴⁰⁹ Výskum postavil na dátach Ústrední sociální pojišťovny a Všeobecného pensijního ústavu, ktoré poskytovali najprehľadnejšie a najdôveryhodnejšie informácie o vtedajších platoch. Získané informácie ukázali, že mesačnú mzdu nižšiu než 350 Kč malo 70,9 % žien a 38,6 % mužov. Tento fakt Glos analyzoval nasledovne: „*Není pochybnosti o tom, že difference mezi mzdy žen a mužů jsou způsobované tým, že rada mužů zastává vedoucích pozic, kdežto velké množství žen zastává místa podřadné.*“⁴¹⁰ I keď v medzivojnovom období bolo viac žien ekonomicky aktívnych ako v predchádzajúcom monarchistickom období, tak stále ženy narážali na tzv. sklenený strop. Ten je v súčasnosti metaforou pre neviditeľnú bariéru, ktorá bráni určitej skupine (hlavne ženám) dosiahnuť vzostupu v sociálnej a kariérnej hierarchii. Fenomén je spájaný hlavne s kontextom obsadzovania vedúcich pozícií ženami. Vo všeobecnosti ženy menej často dosahovali v minulosti vyšších profesijných pozícií a veľakrát boli „preskakované“ v kariérnom postupe na základe spoločenských predsudkov.⁴¹¹ Znevýhodnenie žien sa prejavovalo vo finančnom podhodnotení nimi vykonanej práce a neochote ich zamestnávať na určité pracovné pozície.⁴¹²

⁴⁰⁷ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity...*, s. 396.

⁴⁰⁸ MATEJOV, K. Jur. Krádež v hoteli Európa In: *Slovenský národ: neodvislý autonomistický denník*, 1926, roč.11, č. 195, s. 4.

⁴⁰⁹ GLOS, Bohuslav. *Práce a mzdy žen: Problém ženských miezd*. Praha: Lidová tiskárna, 1937, 81 s.

⁴¹⁰ Tamtiež, s. 13.

⁴¹¹ NEČASOVÁ, Denisa. „*Buduj vlast – posilíš mír!*“ „*Ženské hnutí*“ v českých zemích 1945–1955. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 51.

⁴¹² Tamtiež, s. 51.

Glos tvrdil, že rozdiely medzi mzdami žien a mužov sú nezmyselne výrazné. „Celkem lze říct o mzdách žen, zaměstnaných v československém průmyslu, zemědělství a obchodu, že ženy vykonávají většinou práce kvantitativně nebo kvalitativně jiné než muži a jsou proto za své práce jinak odměňovány. Avšak rozdíly jsou tak veliké, že je zřejmé, že při odměňování žen uplatňuje se i jiný moment než pouhá kvantita nebo kvalita výkonu.“⁴¹³ Autor narážal na všeobecne prijímané ekonomické teórie a rodovú nerovnosť, ktorá sa vyskytovala v spoločnosti a podporovala viac mužov ako ženy. Hlavný problém, ktorý autor zvýraznil tkvel vo vysokom počte slobodných mužov s nadpriemerným platom, ženami vdovami s deťmi s nízkymi príjmami a väčšom počte žien ako mužov v krajine.

Rodová nerovnosť vo vzťahu ku mzde a práci bola výrazná a stala na dobových stereotypoch toho čo je ženské a mužské. V prvom rade sa poukazovalo na výkonnosť, ktorá nebola zakorenená iba v telesnej zdatnosti, ale i v duševnej.⁴¹⁴ O duševných rozdieloch medzi ženami a mužmi bola publikovaná dobová štúdia *Psychologie ženy*.⁴¹⁵ Autori zhrnuli rozdiely medzi mužmi a ženami nasledovne:

Muž: rozum, diskurzívne myslenie, vedomé myslenie, abstraktné predstavy, objektivita, geometrická a priestorová predstavivosť, analytickosť, kritičnosť, záujem o veci, aktívnosť a bojové pudy, prírodný pud pohlavný, pomalá reakcia, nadanie pre matematiku, technické záľuby.

Žena: cit, intuitívne a podvedomé myslenie, konkrétne predstavy, subjektivita, fantázia, synetické vnímanie (empatia), záujem o osoby, pasívnosť, duševný pud pohlavný, rýchla reakcia, nadanie pre jazyk a literatúru, estetické záľuby.

Ďalšia nerovnosť, ktorá sa zrkadlila v ekonomickej dimenzii vychádzala z rozdielneho vzdelania žien a mužov. V roku 1932 – 1933 študovalo na stredných školách v Československu 117 319 študentov z toho bolo iba 39 227 dievčat.⁴¹⁶ Situácia na vysokých školách bola horšia. Na československých vysokých školách študovalo 33 332 študentov pričom z toho bolo 4459 dievčat.⁴¹⁷ Veľký rozdiel bol v odboroch, teda to čo ženy nemohli študovať alebo v akom odbore mohli vykonávať prax. Menšia kvalifikácia žien znižovala ich mzdy. „Nabídka nekvalifikovaných pomocných sil je zpravidla větší než nabídka sil kvalifikovaných a poněvadž

⁴¹³ GLOS, Bohuslav. *Práce a mzdy žen: Problém ženských...*, s. 22.

⁴¹⁴ Tamtiež, s. 22.

⁴¹⁵ LANCOVÁ, Juliana; TRNKA, Tomáš. *Psychologie ženy*. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav, 1929, 111 s.

⁴¹⁶ GLOS, Bohuslav. *Práce a mzdy žen: Problém ženských...*, s. 22.

⁴¹⁷ Tamtiež, s. 45.

*nekvalifikovaný dělník snadno může být nahrazen jiným, snižuje jeho mzdu nejen jeho nekvalifikovanost.*⁴¹⁸

Dvojitá zátěž pracujúcich žien v medzivojnovom období vyjadrovala situáciu, kedy ženy boli pracovne aktívne, ale zároveň museli vykonávať bezplatne prácu v domácnosti. Od žien sa očakávalo, že budú matkami, manželkami a gazdinami. *„Ani mladé děvče nemůže se věnovati jenom přípravě na své povolání, neboť má před sebou ještě jiný úkol: úkol ženy, matky, hospodyně. (...) Vdaná výdělečně činná žena nemá jako muž zaměstnání jedno, nýbrž dvoje: v továrně nebo v kanceláři a doma. (...) Výdělečně činné ženy musejí proto velmi časně vstávat před pátou hodinou rannou a pozdě v noci se dostanu na lůžko (po 11. hodině).*⁴¹⁹ Pre ženy znamenala domácnosť bezplatnú prácu/šichtu do ktorej išli zo zamestnania. Tu je potrebné poznamenať, že niektoré pracujúce ženy nemali v domácnosti vodovod, elektrické svetlo alebo plyn.

Problematika chudoby žien v medzivojnovom období bola determinovaná ekonomickým a sociálnym rámcom Československa. Novovzniknutý štát bol heterogénny z pohľadu ekonomiky, národností, demografie a značné rozdiely boli aj vo vzdelaní obyvateľov. Krajina bola poznamenaná ekonomickou, politickou a sociálnou nestabilitou, ktorá vychádzala z povojnového stavu a svetovej hospodárskej krízy. Československo bolo postihnuté dvoma krízami, ktoré boli spojené aj s nerovnomerne rozloženou nezamestnanosťou. Nezamestnanosť znamenala výrazný pokles životnej úrovne. Nešlo len o zníženie miezd, ale i disproporciu medzi vývojom výšky príjmu a výškou životných nákladov.⁴²⁰ Nezamestnanosť v 30. rokoch sa dotkla približne troch miliónov osôb.⁴²¹ Táto kríza viedla k prepúšťaniu vydatých žien zo zamestnania, čo v dôsledku mohlo zvýšiť počet žien oddávajúcich sa prostitúcii.

Mzdová situácia prostitútok nebola stabilná. Úzko súvisela s vekom, lokalitou, pohlavnými chorobami, menštruáciou, materstvom a ekonomickou situáciou v krajine. Sledovať príjmy prostitútok v medzivojnovom období bolo komplikovanejšie, pretože za sexuálne služby si ľudia nevymieňali účtenky. Koľko zarábali prostitútky nám ukazujú trestno-právne spisy, kde sa o tom písalo v kontexte kriminálneho správania. Zároveň musíme brať v úvahu, že zárobky sa značne odlišovali na základe miesta poskytovania služieb. Bez ohľadu

⁴¹⁸ Tamtiež, s. 45.

⁴¹⁹ Tamtiež, s. 50.

⁴²⁰ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 40.

⁴²¹ MAYEROVÁ, Marie; RŮŽIČKA, Jiří. *Moderní personální management*. Jinočany: H & H, 2000, s. 33.

na tento faktor vo výsledku si ženy zarobili prostitúciou viac, ako bežnou prácou v továrňach a na poli.

Československý lekár a profesor F. Šamberger v článku *Zápas s prostitúcií* pre odborný časopis *Česká dermatologie* uvádzal, že v reglementované prostitútky pred rokom 1922 si nechávali platiť viac, pretože sa živili výlučne poskytovaním sexuálnych služieb. Financie museli investovať do starostlivosti o seba. „(...) musí se v zájmu svém vlastním starat, aby muže lákala, vábila a ne odpuzovala. Proto se nápadně a co možno podle poslední módy obléká, proto si kupuje spodní prádlo rafinovaně upravené, a proto udržuje své tělo čisté.“⁴²² V niektorých verejných domoch ženy dostali ošatenie, ktoré museli splácať. Oproti stala tzv. tajná prostitútky, ktorá služby poskytovala „zhýralým“ a „skazeným“ mužom. Popri tajnom obchode mala iné zamestnanie. „A čím to zaměstnání jim více vynáší, tím méně se musí spoléhat tedy na výdělek ze živote nemravného, tím menší věnují také péči svému tělu – v každém ohledu. Nemají ani šatu, ani prádla takového jako prostitutky z povolání – a nejsou tedy také ani čistoty, ani zdraví těla tak úzkostně dbalé.“⁴²³ Profesor podobne ako iní predstavitelia abolície, videl koreň problému tajnej prostitúcie v nízkych mzdách. „Čím více si ženy z řady tajných prostitutek neřestným životem vydělávají, čím více jsou nuceny pro malý příjem z povolání řádného oddávat se prostituci (...).“⁴²⁴

S ekonomickým vylúčením súvisí aj finančná gramotnosť prostitútok, ktorá niekedy nebola vysoká a súvisela s ich nízkym vzdelaním. J. Schneider tento aspekt vnímal takto: „Říka se, že mají dobré srdce. Vše rozdají, své věci i svůj výdělek a stále nemají ničeho. Také jako prostitutky nedovedu udržet vydělané peníze někdy dosti značné, celé okolí je z nich dobře živeno, ony samy často mají nedostatek a jsou samé dluhy.“⁴²⁵

Na záver nemôžeme tiež opomenúť, že niektoré tajné prostitútky boli k obchodu so sexom nútené zamestnávateľom. Išlo napríklad o čašníčky, ktoré písali osobitnú kapitolu histórie reštaurácií, hostincov alebo barov. Tieto ženy boli spájané s prostitúciou a veľakrát neprávom diskriminované. Čašníčky museli byť vyšetrené mestským lekárom na pohlavné choroby, hostince nesmeli zamestnávať ženy po 22. hodine a mali problém nájsť si stabilné miesto na život. Napriek tomu, že absolvovali čašnícke skúšky a boli vyučené, museli žiť v nepriaznivých sociálnych pomeroch a znášať sociálnu stigmu. Verejnú mienku o čašníčkach

⁴²² ŠAMBERGER, František. Zápas s prostitúcií In: *Česká dermatologie*. Praha: Česká grafická unie, 1920, roč. 1, s. 10.

⁴²³ Tamtiež, s. 10.

⁴²⁴ Tamtiež, s. 10.

⁴²⁵ SCHNEIDER, Jan. *Cestou k prostitúcií...*, s. 15.

môžeme demonštrovať nasledujúcim textom z *Obežníka krajinského úradu*, ktorý bol publikovaný v roku 1930: „(...) vykonáva sa ustavične a v poslednom čase dokonca vo zvýšenej miere prostitúcia čašnicami v týchto podnikoch zamestnanými, ku ktorým možno prirátať i tzv. animírky, resp. aj artistky, ktoré v týchto miestnostiach skutočne alebo len údajne vystupujú. Toto sa deje vo všetkých väčších mestách a mestečkách na Slovensku a má to za následok ustavičné rozmáhanie sa pohlavných chorôb, proti ktorému, pri indolencii veľkej časti postihnutých osôb, lekárska veda i opatrenia úradov sú bezmocné.“⁴²⁶

S ekonomickým vylúčením súvisela aj bytová úžera, ktorá bola pomerne častá to veľkých mestách – Praha, Bratislava, Brno a Košice. O tomto jave budeme písať v nasledujúcej podkapitole.

3.2.2 Priestorová dimenzia sociálneho vylúčenia

Priestorová segregácia je najviditeľnejším prejavom sociálneho vylúčenia, ktoré sa dotýka lokality obývanej určitou skupinou. Ide o proces a stav, kedy dochádza k oddeleniu diferencovaných sociálnych skupín do rozdielnych obytných oblastí miest.⁴²⁷ V praxi ide o priestorové vyjadrenie sociálnych nerovností, ktoré sa vyskytovalo snáď vo všetkých ľudských kultúrach.⁴²⁸ V minulosti priestorové oddelenie rozličných sociálnych skupín bolo determinované náboženským, ekonomickým, sociálnym a etnickým aspektom. Napríklad v stredoveku verejné domy na nachádzali vždy na okraji miest pri hradbách, aby nenarúšali každodenný chod spoločnosti. Prostitútky mali vyčlenené ulice, alebo časy kam mohli chodiť. Podobne tomu bolo v medzivojnovom období. Sociálne vylúčené prostitútky boli stigmatizované na základe priestorovej segregácie v mestskom prostredí. Žili vo vylúčených lokalitách a na perifériách, ktoré mali v spoločnosti rôznorodé negatívne a stigmatizujúce asociácie. Pre potreby výskumu a analýzy sme sa zamerali na dve slovenské mestá: Bratislava a Košice.

Ako už vyššie uvádzame v Bratislave sa nachádzalo niekoľko ulíc, kde prostitúcia bola každodenným javom a bežnou formou obživy. Výskum k daným oblastiam zrealizoval Anton Baláž a výsledky publikoval v diele *Vydrica historická – hriešna*.⁴²⁹ Išlo o miesta v okolí bratislavského Podhradia, ktoré tvorilo približne 40 ulíc.

⁴²⁶ AMK, f. Magistrátu mesta Košice, š.10, Obežník Krajinského úradu, č. d.190.043/1930/9.

⁴²⁷ BURJANEK, Aleš. Segregace In: *Sociologický časopis*, 1997, vol. 33, č. 4/1997, s. 423

⁴²⁸ Tamtiež s, 423.

⁴²⁹ BALÁŽ, Anton. *Vydrica historická – hriešna*. Bratislava: MarenčinPT, 2019, 192 s.

Jednou z najviac asociovaných oblastí Bratislavy, kde sa vyskytoval v minulosti obchod so sexom bola Vydrica. Lokalita sa nachádzala blízko Dunaja, preto sa tam usadili mlynári a rybári. Nachádzali sa tam krčmy, pohostinstvá a kaviarne, ktoré začali vznikať už koncom 18. storočia. Bratislavské verejné domy mali dlhoročnú tradíciu. Prvý verejný dom tam existoval už od roku 1702. Miesto bolo zaujímavé, pretože sa nachádzalo blízko riečného prístavu parníkov prechádzajúcich z Videne do Budapešti.⁴³⁰ Nie je žiadnym prekvapením, že obchod so sexom sa vyskytoval práve v tejto oblasti, blízko Dunaja. Ako uvádza Anton Baláž „*bordel (z francúzskeho bord – breh a eau – voda) bol pôvodne stredoveký ženský dom, umiestnený pri vode. Mohla to byť rieka, mestská priekopa naplnená vodou alebo riečny či námorný prístav.*“⁴³¹ Oblasť sa po prvej svetovej vojne postupne transformovala z meštianskej časti na známy „*raj hriešnikov*“ mesta. Básnik Štefan Žáry napísal, že do Vydrice prichádzali lode s námorníkmi, ktoré boli naložené „*tabakom a hriechom*“ a „*mali v dlaniach hlavy alebo studené prsia ľahkých žien*“.⁴³² Obyvateľov tejto ulice ťažili mnohé problémy, čo dokazujú policajné hlásenia, ktoré poukazovali najmä na rušenie nočného kľudu, hlučnú hudbu a neprístojné správanie.

Vydrica bola vnímaná ako špinavé, ošarpané, nerestné a nebezpečné miesto. „*Slovo „Vydrica“ sa stalo synonymom pre nevestinec.*“⁴³³ Situáciu v týchto uliciach reflektoval Josef Rybák, český ľavicový publicista a básnik, ktorý prišiel do Bratislavy si hľadať prácu. Od roku 1922 spolupracoval so skupinou DAV a priatelil sa so slovenskými umelcami. Realitu štvrte opísal nasledovne: „*Nad každým druhým vchodom hořelo červené světlo. Pod lucernami a ve vratech stály ženské postavy a jiné se vláčně pohybovaly podél zdi jako mátohy. V přízemních polootevřených oknech byly odhrnutý záclonky a bylo vidět do malých pokojiků, ozářených lampami s červenými stínidly. Hedvábné růžové světlo se rozlézalo po pohovkách a po postelích a měkce modelovalo tvary svlečených ležících žen, prodávajících se za dvacet korun.*“⁴³⁴

V tesnej blízkosti sa nachádzala Oeserova ulica, ktorá bola pod bratislavským hradom. Išlo o jednu z najchudobnejších častí starej Bratislavy, ktorá bola neskôr asanovaná v súvislosti so stavbou mostu SNP.⁴³⁵ Podobne ako vo Vydrici, i tu sa zachovali dobové správy – sťažnosti na správanie sa prostitútok. Nemecky hovoriaci obyvatelia Oeserovej ulice sa sťažovali, že „*prostitutky („milé dámy“) o cca deviatej – pol desiatej vstávajú, opúšťajú svoje obývačky a*

⁴³⁰ Tamtiež..., s. 44.

⁴³¹ Tamtiež..., s. 44

⁴³² Tamtiež..., s. 44

⁴³³ DVOŘÁK, Pavel. *Zlatá kniha Bratislavy*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1995, s.

⁴³⁴ RYBÁK, Josef. *Kouzelný proutek*. Praha: Odeon, 1981, s. 132.

⁴³⁵ HORVÁTH, Vladimír. *Bratislavský topografický lexikon. I. vyd.* Bratislava: Tatran, 1990, s. 194.

umiestňujú sa v jednoznačnej polohe na ulicu a ku schodom, po ktorých všetci musíme chodiť. Každý okoloidúci je týmito dámami zastavovaný a lákaný k zábave, pričom neberú ohľad na vek takto lákaných mužských. Samozrejme, že uprednostňovaní sú mladíci. Čo len z takýchto mladých chlapcov bude, keď sa už od rána zaoberajú s takýmito vecami, to ukáže čas.“⁴³⁶ Vo všeobecnosti išlo o ulicu, kde bývali chudobní obyvatelia mesta.

V Košiciach prostitúcia bola frekventovaná na Hradbovej, Baštovej, Hrnčiarskej, Vrátnej, Alžbetinej a Mäsiarskej ulici. Tam sa nachádzalo niekoľko verejných domov a súkromných bytov, kde prebývali prostitútky. Ako poznamenáva G. Szeghy, išlo viac menej o ulice nachádzajúce sa na západnej strane mesta, hneď u mestského múra. Väčšina budov verejných domov bola zničená pri prestavbe bytov a domov. Nachádzali sa v tesnej blízkosti centra. Informácie o lokalitách sme získali z policajných hlásení a umeleckých diel, ktoré budeme reflektovať v predposlednej kapitole.

Vo vyššie predstavených oblastiach sa nachádzali verejné domy, ktoré sa po roku 1922 transformovali na súkromné hotely, byty, salóny a pod. Prostitútky v nich naďalej bývali a obyvateľstvo sa nijak výrazne nezmenilo. Bežný deň vo verejnom dome mal vnútorný poriadok a pravidlá, ktoré museli prostitútky dodržiavať. Ženy za pobyt vo verejnom dome platili polovicu svojho zárobku. Peniaze išli na stravu, prevádzku a majiteľke domu. Cenník jednotlivých služieb určoval policajný kapitanát po zhodnotení kvality verejného domu. Mzdu za prácu v nevestinci dostávali ženy od majiteľky týždenne, okrem toho pri nástupe dostali šaty, ktoré si po odchode z verejného domu mohli nechať. Štatúty nariadzovali aj voľný čas pre prostitútky. Na prechádzku mali vyčlenené dve hodiny a ulice, po ktorých sa mohli pohybovať.

O tom, ako vyzerali verejné domy v medzivojnových Košiciach, referoval vedúci detektív policajného oddelenia Dezső Klein v novinách *Kassai Hirlap*.⁴³⁷ V článku s názvom *Poobedná návšteva hniezda lásky* vykreslil situáciu v košických uliciach, kde prekvitala prostitúcia. Detektív začal „prehliadku“ na Hrnčiarskej ulici č. 39, kde ukázal nevestinec, ktorý fungoval bez verejného súhlasu. V dome pracovali minimálne štyri prostitútky, ktoré za 160 korún mesačne bývali v jeho prístavbe (chlieve) na záhrade. Podľa slov detektíva byt bol čistý, uprataný a nachádzalo sa tam dokonca aj zrkadlo. Majiteľka domu bola svižná a prísna. Ak niektorá nájomníčka nezaplatila dva dni nájom, tak bola vyhodená a nezáležalo na tom, či tam tvrdo pracovala niekoľko rokov alebo len pár dní. Podľa majiteľky išlo o princíp postavený na

⁴³⁶ Tamtiež..., s. 194

⁴³⁷ BÉLA, László. Délutáni látogatás a szerelem otthonáb In: *Kassai Hirlap*, 1920, roč. 18, č. 103 (20. 5. 1920), s. 3-4.

myšlienke, že city a obchod spolu nesúvisia. Pri návšteve detektíva sa sťažovala miestna prostitútko: „*Som chorá. Už vyše týždňa som nezarobila ani groš. Dnes som ešte nič nejedla.*“⁴³⁸

Ďalší verejný dom sa nachádzal na Hrnčiarskej ulici č. 13. Išlo o jednu miestnosť, kde sa nachádzali dve postele (kedysi tri), ktoré boli oddelené karmínovým závesom od spoločenskej časti, kde ostatní zákazníci hrali karty. Hrnčiarska ulica v Košiciach je dnes známa, ako ulička starých remesiel. A pritom historicky dokázané tam boli iba dve remesla.⁴³⁹ Hrnčiarstvo a prostitúcia. V rokoch 1921 – 1922 bola časť prostitútok odtiaľ vystáňovaná na Hradbovú ulicu. Jedným z dôvodov bol prílev českých zamestnancov, ktorí nemali, kde prebývať. Dobový článok reflektoval bytovú situáciu v meste, zároveň aj na Hrnčiarskej ulici nasledujúco: „*Ze 300 zaměstnanců státní policie v Košicích jest tak mizivé procento ubytováno v bytech aspoň částečně hygienicky vyhovujících, že se o tom netřeba ani zmiňovati. Pouze 48 jich dosáhlo bytu v družstevních novostavbách na Palatínske ulici. Mnohé rodiny bydlí v nevěstincích, zákonem nyní zrušených, to jest ve vykřičených ulicích, kde prostitutky dále provozují svoje řemeslo, a v domech, jež jsou útočištěm pašáků, zlodějů a tuláků, jakož i veškeré ostatní společenské spodiny. Není divu, že zde řádí tuberkulosa. V krátké době zemřeli 4 policejní zaměstnanci a dalších 20 jich je na zdravotní dovolené, z níž se sotva vrátí.*“⁴⁴⁰

Ďalším najznámejším miestom, kde sa vyskytovala prostitúcia v Košiciach, bola Hradbová ulica. „*Najstaršie remeslo*“ sa tam tajne prevádzkovalo aj za socializmu. Na Hradbovej ulici č. 14 sa nachádzal zelený poschodový nevestinec. Autor článku jeho atmosféru popísal nasledovne: „*Dievčatá spia. V jednej z miestností na polorozpadnutom diváne v rozťahanom župane leží dievčina. Hlboko a pokojne dýcha, v snoch zabúda na svoje povolanie, sníva o panenskej čistote a cíti sa nepoškvrnená. V miestnosti sa rozlieha kvetinová vôňa orgovánu a bazy. Na stene visí fotografia dobre vyzerajúceho mladíka. Ten bol asi jej prvý. Roky, roky dozadu.*“⁴⁴¹ V nevestinci sa nachádzal salón, ktorý počas dňa zíval prázdnotou. Centrom salónu bolo piano, kde po večeroch hrával slepý pianista. Počas dňa „*predajná láska*“ odpočívala. „*Sníva si svoj poobedný sen. Dievčatá sú v potrhanych handrách, nenamaľované, bosé pobeňujú po dvore. Tváre majú vráskavé a šminky vpité do vrások. Na večer svoju zlú náladu odsunú bokom, nahodia sa do niečoho voľného a predávajú svoje telá. Lebo z niečoho*

⁴³⁸ Tamtiež, s. 3-4.

⁴³⁹ KOLCUN, Milan. Potulky mestom Košice. Košice: Agentúra K, 2033, s. 44.

⁴⁴⁰ Bytové pomery státních zaměstnanců In: *Košické noviny*, roč.1, rok: 1926, 27.9. číslo: 26

⁴⁴¹ Tamtiež, s. 3-4.

žiť musia.“⁴⁴² Majiteľka tohto salónu bola staršia a mohla vážiť 150 kg. Detektívi sa sťažovala na to, že obchody idú zle a klientov je málo. Dievčatá jej týždenne platili 600 – 1000 korún za ubytovanie a stravu. Majiteľka riešila len obchody a za získané peniaze od prostitútok si kúpila dva domy. Podobne ako iné majiteľky, aj ona bola prísna. Dbala na zdravie zákazníkov a keď niektorá prostitútka ochorela, tak ju vyhodila.

Verejný dom predstavoval miesto, kde dochádzalo ku konfliktom, hádkam a kriminálnemu konaniu. Hádky v nevestincoch neboli výnimočné a noviny o nich informovali na pravidelnej báze. *Slovenský Východ* v článku *Zvada v nevestinci* vykresli prípad, keď sa prostitútka Júlia Klapáková dňa 4. decembra 1920 pohádala so svojim klientom Ondrejom Pešákom, ženatým kuričom z Hrašovíka tak, že od hádky prešli až k bitke. „*Stráž zakročila a predviedla obidvoch previnilcov na policajný kapitanát. Pešák bol po výsluchu prepustený, Klapáková bola však zadržaná, pretože sa zpurne chovala.*“⁴⁴³ Kurióznym prípadom sa stal na Hradbovej ulici v noci 21. apríla 1921 o pol tretej ráno. „*Keď policajná stráž kráčala povestnou ulicou, uvidela pred jedným z počestných domov vratkých rozkoši na zemi sediaceho muža, ktorý preklínal „kňazky Venušine“ pretože vraj ho vyhodili ráznym gestom zo svojich izieb do temnôt nehostinnej ulice.*“⁴⁴⁴ Prípad bol nezvyčajný, pretože klient sa hral na Američana a chcel hovoriť s americkým konzulom. Keď policajti povolali anglicky hovoriaceho úradníka, tak sa zistilo, že nejde o Američana, ale košického Maďara.

Nevestince a ich majitelia boli tiež obeťami krádeží a lúpeží. V spoločnosti bolo všeobecne známe, že prevádzkovatelia verejných domov majú zo svojej podnikateľskej činnosti dostatok peňazí a šperkov. Vo väčšine prípadov mali tieto peniaze uložené u seba doma doslova pod vankúšom. Večer 7. apríla 1921 došlo k vykradnutiu bytu majiteľky nevestinca, Erzsébet Fehér, ktorá bola pod policajným dozorom.⁴⁴⁵ Majiteľka našla po návrate domov z kina svoj byt v dome č. 44 na Hradbovej ulici vykradnutý. Kuchynská linka bola vylomená, ukradnutých bolo 50 000 korún v hotovosti a šperky v hodnote 20 000 korún. Vyšetrením sa zistilo, že páchatel' alebo páchatelia museli byť oboznámení s miestnymi pomermi a do bytu sa dostali nepozorovane zadným vchodom. Vyšetrotelia našli nepatrné stopy po vlámaní na dverách. Na základe stôp zistili, že išlo o organizovanú zločineckú skupinu, ktorá vykradla viac košických bytov.

⁴⁴² Tamtiež, s. 3-4.

⁴⁴³ KORČÁK, Rastislav. *Zvada v nevestinci* In: *Slovenský Východ*, 1920, roč. 2, č. 280, s. 3.

⁴⁴⁴ KUDLÁČEK Ján. *Pastier dobrý alebo jako istý páter z „Ameriky“ zablúdil až do košickej Hradbovej uličky* In: *Slovenský Východ*, 1921, roč. 3, č. 92, s. 3.

⁴⁴⁵ BÉLA, László. *Nagyszabásu betörés a Vársánc-utcán* In: *Kassai Hirlap*, roč. 18, č. 69, s. 3.

Verejné domy navštevovala široká klientela. Lekár MUDr. Cyrill Sychra ju predstavil v denníku *Slovenský Východ* nasledovne: „Nájdete tu kohokoľvek: polonemohúcnych, uslintaných starcov, hľadajúcich tu umele podráždenie, i chlapcov, kadetov a študentov, temer ešte deti, otcov rodín s hustou bradou, vážených mužov spoločnosti vo zlatých okuliaroch, novomanželov i zalúbených ženíchov, vážených profesorov zvučných mien, zlodejov, vrahov, slobodomyselných pravotárov, prísnych hlásateľov mravnosti – pedagógov, spisovateľov, tajných policajtov, špiónov, utečencov, trestancov, anarchistov a sociálnych demokratov.“⁴⁴⁶ Klientela verejných domov bola široká, preto ju odborníci najčastejšie delia na pravidelnú a náhodnú.⁴⁴⁷ Pravidelnú klientelu tvorili muži so špecifickými sexuálnymi potrebami, ktoré vedela uspokojiť skúsená prostitútka. Medzi ostatných pravidelných klientov patrili sexuálne a citovo nezrelí muži pre monogamný vzťah. K náhodnej klientele patrili muži, ktorí prostitúciu považovali za dočasné riešenie. Vo väčšine prípadov išlo o mužov na služobnej ceste, mužov bez stálej partnerky a opitých mužov, ktorí stratili určité zábrany. Na pomedzí pravidelnej a náhodnej klientely stál vojak.⁴⁴⁸ Špecifickú klientelu tvorili aj mladí muži (umelci a študenti), ktorí navštevovali verejné domy za účelom prvého sexuálneho styku so ženou. Prvý sex s prostitútkou predstavoval iniciáciu a vstup do sexuálneho života.⁴⁴⁹

Anton Baláž priblížil klientelu verejných domov v Bratislave. Prostitútky sexuálne služby ponúkali hlavne obchodníkom, ktorý prechádzali dunajským prístavom, rybárom, lodníkom, cukrárom a zamestnancom colného skladu.

Priestorová dimenzia sociálneho vylúčenia úzko súvisela taktiež s bytovou otázkou vo veľkých mestách. Bytové podmienky pre život boli v prostredí sociálneho vylúčenia výrazne horšie ako bežný štandard. Bytová otázka sa dotýkala všetkých obyvateľov Československa. K zhoršeniu bytovej situácie došlo pod vplyvom ukončenia vojny a migráciou z vidieku do miest, kde sa koncentroval obchod, priemysel apod.

Ako vyzerali byty prostitútok vykreslil Jaromír Novák v článku *Prostitútky a jejich svět*.⁴⁵⁰ Bývanie bolo lokalizované na rovnakých uliciach ako predtým verejné domy. Ich izby pripomínali meštianske príbytky z 80. rokov 19. storočia. Neboli nijako povzbudivé, skôr boli deprimujúce. „Masívni hnědý nábytek, laciné barvotisky na stěnách, v japonské slámě zabodnuté fotografie a parfém vonící jako trouchnivina než jako konvalinky.“⁴⁵¹ Byty boli vo

⁴⁴⁶ SYCHRA, Cyril. Prostitúcia (Vykríčané domy V.) In: *Slovenský Východ*, 1923, roč. 5, č. 91, s. 3.

⁴⁴⁷ LENDEROVÁ, Chytila patrola..., s. 162.

⁴⁴⁸ Tamtiež, s. 162.

⁴⁴⁹ Tamtiež, s. 162.

⁴⁵⁰ *Přítomnost: nezávislý týdeník*. Praha: František Borový, roč. 3, č. 44, s. 701.

⁴⁵¹ Tamtiež, s. 701.

väčšine prípadoch jednoizbové s kuchyňou. V kuchyni bývala majiteľka bytu, ktorá prenajímala izbu prostitútke. Majiteľka účtovala prostitútke nájomne, kde pripočítavala stravu, požičanie posteľného pädla, žehlenie, plyn, alebo elektrinu. Účty nikdy nedávala prostitútkam, vždy to bolo o dohode. Niekedy dohody boli nemorálne a často prostitútky boli obeťami úžery. Ak prostitútka namietala platiť vysoký nájom hrozila jej okamžitá výpoveď bytu.

Úrad pre znemožnenie bytovej úžery v Bratislave vykreslil stav bytov, kde žili prostitútky ako zdraviu nevyhovujúce.⁴⁵² V správe z roku 1929 úrad upozornil, že ženy bývali vo vlhkých a špinavých prístavbách, ktoré reálne nemali byť schválené stavebným úradom. Doslova išlo o polorozpadnuté pivnice, ktoré neboli vhodné pre zdravie žien, bez toalety a vody. Za ubytovanie si majiteľ pýtal 15 – 25 Kč za noc.

Doboví výskumníci nepriaznivú bytovú situáciu vo vylúčenom prostredí vnímali najmä z pohľadu dospievajúcej mládeže, ktorá bola obchodom so sexom najviac ovplyvnená a kazená. „Zvláštne děti periferie jsou v tomto směru (prostituce) vyspělé, ježto domy a byty přeplněné různými osobami nízkého charakteru, a návrší obsazená omladinou obého pohlaví, která je živa, ač nic nepracuje, poskytuje jim špatný příklad, kterého se však rádo následuje.“⁴⁵³ J. Schenider vo výskume zameranom na otázku prostitúcie a mládeže po prvej svetovej vojne uvádzal, že veľký počet prostitútok pochádzal z rodín, ktoré mali ubytované prostitútky u seba doma, najčastejšie v byte. Dieťa od malička bývalo medzi prostitútkami, počúvalo ich reči a videlo sexuálne styky.⁴⁵⁴

Nepriaznivá bytová situácie po roku 1918 sa prejavila vo forme úžery, ktorá bola spájaná s kupliarstvom. Príkladom je prípad Antónie K., ktorý riešil Krajský súd v Bratislave v roku 1934.⁴⁵⁵ Vydatá kupliarka bola obvinená, že prenajímala byt za premrštené peniaze a zháňala klientov svojim podnájomníckam. Byt pozostával z dvoch miestnosti, kuchyne a izby. Izbu si prenajala Anna G., ktorá platila každý mesiac nájomné 600 Kč, 5 Kč za kľúč od brány, 10 Kč za osvetlenie, 80 Kč za upratovanie, 5 Kč za používanie postele, týždenne 20 Kč za povolenie vykonávať prostitúciu. Do toho jej majiteľka účtovala „nútené“ stravovanie denne 20 Kč, mesačne platila za jedlo 620 Kč. Po sčítaní všetkých nákladov prostitútka musela mesačne zaplatiť 1400 Kč.

⁴⁵² SNA, f. PR, Prevádzanie prostitúcie, škat. 544, sign. č. 1736/29.

⁴⁵³ SCHNEIDER, Jan. *Cestou...*, s. 78.

⁴⁵⁴ Tamtiež, s. 78.

⁴⁵⁵ ŠABA, f. KSBA, Kupliarstvo, škat. 34, sign. č. 3073.

Priestorová dimenzia sociálneho vylúčenia prostitútok v medzivojnovom období predstavovala „kultúru biedy“. Vo vybraných štvrtiach, kde prostitútky žili a pracovali sa koncentrovala „spodina“ spoločnosti, ktorá kumulovala rozličné rizikové vplyvy vo forme kriminality, deviácii, nepriaznivých životných a sociálnych pomerov. Vytvorila sa tak oblasť, v ktorej sa život riadil inými pravidlami, než v bežných štvrtiach mesta. Napríklad vo Vydrici boli časté bitky, obzvlášť v sobotu a v nedeľu. „Často sú až životu nebezpečné, takže obyvatelia sú často nútení vyhľadať strážnika, ktorého nájsť sa nie vždy podarí, pretože musí absolvovať taký veľký rajón, že nemôže byť k dispozícii.“⁴⁵⁶

3.2.3 Sociálna dimenzia vylúčenia

J. Percy-Smith tvrdí, že na sociálnu dimenziu vylúčenia majú vplyv fenomény, ako napríklad rozbitie tradičnej domácnosti, rozpad manželstva, bezdomovecstvo, kriminalita a nechcené tehotenstvá.⁴⁵⁷ V nasledujúcej časti dimenziu sociálneho vylúčenia vnímame v kontexte kriminality a nechcených tehotenstiev prostitútok. Prostredníctvom sondy do konkrétnych prípadov a príbehov načrtujeme ako problém kriminality a nechceného tehotenstva súvisel so sociálnym vylúčením prostitútok.

Ženy na okraji spoločnosti (prostitútky, vrahyne, zlodějky, podvodníčky, túlačky, žobráčky, anjeličkárky...) boli súčasťou ľudskej populácie. Svojimi aktivitami a činmi menili obraz „tradičného“ spoločnosťou akceptovaného konštruktú ženskosti. Charakter ich zločinov bol rôznorodý, od rodovo nešpecifických zločinov (krádež, tuláctvo, vražda...), až po zločiny výlučne páchané ženami (potraty, infanticídum – úmyselné usmrtenie dieťaťa, šírenie pohlavných chorôb...). O tento problém sa zaujímali kriminalisti, psychiatri a iní odborníci až od 19. storočia. Zločinnosť bola vtedy považovaná za odchýlku od spoločensky akceptovaných noriem, charakteristická pre určitú sociálnu skupinu determinovanú nevhodnými životnými a sociálno-ekonomickými podmienkami. Ženy páchatelky zločinov a deliktov pochádzali z nižšej spoločenskej vrstvy a žili v morálne nevhodnom prostredí, príznačné pre mestské podsvetie. Ich priestupky alebo zločiny boli vo väčšine riešené v priestupkovom konaní. Vo väzení strávili niekoľko dní až mesiacov, zaplatili pokutu od 7 do 250 korún, potom boli prepustené a vrátené do miesta rodiska.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ BALAŽ, Anton. Hriešná..., s. 20.

⁴⁵⁷ PERCY-SMITH, Janie (ed.). *Policy Responses to Social Exclusion. Towards Inclusion?* Buckingham: Open University Press, 2000, 244 s.

⁴⁵⁸ ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene..., s. 336.

Pre potreby sondy sme pracovali s fondom *Ženská trestnice Řepy*.⁴⁵⁹ Pre tento zdroj sme sa rozhodli, pretože v tomto nápravnom zariadení boli umiestňované trestankyne z celej Československej republiky od 14 rokov na dlhšie ako šesť mesiacov. S daným fondom pracovala Stanislava Musilová, ktorá skúmala kriminalitu žien prostredníctvom analýzy komunikačných stratégií trestanek v 19. storočí.⁴⁶⁰ Ďalšie zdroje nám poskytli trestné spisy uložené vo fonde *Krajský súd v Bratislave* a vo fonde *Štátneho zastupiteľstva v Bratislave*.⁴⁶¹ Zdroje sme doplnili aj o prípady publikované v dobovej tlači. V archívnych krabiciach sme hľadali prípady žien, ktoré mali v spise uvedené povolanie prostitútky a kupliar/ka. Po selekcii prameňov sme urobili sondu do dvadsiatich prípadov, ktorými páchatelkami boli prostitútky/kupliarky.

3.2.3.1 Kriminalita prostitútok

Dominantným zločinom vyskytujúcim sa v trestných spisoch bola krádež. Z 20tich trestných spisov 15 prípadov bolo za krádež, 3 za kupliarstvo, 1 za zločin infanticidy a 1 za potulku. Prostitútky najčastejšie kradli šaty a peniaze. Typickým trestom pre prostitútky – zlodejky bol ťažký žalár na 6 až 15 mesiacov. Ukradnuté predmety mali rôznorodý charakter a hodnotu, preto trest sa vymeriaval na základe hodnoty odcudzeného predmetu. Napríklad v roku 1928 prostitútky Berta B. (25) ukradla kanvu mlieka, niekoľko dní na to bola prostitútky zatknutá, priznala k činu a vrátila kanvu s trochou mlieka.⁴⁶² Prostitútky Anežka G. B. ukradla bielizeň a šaty v hodnote 4000 korún a ušla do Brna.⁴⁶³ Vo väčšine prípadoch okradnutí boli zákazníci, ktorí prišli o peniaze pod vplyvom opilstva a búrlivej noci s prostitútkou. V bratislavskej Petržalke okradla prostitútky Júlia D. a pasák Michal H. v hostinci murárskeho majstra Alfonza Š. o 1900 korún. Obaja skončili vo väzbe, lebo raz boli už vykázaní z mesta.⁴⁶⁴ Božena B. bola odsúdená na 12 mesiacov ťažkého žalára za zločin krádeže.⁴⁶⁵ Iná prostitútky ukradla kožušinu v hodnote 600 Kč, dámske šaty a sukne v hodnote 800 Kč, blúzy z ruského plátna v hodnote 180 Kč, detské šaty a blúzy v hodnote 100 Kč, posteľné povlečenie v hodnote 100 Kč, živôtky v hodnote 110 Kč a menšie vecí. Podobným prípadom za zaoberal súd

⁴⁵⁹ SOA, f. Trestnice pro ženy, osobní spisy trestanek, škat. 96–138.

⁴⁶⁰ MUSILOVÁ, Stanislava. *Žena za katrem: v síti trestněprávních a kriminalizačních mechanismů druhé poloviny dlouhého 19. století*. Vydání první. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2019, 204 s.

⁴⁶¹ ŠABA, f. Krajský súd v Bratislave.; ŠABA, f. Štátneho zastupiteľstva v Bratislave.

⁴⁶² HUŠEK, Karol. Prostitútky ukradla konvu mlieka In: *Slovenský denník*. Bratislava: František Votruba, 1928, č. 87, s. 3.

⁴⁶³ HUŠEK, Karol. Ukradla bielizeň a zmizla In: *Slovenský denník*. Bratislava: František Votruba, 1929, č. 287, s. 6.

⁴⁶⁴ GRÜN WALD, Ján. Okradli ho pir pijatike. In: *Slovenská krajina*. Žilina: Ján Grünwald, 1931, č. 233, s. 4.

⁴⁶⁵ SOA, f. Trestnice pro ženy, Osobní spisy trestanek, škat. 106, sign. č. 5955.

v prípade prostitútky Márie B., ktorá sa dopustila krádeže s ďalšími tromi spolupáchateľmi. Páchatelia ukradli oblečenie z obchodu v hodnote 1000 Kč. Išlo hlavne o obleky, zimné oblečenie, plášte, pyžama a iné drobné veci.⁴⁶⁶

Druhým najčastejšie sa vyskytujúcim zločinom bolo kupliarstvo, ktoré sa trestalo podľa ustanovenia trestného zákona o kupliarstve. Kupliarstvo sa obvykle objavovalo na základe udania, v skrytých bytoch a salónoch, kde najčastejšie prebiehal obchod so sexom. Pre ilustráciu sme vybrali tri prípady, pretože archívne pramene boli početné k tomuto zločinu. Prípád kupliarstva sa stal napríklad v roku 1928 v Dunajskej Strede.⁴⁶⁷ Anežka B. (28) nemanželská dcéra, slobodná, rómskeho pôvodu, držala u seba doma dvadsať ročnú Katarínu K. za podmienky, že bude vykonávať prostitúciu. Katarína za súlož si nechávala platiť 10 Kč z toho časť odovzdávala kupliarke. Prípád kupliarstva bol odhalený na základe udania.⁴⁶⁸ V dokumente sa písalo, že dňa 27. októbra 1928 prišla do bytu policajná hliadka v prítomnosti strážnika Františka Takáča. Hliadka pristihla Katarínu K. úplne nahú v posteli s niekoľkými mladíkmi, s ktorými sa váľala v posteli, kde „prevádzali rôzne nemravné kúsky“. Udanie prišlo na základe toho, že robili hluk a tým rušili nočný klud. Kupliarka Anežka sa len prizerala. Vo výpovedi Katarína K. prvotne tvrdila, že Anežka ju k prostitúciu nútila. Výpoveď potom zmenila: „*Anežka ma k prostitúcii nenútila, prišla som do Dunajskej Stredy z nevestinca v Nových Zámkoch.*“⁴⁶⁹ Vo výpovedi ďalej uviedla, že kupliarke neodovzdávala 6 Kč, ale 50 Kč/ denne.

Iný prípad kupliarstva sa odohral v Seredi, kedy hostinský a vojnový invalid Jozef H. (55) so svojou manželkou Emíliou H. (31) zamestnávali ženy ako prostitútky, pričom ich prihlásili na úrade ako služobné a platili za nich príspevok do nemocničnej pokladne.⁴⁷⁰ Obyvatelia v okolí tvrdili, že hostinec je miesto, kde Jozef H. prechováva u seba mladé dievčatá za účelom prevádzkovania prostitúcie, aby získali rýchly a ľahký zárobok. Nakoniec Jozef H. bol obžalovaný a vinný v zločine kupliarstva §45, že prijal do svojho hostinca za slúžku, prípadne čašníčku Annu B. a potom Júliu M. Ženy po určitom čase začali poskytovať sexuálne služby pričom majiteľ hostinca si bral polovicu zárobku. Sédria v Bratislave obvinila Jozefa H. na tri mesiace väzenia a peňažnú pokutu 100 Kč.

⁴⁶⁶ Tamtiež, sign. č. 6126.

⁴⁶⁷ ŠABA, f. Krajský súd Bratislava III. manipulačné obdobie (trestné spisy), Zločin kupliarstva, škat. 2969/1928, sign. č. 303/28.

⁴⁶⁸ Tamtiež, Udanie, sign. č. 304/28.

⁴⁶⁹ Tamtiež.

⁴⁷⁰ ŠABA, f. Krajský súd Bratislava III. manipulačné obdobie (trestné spisy), Zločin kupliarstva, škat. 6749/36, sign. č. 1577/27, s.1.

Mária Č. (51) vydatá prostitútkka a kupliarka v roku 1931 bola obvinená pre kupliarstvo.⁴⁷¹ V Trnave vlastnila dom so siedmimi izbami, ktoré dlhodobo prenajímala prostitútkam. Podľa jej výpovede od prostitútok denne brala 50 Kč za nájom a stravu, od artistov a muzikantov 20 Kč. Od prostitútok pýtala viac, pretože viac robili „špinu a bordel“ tým, že prijímali u seba mužov. Svedkyňa Margita P., slúžka a prostitútkka, bývala v jednej z izieb. Vo výpovedi uviedla, že do domu prišla v septembri, aby si našla službu, a pri tom hľadala svoju kamarátku, ktorá mala byť ubytovaná v tomto dome. Kamarátka sa tam nenachádzala, nakoniec sa kupliarke opýtala, či nehľadá niekoho do služby. Mária Č. jej odpovedala, že môže u nej ostať, ale musí poskytovať sexuálne služby a ísť do Bratislavy hľadať iné dievčatá, ktoré sa nasťahujú do trnavského domu ako prostitútky. Margita mala hneď na druhý deň klienta, ktorý jej zaplatil 200 Kč. Z nich musela dať 100 Kč obvinenej za dva dni, ktoré tam prebývala. Na tretí deň mala dvoch mužov a dostala 150 Kč, pričom 50 Kč dala obvinenej. Na tretí deň 7. septembra prišiel len jeden hosť, ktorý platil 200 Kč, z toho zárobku dala Márii 100 Kč. Hneď po odchode zákazníka v dome prebehla razia. Z vyšetrovacieho spisu vyplynulo, že Mária prevádzkovala tajný nevestinec.⁴⁷² Do domu zlákala dievčatá za účelom prostitúcie. Po príchode hliadky Margita sa ukryla do skrine a manžel obvinenej zapieral, že by v dome boli iné osoby. Pri obhliadke ju našli a neskôr Margita bola zadržaná za potulku a Mária Č. za kupliarstvo.

Československý právny systém stíhal tuláctvo/potulku, ako sme to mohli vidieť vo vyššie zmienenom prípade prostitútky Margity P. V roku 1921 začalo ministerstvo vnútra pripravovať osnovu zákona o obmedzení tuláctva a záhaľčivého života.⁴⁷³ Zákon o potulke umožňoval policajným zložkám vyviesť nepohodlných občanov za hranice mesta na niekoľko dní až rokov. Vychádzal z rakúsko-uhorského právneho systému, ktorý trestal ľudí za potulku a vychádzal zo zákona o postrku z roku 1871. Zákon bol obšírny a jeho znenie bolo nasledujúce. „*Kdo se potuluje bez obchodu a práce a nemůže dokázati, že má prostředky ku své výživě aneb že takových řádným způsobem dosíci chce, jest tulák. Tuláctví je přestupkem, který trestá se od soudu na postiženém trestem od jednoho až do tří měsíců tuhého vězení dle*

⁴⁷¹ ŠABA, f. Krajský súd Bratislava III. manipulacne obdobie (trestné spisy), Zápisnica, škat. 216/1932, sign. č. 216/32

⁴⁷² Tamtiež.

⁴⁷³ JUROVÁ, Anna. Cigánska otázka v 1. Československej republike In: GABZDILOVÁ, Soňa; SIMON, Attila (eds.). *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovovom Československu*. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2014, s. 55.

okolností zostreného.“⁴⁷⁴ Spoločenské vnímanie tulákov v medzivojnovom období bolo negatívne. Automaticky sa predpokladalo, že spáchali nejaký trestný čin.⁴⁷⁵

Napríklad v Košiciach boli zatknuté dve prostitútky za potulovanie sa v meste a žobranie – slúžka a tajná prostitútky Anna O. (30) a Alžbeta S. (16).⁴⁷⁶ Za potulku bola zatknutá v Nitre prostitútky – túlačka Mária T. Následne sa zistilo, že Mária porodila dieťa a odložila ho pri ceste. V hustom daždi dieťa našiel okoloidúci žiak, ktorý ho doniesol na policajnú stanicu. Keď došla správa z nemocnice, tak Mária bola znovu zatknutá. Vo výpovedi uviedla, že nemala kde bývať a prácu s dieťaťom by nezískala.⁴⁷⁷ Vo Zvolene bola za potulovanie tiež zatknutá Anna K. (16).⁴⁷⁸ Túlala sa osem dní v okolí hlavnej stanice bez dokladov a živila sa tajnou prostitúciou. Prebývala v hoteli Centrál a jej zákazníkmi boli zamestnanci železnice. Následne bola vykázaná z mesta a keďže bola neplnoletá, tak bola pozbavená pokuty.

Prostitútky boli v minulosti rovnako páchatelkami ako aj obeťami vražd. Z pohľadu páchatelov môžeme vraždy rozdeliť do nasledujúcich kategórií: vražda milenca/ partnera, vražda dieťaťa a vražda pasáka/ kupliara. Prvá kategória a nami vybraný prípad poukazuje na vraždu v dôsledku násillia v toxickom vzťahu prostitútky. V roku 1930 zabila prostitútky Pavla R. (32) svojho milenca Gustáva R. On obsluhoval nočných hostí v bratislavskom hostinci a ona pracovala ako prostitútky. Často dochádzalo medzi nimi k hádkam, neskôr ju začal týrať a nakoniec si našiel iné dievča. S Pavlou pritom stále pobýval v jednej domácnosti. Keď to Pavla zistila, tak sa pohádali. V žalobe sa uvádzalo „*on sa nahneval, podišiel k nej a vylepil jej dve facky, že prostitútky spadla na zem. Gustáv R. sa tým neuspokojil. Zohol sa nad ňu, začal ju kopať a potom biť. Pavla R. v kritickej situácii vytiahla nôž.*“⁴⁷⁹ Pavla sa bránila jeho útoku, pričom ho niekoľkokrát „neúmyselne“ pichla nožom. Lekár na jej obranu hovoril, že chcela ho len potrestať za jeho surovosť a podľa lekárskej správy boli štyri bodnutia ľahké, až piate bodnutie zasiahlo srdce. Pavla R. sa bránila tým, že ho pichla len ľahko, ale Gustáv R. ju vraj chcel znovu biť. Štátny zástupca JUDr. Formánek ju žaloval zo zločinu ťažkého ublíženllia na tele so smrteľným koncom. Vo výpovedi sa uvádzalo, že Gustáv ju raz skopal priamo na ulici

⁴⁷⁴ VESELÝ, František Xaver, *Všeobecný slovník právní. Příruční slovník práva soukromého i veřejného zemí na říšské radě zastoupených. Díl pátý. Tabák – živnost zlatnická*, Praha 1899. s. 138.

⁴⁷⁵ MOSNÝ, Peter a kol. *Právnohistorická realita sociálnej doktríny 20. storočia*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 191-192.

⁴⁷⁶ ŠAKE, f. KSKE, Túlactvo a prostitúcia, škat. 10, sign. č. 293.

⁴⁷⁷ ZIMÁK, František. Až spáchala trestný čin, začnú sa o dieta starať In: *Robotnícké noviny, časopis Slovenskej sociálno-demokratickej strany v Československej republike*, 1930, roč. 27, č. 162, s. 5.

⁴⁷⁸ ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene..., s. 336.

⁴⁷⁹ HUŠEK, Karol. Zločin z bratislavskej spodiny. Prostitútky zabila milého In: *Slovenský denník*. Bratislava: František Votruba, 1930, č. 195, s. 2.

a na otázku, prečo od neho neodišla, prostitútku odpovedala, že ho mala rada, čo dnes môžeme interpretovať v kontexte štokholmského syndrómu. Jej obhajca Koloman Borecký zdôrazňoval sebaobranu a rozrušenie v dôsledku násilia. Prípad sa nakoniec skončil dvojročným žalárom pre prostitútku.

Druhú kategóriu tvorili vraždy novorodencov. Vyšetovanie prípadu infanticídy – zámerného usmrtenia dieťaťa, zahŕňalo lekársku obhliadku mŕtvolky a určenia príčiny smrti. Hlavnou úlohou lekára bolo zistiť, či dieťa sa narodilo živé, mŕtve, alebo zomrelo napríklad vdýchnutím plodovej vody pri pôrode, alebo inak v dôsledku komplikácií pri pôrode. To sa zisťovalo prostredníctvom pitvy a obhliadky kože dieťaťa. Ženy – prostitútky, ktoré zavraždili svoje dieťa, skrývali tehotenstvo a pôrod prebehol vo väčšine prípadoch tajne. Išlo o prostitútky bez stabilného partnera, odkázané samé na seba, ktoré mali predispozície k psychickým poruchám. Vraždu dieťaťa plánovali dlhodobejšie, alebo išlo o čin v dôsledku po pôrodnej depresie a nepriaznivých akútnych životných podmienok. Pri svojej obhajobe používali najčastejšie argument, že dieťa sa narodilo mŕtve. Čo sa týka spôsobu usmrtenia, tak najbežnejšie bolo utopenie, zadusenie vankúšom a zanedbaná starostlivosť

Príkladom zločinu infanticídy môže byť prípad Terezie D. z bratislavskej Petržalky.⁴⁸⁰ Prostitútku bola obvinená z usmrtenia nemanželského dieťaťa (mesačného syna Ladislava) dňa 19. augusta 1938 asi o 20.45. Keď sa večer zotmel, zašla na dunajské nábregie a medzi kaviarňou Sad a mostom na pravom brehu rieky, potom hodila dieťa do Dunaja. Utopené dieťa bolo nájdené na druhý deň a vytiahnuté vojakom. Rozsudok bol jednoznačný. Prostitútku usmrtila dieťa v úmysle vopred uváženom, tým spáchala zločin vraždy. Vo svojej obhajobe uviedla, že jedno nemanželské dieťa už má, o druhé sa nedokáže postarať. Hneď po narodení Ladislava uvažovala o vražde. Svoj čin ospravedlňovala, že dieťa jej bolo ťarchou a mala obavu, že dieťa bude nakazené syfilisom. Prostitútku mala syfilis a trpela chudobou. Vyšetovaním sa zistilo, že dieťa nebolo nakazené luesom a bolo úplne zdravé.

3.2.3.2 Nechcené tehotenstvá

J. Percy Smith vnímala sociálne vylúčenie ako jav, ktorý úzko súvisí s nechceným tehotenstvom.⁴⁸¹ Prostitútky, ako nám ukazujú dobové pramene riešili tento problém a materstvo ich vylučovalo ešte viac na okraj spoločnosti do chudoby. Prostitúcia a materstvo sú dva fenomény, ktoré spolu na prvý pohľad nesúvisia, ale hlbšia analýza ukazuje, že sa silne

⁴⁸⁰ ŠABA, f. Štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1919-194, Prostitútku utopila dieťa, škat. 5052/1938.

⁴⁸¹ PERCY-SMITH, Janie (ed.). *Policy Responses to Social Exclusion. Towards Inclusion?* Buckingham: Open University Press, 2000, 244 s.

prelínajú. Vo vzťahu ku dieťaťu prostitútky využívali rozličné stratégie, ako prežiť s ním, alebo bez neho. Niektoré sa rozhodli pre potrat, iné ostali tehotné, porodili a potom nechali dieťa napospas osudu. Niektoré zmenili povolanie a začali sa starať o dieťa.

Teórie z 19. a začiatku 20. storočia hovorili o absencii materského pudu alebo zmyslu v živote prostitútok. Verejný diskurz na jednej strane poukazoval na to, že prostitútky nemôžu mať deti, pretože chronicky trpeli na pohlavne prenosné choroby. Na druhej strane existovalo menšie množstvo prostitútok, ktoré napriek pohlavným chorobám mali skúsenosť s materstvom. V celom Československu ročne bolo tehotných približne 100 prostitútok.⁴⁸² Tehotenstvo bolo pre nich často nepríjemnou a nevítanou životnou situáciou. Po narodení mali deti prostitútok vysokú úmrtnosť alebo žili v chudobe. Niektoré údaje v archíve ukázali, že ženy boli najskôr matkami a ich nežiaduca životná situácia viedla k prostitúcii.⁴⁸³

Jedna z najdôležitejších schôdzi zameraná na prostitúciu a tehotenstvo sa konala 11. októbra 1923 v Prahe na Ministerstve sociálnej starostlivosti. Porada bola zameraná na návrh zmeny paragrafu 6. zákona z roku 1885 o donucovacích pracovniach (zákaz umiestňovania tehotných prostitútok do zemských ústavov a polepšovni).⁴⁸⁴ Stretnutia sa zúčastnili zástupcovia Ministerstva zdravotníctva a telesnej výchovy, zemskej správy politickej, zemského správneho výboru a zástupcovia organizácií ako napríklad Česká spoločnosť pro boj proti pohlavným nemocím, Záchrana a Ochrana matek a detí. Výsledkom stretnutia a diskusií bola dohoda, že sociálna starostlivosť o tehotné prostitútky bude pod zdravotníckymi úradmi hlavného mesta Prahy a mesta Bratislavy. Toto stretnutie dalo impulz k vytvoreniu nových sociálno-zdravotných poradní a bezpečných priestorov v organizáciách, ktoré poskytovali sociálnu prácu matkám – prostitútkam. V praxi ale nevznikli. Pôvodný návrh, aby tehotné prostitútky mali špeciálne oddelenie v polepšovni v Kostomlatech pod správou rehoľných sestier, neuspel, pretože tehotné ženy si vyžadovali špeciálnu starostlivosť, ktorá by mohla narušiť výchovu ostatných dievčat v polepšovni.

Odborný diskurz o materstve a prostitúcii prebiehal na medzinárodnej úrovni. Jeho teórie boli prevzaté a zároveň kritizované československými odborníkmi. Diskurz bol zameraný na otázku materského zmyslu prostitútok, ich biologických predispozícií k materstvu a nevhodných sociálnych podmienok. „*Podle mnohých prostitutka nemá vůbec smysl mateřský,*

⁴⁸² NACR. f. NAD 1049, Zemská porodnice a nalezinec Praha. Tehotné prostitútky. škat. 31, sign. č. 1155.

⁴⁸³ Napríklad Mária R. bola čašníčkou a potom prostitútkou, pričom mala dve deti Jakuba B. (12) a Jaroslava B. (3). Deti žili oddelene od seba a matky. (SOAK, f. Trestnice pro ženy Řepy, škat. 106, sign. č. 5937.)

⁴⁸⁴ KRAUSOVÁ, Zuzana. Zpráva mravnostního odboru Ženské národní rady o opatřeních, týkajících se mravnostní otázky In: *Ženská rada*. 1926, roč. 2, č. 2, s. 23–24.

podle jiných naproti tomu prý jí nechybí, ale je méně vyvinutý než u ženy počestné. První skupina opravnu nenachází důvody, aby zastávala svůj kategorický záporný postoj, ti druzí se dovolávají duševní konstituce prostitutky, která se blíží konstituci mužské, dovolávající se teorii, podle níž každý jedinec se skládá z prvků mužských a ženských, spojovaných a vyznačujících se neohraničenými přechodnými stavy.⁴⁸⁵

Najznámejším odborníkom v oblasti štúdia prostitútok bol už zmienený taliansky kriminalista Cesare Lombroso (1835–1909), ktorého citovali, ale aj kritizovali československí odborníci počas 20. storočia. Jeho kniha, *Criminal Woman, The Prostitute, and The Normal Woman*, poskytla informácie o biologických, psychologických a sociálnych aspektoch života prostitútok.⁴⁸⁶ Súčasný výskum však ukazuje, že nie vždy mal pravdu vo svojich záveroch, ktoré boli častokrát rasistické a proti ženské.

Lombroso a Ferrero (kriminalista) rozdelili prostitútky na rodené a príležitostné. Ich kriminálny diskurz o prostitúcii sa odvolával na premisu, že rodené prostitútky nemajú materinský zmysel. Podľa Ferrera tieto ženy boli schopné predať svoje deti k prostitúcii. Obaja tvrdili, že rodené prostitútky boli ovládané nematerstvom. Naopak príležitostné prostitútky, keď sa rozhodli nechať si dieťa, tak začali pociťovať materinský pud. Dieťa bolo pre tieto prostitútky predmetom hrdosti a cti. „*Príležitostná prostitutka se nepochybně staví proti mateřství, ale když se stane matkou i proti své vůli, její jednání odhaluje u ní mateřský cit, který se neliší od citu ženy čestné.*“⁴⁸⁷ Materinský pud, ktorý sa objavil v živote prostitútok, sa mohol prejaviť aj pozitívne. „*Můžeme tvrditi, že některá již sešla na scestí našla opět v sobě počestnou ženu při prvním pocitu nadlidského záchvěvu mateřství.*“⁴⁸⁸ Dôvodom k zmene mal byť sklon k práci, ktorý rodeným prostitútkam chýbal, pretože podľa Lombrovej teórie boli lenivé a nechceli pracovať.

Hoci niektoré ženy v prostitúcii silne túžili stať sa matkami, väčšina z nich nedostala dostatočnú podporu od rodiny a spoločnosti, aby sa stali dobrými a úspešnými matkami. U niektorých prostitútok prvé príznaky tehotenstva im priniesli radosť a zmenili svoj spôsob života, boli opatrnejšie a v posledných mesiacoch nepredávali svoje telo. Podľa Parent-Duchâtela materinský cit sa vyskytoval u všetkých prostitútok. Jeho prax ukázala, že tehotné prostitútky a potom ich deti boli predmetom starostlivosti iných prostitútok. Toto tvrdenie je

⁴⁸⁵ CAMPIONE, Francesco. *Mateřství*. Praha: Novina, 1941, s. 165.

⁴⁸⁶ LOMBROSO, Cesare. *Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman*. USA: Duke University Press, 2004, 297 s.

⁴⁸⁷ Tamtiež, s. 167.

⁴⁸⁸ Tamtiež, s. 168.

z roku 1836, odvolávali sa na neho viacerí sociológovia v odborných diskurzoch, ale v praxi už nemuselo platiť. Prostitútky sa vyhýbali kojenu a dieťa nosili ku kojným alebo k umelému kojenu. V tomto prípade nemalo ísť o nedostatok materinského citu, ale o dôsledok ich spoločenského postavenia, ktoré ospravedlňovalo ich odriekanie viac než u počestných žien.⁴⁸⁹

Kľúčový výskum zameraný na prostitúciu a materstvo v československom prostredí realizoval už vyššie spomínaný Ján Schneider v práci *Cestou k prostituci*, kde popísal prípady matiek (prostitútok), ktoré zháňali klientov pre svoje dcéry.⁴⁹⁰ Tiež poukázal na prípad, kedy matka – prostitútka dávala svojej dcére rady ako neotehotnieť a nezískať pohlavné choroby. Opačným príkladom jej prípad prostitútky, ktorá mala 10 ročného syna a starala so o neho hlavne po finančnej stránke.

V roku 1934 Anna Tesařová publikovala dôležitý článok opisujúci ťažký život matiek – prostitútok.⁴⁹¹ Tak ako iní autori, aj Tesařová poukázala na neplodnosť väčšiny prostitútok z dôvodu pohlavných chorôb. V článku s názvom *O tvárnosti dnešní prostitute*, vnímala tento problém citlivejšie ako iní autori, ale zároveň poznamenala, že vo všeobecnosti prostitútky očakávali narodenie dieťaťa bez lásky, pretože v ňom videli niečo nežiadúce. Ďalej pokračovala popisom prípadu osirelej mladej prostitútky, ktorá počas tehotenstva zmenila celý život. „Vzpomínám si na jednu, jež v těhotenství zanechala všeho a šla pracovat do továrny. Byla to prostitutka velkého stylu, ale v té době svlékla hedvábí a závoj, zavázala si šátek a šla těžce pracovat pro své dítě, aby vstoupila do porodnice s pořádným zaměstnáním, jako tovární dělnice.“⁴⁹² Prostitútka chcela po pôrode byť dobrou matkou, prvé dni sa o dieťa intenzívne starala, ale po niekoľkých dňoch jej došli financie. Dieťa poslala do pestúnskej rodiny na výchovu, dlho z toho bola neschopná práce v dôsledku smútku. Zo služby bola prepustená a znovu sa ocitla na ulici. I počas toho obdobia posielal svojmu dieťaťu listy a financie. Až do dňa kedy jej prišiel telegram, že dieťa zomrelo. Niekoľko dni tvrdo pracovala aby si našetrila peniaze na cestu a pohreb.⁴⁹³

⁴⁸⁹ Tamtiež, s. 170.

⁴⁹⁰ SCHNEIDER, Jan. *Cestou k prostituci*..., s.10.

⁴⁹¹ Anna Tesařová bola sociálna pracovníčka, členka výboru a neskôr riaditeľka ženského domu Záchrana v Prahe. Išlo o dievčenský útulok založený na počesť Charlotte Masarykovej. Pomáhala prostitútkam a v roku 1929 získala ocenenie za protiprostitúčné akcie.

⁴⁹² TESAŘOVÁ, Anna. O tvárnosti prostitute In: *Světovzor světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 1935, roč. 35, č. 4, s. 62.

⁴⁹³ Tamtiež, s. 62.

O tom, že prostitútky potratili, rodili a boli viacnásobnými matkami, popisovala dobová odborná štúdia lekára MUDr. Emila Petráčka z roku 1932.⁴⁹⁴ Štúdia bola zameraná na vzťah medzi syfilisom a funkciou štítnej žľazy, pričom jeho výskumnú vzorku tvorilo 80 ľudí z toho bolo 11 prostitútok, ktoré boli matkami, mali skúsenosť s potratom alebo tehotenstvom. Išlo o slobodné ženy, ktoré boli tehotné vo veku 18 – 25 rokov.

Mám sa vydať? Ožení sa so mnou? Chcem mať dieťa? Koľko detí by som mala mať? Koľko ma to bude stáť? Ako sa o nich postarám? Budeme mať kde bývať? Zarobím si na živobytie? V medzivojnovom období museli ženy – prostitútky riešiť mnohé dilemy a ťažké rozhodnutia. Ženy v prostitúcii to v živote nemali ľahké. Náš ďalší krok sa zameria na stratégie, ktoré ženy – prostitútky aplikovali na tehotenstvo a materstvo. V Prahe bolo približne 20 tehotných prostitútok ročne.⁴⁹⁵ V celom Československu ich bolo niečo cez 100. Od roku 1922 sa mi nepodarilo získať viac štatistík, pretože prostitúcia nebola evidovaná. Tieto údaje sa tiež ťažko zisťovali, pretože existovali tajné prostitútky a o ich počte nemáme žiadne významné údaje. Odhaduje sa, že tajných prostitútok bolo viac ako 10 000.⁴⁹⁶

Prvou stratégiou prostitútok bol potrat – vyhnanie plodu. Viaceré historické pramene, články v novinách a vyjadrenia boli zamerané na problematiku interrupcií v živote žien a prostitútok. V medzivojnovom období to bola páľčivá téma, ktorú riešili najmä československé političky.⁴⁹⁷ Podľa zákona v prvej polovici 20. storočia vyhnanie plodu bolo považované za trestný čin. Túto stratégiu ženy – prostitútky používali často, no nie vždy bola úspešná. V mnohých prípadoch potraty viedli k smrti ženy, pretože boli vykonávané bez lekárskeho dohľadu a používali k tomu rôzne domáce a nebezpečné techniky. Ženy používali chemické tekutiny, ktoré mnohokrát spôsobili úplnú neplodnosť. O tejto stratégii písal Jan Schneider v kontexte nechcených tehotenstiev prostitútok.⁴⁹⁸ Potrat ako jedna zo stratégií prostitútok bol nebezpečný, ak ho niekto urobil neprofesionálne. Na následky potratu zomrelo niekoľko prostitútok. Príkladom je 35-ročná prostitútko Cecília G., ktorá zomrela na otravu krvi po vykonaní potratu.⁴⁹⁹

⁴⁹⁴ PETRÁČEK, Emil. Poruchy funkce thyreoidey u syfilis. In: *Česká dermatologie*, zv. 13–14, 1932, s. 197.

⁴⁹⁵ NACR. f. NAD 1049, Zemská porodnice a nalezinec Praha. Tehotné prostitútky. škat. 31, sign. č. 1155.

⁴⁹⁶ FALISOVÁ, Anna. Medzivojnové Slovensko z pohľadu zdravotného a sociálneho In: ZEMKO, Milan a kol. *Slovensko v Československu (1918-1939)*. Bratislava: Veda, 2004, s. 416.

⁴⁹⁷ HOLUBEC, Stanislav. *Nešťastná revolucionárka: Myšlenkový svět a každodennost Luisy Landové-Štychové (1885-1969)*. Praha: Lidové noviny, 2022, 456 s.

⁴⁹⁸ SCHNEIDER, Jan. *Cestou...*, s. 12.

⁴⁹⁹ Zločinná noční operace In: *Expres*. Praha: Jiří Stříbrný, 1931, roč. 4, č. 130, 1.

Samovoľné potraty v dôsledku pohlavných chorôb alebo problémom so štítnou žľazou u prostitútok neboli výnimočné. Prípady v štúdiu od MUDr. Petráčka z roku 1932 ukazujú, že niektoré prostitútky potratili v dôsledku syfilisu, alebo iných problémov. V roku 1927 potratila dieťa 19 ročná prostitútky, ktorá nikdy nebola chorá na pohlavné choroby.⁵⁰⁰ Menštruovať začala až v 18 rokoch a v detstve prekonala osýpky. Podobný osud stretol aj 24 ročnú prostitútku Hanu H., ktorá potratila dieťa vo vyššom štádiu tehotenstva. Podľa lekára mala nekvalitnú stavu.⁵⁰¹ Vo štvrtom mesiaci o dieťa prišla aj 28 ročná prostitútky S.M. Mala zväčšenú štítnu žľazu a bola syfiliticky pozitívna.

Niekedy stratégie matiek – prostitútok boli spojené s trestnými činmi. Niektoré prostitútky zabili svoje dieťa okamžite alebo niekoľko dní po narodení. Išlo o úmyselné zabíjanie dojčiat, ktoré so sebou nieslo veľké rizika vo forme straty slobody, psychických problémov a sociálneho vylúčenia. Spôsoby vraždy boli rôzne. Najčastejšie prostitútky svoje tehotenstvo tajili a skrývali pod šatami. Dieťa po pôrode utopili, udusili vankúšom a zakopali do zeme, pohodili do lesa, spláchli do záchodu, alebo hodili do vody. Ak sa našlo dieťa, zisťovali sa príčiny úmrtia a začalo sa vyšetrovanie. Vo väčšine prípadoch bol zločin odhalený a ženy zatknuté. Na policajnej stanici odpovedali na otázky, čo sa stalo, aká bola ich situácia a motívy. Z niektorých výpovedí bolo jasné, že plán mali dobre premyslený už pred pôrodom a použili takmer vždy rovnaké odpovede: bábätko sa narodilo mŕtve a nedýchalo. Boli prípady, kedy prostitútky už mala deti a ďalšie dieťa nechcela, pretože nemala dostatok peňazí a prostriedkov. Počas vyšetrovania bola vždy vykonaná pitva mŕtveho dieťaťa. Ako dôvod vraždy, prostitútky uviedli nedostatok ekonomických zdrojov na starostlivosť o deti. Tento zločin bol charakteristický najmä v prvej polovici 20. storočia. Rozšírenie antikoncepčných metód a legalizácia interrupcií v roku 1957 eliminovali problém vrážd novorodencov.

Maria M. oficiálne pracovala ako slúžka, no pre nedostatok peňazí musela poskytovať sexuálne služby.⁵⁰² V roku 1933 bola obvinená, pretože zabila vlastné novonarodené dieťa. Jej zamestnávateľ si všimol, že Maria cez noc schudla a vyzerala choro. Zamestnávateľ zavola domov doktora Knotku, ktorý Máriu vyšetřil a poslal do nemocnice. Pri otázke čo sa jej stalo odpovedala, že sa včera pošmykla na kúpalisku a tie kúsky zrazenej krvi, ktoré vytekali sú z toho. V nemocnici zistili, že Mária mala za sebou bežný pôrod. Následne sa začalo vyšetrovanie. Na záchode v dome našli mŕtveho novorodenca. Bábätko sa narodilo živé a po

⁵⁰⁰ PETRÁČEK, Emil. Poruchy funkce..., s.197.

⁵⁰¹ Tamtiež, s.197.

⁵⁰² SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, Obžaloba, soudní spis Marie M. z roku 1933, škat. 1312, sign. č. 852.

pôrode zomrelo na následky utopenia, ktoré urýchlilo krvácanie z pupočnej šnúry. Mária už predtým chcela potrat, ale lekár jej žiadosť zamietol. Tento prípad ukazuje, že ženy sa tajne venovali prostitúcii popri inej práci. Napriek tomu nemali dostatok peňazí na živobytie a museli spáchať trestný čin.

Z dôvodu sociálnej biedy, ženy prostitútky opustili dieťa alebo im bolo odobraté. Opustené deti najčastejšie končili v náhradnej pestúnskej rodine, sirotincoch alebo zemských ústavoch. Ak sa vedelo odkiaľ pochádza prostitútky, tak dieťa mohlo byť pod správou jej domovskej obce. V sirotinci deti žili v chudobných podmienkach. Viacerým deťom sa podarilo nájsť si prácu a život sa im zlepšil. Iné prípady ukazujú veľmi vysokú úmrtnosť detí v dôsledku meningitídy, syfilisu a iných chorôb. Veľa detí nemalo šťastie na rodiny a ich životy boli za múrmi v detskom domove. V archívnych materiáloch sú bližšie informácie o životných podmienkach, z ktorých deti pochádzali. Záznamy zobrazujú prácu rodiča. Napríklad v miestnom sirotinci v Prahe bolo v roku 1928 118 detí, z toho 6 detí malo za matky – prostitútky.⁵⁰³ Samozrejme, tieto čísla mohli byť iné, pretože dodnes nevieme oddeliť povolanie od tajnej prostitúcie.

O dieťa prišla židovská prostitútky Frida G. z Brehova, ktorá zároveň bola hľadaná za špionáž.⁵⁰⁴ Svojho syna Bartolomeja niekoľko dní po pôrode odovzdala židovskej obci do pestúnskej starostlivosti. Ujali sa ho správca synagógy Ján M. a jeho žena Antónia. Obaja boli katolíci, ale chceli Bartolomejovi ponechať židovskú vieru. Antónia niekoľko rokov na to zomrela a Jan sa znovu oženil. Na začiatku druhej svetovej vojny, manželia pochopili vážnosť situácie a preto Bartolomeja poslali do Nórska, prostredníctvom nórskeho vládneho programu pre deti utečencov. Odtiaľ sa dostal do Nórska a stal sa významným psychiatrom.

V dôsledku mnohých problémov aj keď sa prostitútkam narodilo dieťa, tak do pol roka zomrelo. Príkladom je prípad 21 ročnej prostitútky, ktorá v 19 rokoch porodila dieťa.⁵⁰⁵ To zomrelo do pol roka na črevné problémy spôsobené predpokladane nekvalitnou stravou. Prostitútky – matka bola aj 29 ročná Mária. M., ktorá porodila dve deti, obe zomreli. Jedno sa dožilo troch dní, druhé 6. mesiacov. V roku 1927 bola znovu tehotná a dieťa potratila. Syfiliticky chorá bola od svojich 24 rokov.

⁵⁰³ NACR, f. Ústřední sociální úřad hlavního města Prahy (1898-1949), škat. 141.

⁵⁰⁴ GRÜNFELD, Nina. *Frida: Vojna mojej slovenskej starej mamy*. Lindeni: Bratislava, 2022, 336 s.

⁵⁰⁵ PETRÁČEK, Emil. *Poruchy funkce...*, s. 197.

Niektoré matky – prostitútky sa rozhodli ponechať dieťa vonku napospas osudu. V roku 1930 to urobila prostitútko Mária T. z Veľkých Šurian.⁵⁰⁶ Dňa 17. júla išiel mladík Eugen P. do Nitry a cestou začul plač dieťaťa. Obzrel sa okolo a v potoku našiel plačúce dieťa, ktoré bolo úplne premoknuté. Plačúce dieťa doniesol na políciu a začalo sa vyšetrovanie. Matka sa do niekoľkých hodín našla. Vypočutá priznala, že novorodiatko tam nechala, pretože jej bolo na ťarchu a chcela sa ho zbaviť. Matku zatkli a bola postavená pred súd.

Počas celého 20. storočia existovali matky – prostitútky, ktoré sa o svoje dieťa či deti starali, no život detí a matiek nebol ľahký, kvôli sociálnej stigme a chudobe. Správy a články často ukazovali, že deti prostitútky žili v biednych podmienkach a boli choré. Starostlivosť o deti bola v niektorých prípadoch zanedbaná. Prostitúcia sa spája aj s alkoholizmom a násilným správaním. Správy ukázali prípady, keď matka používala dieťa ako nástroj na získavanie klientov. Jan Schneider spomenul aj prípady, keď si matka brávala klientov do bytu. Matka vedie milenca do bytu nielen k sebe, ale aj k malej dcérke a zorganizovala s dieťaťom orgie. Iná matka viedla dieťa na ulicu alebo do vinárne. Prostitútky pochádzali z rodín, ktoré mali iné predajné ženy v byte. *„Dívka odmalička žije medzi prostitutkami a poslouchá jejich řeči (...), dokud jednoho dne prostitutka nesebere dívku s sebou na ulici. Matka to neřeší, protože má jiného člověka, který bude platit nájem.“*⁵⁰⁷ Úloha matiek prostitútok mala priamy vplyv na život ich dcér najmä v prvej polovici 20. storočia. Tieto matky zneužívali svoju rolu a dieťa. Napríklad matka 13-ročného dievčaťa pýtala od klientov peniaze s odôvodnením, že jej dcéra zostala tehotná.

3.2.3.3 Exkurz: Ochrana pred tehotenstvom

Opis antikoncepčných metód je dôležitý pre hlbšie pochopenie vzťahu medzi prostitúciou a materstvom. Mnohé prostitútky nechceli otehotnieť, preto antikoncepciu užívali pravidelne alebo nepravidelne. Podrobne popisujeme tieto metódy proti otehotneniu z pohľadu lekárov a výskumu zameraného na prostitúciu v medzivojnovom Československu. Považujeme za dôležité objasniť tento kontext, pretože mal priamy vplyv na materstvo prostitútok. Daná téma bola úzko spojená s §144 obč. zák. o kontrole pôrodu, ktorý sa týkal sexuálnej reformy žien a kontracepcie. Jeho cieľom bolo zamerať sa na osvetu, aby ženy „neprepadli potratárstvu“ a boli poučené o neblahých dôsledkoch vyhnania plodu. Postoj autorít k antikoncepcii bol ambivalentný. V spoločnosti rástlo povedomie o antikoncepčných metódach, dochádzalo

⁵⁰⁶ SIVÁK, Jozef. Nesvedomitá matka In: *Slovák*, roč. 12, č. 161, s. 4.

⁵⁰⁷ SCHNEIDER, Jan. *Cestou...*, s. 11.

k odbúravaníu rozličných mýtov o sexuálnom styku a začala sa objavovať potreba informovanosti o téme umelej regulácie plodnosti.

Kniha *Úvod do gyneakologickej praxe* ukázala ochranné metódy bežne používané ženami pred otehotnením.⁵⁰⁸ V článku sa uvádzalo, že vaginálne výplachy boli používané najmä prostytutkami, ale boli nestabilné a nie vždy zabránili otehotneniu. Vaginálny výplach chemikáliami bol účinný iba vtedy, ak bol vykonaný správne. Značný počet prostítok sa umýval po pohlavnom styku vodou, podľa odporúčani lekárov na lekárskej prehliadke. Iné používali tiež ocot alebo dezinfekčné prostriedky. Okrem kyselín sa používali aj oxid siričitý, uhličitan zinočnatý alebo soľ, ktorý chemicky mal zničiť mužské spermie. Vaginálny výplach bol lacný a zároveň nebezpečný, pretože viedol k maternicovej kolike a vyžadoval si špecifický postup, aby bol účinný. Žena si ľahla na posteľ a položila pod seba misku na zachytávanie vody. Potom si opláchla vagínu pripravenou chemickou tekutinou lebo vodou.

František Kodým rozdelil metódy proti otehotneniu na prirodzené, chemické a mechanické.⁵⁰⁹ Medzi prirodzené metódy radil prerušovanú súlož. Pri tejto forme pohlavného styku bolo nepravdepodobné, aby žena otehotnela, pretože semeno skončilo mimo jej vagínu. Podľa dobových lekárov metóda mala mať určité nevýhody, ktoré tkveli v nedostavení sa prirodzeného pohlavného uvoľnenia a predčasnej ejakulácií. U žien mala negatívny vplyv, hlavne keď nedošlo pri styku k jej orgazmu. „*Přeruší-li muž soulož před orgasmem ženy, nemůže být žena ukojená. To působí ovšem na duševní podstatu ženy.*“⁵¹⁰ Väčšina lekárov a odborníkov považovala prerušovanú súlož za škodlivú, najmä keď bola praktikovaná dlhodobo. U mužov mala mať negatívny efekt na ich nervový systém a u žien mala spôsobovať hystériu.

Najbezpečnejším prostriedkom pred otehotnením a nakazením sa pohlavnou chorobou bol prezervatív. Prostitútky používali kondómy hlavne pri pohlavnom styku s vojakmi, alebo s bohatými mužmi, pretože boli dostupné za vysokú cenu.⁵¹¹ Ako uvádza Anton Hruboň: „*Ochranné prostriedky sa nerozdeľovali na prídel, ale predávali za vysokú cenu - 4,5 koruny za kus (pre názorné porovnanie – liter mlieka stál 1, 80 korún).*“⁵¹² Mnohí muži odmietali prezervatívy, pretože im obmedzovali sexuálnu rozkoš.

⁵⁰⁸ OSTRČIL, Antonín. *Úvod do gynaekologické praxe*. Praha: Fr. Řivnáč, 1922, s. 50.

⁵⁰⁹ KODYM, František; AMBROŽ, Adolf. *Sexuální harmonie a eugenika: psychologická, fyziologická, tělovýchovná, anatomická studie*. Praha: m.b., 1940, s. 52.

⁵¹⁰ Tamtiež, s. 52-54.

⁵¹¹ HRUBOŇ, Anton. *Historicko-právne...*, s. 188.

⁵¹² Tamtiež, s. 188.

Špongie a tampóny boli ďalším typom ochrany pred otehotnením, ktorý používali ženy. Boli to chumáče vaty, špongie niekedy vyrobené z japonského papiera. Aby splnili svoj účel, museli byť veľké a pred aplikáciou sa museli namočiť do zriedeného roztoku. Niektoré špongie, ktoré sa používali na zabránenie počatia, zahŕňali umelý materiál. Po nasiaknutí spermiami mali priemer 6 cm. Špongia bola vybraná s niťou, ktorá tam bola pripevnená. Tento typ antikoncepcie bol pred a po použití dezinfikovaný a neodporúča sa ženám trpiacim suchou vagínou. *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek* uvádzal, že prostitútky používali najmä parížske hubky. Vo svojej podstate spĺňali účel, ale neboli hygienické a bezpečné.⁵¹³

Sterilizácia ženy chirurgicky alebo v dôsledku pohlavných chorôb a infekcie boli najčastejšie príčinou neplodnosti. Sterilizácia bola vykonávaná viacerými spôsobmi: operácia vaječníkov, operácia vajčíkovodov, operácia maternice, sterilizácia rádiovým alebo RTG ožiatením, biologická sterilizácia z dôvodu podvýživy. Veľké množstvo prostitútok bolo biologicky sterilných. V lekárskej literatúre sa hovorilo o sterilite v dôsledku podvýživy (vojna, povojnové obdobie), sterilite v dôsledku zmeny prostredia (prechod z vidieka do mesta) a sterilite v dôsledku dlhého dojčenia. Najmä nedostatok vitamínu B, D, E viedol k neplodnosti.

Metódy kontroly pôrodnosti sa nepoužívali len na zabránenie nechcených tehotenstiev, ale podobne dôležité bolo aj vyhýbanie sa akejkoľvek pohlavne prenosnej chorobe. Tieto choroby môžu mať vážne následky vrátane neplodnosti. Môžu byť obzvlášť nebezpečné, ak nie sú adekvátne liečené a pre prostitútku je to nepríjemná okolnosť, ktorej by sa chcela vyhnúť. Najčastejšími pohlavne prenosnými chorobami v medzivojnovom období boli syfilis, kvapavka a mäkký vred. Šírenie pohlavne prenosných chorôb a ich neliečenie, najmä medzi prostitútkami, malo za následok infekciu a neplodnosť. Veľká časť lekárskej literatúry hovorila o neplodnosti pri liečbe týchto chorôb. Chronická kvapavka bola najčastejšou príčinou neplodnosti, ktorá viedla k obštrukcii vajčíkovodov a trvalej strate materstva. Zistenie, že prostitútky je neplodná, malo na jej osobnosť dvojaký psychologický vplyv: vnútornú ľútosť nad stratou životného poslania a vonkajšiu drsnosť, ktorá zakrývala bolesť vo vnútri.

3.3 Sociálna pomoc a starostlivosť o prostitútky

Sociálnu starostlivosť o prostitútky poskytovalo niekoľko organizácií a spolkov na území Slovenska v medzivojnovom období. Najdôležitejšie miesto zastávala Spoločnosť proti pohlavným chorobám, ktorá vznikla v reakcii na masívne šírenie pohlavných chorôb

⁵¹³ *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. Praha: Zemská jednota porodních babiček pro Král. české, roč. 15, č. 4, s. 4.

v dôsledku prvej svetovej vojny. Jej hlavným predstaviteľom na Slovensku bol profesor V. Reinsberg, ktorý patril medzi dôležité osobnosti aboličného hnutia v Československu. Na začiatku kariéry bol asistentom prof. V. Janovského, popredného odborníka v oblasti kožného lekárstva a venerologie. Obaja profesori boli horlivými podporovateľmi aboličných snáh voči prostitúcii, to sa odrazilo aj v ich aktivitách, ktoré realizovali v živote. Spolupracovali na tvorbe nového zákona č. 241/1922 a viedli osvetové aktivity proti pohlavným chorobám. V. Reinsberg bol prednostom dermatovenerologickej kliniky v Bratislave, z ktorej vybudoval moderné terapeutické centrum pre liečbu kožných a pohlavných ochorení. Pri nej pôsobila aj Spoločnosť proti pohlavným chorobám, ktorá predstavovala organizačnú základňu pre boj proti týmto ochoreniam. Išlo o dobrovoľnú a charitatívnu organizáciu, pričom jej členovia boli hlavne lekári, zdravotnícky personál a zainteresovaná spoločnosť, ktorá pracovala v štátnej sociálnej sfére. Poslaním spoločnosti bol boj proti venerickým ochoreniam a liečba nakazených. Využívali na to rozličné metódy a aktivity, od zriadenia poradní pre mladých ľudí až po osvetové aktivity na školách, výstavy a besedy. Spoločnosť spolupracovala pritom aj s inými miestnymi organizáciami po celom Slovensku. Išlo najmä o spolok Záchrana, MZTV, Ministerstvo sociálnej starostlivosti, Osvetový zväz, Červený kríž a políciu. Prvou významnou aktivitou bolo zriadenie poradní pre mládež v Bratislave a Košiciach, ktoré zadarmo poskytovali odbornú pomoc nakazeným dvakrát za týždeň.⁵¹⁴ V spolupráci s inými organizáciami (Čsl. ČK, Záchrana a MZTV) neskôr zriadili poradne aj v iných mestách (Žilina, Ružomberku, Michalovciach a Medzilaborciach). Išlo o miesta, kde pohlavné choroby boli rozšírené a ohrozovali verené zdravie národa. Príkladom je dedina Habura a mesto Medzilaborce, ktoré boli zamorené syfilisom do takej miery, že tam boli vyslaní politickí predstavitelia a lekári, aby situáciu riešili. Expedíciu do Medzilaboriec a Habury realizoval najprv košický lekár a prednosta nemocnice MUDr. A. Měska a potom profesor MUDr. J. Hynie. Nakoniec sa zistilo, že obyvatelia sa syfilisom nakazili mimo pohlavne. Ako uvádza J. Hynie v práci *O Přijici v okresu medzilaborském na Slovensku*, prvotne sa syfilis šíril najmä sexuálnym stykom, no pred vojnou bol len ojedinelým javom v týchto miestach. Tesne pred vojnou obyvatelia Habury boli presunutí do južnej časti Uhorska, kde situácia bola opačná. Časť žien dojčila deti, ktoré boli umiestené v sirotincoch a niektoré z nich boli nakazené syfilisom. Ženy sa od nich nakazili a infikovali ďalších členov rodiny. Po vojne sa vrátili naspäť domov a z chorých rodín postupne vznikli dediny a regióny zamorené syfilisom. Ďalšie aktivity spoločnosti boli zamerané na prednášky a besedy, ktoré boli propagované v dennej tlači. Pritom

⁵¹⁴ Aktivity spoločnosti proti pohlavným chorobám popísala Anna Falisová. Pozri: FALISOVÁ, Anna. Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku v medzivojnovom období In: *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 1.

spolupracovali s Československou spoločnosťou proti pohlavným nemociam. V Košiciach sa organizovala napríklad výstava, ktorá mala mladých ľudí odradiť od sexuálneho styku s prostitútkami.

Preventívne aktivity realizoval aj spolok pre pomoc padlým ženám Záchrana, ktorý vznikol v roku 1921 v Bratislave.⁵¹⁵ Hlavným poslaním spolku mala byť telesná a duševná záchrana padlých dievčat a žien v ústavoch na tento účel vytvorených. Pomoc sa mala poskytovať všetkým ženám bez rozdielu veku, národnosti a náboženstva. Druhou úlohou bolo začlenenie týchto žien do spoločnosti prostredníctvom resocializácie formou práce a získania nových návykov. Treťou úlohou bola ochrana detí a mládeže pred vstupom do prostitúcie alebo inými mravnými poklesmi. Štvrtá úloha súvisela s osvetovou činnosťou a formulovaná bola ako mravná osveta rodičov a spoločnosti na základe kresťanských hodnôt.

Spolok v spolupráci s mestom postupne vytvorili nocľaháreň pre dievčatá a ženy so štyridsiatimi lôžkami v bratislavských kasárňach. Okrem toho organizovali tzv. nádražnú misiu, kde pracovníčky spolku odchytili na stanici mladé, nezabezpečené a osamelé dievčatá, ktoré prišli do mesta za obživou. Týmto krokom organizácia chcela pomôcť dievčatám a ženám, aby nepadli do náruče prostitúcie, pretože ostali bez prístreška, jedla a pomoci od rodiny alebo priateľov. Ako uvádza historička Viktória Rigová v článku *Nemravná mládež? Inštitucionálna starostlivosť o problémovú mládež na Slovensku v ére prvej Československej republiky*, hlavným cieľom organizácie bolo vytvoriť samostatný ústav pre mravne skazené dievčatá a prostitútky. To sa im podarilo až v roku 1926, kedy kúpili pozemok v Báhoni (okres Pezinok). O tomto kroku informovali slovenské noviny nasledovne: „*Aby bola znemožnená a odstránená, prostitúcia, musí byť daná ženám, padlým prostitúcii hmotná možnosť, aby sa zo zla vyslobodili. Sú preto zriaďované útulky, kde sa mravne vadné osoby pridŕžiavajú k rôznej práci a dohrou radou a láskavou starostlivosťou vracajú sa k riadnemu životu. Na Slovensku je taký ústav v starom historickom zámku Jezernických v Báhoni. Do ústavu, kde je veľká záhrada, prijímané budú vadné dievčatá do veku 21 rokov (zvlášť rekonvalescentky pohlavných chorôb), ktoré tu majú, zostať až do úplného vyliečenia.*“⁵¹⁶ V ústave boli zriadené pracovne, ktoré mali učiť chovanky šitiu, viazaniu kobercov, výrobe dekoratívnych predmetov, práci v záhrade, vareniu, upratovaniu domov a pod. Hlavným

⁵¹⁵ RIGOVÁ, Viktória. *Nemravná mládež?...*, s. 149.

⁵¹⁶ HUŠEK, Karol. Bahonský ústav pre mravne vadné ženy In: *Slovenský denník*, 1927, roč. 10, č. 29, s. 4.

účelom bolo naučiť chovanky pracovať a odvrátiť ich tak od sociálneho zla. Za prácu dostávali odmenu.

So zvyšujúcim sa počtom mladých žien v prostitúcii bolo potrebné, aby v Bratislave vznikla ďalšia nocľaháreň. Upozornilo na to policajné riaditeľstvo mesta na základe výsledkov mravnostných razií, kedy zistili, že sa po meste potuluje mnoho mladých dievčat bez strechy nad hlavou, finančných prostriedkov a zamestnania.⁵¹⁷ Začiatkom roka 1928 vznikla ďalšia nocľaháreň pre dievčatá a ženy na Panenskej ulici v Bratislave. V priebehu jedného roku sociálnu pomoc útulku využilo 368 dievčat a žien, pričom pohlavne nakazených bolo 30 %.⁵¹⁸

Spolok svoju činnosť realizoval aj mimo Bratislavy. V roku 1929 zriadila Záchrana v spolupráci s Čsl. ČK poradňu a útulok pre mladé dievčatá v Žiline. V roku 1933 sa im podarilo zriadiť dievčenský ústav – *vychovateľňu* v Likieri pri Rimavskej Sobotě. V roku 1935 sa tam starala o 80 chovankýň a o tri roky neskôr o 120 dievčat. Do ústavu boli umiestňované dievčatá zo sociálne slabších vrstiev, kedy rodičia sa o nich nestarali z rôznych dôvodov. Prichádzali tam dievčatá vo veku 10–18 rokov. Pokiaľ boli školopovinné, museli navštevovať školu a plniť domáce úlohy. Ďalšie oddelenia boli pracovné, pričom každá chovanka bola zadelená podľa svojich schopností. Existovali tam nasledujúce pracovné oddelenia: varenie, šitie, domáce práce a záhradníctvo. Každá chovanka na začiatku si prešla všetkými oddeleniami. V ktorom oddelení sa zistila najväčšia možnosť, že by sa mohla v živote s tým uplatniť, tam potom ostala na trvalo. Výsledky ústavnej výchovy boli výrazné už po krátkej dobe. Chovanky sa učili mať radosť z práce, každý deň sa venovali počtom, hospodárstvu, zemepisu a občianke.

Ďalšími dôležitými organizáciami, ktoré realizovali z časti sociálnu pomoc a starostlivosť pre prostitútky boli Československý Červený kríž a YMCA. Pomoc pre prostitútky v medzivojnovom období existovala, ale obmedzené zdroje a kapacity, dlhotrvajúca komunikácia medzi úradmi znemožňovala poskytovanie sociálnej práce. Mnoho dievčat nemalo ani informácie, že existujú takéto ústavy a poradne, kde by mohli získať pomoc.

⁵¹⁷ Tamtiež, s. 153.

⁵¹⁸ Tamtiež, s. 153.

4 Prostitúcia v medzivojnovom Československu na stránkach dobovej tlače

Dobová periodická tlač sa dnes považuje za zrkadlo doby, ktoré je niekedy skreslené ideológiou, náboženstvom alebo inými politickými a sociálnymi okolnosťami. Napriek tomuto faktu dobové periodiká odrážajú fundamentálne torzo informácií o živote v minulosti. Vo štvrtej kapitole vnímame novinovú tlač ako nástroj ovplyvňovania verejného diania a zároveň ako médium, ktoré informovalo ľudí o politickom, ekonomickom, hospodárskom a kultúrno-sociálnom dianí. Periodiká v minulosti umožňovali ľuďom orientovať sa v zložitej sieti informácií a udalostí z celého sveta.⁵¹⁹ Vykresľovali obraz sveta tak, aby bol ľahko uchopiteľný pre bežného človeka. Periodická tlač sa dnes radí medzi naratívne pramene a pri analýze musíme mať na mysli, že jej cieľom bolo formovať, usmerňovať a ovplyvňovať verejnú mienku. V medzivojnovom Československu bola deklarovaná sloboda slova na základe §113 zákona č. 121/1920Zb.⁵²⁰ Zákon v praxi obmedzoval informácie v tlači a umožňoval kontrolu nad obsahom periodík. Vytvoril inštitút tzv. hlavného redaktora, ktorý bol právne zodpovedný za prezentovaný obsah.

Dobová tlač ako historický prameň predstavuje významný zdroj informácií o prostitúcii. Novinové spravodajstvo v prvých troch dekádach 20. storočia pravidelne reflektovalo a zároveň determinovalo verejnú mienku o predajnom sexe a osobách v prostitúcii. Téma prostitúcie bola najčastejšie reflektovaná v dvadsiatych rokoch, kedy sa riešila otázka abolicionizmu a reglementácie prostitúcie, prijatia zákona č. 241/1922 o potieraní pohlavných chorôb a kriminality. Tému zrkadlili české a slovenské periodiká, ktoré mali na tento jav a jeho riešenie rozdielne názory a skoro vždy zastávali záujmy konkrétnych politických strán. Prostitúcia bola predmetom mnohých diskusií aj v periodikách, ktoré sa venovali zdravotníctvu, sociálnej a ženskej problematike.⁵²¹ Mnohé články o prostitúcii boli zamerané na situáciu v zahraničí. Novinári písali o obchode so ženami v Rusku, Indii, Rumunsku alebo Brazílii.

Skúmanie fenoménu prostitúcie v dobových periodikách si vyžaduje použitie kritickej diskurzívnej analýzy, ktorá umožňuje komplexnejší pohľad na problematiku. Predmetom analýzy sú správy o obchode so sexom a prostitútkach od roku 1918 do roku 1938 na území Československa v slovenských denníkoch a regionálnej tlači. V predkladanej kapitole

⁵¹⁹ RÁBOVÁ, Šárka C. *Tuberkulóza a spoločnosť: Obrazy nemoci v 19. storočí*. Praha: NLN, 2022, s. 198.

⁵²⁰ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., ktorým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: *Beck-online* [právni informační systém]. C.H.Beck [cit. 1. 11. 2022].

⁵²¹ Bratislavské lekárske listy, Časopis lékařů českých, Česká dermatologie, Zdraví lidu: Zdravotnický měsíčník Čsl. Červeného kříže, Živena, Slovenská žena.

implementujeme kritickú diskurzívnu analýzu Normana Fairclouga.⁵²² Faircloug sa formálne hlási k lingvistickej tradícii kritickej analýzy diskurzu,⁵²³ ale ním odporúčané oblasti analýzy smerujú k odkrývaniu sociálnych praktík a moci médií.⁵²⁴ Kritická analýza diskurzu je v jeho prácach zameraná na odhaľovanie a zviditeľňovanie mocenských vzťahov.⁵²⁵ V tejto kapitole sa snažíme nájsť odpovede na otázky týkajúce sa mediálnej reprezentácie aktérov prostitúcie a mediálneho obrazu predajného sexu v medzivojnovom období na území Slovenska.⁵²⁶ Fundamentálna premisa mediálnej reprezentácie je postavená na opakovanom výbere a zdôrazňovaní určitých opisovaných atribútov a odsúvaní iných atribútov.⁵²⁷ V nasledujúcej kapitole identifikujeme stereotypy, ktoré sa vyskytovali v dobových článkoch. Hlavná výskumná otázka kapitoly je zameraná na spôsoby, akými periodiká prezentovali fenomén prostitúcie a osoby zapojené do tohto biznisu.

V rámci prieskumu sme analyzovali články publikované v národnej (slovenskej) a regionálnej periodickej tlači, ktoré obsahovali nasledujúce kľúčové slová: prostitútka, neviestka, prostitúcia, nevestinec, kupliar, kupliarka, pohlavné choroby. Vybraná vzorka článkov vznikla pomocou vyhľadávania v slovenských elektronických databázach na základe použitia kľúčových slov. Po vylúčení tematicky nerelevantných článkov nám ostalo na analýzu 76 článkov. Výber článkov zahŕňal nasledujúce noviny a denníky: Národná tlač: Rozsieváč (5), Slovenské pohľady (1), Slovenská žena (1), Slovenská krajina (2), Národná jednota (2), Prúdy (5), Slovák (2), Národný denník (3), Slovenský denník (12), Vatra (1), Proletárka (3), Robotnícke noviny (2).⁵²⁸ Regionálna tlač: Bratislavské noviny (12), Gemer – Malohont (5), Slovenský Východ (20), Šariš (1).

⁵²² Norman Fairclough je docentom lingvistiky na univerzite v Lancasteru vo Veľkej Británii. Vyvinul metódu pre analýzu diskurzu, ktorá spája lingvistickú analýzu s politickým a sociálnym myslením. Lingvistická analýza v jeho prácach je dôležitá, pretože umožňuje postihnúť a vysvetliť sociálno-kultúrne zmeny, ktoré sa odohrávajú v diskurze. (FAIRCLOUGH, Norman. *Discourse and social change*, Cambridge 1992, s. 259.; Norman FAIRCLOUGH, *Analysing discourse: textual analysis for social research*, London 2003, s. 270.)

⁵²³ Pre Fairclougove práce je charakteristický koncept trojdimenzionálneho ponímania diskurzu: Deskripcia: je zameraná na skúmanie textu z pohľadu lingvistiky. V našom výskume budeme analyzovať slovník, gramatiku a lingvistiku článkov o prostitúcii so zreteľom na kategóriu gender. Interpretácia: zameriava sa na vysvetlenie textov v určitom kontexte, zisťuje diskurzívne typy a odlišnosti pre rozličných účastníkov fenoménu. Sociálno-kultúrna prax: cieľom je vyložiť diskurz ako sociálnu a kultúrnu prax v sociálnom kontexte a zároveň vo vzťahu k interpretácii. (SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*, Praha: Grada Publishing, 2014, s. 442.)

⁵²⁴ Tamtiež, s. 442.

⁵²⁵ Tamtiež, s. 442.

⁵²⁶ Špecifikácia výskumných otázok: Ako média prezentovali fenomén prostitúcie a osoby zapojené do prostitúcie v medzivojnovom období? S akými ďalšími javmi bol spájaný fenomén prostitúcie v mediálnom diskurze? Koľko priestoru bolo venovaného vybranej téme v médiách? (bola téma prioritou?) Aké rodové stereotypy sa vyskytovali v článkoch o prostitúcii? Aké role zohrávali osoby v prostitúcii v rámci publikovaných článkov? Aký bol všeobecný mediálny obraz osôb v prostitúcii, ktorý bol predložený spoločnosti?

⁵²⁷ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*, Praha: Portál, 2006, s. 91.

⁵²⁸ Čísla v zátvorkách ukazujú počet analyzovaných článkov v dobových periodikách.

Medzivojnovú periodickú tlač je možné rozdeliť na celoštátnu,⁵²⁹ národnú⁵³⁰ a regionálnu⁵³¹. Medzi celoštátne periodiká sa radili hlavne denníky, ktoré mali stranický charakter a poskytovali informácie z celej republiky. Politické strany tiež podporovali vydávanie regionálnych periodík, ktoré sa odlišovali od celoštátnej tlače primárne svojou periodicitou a špecifickým zameraním. Vznikali noviny, ktoré sa orientovali na ženy, deti, kultúru, zdravie a šport.

Najpočetnejšie správy o prostitúcii prinášali agrárci prostredníctvom ich dvoch časopisov *Slovenský denník* a *Slovenská politika*. Správy o prostitúcii prezentovali v kontexte kriminality, pričom prostitútku videli ako obeť.⁵³² Napríklad ukázali prípad bratislavskej prostitútky Viktórie Stoškovej, ktorá bola okradnutá o 17 000 korún, ktoré si našetrila prostitúciou. Ďalšie správy prezentovali smutné príbehy prostitútok, ktoré spáchali samovraždu v dôsledku ich ťažkého osudu.⁵³³ Aby poukázali na prostitúciu ako formu otroctva, zamerali sa na situáciu v iných krajinách, hlavne v Indii.⁵³⁴ Iné prípady boli spájané v súvislosti s drogami (kokaínom) a alkoholom.⁵³⁵

Československá sociálne demokratická strana vydávala *Robotnícke noviny* ako orgán Slovenskej sociálno-demokratickej strany v Československej republike. Prostitúciu prezentovali ako problém, ktorý súvisí s rodinou, sociálnou a ženskou otázkou. Prostitúcia bola pre nich formou bieleho otroctva, postavená na nerovnosti medzi ženami a mužmi. „Žena nemá rovné práva s mužom – to je prvý stupeň otroctva, ktorému podlieha polovica ľudstva.“⁵³⁶ Prostitúciu prezentovali ako dobrovoľné otroctvo, ktoré súviselo s nepriaznivými životnými a sociálnymi podmienkami v spoločnosti. „Keď má dievča alebo žena hlad a nevie si druhým spôsobom pomôcť, tak sa hodí do náručia prostitúcie.“⁵³⁷ Okrem morálnych článkov redaktori pravidelne publikovali správy o každodenných útrapách a problémoch prostitútok. Najčastejšie

⁵²⁹ Medzi celoštátne periodiká patrili napríklad: *Národní listy*, *Lidové noviny*, *Právo lidu*, *Rudé právo*, *Venkov*, *České slovo*, *Tribuna* a iné.

⁵³⁰ odkaz

⁵³¹ Pri analýze periodík sme sa zamerali hlavne na slovenské regionálne periodiká: *Bratislavské noviny*, *Slovenský východ*, *Gemer – Malohont* a iné.

⁵³² HUŠEK, Karol. Čo je už jasné a čo ešte záhadné u bratislavskej vraždy? In: *Slovenský denník*, roč.16, č. 85, s. 6.; HUŠEK, Karol. Vrah z bratislavskej Kalvárie vypátraný? In: *Slovenský denník*, roč. 12, č. 274, s. 2.; HUŠEK, Karol, Pre 80 korún zabil svoju milenkú: Zavraždená prostitútko. In: *Slovenský denník*, roč. 10, č. 131, s. 3.; HUŠEK, Karol. Krvavý čin v Budapešti. Dáma z polsveta zaškrtená šnúrou In: *Slovenský denník*, roč. 9, č. 72, s. 3.; HUŠEK, Karol. Vrah segedínskej neviestky u nás In: *Slovenský denník*, roč. 8, s. 114, s. 5.; HUŠEK, Karol. Okradol prostitútku In: *Slovenský denník*, roč. 5, č. 269, s. 4.

⁵³³ HUŠEK, Karol. Raškovej znížili trest. Zločin v bratislavskej spodine. In *Slovenský denník*, roč. 13 č.72, s. 7.; HUŠEK, Karol. Pod kolami života In: *Slovenský denník*, roč. 6, č. 127, s. 5.

⁵³⁴ HUŠEK, Karol. Žena v Indii In: *Slovenský denník*, roč. 7, č. 165, s. 6.

⁵³⁵ HUŠEK, Karol. Kokain sa v Bratislave znovu objavuje In: *Slovenský denník*, roč.7, č. 189, s. 5.

⁵³⁶ CHLUMECKÝ ENŠPENGER, Václav. Z otroctva k ľudskosti In: *Robotnícke noviny*, 1918, roč. 15, č. 6, s. 3.

⁵³⁷ Tamtiež, s. 3.

sa vyjadrovali k ich vraždám alebo kriminálnym zločinom.⁵³⁸ Noviny mali aj preventívny charakter: opisovali problém bieleho otroctva a taktiky mužov, ktorí chodili po vidieku a ponúkali mladým ženám prácu v zahraničí alebo svadbu. Nakoniec ženy odviezli do zahraničia a umiestnili do verejných domov. V ich novinách môžeme sledovať tiež podporu aboličných snáh. Na úvodných stranách sa objavovali informácie o osvetových akciách k problematike alkoholu a prostitúcie.

Prostitútky v sociálno-demokratických novinách bola vnímaná ako obeť despotickej patriarchálnej dominancie. Hlavnou príčinou prostitúcie prezentovanou v tejto tlači bola chudoba a spoločenský stav pracujúcej ženy.⁵³⁹ Žena nemala dostatok ekonomických zdrojov a bola nútená oddať sa predajnému sexu. Fundamentálnou zbraňou pri eliminácii prostitúcie a pohlavných chorôb mala byť osveta v oblasti pohlavnej výchovy a sociálnej spravodlivosti, ktorá súvisela so zlepšením sociálneho postavenia nižších vrstiev. V tomto prípade moc nad regulovaním sexuality a prostitúcie mali mať sociálne pracovníčky, lekári a pedagógovia. Prostitúcia bola v médiách prezentovaná ako „epidemická hrozba“, ktorá ohrozuje verejné zdravie detí a dospelých a budúcnosť národa.

Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) sa k prostitúcii vyjadrovala intenzívne v denníku *Slovák* a *Ľudové noviny*. Ich články a správy reflektovali nepriaznivú situáciu v sovietskom Rusku, Prahe a iných väčších mestách. Napríklad v článku s názvom *Ako sa šíri prostitúcia* poukázali na jej šírenie v kontexte migrácie. „Do Prahy prišlo v mesiaci september mnoho dievčat hľadať službu. Priemerne za deň ich mohli prísť 510. Z toho len 160 mohli byť ubytované, ostatné najviac 14 – 16 ročné sú prinútené túlať sa. (...) Tieto väčšinou nadviažu styky s prostitútkami a potom samé sa stanu prostitútkami.“⁵⁴⁰ Ich správy boli citovo zafarbené. Napríklad prostitútky označovali ako „píjavičky, bahno spoločnosti, pliaga a morová rana“.

Fenoménu prostitúcie sa venoval aj časopis s názvom *Proletárka: orgán slovenských komunistických žien*, ktorý vznikol v roku 1923 a vydávala ho Matica slovenská v Martine. Prostitúciu vnímali v kontexte nezamestnanosti, chudoby a ženských politických aktivít. V časopise prezentovali jej príčiny a autorky sa nevyhli teoretickým konceptom problému, ktoré vychádzali z učenia Friedricha Engelsa. Tému prostitúcie sa venovali v roku 1924.

⁵³⁸ ZIMÁK, František. Epilog tragédie z bratislavského podsvetia In: *Robotnícke noviny*, 1930, roč. 27, č. 185, s. 4.; ZIMÁK, František. Při zábave okradnutý In: *Robotnícke noviny*, 1930, roč. 27, č. 21, s. 3.; ZIMÁK, František. Prostitútky usvedčená z krádeže. In: *Robotnícke noviny*, 1930, roč. 69, č. 31, s. 3.; ZIMÁK, František. Až spáchala trestný čin, začnú s o dieta starať In: *Robotnícke noviny*, 1930, roč. 69, č. 162, s. 5.

⁵³⁹ MASARYK, Tomáš G. Tu sa predávajú nemoce, chudoba, hluposť a surovosť In: *Národná jednota*, 1925, roč. 6, č. 25, s. 2

⁵⁴⁰ KOČIŠ, Aladár. Jako sa šíri prostitúcia In: *Slovák*, roč. 4, č. 228, s. 5.

Cirkevné noviny sa vybranej téme venovali okrajovo. Napríklad *Rozsieváč*, orgán československých baptistov, prostitúciu vnímal v kontexte šírenia pohlavných chorôb a aboličného zákona.⁵⁴¹ Časopis venovaný ženám s názvom *Slovenská žena* s podtitulom *časopis politicko-výchovný a vzdelávajúci* vznikol na podnet Živeny, spolku slovenských žien v roku 1920. Noviny podporovala Alica Masaryková ako predsedníčka Československého Červeného kríža a pri otázke prostitúcie autorky mali jasný aboličný prístup.

Regionálna tlač v medzivojnovnej spoločnosti intenzívne posilňovala vzťah medzi voličom a politickou stranou. Miestnymi obyvateľmi bola čítanejšia, pretože sa tam nachádzali správy z ich okolia a regiónu. *Slovenský Východ* bol regionálnym periodikom, ktorý prinášal správy primárne z východného Slovenska a vychádzal od roku 1919 do roku 1937. Denník bol politickým nástrojom pre regionálnych agrárnikov. *Bratislavské noviny* ako orgán Československej národnej demokracie považovali prostitúciu v krajine za výsledok bytovej núdze v krajine.

Typický novinový článok o osobách v prostitúcii v medzivojnovom období mal charakter krátkych niekoľkoriadkových správ. Ak sa písalo o prostitúcii v kontexte pohlavných chorôb, verejného zdravia a sporu o abolicionizmus a reglementáciu, tak boli články rozsiahlejšie. Pri analýze sme sa zamerali aj na otázku autorstva článkov. Nositeľmi mediálnych výpovedí o prostitúcii v bežných periodikách boli hlavne muži – politici, lekári, policajní príslušníci a novinári. V ženských periodikách publikovali ženy – političky, sociálne pracovníčky, dobrovoľníčky zo sociálnych spolkov a oblasti zdravotníctva. Analyzované texty sa odvolávali na politické, medicínske a spoločenské authority (zákony, náboženské a inštitucionálne authority a normatívnu literatúru). Každé periodikum malo svoju vlastnú cieľovú skupinu. Mnohé časopisy cielili na politických voličov alebo veriacich. Prvé články po skončení vojny boli cielené na vojakov a elimináciu pohlavných chorôb vo vojenských posádkach. Robotnícke časopisy písali o prevencii pred chorobami a obchode so ženami. Ženské periodiká sa sústredili na prostitúciu v kontexte manželstva a humoristické časopisy satiricky reflektovali neefektívnosť zákona o potieraní pohlavných chorôb. V tridsiatych rokoch sa písalo hlavne o masívnom šírení prostitúcie v dôsledku hospodárskej krízy a nárastu nezamestnanosti v republike.

Téma prostitúcie sa najčastejšie vyskytovala v troch rubrikách: zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a súdna sieň. Prostredníctvom analýzy článkov sme zistili, že o osobách v prostitúcii sa písalo často, ale skoro vo všetkých publikovaných príspevkoch absentovala

⁵⁴¹ VACULÍK, Karol. Bratislavská štatna nemocnica je preplnená In: *Rozsieváč*. Bratislava: Universum, 1922, s. 7.

osobná skúsenosť alebo pohľad na problém zo strany zainteresovaných ľudí. Pomerne významnú časť príspevkov tvorili texty o kriminalite v rámci sexuálneho odvetvia. Veľmi vysoký podiel článkov bol zameraný aj na kritiku zákona č. 241/1922.

Fenomén prostitúcie a osoby v prostitúcii boli v medzivojnovom období vykreslené vždy v istých stereotypných a stereotypizujúcich kontextoch. V dobovej tlači sa pomerne často opakoval obraz prostitútky, ktorá má problém s alkoholom, šíri pohlavné choroby, je nevzdelaná a ľahkomyselná, obťažuje mužov a nedokáže efektívne pracovať s ekonomickými zdrojmi. Signifikantný rozdiel v mediálnom vnímaní prostitúcie sme našli v novinách z povojnového obdobia. Obraz prostitúcie a prostitútok sa transformoval pod vplyvom abolicionistického hnutia, ktoré vnímalo predajný sex ako výraz hmotnej a mravnej biedy spoločnosti. Mnohé články vytvárali a šíрили obraz prostitúcie/prostitútok v negatívnom kontexte.

4.1 Správy a ich jazyk

Za účelom analýzy spoločenského vnímania prostitúcie sme začali identifikáciou základnej slovnjej zásoby, ktorá sa vyskytovala a používala v novinových textoch medzivojnového obdobia. Zamerali sme sa na jazykové výrazy, lexikálne konštrukcie a významy, ktoré boli spájané s prostitúciou. Sústredili sme sa na jazyk, pretože ten formuje a zároveň vyobrazuje realitu.⁵⁴² V rámci výskumu sme zistili, že v analyzovaných textoch sa mnohokrát uplatňoval jazykový a spoločenský úzus pre pomenovanie sexuálnych pracovníčok. Odborníci písali články o prostitúcii, prostitútkach a ich klientoch, kupliaroch a verejných domoch. Naopak publicisti v periodickej tlači používali častejšie synonymá alebo rétorické figúry, aby okorenili a ozvláštnili prezentovaný text.

Spoločenské vnímanie prostitúcie a jej aktérov bolo ovplyvnené spôsobmi, akými ich publicisti a odborníci pomenovávali v novinových textoch. Jazyk a slová používané vo verejnom diskurze ovplyvňovali každodenné životy a konštruovali sociálnu realitu prostitútok.⁵⁴³ Publicisti, novinári a odborníci museli pomenovať ľudí pri udalostiach, o ktorých písali a toto pomenovanie vždy zahŕňalo určitý výber slov, ktorý bol ovplyvnený kolektívnymi a individuálnymi názormi, presvedčeniami a hodnotami.⁵⁴⁴

⁵⁴² Použité slová v dobových novinách sprostredkovávajú odtlačok spoločnosti a jej hodnotové súdy, ktoré musíme vnímať v určitých kontextoch. (RICHARDSON, John E. *Analysing newspapers: an approach from critical discourse analysis*. New York: Red Globe Press, 2007, s. 47)

⁵⁴³ V skutočnom živote ich mnohokrát spoločnosť vnímala prostredníctvom mediálneho obrazu a informácií, ktoré mali z novín.

⁵⁴⁴ RICHARDSON, John E. *Analysing newspapers...*, s. 49.

Fenomén prostitúcie bol opisovaný ako *pliaga, upír, škola neresti, ubíjač sexuálneho idealizmu, perverzná ohavnosť, bahno spoločnosti* alebo *nešťastie ľudstva*. Pre označenie prostitútky sa v článkoch vyskytovali pomenovania ako *siréna nemravnosti, pijavica, perverzný netvor, živel, neuroticky úchylná príživníčka, nočná bludička, nočný motýľ, vredy spoločnosti, neviestka, otrokyňa, hetéra, meretrix, Apači na periférii, metla kaviarne, filčka* a iné synonymá.⁵⁴⁵ Takéto označovanie, klasifikovanie a symbolizovanie osôb v prostitúcii viedlo v niektorých prípadoch k ich dehumanizácii a diskriminácii.⁵⁴⁶ Osoby v prostitúcii ako sociálni aktéri prezentovaní v periodikách boli automaticky identifikovaní s určitou marginálnou skupinou, kde hlavnú úlohu hrala profesijná kategória.⁵⁴⁷

Dobový mediálny diskurz o prostitúcii bol rôznorodý. Neviešky v médiách boli zobrazované ako obeť patriarchálnych spoločenských vzťahov a sociálnej biedy. Články o verejnom zdraví ich prezentovali ako zdroj (semenisko) pohlavných chorôb a snažili sa legitimizovať ich „inakosť“. Preto pri mravnostných raziách museli byť povinne vyšetrené na pohlavné choroby. Článok s názvom „*Z mravného bahna slovenských miest: Bludičky a ich osudy*“ uverejnený v časopise *Slovenská krajina* v roku 1931 písal, že nie všetky dievčatá sa chceli dať vyšetriť dobrovoľne, preto si niektoré ľahli na zem, kopali, plakali, kričali a škriabali.⁵⁴⁸

Články označovali predajné ženy ako „*spodinu spoločnosti*“, ktorá ohrozuje verejnú bezpečnosť a verejné zdravie. Takzvané neviestky boli spájané hlavne s „*temnými živlami*“ mestského podsvetia a vysokou kriminalitou. V novinových článkoch môžeme sledovať stigmatizáciu, ktorú si niesli tieto osoby. Sociálna stigma prostitútky predstavovala rázcestie pre dievčatá. Predstavovala posledný mravný moment uvedomenia si, ktorou cestou sa chce žena vydať. Publikované články zároveň odkazovali na štyri druhy stigmatizácie: stigmatizácia prostitútky, stigmatizácia kvôli pohlavným chorobám, stigmatizácia na základe príslušnosti k Rómom a stigmatizácia závislosti na alkohole.

Napríklad článok s názvom „*Hrozné pomery v rodinách košických cigánov*“ uverejnený v denníku *Slovák*⁵⁴⁹ písal, že Rómovia na území Košíc mali mizerné hmotné postavenie a „*celý rad cigánok oddal sa prostitúcii (...)*“.⁵⁵⁰ Autor článku písal o morálnom úpadku okrajových

⁵⁴⁵ Ďalšie pojmy pozri LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola...*, s. 120.

⁵⁴⁶ Prezentácii ľudí ako objektov – Mnohé dobové články popisovali prostitútky ako nebezpečné vredy z ktorých vyteká hnisá otravujú okolie.

⁵⁴⁷ Ak sa písalo o osobách v odvetví predajného sexu, tak vždy bola zvýraznená profesia prostitútky/prostitúta. Všetky ostatné sociálne role a identity boli opomínané alebo absentovali.

⁵⁴⁸ GRUNWALD, Ján. *Z mravného bahna slovenských miest. Bludičky a ich osudy*. In: *Slovenská krajina*, 1931, roč. 2, č. 200, s. 2.

⁵⁴⁹ Slovenský politický denník, tlačový orgán politickej strany HSLS.

⁵⁵⁰ SIVÁK, Jozef. *Hrozné pomery v rodinách košických cigánov* In: *Slovák*, Bratislava, 1930, roč. 12, č. 41, s. 5.

skupín obyvateľstva v Košiciach, kde uviedol prípad 15 ročného dievčaťa, ktoré sa dostalo pred košický senát. Dievča malo dieťa s neznámym otcom a bola nakazená nevyliciteľnými venerickými chorobami.⁵⁵¹ Prostitúcia v osadách bola bežným javom počas medzivojnového obdobia. Z článku uverejnenom v *Slovenskom denníku* sa dozvedáme, že ženy sa predávali i nerómom s vedomím ich manželov a milencov.⁵⁵² Najrozšírenejšou pohlavnou chorobou v osadách bol syfilis. „Cigáni žijú v husto začadených kolibách, čo znemožňuje liečenie trachomu a pohlavných chorôb. Štát, okres a obce vydávajú značný obnos na ich liečenie — ovšem, nadarmo, lebo sotva sa niektorí vylieči, hneď je iným nakazený znova. (...) Cigáni žijú a opájajú sa len tou divokou láskou, ktorej výsledok prejavuje sa úctyhodným množstvom nemanželských detí. Láska je u nich nahradená akýmsi stavom nevedomej prostitúcie.“⁵⁵³

V novinových textoch sa vyskytoval aj koncept binárnych opozícií, aby sa efektívnejšie štrukturalizovali reprezentácie. Fenomén prostitúcie bol vnímaný na základe jednoduchých opozícií dobra – zla, nútenosti – dobrovoľnosti, špinavosti – čistoty, poriadku – chaosu a pracovitosti – lenivosti. Protiklady prezentované v médiách nám umožnili určiť hranice medzi označením Oni a My.⁵⁵⁴ Označenie oni predstavovalo v tomto prípade všetkých aktérov zapojených do predajného sexu a označenie my predstavovalo medicínskych, publicistických a politických predstaviteľov a predstaviteľky, ktorí sa vyjadrovali k fenoménu prostitúcie v novinových článkoch. Považovali sa za povolaných hovoriť hlasom „slušnej“ spoločnosti.

V analyzovaných článkoch klienti a kupliari zohrávali marginálnu rolu v porovnaní s rolou prostitútky. Klientela prostitúcie bola vždy rôznorodá. Podobne tomu bolo aj v medzivojnovom období. V rámci mediálnej prezentácie klienti boli vnímaní ako súčasť spoločnosti a neboli nijako odsúvaní mimo spoločenské štruktúry. Klienti boli popisovaní hlavne v kontexte nakazenia sa pohlavnými chorobami, kriminality prostitútok (klient bol okradnutý alebo vydieraný) a rodinného života. Ak sa písalo o klientoch, tak skoro vždy bez špecifického dehumanizujúceho a diskriminačného označenia.⁵⁵⁵ Autori písali najčastejšie o mužskej klientele homosexuálnej a heterosexuálnej prostitúcie. Ženy ako klientky boli spomínané len výnimočne. Zaujímavý obraz o ženskej klientele sa vyskytol v dámskom

⁵⁵¹ Tamtiež, s. 5.

⁵⁵² HUŠEK, Karol. Cigáni, akí sú... In: *Slovenský denník*, roč. 11, č. 231, s. 4.

⁵⁵³ HUŠEK, Karol. Cigáni ako problém In: *Slovenský denník*, roč. 17, č. 212, s. 4.

⁵⁵⁴ V rámci týchto binárnych opozícií označenie oni je vnímané v negatívnom kontexte. Označenie oni predstavuje všetko zlé a nenormálne. Naopak označenie my implikuje normálnosť a dobro. Logika binárnych opozícií je logikou buď alebo, ktorá neponecháva „nič medzi“.

⁵⁵⁵ Podľa článkov najčastejšie navštevovali neviestky vojaci a študenti. Klientela sa potom delila na náhodnú a pravidelnú. Návšteva verejného domu a sexuálny styk s prostitútkou predstavoval u muža prechodový rituál oddeľujúci detstvo od dospelosti. (LENDEROVÁ, Milena. *Chytíla pantrola...*, s. 163.)

československom periodiku *Hvězda československých paní a dívek*.⁵⁵⁶ Článek s názvom „*Důvěrně mezi námi ženami...*“⁵⁵⁷ písal o mužskej prostitúcii (gigoloch), ktorí sa predávali ženám. Ženy – klientky boli označované ako obeť ilúzie lásky. „*Je ještě bědnější, vydržuje-li si žena muže vědomě jen pro své erotické potěšení. Ponižuje ji to neméně než jejího placeného partnera. Je důležité, aby si to ženy uvědomily a aby se zejména ty v zajištěném postavení nestávaly obětí neb dobrovolným objektem placené lásky.*“⁵⁵⁸

Vo všeobecnosti bol mediálny obraz kupliarov a kupliarok negatívny. V rámci mediálneho diskurzu boli „*považovaní za parazitov, ktorí zotročujú a vraždia neviestky.*“ Publicisti ich prirovnávali „*k liškam pretože boli prefikani a falošní*“. Obraz kupliarstva v médiách sa veľmi nelíšil o súčasného. Tieto osoby boli spájané rovnako ako dnes s mocou, riadením, ovládaním a čiastočne ochranou prostitútok. Dá sa povedať, že skoro všetky medzivojnové články o kupliarstve vykresľovali aj iné negatívne sociálne javy. Pri prieskume sme sa najčastejšie stretli s obrazom kupliara/kupliarky ako zločinca, ktorý využíva a vraždí prostitútky a okráda klientov. Kupliari a kupliarky najviac profitovali z prostitúcie. Prostitútka im odvádzala časť príjmu za zháňanie klientov a ochranu. Naš prieskum ukazuje obraz kupliarstva ako ochrannej zložky v predajnom sexe ako výnimočný jav.⁵⁵⁹ Mnohé články naopak popisovali zverstvá, ktoré napáchali pasáci na životoch neviestok. Média prezentovali obchodníka s prostitútkami ako muža, ktorý má zbrázenú tvár následkami neskrotnej vášne. Ruky mal hebké lebo nikdy nepracoval, zuby mal žlté od nikotínu a bol obratný v rozdávaní kariet, lebo každý pasák bol vášnivým hráčom.⁵⁶⁰

Producenti novinových textov popisovali sociálnu realitu a sociálne praktiky spájané s prostitúciou na pravidelnej báze.⁵⁶¹ V novinových textoch bol sexbiznis tvorený sexuálnymi pracovníčkami a pracovníkmi, kupliarmi/kupliarkami a klientelou. Ako vyššie uvádzame, tak pojmy označujúce osoby v prostitúcii boli v minulosti zaťažené primárne negatívnymi a stigmatizujúcimi konotáciami.

⁵⁵⁶ RUSSOVÁ, Marta. Důvěrně mezi námi ženami In: *Hvězda československých paní a dívek*, 1933, roč. 8, č. 1, s. 21.

⁵⁵⁷ Tamtiež, s. 21.

⁵⁵⁸ Tamtiež, s. 21.

⁵⁵⁹ TESAŘOVÁ, Anna. O tvářnosti dnešní prostituce In: *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení*, Praha: b.m, 1935, roč. 35, č. 2.

⁵⁶⁰ AUSOBSKÝ, Bohuš. Prostitútky a jejich pasáci ohrožují klid a bezpečnost In: *Polední vydání časopisu Večerní list*, roč. 3, č. 247, s. 5.

⁵⁶¹ Pravidelnosť publikovania článkov dosvedčuje vysoký počet nami analyzovaných článkov (skoro 100). V databázach sa nachádza omnoho viac článkov, ale mnohé články sa opakovali alebo neboli pre nás relevantné.

4.2 Diskurzívne praktiky

V medzivojnovom období komodifikácia sexuálneho styku pravidelne vzbudzovala mediálny záujem spoločnosti. Dodnes ide o kontroverznú tému, ktorá je spoločnosťou vnímaná rôznorodo. Niektorí argumentujú, že prostitúcia je formou útlaku žien, iní naopak bojujú za profesionalizáciu tohto „remesla“. Tieto ambivalentné názory majú svoje korene v rozdielnych normatívnych hodnotách spoločnosti, ktoré sa postupom času transformujú. Z pohľadu diskurzívnej praxe sme v novinových článkoch identifikovali päť typov diskurzov, ktoré prevládali v politickej, sociálnej a medicínskej oblasti medzivojnového obdobia.

4.2.1 Kritika abolicionizmu

V novinových článkoch medzivojnového obdobia bol veľmi ľahko identifikovateľný politický diskurz, ktorý bol aplikovaný štátnymi orgánmi a politickými subjektmi pri uplatňovaní nariadení a zákonov zameraných na fenomén prostitúcie. Dobové periodiká prezentovali prostitúciu v rámci politicko-právnych diskurzov dvoma spôsobmi. Prvý spôsob sa viazal na systém reglementácie, ktorý sa zrodil v 19. storočí a vychádzal z myšlienky, že prostitúcia je nezničiteľná a musí byť monitorovaná, pretože ohrozuje verejné zdravie a hygienu. V novinových článkoch bol prezentovaný názor, že prostitúcia sa vyskytovala vo všetkých kultúrach a chcieť ju potlačiť je zbytočné. Druhý spôsob bol naviazaný na abolicionizmus, ktorý reagoval na neefektívnosť reglementačných opatrení a poukazoval na prostitúciu ako na výraz mravnej a hmotnej biedy, ktorý preniká do života spoločnosti.

Najčastejšie sa v novinách vyskytovala kritika aboličného zákona. Jeho podporu prezentovala najmä ľavicovo orientovaná tlač, ale len do istej miery. Keď sa začali ukazovať prvé nedostatky zákona, tak nakoniec viaceré ich noviny kritizovali samotný zákon. Pravicová tlač bola kritická k tejto téme. Chcela ju riešiť, ale iným spôsobom, preto zákon niekoľko krát kritizovala. Proti zákonu boli hlavne nemecké a maďarské noviny. Neblahé dôsledky zákona č. 241/1922 boli rovnako predmetom záujmu časopisov koalície ako aj opozície.

Slovenský denník prezentoval názor na aboličný zákon nasledujúco: „*Obmedzenie prostitúcie v republike Československej nastane dňom 5. septembra t. r, kedy z nariadení vlády budú všetky verejné domy zavreté. Sme iste rozhodnými zástancami energického boja proti prostitúcii, ale vo vládnom nariadení nenachádzame úspech, ale je isté, že prostitúcia bude prekvitať (...). Prostitúcia je ako zjav prevažne sociálny, (ako nás o tom najlepšie poučuje súčasná doba, keď táto jedovatá nákaza stáva sa vskutku veľmi vážnym nebezpečením), nedá sa vykoreniť zákazmi a nie je tiež špeciálne záležitosťou ženskou. Masaryk už dávno poukázal, že ak majú sa odstrániť prostitútky, treba súčasne odstrániť i prostitútov a že najúčinnjšími*

*zbraňami proti neusporiadanému pohlavnému životu zostáva predsa len: zvýšenie mravnej a vzdelanostnej úrovne a sociálne reformy.*⁵⁶² V článku s názvom *Obmedzenie prostitúcie v republike* môžeme vidieť rozpačitý pohľad na aboličný zákon. Na jednej strane agrárici podporovali štátne záujmy v boji proti prostitúcii, na strane druhej jej riešenie videli najmä vo zvýšení mravnosti a vzdelanosti. Hlavnými redaktormi novín boli Karol Hušek (politik a novinár) a neskôr Bohdan Pavlů, významný československý diplomat a novinár. Obaja stáli pri vzniku republiky a podporovali Masarykove myšlienky a aboličné snahy. Iní pohľad na prostitúciu mal *Slovenský denník* v roku 1934. V článku *Omyly sociálnej pečlivosti* kritizovali reformy voči prostitúcii ako neblahé. *„Výsledky sú neblahé, ako, neustále hlásia aj bezpečnostné orgány, a zotročenie tých oslobodených otrokýň je ešte väčšie, ale niet snahy napraviť spáchané omyly, ačkoľvek tým trpí dobrá povest' našich miest už i v cudzine.“*⁵⁶³

Reglementačný prístup k prostitúcii nariaďoval povinné a pravidelné lekárske prehliadky iba pre prostitútky.⁵⁶⁴ Muži navštevujúci verejné domy neboli vyšetreniu a šíreniu pohlavných chorôb sa nezabránilo, preto bola reglementácia neefektívna. Argumentačná stratégia odporcov abolicionizmu sa zameriavala na lokalizáciu predajného sexu. V rámci tohto systému jeho podporovatelia tvrdili, že presná lokalizácia prostitúcie na vybrané miesta pomôže pri zbere dát o pohlavných chorobách. V analyzovaných textoch zameraných na presadzovanie reglementácie bolo možné sledovať dôraz na štátom riadenú kontrolu pohlavných chorôb, intervenciu do života prostitútok a ich klientov. Regionálny týždenník *Šariš* s podtitulom *Nepolitický týždenník pre spoločenský, kultúrny a hospodársky život* nesúhlasil s aboličným zákonom. Redaktorom týždenníka bol MUDr. Stanislav Treybal a noviny vychádzali pod záštitou Okresného osvetového zboru. *„Žiaľbohu zákon o zrušení verejných domov znemožnil najdôležitejšiu časť mravnej kontroly, znemožnil lekársku evidenciu prostitúcie. Rozvinutie tajných nerestí a nemravov v menších i väčších mestách pripisujú odborníci spomenutému zákonu. Polícia prichádza do neprijemnej situácie pri prevádzaní mravnostných razii, lebo musí rešpektovať neporušenosť osobnej slobody. Mestá, v ktorých je početné vojsko, sotva sa ubránia potulným privandrovaným ženám, ktoré nebezpečne podkopávajú mravné základy občianstva. Nápadné zvýšenie počtu venerických chorôb a rozmnoženie tajnej, nekontrolovanej prostitúcie dôrazne volá po náprave.“*⁵⁶⁵

⁵⁶² HUŠEK, Karol. Obmedzenie prostitúcie v republike In: *Slovenský denník*, roč. 2, č. 194, s. 2.

⁵⁶³ HUŠEK, Karol. Omyly v sociálnej pečlivosti In: *Slovenský denník*, roč. 16, č. 251, s. 1.

⁵⁶⁴ Prístup reglementácie postihoval len 5 – 6% prostituujúcich osôb a opomínala tajnú prostitúciu.

⁵⁶⁵ TREYBAL, Stanislav. Mravnostná razia v Prešove In: *Šariš*, roč. 1, č. 37, s. 2

Články uvádzali, že aboličný zákon zotročuje ženy viac ako predchádzajúce štatúty. Taktiež bol prezentovaný argument, že zákon neriešil detskú prostitúciu, ktorá bola vtedy spoločenským a aktuálnym problémom v mestách. *„Mnoho síce dobrého bolo vskutku vykonané, ale pri všetkej úžasnej reklame sú procesy o zmiznuté a zašantročené deti a zločinnosť detskú nepovšimnuté.“*⁵⁶⁶ Regionálne *Bratislavské noviny* mali negatívny postoj k zákonu. *„Miesto očakávaného a energicky žiadaného pokroku, dočkali sme sa podstatného zhoršenia existujúcich pomerov.“*⁵⁶⁷ Ich správy o prostitúcii mali kvetnatý slovník. Prostitúciu považovali za *„temnú škvrnu“* mesta, kde sa v uliciach vyskytovali pochybné individua, ktoré šíрили nákazy a boli eldorádom prostitúcie. Za najväčší úspech zákona považovali verejnú diskusiu o probléme. Vo všeobecnosti bol zákon podľa nich formálne nepodarený.⁵⁶⁸ Zákon vnímali zjednodušene, predstavili jednotlivé dôležité paragrafy a uviedli, že prostitúcia sa zákonom stane slobodná.

4.2.2 Biele otroctvo

Prostitúcia bola prezentovaná podporovateľmi aboličného prístupu ako forma bieleho otroctva, ktorá sa rozšírila v Európe v priebehu 19. storočia. Tento argument sa zakladal na téze, že všetky prostitútky boli nedobrovoľne zotročované majiteľmi nevestincov alebo pasákmi a pre zákazníkov boli sexuálnymi otrokyňami. Ženy sa stávali obeťami obchodníkov, ktorí ich vyvážali do zahraničia a nútene ich alokovali do nevestincov. *„Jedna ta najhnusnejšia forma »dobrovoľného« otroctva, je prostitúcia, predávanie sa žien za peniaze. Keď je dievča alebo žena v biede, keď má hlad a nevie si druhým spôsobom pomôcť — tak sa hodí do náručia prostitúcie, stane sa predajnou neviestkou — »dobrovoľne«. Chlapi túto inštitúciu dnešnej spoločnosti uznávajú za potrebnú kvôli tomu, aby poriadne ženy a dievčatá ochránene boli. Chudobné dievča musí sa stať otrokom, musí klesnúť pod zver, len aby druhá bola ochránená, ktorá si mnohokrát túto ochranu ani nežiada.“*⁵⁶⁹

Dobové noviny uverejňovali a zvýrazňovali upozornenia pred obchodníkmi, ktorí lákali mladé dievčatá, ponúkali im prácu v zahraničí, potom ich odniesli do inej krajiny, kde boli zneužívané a násilne umiestnené do verejných domov. *„Máme, ale veľmi mnoho dievčat, ktorých zločinci klamstvom a násilím do prostitúcie zaviedli. Obchodníci s ľudským mäsom sa tárajú po mestách a dedinách a hľadajú mladé dievčence pre dámske kapely, alebo im sľubujú, že im zaopatria veľmi dobre platené postavenie ako kasírka, kuchárka, guvernanka atď. do*

⁵⁶⁶ HUŠEK, Karol. Omyly v sociálnej..., s. 1.

⁵⁶⁷ Tamtiež, s. 1.

⁵⁶⁸ JUREK, František. Chúlostivý problém I. In: *Bratislavské noviny*, roč. 1, č. 1. s. 1.

⁵⁶⁹ GRUNWALD, Ján. Z mravného..., s. 2.

*cudzích krajín. Potom ich odvláčia dakde na druhý koniec sveta a predajú ich za veľkú cenu na verejné domy. Keď tieto obeti spozorujú, kde sa ocitli, je už neskoro, pomoci im nieto viac. Hladom a päšťou ich prinútiť k hnusnému životu. Ujsť sa im tak ľahko nepodarí.*⁵⁷⁰

Príkladom bieleho otroctva je prípad z roku 1927. V zahraničnom prístave na lodi pri nočnej colnej prehliadke bolo nájdených 10 slovenských a maďarských dievčat, ktoré boli zviazané a v ústach mali špinavé handry. Odvezené mali byť do verejného domu. Československo patrilo medzi krajiny, kde vývoz dievčat bol vysoký. *„Zistilo sa to na konferencii medzinárodného komitétu pre boj proti bielemu otroctvu, konanej v Londýne. Tu bola konštatovaná veľmi dôležitá okolnosť pre nás, že totiž je to práve Československo, kde sa obchodníkom s dievčatami najlepšie darí. Z Československej republiky bolo vyvezené vraj najviac dievčat do cudzozemska, menovite južnej Ameriky, južnej Afriky a na Východ. Bolo by ovšem nemiestne, keby sme počali vytýkať pre túto nedbalosť našim bezpečnostným orgánom. Boj proti obchodníkom s dievčatami nemôže viesť úspešne len polícia, lebo povaha tohoto jednania veľmi často má rúcho zákonnosti.*⁵⁷¹ Strediskom obchodu boli Černovice v Rumunsku, kde lákali agenti mladé dievčatá za účelom svadby s bohatým cudzincom.

Baptistické noviny *Rozsieváč* detailne informovali o tomto probléme.⁵⁷² Uvádžali, že vývoz dievčat sa konal najčastejšie z prístavov v Hamburgu a Rjeki najmä do Indie, Sev. Ameriky, Argentíny a Brazílie. Podľa novín Trnava bola strediskom, kde sa dievčatá pre tento účel zbierali.

Obchodníci s dievčatami boli veľmi rafinovaní ľudia, počítajúci so všetkými dôsledkami svojho konania. Okrem toho mali dobre vybudovanú medzinárodnú sieť kontaktov. Na lákanie dievčat využívali spôsob ponúkania práce alebo manželstva s bohatým cudzincom. Obchodníci cielili na nevzdelané ženy z chudobných oblastí, ktoré sa chceli vydať. Preto im mnohí muži ponúkali manželstvo alebo výhodnú službu, najčastejšie cez novinové inzeráty. Ak sa v inzeráte objavila zmienka o poslaní fotografie bolo zrejme, že ide o pascu. *„Lebo títo otrokári chcú pekné dievčatá, keďže krása je meritom budúcej predajnej ceny.*⁵⁷³

4.2.3 Mravné bahno spoločnosti

Apel na morálnu stránku výkonu prostitúcie nebol marginálny v slovenských novinách. Prostitúcia ako mravné bahno spoločnosti poukazovala na „*nočné bludičky*“ (dievčatá vo veku 16-18 rokov), ktoré sa túlili nočnými ulicami a poskytovali sexuálne služby. Ak sa písalo

⁵⁷⁰ Tamtiež, s. 2.

⁵⁷¹ VANÁK, Ján. Biele otroctvo In: *Rolnícke hlasy*, roč. 7, č. 48, s. 2.

⁵⁷² VACULÍK, Karol. Medzinárodný obchod s dievčatami In: *Rozsieváč*, roč. 9, č. 8, s. 10.

⁵⁷³ Tamtiež, s. 2.

o morálnom bahne, tak autori článkov v závislosti od svojho politického presvedčenia poukazovali na rôzne príčiny prostitúcie. Niektoré politické noviny videli prostitúciu ako výsledok kapitalistickej spoločnosti, iné hľadali jej príčiny v slabej osвете alebo alkoholizme. Dôsledkom poskytovania sexuálnych služieb mala byť mravná a zdravotná skaza mladých žien vo forme neplodnosti z pohlavných chorôb. V agrárnych novinách prostitúcia ako morálne bahno prezentovala kontrast medzi vidiekom a mestským prostredím, ktoré malo byť skazené. Článok s názvom *Zárobky z mravnej biedy* prezentoval prostitúciu ako problém miest, ktorý sa pokúšali riešiť politici, ale neúspešne. „*Prostitúcia je kliatba miest, malých i veľkých, a trvá od pradávna. Mnohí veľkí štátnici usilovali sa zničiť ju. Bohužiaľ slabosť ľudí ju znova a znova obnovuje. Naša polícia mala už dosť práce s čistením špinavých kútov „bieleho otroctva“. Prostitúcia žila i v malých mestách.*“⁵⁷⁴

Regionálny týždenník *Trenčan* v roku 1931 kvetnato prezentoval situáciu s prostitúciou v uliciach Trenčína. Prostitúciu považoval za bahno a žiadal realizovať mravnostné razie v tajných miestnostiach, kde sa „bahno“ vyskytovalo: „*Na Štefánikovej ceste v Trenčíne je viacej miestností, ktoré sú bahnami tajnej prostitúcie. Najmä na hornom konci je takýto bordel, opravdivý „lebuja“, ako prameň nákazy, ktorá ničí ľudí z pokolenia na pokolenie. „Ženská obsluha“, vraj len, a z hodnoverného prameňa počívame priamo ošklivé a trestuhodné veci o nej na spomenutom mieste. Sú to jednoduché peleše lotrovské, ktoré už nejdneho mladika okradli o čistú krv, zdravie a život a ktoré otravujú aj budúcnosť národa. Nie je možné, aby tieto veci neboli známe patričným úradom. Ved' aj vrabce o tom čvirikajú a každý lístok stromov o nich šušti. Voláme teda po razii, a to ihneď sa previesť majúcej, a prísne potrestanie nákazníkov a vrahov i ľudského zdravia a tela.*“⁵⁷⁵ Na tomto príklade môžeme vidieť, že razie na prostitútky a tajné nevestince neboli realizované pravidelne vo všetkých mestách. Obyvatelia nabádali úrady, aby s týmto javom bojovali. Zároveň článok odkazuje na postoj politickej strany, ktorá prezentovala svoje názory v novinách. Hlavným a zodpovedným redaktorom novín bol dr. Ján Zaťko, predseda miestnej HSĽS, ktorý sa zúčastnil vyhlásenia autonómie Slovenska.

Slovo „bahno“ v spojení s prostitúciou používali prívrženci HSĽS a národní socialisti. Môžeme to vidieť vo viacerých článkoch uverejnených v novinách *Slovák* a *Slovenská krajina – orgán Československej strany národnosocialistickej*. Napríklad článok s názvom *Bahno v Podkarpatskej Rusi* uvádzal, že prostitúcia je tam natoľko rozšírená, že dedinské dievčatá

⁵⁷⁴ KRESÁK, Svetozár. Zárobky z mravnej biedy In: *Slovenský denník*, roč. 21, č. 249, s. 6.

⁵⁷⁵ ZAŤKO, Ján. Razia! Keď ju nerobia úrady, kričíme po nej my In: *Trenčan*, roč. 8, č. 2, s. 2.

poskytovali sexuálne služby už v roku 1923.⁵⁷⁶ Iný článok v novinách *Slovák* vykreslil nepriaznivé manželské pomery medzi čašníčkou v kaviarni Rozáliou a skladníkom Vojtechom. V článku sa uvádzalo, že Vojtech si vzal Rozáliu, aby ju zachránil pred úpadkom do mravného bahna – prostitúcie.⁵⁷⁷ *Slovenská krajina* prostitúciu ako morálne bahno reflektovala v článku s názvom *Nesvedomití ľudia - Zvedené služobné dievča. Včasný zákrok bezpečnostných orgánov.*⁵⁷⁸ Uvádzalo sa tam, že mravné bahno – prostitúcia sa usadila v slovenských mestách a panenských dedinách. Článok opísal mravnostnú raziu v trnavských bytoch, kde sa tajne vykonávala prostitúcia. Kupliarov označoval ako upírov, ktorí ťažia z ľudskej biedy.

4.2.4 Medicínske diskurzívne praktiky v novinovej tlači

V rámci medicínskeho diskurzu novinové výpovede poskytovali experti, ktorým bola pripisovaná autorita odborníka s potvrdenou kompetenciou v odbore. Do novín sa najčastejšie vyjadroval prof. V. Reinsberger (prednosta kliniky pre kožné a pohlavné choroby v Bratislave), MUDr. Adolf Měška (riaditeľ kliniky pre kožné a venerické ochorenia v Košiciach), MUDr. P. Žarnovický, MUDr. M. Himmer a MUDr. V. Sedlák (asistenti prof. Reinsbergra). Nosnou témou prezentovanou v medzivojnových novinách v kontexte prostitúcie bola problematika šírenia pohlavných chorôb. Najčastejšie o nej písal *Slovenský denník*, *Slovák* a *Slovenská krajina*. Prezentovaná téma v médiách sa viazala na výskyt troch najčastejšie sa vyskytujúcich pohlavných chorôb: syfilisu, kvapavky a mäkkého vredu. Spoločnosť na tento problém reagovala prostredníctvom prevencie vo forme informačných letákov, prednášok a besied.

Prvotné články zamerané na pohlavné choroby boli napísané v kontexte vojny. Mnohí vojaci sa chceli vyhnúť vojne, preto sa nechali nakaziť kvapavkou alebo syfilisom. „*Za vojny sa zvlášť veľmi rozšírili pohlavné choroby, a to často pre nevedomosť mladých mužov, ktorí získaním pohlavnej, choroby chceli sa vyhnúť vojenskej službe. Vojaci; prchajúci pred vojnou, utiekali sa k nakazeným ženám, dúfajúc, že týmto spôsobom uniknú smrti alebo ťažkým zraneniam na fronte, za to však získali si ťažkú chorobu, ktorej následky ešte dnes cítia. Nielenže sami ešte dnes trpia veľmi zlou a neprijemnou chorobou, ale pri dovolenej nakazili dokonca svoje manželky a nevesty. Vojnou znížená úroveň mravnosti pričiňovala sa tým viac o rozširovanie nákazy.*“⁵⁷⁹

Lekári presadzovali v novinách svoje poznatky a názory tým, že poukazovali na rozličné štatistiky, ktoré neboli vždy objektívne spracované. Boli využívané ako relevantný dôkaz

⁵⁷⁶ KOČIŠ, Aladár. Bahno v Podkarpatskej Rusi In: *Slovák*, roč. 5, č. 175, s. 3.

⁵⁷⁷ KOČIŠ, Aladár. Tragický román manželov Krasňanských: In: *Slovák*, roč. 22, č. 83, s. 4.

⁵⁷⁸ GRUNDWALD, Ján. Trnavský hrdina In: *Slovenská krajina*, 1931, roč. 31, č. 210, s. 2

⁵⁷⁹ PAVLU, Bohdan. Naše kliniky. Klinika chorôb kožných a venerických In: *Slovenský denník*, 1923, roč. 5, č. 24, s. 2.

expertného poznania, prostredníctvom ktorého sa vyjadrovali k závažnosti situácie. Tiež kvantifikovali problém, zdôrazňovali a hodnotili hrozby zhoršujúcej sa situácie v oblasti hygieny a zdravia. „Štatistické dáta o pohlavných chorobách po vojne nie sú dosiaľ v celej republike spracované. V Bratislave odhaduje sa však počet postihnutých syfilisom, prechádzajúcich klinickou ambulanciou Štátnej nemocnice, ako i prijatých na kliniku temer na 1000 chorých ročne.“⁵⁸⁰

Lekári v novinových článkoch medzivojnového obdobia boli prezentovaní ako zástupcovia vedeckej obce a autorita. Redakcie novín ich oslovovali, aby vyjadrili svoj názor ku problematike šírenia pohlavných chorôb alebo noviny citovali ich zistenia, aby legitimizovali určitý názor. To sa týkalo najmä presadzovania aboličného zákona.

Ďalším prezentovaným okruhom v novinových článkoch bolo zdôrazňovanie rizík spojených so sexuálnym stykom s prostitútkou a poukazovanie na liečenie a resocializáciu prostitútok.⁵⁸¹ V novinách sa nachádzali hlavne inzeráty na lekárov, ktorí liečili pohlavné choroby. Zároveň sa tam objavovali informácie o poradniach, kam mohli prísť ľudia požiadať o pomoc. Poradňa pre mladých ľudí zameraná na liečenie pohlavných chorôb sa nachádzala v Bratislave. Informoval o tom *Slovenský denník*, kde uviedol, že tam ordinuje prof. V. Reinsberg vždy v pondelok a vo štvrtok medzi 18.00 – 20.00.⁵⁸² Ďalšia poradňa bola v Košiciach, ktorá vznikla pod patronátom Čsl. Červeného kríža v roku 1929. Úradovalo sa tam v utorok a piatok medzi 17.00 – 18.00.⁵⁸³

Boj proti pohlavným chorobám mal medzinárodný charakter. Noviny *Slovenský národ* uvádzali, že v roku 1925 sa konala v Paríži medzinárodná konferencia *Union Internationale contre le Péril Vénérien* na ktorej boli vyslovené tieto zásady v boji proti pohlavným chorobám: zrušenie pouličnej prostitúcie, bezplatné poradne a liečenie pohlavných chorôb, lekárska prehliadka pred svadbou. Článok ďalej uvádzal situáciu v Maďarsku, kedy chceli zaviesť povinnú lekársku prehliadku pred vstupom do manželstva. „Ako sa z Maďarska oznamuje, zamýšľa ministerstvo sociálnej pečlivosti uzákoniť lekársku prehliadku pred sňatkom a to hlavne z toho dôvodu, že v Maďarsku je 17 % manželstiev zaťažených pohlavnými chorobami.“⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ Tamtiež, s. 2.

⁵⁸¹ WINGFIELD Nancy. M., *The world of prostitution in late...*, s. 272.

⁵⁸² PAVLU, Bohdan. Poradňa pre mladých In: *Slovenský denník*, roč. 6, č. 201, s. 4.

⁵⁸³ MURGAŠ, Karol. Poradňa pre mladých ľudí In: *Slovenská Pravda*, 1930, roč. 11, č. 4, s. 3.

⁵⁸⁴ KOZA, MATEJOV, Jur. Boj proti pohlavným chorobám In: *Slovenský národ: neodvislý autonomistický denník*, 1925, roč. 1, č. 186, s. 4.

4.2.5 Diskurz nezamestnanosti a hospodárskej krízy

Prostitúcia v ľavicových novinách bola prezentovaná ako zrkadlo nerovnomerného prístupu žien ku ekonomickým zdrojom a vzdelaniu. Mnoho žien na začiatku 20. rokov pracovalo doma a staralo sa o domácnosť. Ženská práca v domácnosti nebola dostatočne finančne ohodnotená. Podiel na vyššom výskyte prostitúcie mala aj prvá svetová vojna, ktorá zapríčinila, že v spoločnosti bol prebytok žien oproti mužom. Ženy pracovali v rozličných továrňach, ale ich mzdy boli nižšie v porovnaní v mužskými. Robotníčky si museli privyrábať tajnou prostitúciou, aby mali zdroje na živobytie (nájom, stravu atď.). Tento problém bol prezentovaný v médiách už na začiatku 20. storočia. Ďalší faktor, ktorý bol uvádzaný v novinách súvisel s hospodárskou krízou: „*Smutný obraz mravnej biedy vidieť je v poslednej dobe v našich slovenských mestách. Je to tajná prostitúcia, ktorá sa zdá byť akýmsi dôsledkom hospodárskej krízy a nezamestnanosti. Vo väčšine našich miest je vidieť mnoho žien a takmer detí 17 až 18 ročných, ktoré blúdia po uliciach a parkoch po celý deň, hlavne však večer, a ktoré všade nájdeme a vidíme obťažovať náhodných chodcov.*“⁵⁸⁵ Nezamestnanosť počas veľkej hospodárskej krízy ohrozovala veľké priemyselné aglomerácie, najmä Prahu, Brno a Ostravu. Postupne sa stávala plošným problémom celého Československa.

O nezamestnanosti a prostitúcii písali v ženskom časopise *Proletárka* (Orgán slovenských komunistických žien). V článku uvádzali prípad, kedy banskobystriický robotník sa zastrelil, pretože jeho dcéra sa stala prostitútkou. „*Hlavnou príčinou prostitúcie sú hospodárske podmienky. Medzi nimi je nezamestnanosť, osirelosť, opustenosť, ťažká a neznesiteľná práca slúžok, nočných pracovníčok a čašníčok.*“⁵⁸⁶ Článok ďalej uvádzal, že zo 100 prostitútok na Slovensku je zamestnaných: 14 % v krčmách, 36 % v službe, 4 % na pomocných prácach, 6 % v krajčírstve, bez zamestnania bolo 12 % a ostatné pracovali inde, alebo nevedelo sa dohľadať ich pôvodné zamestnanie. Boj proti prostitúcii mal byť bojom za hospodárske osamostatnenie sa ženy.

4.2.6 Prostitútky vo svetle kriminality ako páchatelky a obeť

Mediálny diskurz vnímal prostitútku na jednej strane ako zločinca, na strane druhej ako obeť trestných činov alebo priestupkov. Noviny niekedy o týchto činoch písali krátke správy na niekoľko riadkov, inokedy články mali niekoľko odsekov. Prostitútky boli účastníkami rôznych incidentov, ktoré súvisel najmä s majetkovou trestnou činnosťou. Najviac správ

⁵⁸⁵ GRUNWALD, Ján. Z mravného..., s. 2.

⁵⁸⁶ ŠVARCOVÁ, Barbora. Prostitúcia a jej príčiny In: *Proletárka*, 1924, roč. 3, č. 22, s. 4.

v novinách informovalo o krádežiach alebo vraždách zo strany prostitútok. Napríklad *Slovenský denník* v roku 1928 informoval o prípade, kedy prostitútka ukradla kanvu mlieka. V článku s názvom *Prostitútka ukradla konvu mlieka* noviny informovali, že majiteľ mliekarne Rubín G. z Bratislavy, oznámil na polícii, že „v nedeľu ráno o 5. hodine odviezol jeho kočiš obchodníkovi Grossmannovi na Židovskú ulicu dve konve mlieka, z ktorých neznámy zloději jednu odcudzili. Policajní agenti zistili, že to urobila 25 ročná prostitútka Berta B., ktorú polícia v stredu zatkla. Ku krádeži sa prostitútka priznala, konva i s časťou mlieka bola zabavená a vrátená Grossmannovi.“⁵⁸⁷ Iné prípady boli zamerané okradnutie zákazníkov, alebo opilcov, kedy prostitútka využila nepozornosť mužov. Tak okradla prostitútka Mária S. nocľazníka z Lučenca Pavla N. o 700 korún, ktoré mal uložené v posteli pod poduškou.⁵⁸⁸ Tieto správy neboli expresívne zafarbené a prípady neboli hlbšie analyzované.

Rozsiahlejšie správy o kriminalite prostitútok boli zamerané na vraždy. Tieto články mali vo väčšine expresívne titulky, ktoré mali vyvolať v čitateľovi emócie. Napríklad článok s názvom „*Zločin z bratislavskej spodiny. Prostitútka zabila milého.*“ detailne rekonštruoval udalosti, toho čo sa stalo v osudný deň, kedy prostitútka zabila svojho druha, ktorý ju fyzicky týral.⁵⁸⁹

Druhý vedený diskurz v novinách poukazoval na prostitútky ako obeť. Prezentovaný bol už vyššie zmienený prípad, kedy pro Viktória S. bola okradnutá o 17 000 korún neznámym páchatelom. Častejšie sa v mediach objavovali správy o vraždách alebo samovraždách prostitútok. V Košiciach vyvolal rozruch a zdesenie tiež prípad zavraždenej 37-ročnej kupliarky Márie Górovej, Heleny Farkašovej a neznámeho muža. Vražda sa stala 9. mája 1932 v prízemnom byte na Kalvínskom námestí.⁵⁹⁰ Všetky obeť boli oblečené v nočnej bielizni. Neznámy muž pravdepodobne pochádzal z Podkarpatskej Rusi, pretože nosil odev, ktorého golier bol typický pre jedno podkarpatské mestečko. V správe uverejnenej v *Slovenskom denníku* s názvom *Strašný zločin v Košiciach. Tri mŕtvolky v byte prostitútky* sa uvádza, že v byte neboli stopy násilnosti a polícia nevie presne uviesť či šlo o tri vraždy alebo dve vraždy a jednu samovraždu.⁵⁹¹ V byte vedľa Márie Górovej býval jej syn Ján Goró, ktorý sa tam v čase vraždy nenachádzal. Polícia nevyklúčila, že vraždy mohol spáchať on a bol vzatý do väzby. Polícia mladého Goróa podozrievala, pretože sa v byte ukázal až poobede a jeho matka mala u seba

⁵⁸⁷ PAVLU, Bohdan. Prostitútka ukradla konvu mlieka In: *Slovenský denník*, 1928, roč. 11, č. 87, s. 3.

⁵⁸⁸ PAVLU, Bohdan. Prostitútka okradla nocľazníka In: *Slovenský denník*, 1928, roč. 11, č. 292, s. 4.

⁵⁸⁹ KRESÁK, Svetozár. Zločin z bratislavskej spodiny In: *Slovenský denník*, 1930, roč. 13, č. 185, s. 2.

⁵⁹⁰ SIDOR, Karol. Hrozná trojnásobná vražda v Košiciach In: *Slovenská pravda: spoločenský, hospodársky a politický týždenník východného Slovenska*, 1932, roč. 18, č. 20, s. 7.

⁵⁹¹ HUŠEK, Karol. Strašný zločin v Košiciach. Tri mŕtvolky v byte prostitútky In: *Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady*, 1932, roč. 15, č. 109, s. 4.

úspory. Motívom mohla byť čiastka 30 000 korún, ktoré vlastnila. O vražde informovala aj *Slovenská pravda* v článku *Hrozná trojnásobná vražda v Košiciach. Krvavá tragédia v brlohu hriechu*.⁵⁹² Dozvedáme sa z neho, že boli zavraždené ženy košického podsvetia a jeden muž. K prípadu sa vyjadril aj policajný lekár Dr. Vladimír Slanina. Podľa jeho názoru boli ženy zastrelené počas spánku a ruky mali zložené na prsiach. Záhadný muž ležal na zemi a pod sebou mal revolver. Tiež v ňom bolo uvedené, že syn Ján Goró chcel odísť do cudzineckej légie a mal tajný pomer s miestnou prostitútkou Ďuricou.

Ďalší mediálne známy prípad mal československý charakter. V roku 1933 otriasla Československom správa o vražde ženy, ktorá bola rozrezaná na dve časti a poslaná vlakom v dvoch kufroch z Prahy do Bratislavy a Košíc. Zavraždená, Otília Vranská, pochádzala z Brezna a pracovala ako čašníčka a prostitútka v Prahe. Vrah poslal jej hlavu a nohy obalené v červenej látke s písmenom K na hlavnú stanicu do Bratislavy. V druhom kufri, ktorý dorazil do Košíc sa nachádzal trup s početnými bodnými ranami, ruky, zakrvavené spodky, hubka na umývanie a noviny.⁵⁹³ Z tohto prípadu sa stala správa, ktorá preletela všetkými novinami v Československu a dodnes média poukazujú na tento prípad, pretože sa nevedelo, kto ho spáchal.

O smutných osudoch prostitútok referovalo viac novín. Mnoho prostitútok spáchalo samovraždu z dôvodu hmotnej núdze alebo inej náročnej životnej situácie. „*Prostitútka Mária L., ktorá už dlhší čas, ako jej kolegyne tvrdia, trpela veľkú biedu, zúfala a skončila svoj život utopením*.“⁵⁹⁴ Ďalší prípad samovraždy prostitútky bol z dôvodu jej vylúčenia z mesta na päť rokov. „*V Petržalke pri III. Elyziu zbadal službu konajúci strážnik skočiť do Dunaja neznámu ženu. Šiel jej do vody na pomoc a pomocou háka z vojenského pontonu ju vytiahol na breh. Bola to 25ročná prostitútko Júlia H., ktorá bola z Bratislavy na 5 rokov vykázaná*.“⁵⁹⁵

4.3 Sociálnokultúrne praktiky v kontexte symbolického vylúčenia

Verejný diskurz o prostitúcii v československej dobovej tlači ovplyvňoval sociálnu prax. Média prezentovali osoby v prostitúcii prostredníctvom rozličných stereotypov, ktoré konštruovali ich obraz v spoločnosti. Najrozšírenejší stereotyp, ktorý sa vyskytoval v médiách, poukazoval na prostitútky ako na osoby mimo rámec spoločensky akceptovanej morálky.

⁵⁹² SIDOR, Karol. *Hrozná...*, s. 7.

⁵⁹³ JEDLIČKA, Miloslav. Neodhalený vrah Otýlie Vranské In: *Nejslavnější mordy první republiky*. Praha: Daranus, 2011, s. 233–258.

⁵⁹⁴ BIČKOŠ, Peter. U denníka In: *Slovenská pravda*, 1930, roč. 1, č. 20, s. 2.

⁵⁹⁵ GRUNWALD, Ján. Štyri samovraždy cez jedinú noc v Bratislave In: *Slovenská krajina*, 1931, roč. 31, č. 234, s. 2

Prezentoval ich niekoľkými spôsobmi: ako kriminálničky, „*spodinu*“ a „*bahno*“ spoločnosti. Na druhú stranu, časť spoločnosti na nich poukazovala ako na obeť systému, ktoré nemajú dostatok možnosti pracovať, rozhodovať sa alebo užiť sa. Mediálny diskurz sa na prostitútky pozeral ako na chudobné ženy, pričom to nebola vždy pravda. Existovali aj ženy, ktoré sa dobrovoľne rozhodli pre toto remeslo, vedeli si našetriť peniaze a hospodáriť s nimi. Vo výsledku tieto stereotypné názory prezentované médiami ovplyvňovali verejnú mienku o osobách v prostitúcii a mali dopad na ich každodenný život vo forme vylúčenia.

Symbolické vylúčenie prostitútok bolo spojené so stigmou na základe sociálneho statusu, ktorá ich odsúvala na okraj spoločnosti od majority. Prostitútky boli paušálne označované prostredníctvom špecifického dehumanizačného jazyka a rôznych charakteristík ako napríklad „*pijavice*“, „*bahno*“, „*spodina*“ a niekedy ešte horšie. Aj keď tieto označenia nemuseli byť vždy pravdivé, vo svojich dôsledkoch sa pravdivými stávali, pretože s prostitútkami sa jednalo ako s kriminálničkami, alkoholičkami alebo obeťami. V médiách a politike nemali priestor na vyjadrenie svojich postojov a potrieb k vtedy aktuálnym otázkam, ktoré sa ich existenčne dotýkali. Moc v diskurze mali iní ľudia – experti, ktorí mali vedieť čo je pre nich dobré a správne. V rámci celého prieskumu sme nenašli ani jednu výpoveď prostitútky, ktorá by v médiách prezentovala názor na reglementáciu alebo abolicionizmus, na zdravotné prehliadky a pod. Vždy sa vyjadrovala k problematike majoritná spoločnosť, ktorá sa hlásala za oprávnenú riešiť tento problém.

Novinové správy veľakrát prinášali zjednodušené pohľady na problematiku prostitúcie s bulvárnym podtónom, aby vyvolali emócie v čitateľovi. Pri detailnom pohľade na správy sme identifikovali nasledujúce stereotypizujúce obrazy:

- *Prostitútka ako poľutovaniahodná osoba, ktorá je v žalostnom stave*: týmto spôsobom označovali prostitútky, organizácie a jedinci, ktorí zbierali finančné zdroje za charitatívnym účelom na pomoc. Predovšetkým išlo o abolicné skupiny a spolky. Prostitútky v tomto stereotype boli prezentované ako osoby, ktoré potrebujú ľútosť, starostlivosť a súcit.
- *Prostitútka ako objekt násilia*: tento stereotyp ukazoval na prostitútky ako obeť násilia pasákov, kupliarov a klientov. Ukazoval, že prostitútky sú ženy, ktoré sa nedokážu brániť pred „zlými“ mužmi, ktorí ich sexuálne alebo finančne vykorisťujú.
- *Prostitútka ako kriminálnička*: ďalší obraz bol opačný. Osoba prostitútky bola reflektovaná ako delikventná žena, ktorá kradla a bola súčasťou mestského podsvetia, charakteristickým násilím a asociálnym správaním.

- *Prostitútka ako prvok bulváru:* prostitútka predstavovala prvok, ktorý vykresľoval atmosféru nočnej ulice, kaviarne alebo baru. Prezentovaná bola cez kuriózne prípady odohrávajúce sa v noci.
- *Prostitútka ako pohlavne chorá osoba:* početné správy o pohlavných chorobách, poukazovali len na prostitútky ako na tie choré a nakazené. Muži – klienti v médiách neboli často stigmatizovaní a označovaní ako šíritelia pohlavných chorôb, a to aj v prípade homosexuálnych stykov. Za šírenie pohlavných chorôb mohla najmä žena, nie klient, ktorý nakazil svoju manželku.

5 Umelecká reflexia prostitúcie

Umelecká reflexia fenoménu prostitúcie má dlhú tradíciu a v historickom bádani je jej venovaná značná pozornosť.⁵⁹⁶ Prvé signifikantné diela ukazujúce predajnú rozkoš začali vznikať už v staroveku. Od Blízkeho Východu až po západné hranice Rímskej ríše ju zobrazoval antický svet prostredníctvom všetkých foriem umenia vtedajšej doby. Grécka kultúra prezentovala prostitúciu najmä skrz keramiku (amfory), fresky, sochy a literárnu tvorbu. Hetéry, slobodné ženy s voľným spôsobom života a ženy oddávajúce sa prostitúcii,⁵⁹⁷ boli subjektom tohto zobrazovania. Napríklad grécky sochár Kamis vyobrazil bohyňu Afroditu a jeho modelkou (predlohou) bola pravdepodobne slávna hetéra Aspasia, neskôr manželka Perikla. O vyobrazenie Afrodity z Knidu sa pokúsil Praxiteles a jeho modelkou sa stala tiež hetéra Fryné.

Zobrazovanie prostitúcie a sexuálneho aktu v stredoveku išlo naopak do úzadia. Umelecké vyobrazenie prostitútky sa reflektovalo cez obraz – archetyp Márie Magdalény, hriešnice, ktorá sa začala kajať a zmenila svoj nečistý život. Rola prostitútky v umení bola vyobrazovaná symbolicky a vychádzala z teologického učenia.

Príchodom renesancie a baroka sa dostala do popredia postava kurtizány, ktorá bola tiež reflektovaná rozličnými spôsobmi. Na jednej strane ženy poskytujúce sex za finančnú alebo inú odmenu boli žiadané a ospevované mužmi pre sexuálnu rozkoš, ktorú dávali. Na strane druhej boli zatracované, pretože oberali mužov o majetok a šírili syfilis. V tomto období sa ženy zobrazovali s výrazným dekoltom, veľkými prsiarmi a v neskoršom období i s prsným dvorcom. Vznikali balady, piesne a príbehy, ktoré opisovali sexuálne vzťahy s prostitútkou. Azda najznámejším dielom je *Balada o tlusté Margot*. V 18. storočí pobúril spoločnosť prvý erotický román od anglického autora Johna Clelanda s názvom *Fanny Hillová*. Román opisuje život londýnskej kurtizány a zobrazuje sexuálne scény a úchylky, ktoré je potrebné vnímať v kontexte dobovej morálky 18. storočia.

V devätnástom storočí boli prostitútky zobrazované prostredníctvom malieb a grafík. V druhej polovici storočia sa zlepšením procesu daguerrotypie začali šíriť fotografie a neskôr filmy. Nosnými témami jednotlivých fotografií boli prostitútky a verejné domy.

Rozvojom kinematografie boli prvé filmy zamerané aj na osvetu v oblasti pohlavných chorôb, smutný a ťažký osud ženy, ktorej spoločenské postavenie bolo nerovnoprávne a bolo príčinou jej chudoby a marginalizácie. Filmová tvorba v medzivojnovom období vychádzala

⁵⁹⁶ CLAYSON, Hollis. *Painted Love: Prostitution in French Art of the Impressionist Era*. California: Yale University, 1991, 224 s.

⁵⁹⁷ ADKINS Lesley; ADKINS Roy A. *Starověké Řecko*. Praha: Slovart, 2011, s. 381.

z pravidiel kódexu filmovej produkcie z roku 1930. Daný kódex slúžil ako cenzúra a určoval, čo sa vo filme môže zobrazovať a čo nie. Filmový kódex v otázke sexuálnych scén nabádal najmä k zobrazovaniu inštitúcie manželstva. Nevera mala byť vyobrazená len s jej negatívnymi dôsledkami. Vášnivé alebo erotické scény nemali byť explicitne ukazované, pokiaľ nehrali kľúčovú úlohu v príbehu. Kódex ďalej uvádzal, ako malo byť zobrazované bozkávanie, objatie, zvädzanie alebo aj znásilnenie. Zakazoval zobrazovať sexuálne deviácie, úchylky a medzi rasový pohlavný styk. Filmári nemohli zobrazovať ženy a mužov v úplnej nahote. Do akej miery sa uplatňoval kódex v praxi, je ťažké odhadnúť. V kódexe sa písalo: „*Sexuální hygiena a pohlavní nemoci nejsou náměty pro film*“.⁵⁹⁸ Napriek tomu v Československu vznikli prvé filmy s touto tematikou a mali mať osvetový charakter.

V predkladanej kapitole budeme analyzovať medzivojnové maľby, grafiky, poviedky, básne a filmy, ktoré vyobrazovali prostitúciu a boli prezentované v československej spoločnosti. Pri analýze výtvarného umenia a literatúry sa zameriame na slovenských autorov. Filmovú produkciu vnímame v československom kontexte, pretože slovenský film k danej téme neexistoval. Fotografie v našej analýze vynecháme.

5.1 Nočné motýle v reflexii medzivojnového výtvarného umenia

Výtvarné a literárne umenie na území medzivojnového Slovenska bolo formované a ovplyvnené zmenami, ktoré nastali po skončení prvej svetovej vojny. Udalosti ako rozpad Rakúsko-Uhorska, vznik Československa, vojna, sociálna bieda, revolúcie a hospodárska kríza v 30. rokoch, intenzívne zasahovali do každodenného života ľudí. Samotné udalosti mali zásadný vplyv aj na tvorbu umelcov. Fundamentálnym rysom medzivojnového umenia bol kontrast medzi tradíciou a modernizmom, ktorý sa prejavoval napríklad v kontexte vnímania života v meste a na vidieku alebo v náboženstve. Protiklad medzi tradíciou a modernou na území Slovenska nebol nikdy oficiálne sformulovaný do teoretického konceptu, ale bol latentne alebo explicitne prítomný v tvorbe umelcov.⁵⁹⁹ Prejavil sa v maliarstve, grafike, rovnako ako aj v poézii a próze.

Obdobie medzi dvoma svetovými vojnami na území Slovenska bolo charakteristické nielen spoločenskou transformáciou, ale i kultúrnym rozmachom, ktorý sa značne prejavil v umení. Modernu a modernizmus tu chápeme v širšom zmysle ako umelecký smer, ktorý

⁵⁹⁸ Haysův kodex [online]. Kodex filmové produkce z roku 1930. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: <http://25fps.cz/2011/kodex-filmove-produkce-z%C2%A0roku-1930-haysuv-kodex/>

⁵⁹⁹ Galéria Nedbalka, n. o. [online]. Výtvarná moderna Slovenska. Bratislava: Galéria Nedbalka, n.o. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: <https://www.nedbalka.sk>.

historicky spadá od obdobia 70. rokov 19. storočia do 40. rokov 20. storočia.⁶⁰⁰ Podľa Jána Abelovského a Kataríny Bajcurovej sú dejiny moderného slovenského výtvarného umenia založené na troch rovnocenných dogmatických modeloch. Prvý model je *sociografický* a pozerá sa na dejiny slovenskej moderny ako na súbor paralelných štýlov, zobrazujúcich hieraticky usporiadaný okruh viac-menej stabilných tém. Model rozlišuje tri prúdy: národný, konštruktívny (Martin Benka, Gustáv Mallý, Janko Alexy, Miloš A. Bazovský, Zoltán Palugyay, Ľudovít Fulla, Mikuláš Galanda, patrí sem tiež vrstva generácie 1909 a generácia autorov 2. svetovej vojny – Ladislav Guderna, Ernest Zmeták, Jozef Štrúdnik).⁶⁰¹ Druhý prúd charakterizovali ako spoločensky angažovaný, expresívny a radí sa k nemu tzv. košická moderna (Anton Jasuch, Konštantín Bauer, Eugen Krón, Július Jakoby, Koloman Sokol, Imrich Weiner Kráľ, Edmund Gwerk, jadro generácie 1909 – Cyprián Majerník, Vincent Hložník, Viliam Chmel, Jozef Kostka).⁶⁰² Podstata prvého modelu je podľa Abelovského a Bajcurovej v predstave, že hybnou silou moderny bolo hľadanie národnej (slovenskej) identity. Druhý model je *generačný*. Autori tento model postavili na fundamentálnej myšlienke, že každá nová generácia prináša vlastnú a unikátnu skúsenosť. Podľa autorov publikácie, generačné vrstvenie má tu výhodu, že je prehľadné a nespochybniteľné, ale mechanicky aplikované na vývoj umenia neefektívne, pretože nevenuje pozornosť osobnostiam mimo hlavné jadro generácie a zároveň neberie do úvahy medzigeneračné vzťahy.⁶⁰³ Tretí model je *paralelistický*, ktorý bol postavený na komparatívnej metóde. Autori sa snažili v rámci tohto modelu porovnať vývoj slovenského modernistického umenia prvej polovice 20. storočia súbežne s európskym dianím. Podľa autorov posledný model je najmenej produktívny a aplikovateľný na slovenskú modernu.

Pre analýzu konkrétnych diel sme si vybrali autorov zahrnutých do spoločensky angažovaného, expresívneho prúdu. Dôvodom pre výber tohto okruhu slovenského moderného umenia bol fakt, že všetci autori sa snažili vyobraziť nielen prostitúciu a sexualitu, ale aj život na okraji medzivojnovnej spoločnosti. Pre analýzu sme vybrali diela, ktoré explicitne vznikli v období medzi dvoma vojnami a išlo o nasledujúcich autorov: Koloman Sokol (Periféria – Dvaja, Odsúdená), Anton Jasuch (Kupliarka), Štefan Bednár (Dvojica v nočnej ulici), Imrich Weiner-Kráľ (Vydrlica), Cyprián Majerník (Na pohovke, Milenci na periférii), Konštantín Bauer (Odsúdená), Mikuláš Galanda (Bar, Ulica II., Ulica – Z cyklu *Láska v meste*).

⁶⁰⁰ SIKOROVÁ-PUTIŠOVÁ, Míra; HERMANOVÁ, Kristína. [online]. Druhá vlna slovenskej moderny. Žilina: PGU. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: <https://www.pgu.sk>.

⁶⁰¹ ÁBELOVSKÝ, Ján; BAJCUROVÁ, Katarína. Výtvarná moderna Slovenska In: Umění časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky 1998, roč. 46, s. 584.

⁶⁰² Tamtiež, s. 584.

⁶⁰³ Tamtiež, s. 584.

Iným príkladom umelcov sú autori generácie druhej svetovej vojny, ktorí sa taktiež pokúsili o vyobrazenie prostitúcie. Išlo o nasledujúce diela a autorov. Tu chcem tiež znovu spomenúť Antona Jasucha, pretože na konci 50. rokov vytvoril maľbu s názvom *Nočný motýľ*, prostredníctvom ktorého reflektuje tajnú prostitúciu prevádzkovanú v kaviarni. Toto dielo môže predstavovať reminiscenciu na český film z roku 1941 s názvom *Nočný motýľ*. Medzi ďalších autorov patrili: Vincent Hložník (*Prostitútka, Prostitútky*), Juraj Collinásy (*Ulička lásky*), Ľudovít Fulla (*Nočný motýľ*), Ľuba Končeková-Veselá (*Nočný dom, hodinový kvet*), Eugen Nevan (*Sediaca tanečnica*).

5.1.1 Imrich Weiner Kráľ

Imrich Weiner-Kráľ bol významným slovenským maliarom, ktorý cez umenie vyjadroval svoje videnie sveta a hlbokú sociálnu empatiu. Pri svojej tvorbe využíval prvky surrealizmu a secesného expresionizmu. Zobrazoval nepriaznivú spoločenskú situáciu v bratislavských uliciach a zameral sa na temné aspekty ľudského bytia. Jeho diela vyobrazujú dodnes sociálne balady plné spoločenských neduhov medzivojnového obdobia. V centre jeho pozornosti bola primárne slovenská žena a jej osud.

V drevoreze z roku 1937 poukázal na problém prostitúcie na príklade bratislavskej mestskej časti Vydrica. V diele môžeme sledovať reflexiu obchodu so sexom v spojení s mestskou kultúrou. Symbolov nočného života v obraze je hneď niekoľko. Ústrednou postavou je nahá prostitútka, ležiaca na pohovke a držiaca štvorlístok. Tvár ženy je ubitá osudom, krátke vlasy búrajú „tradičné“ ženstvo a vysoké podpätky pôsobia vyzývavo. Čierna časť ruky môže predstavovať nočné alebo temné remeslo, ktorým autor poukázal na prostitúciu ako obživu. Autor predpokladane zobrazuje ženu, ktorá poskytovala sexuálne služby v hoteli. V pozadí pod hradom vyniká budova hotela charakteristická pre Vydricu, ako miesto rozličných sexuálnych a kriminálnych stretnutí a vzťahov. Ďalším symbolom prostitúcie je vyobrazená lucerna v pravom hornom rohu, ktorá bola špecifickým označením pre nevestince a mestskosť už od stredoveku. Okrem motívu slovenského prostredia vyjadreného prostredníctvom domčekov v pozadí, sa autor zameral aj na klientelu prostitútok. Klient stojaci za poodhrnutou záclonou pozerá na ženu so skúmavým pohľadom. Stopy vzrušenia v jeho tvári absentujú a po dlhšom pozorovaní nadobudnete náznak súcitu s osudom prostitútky. Nahé ženy, ktoré stoja pod schodmi a čakajú klientov sú symbolom pre pouličnú prostitúciu. Schody naznačujú, že ide o bratislavské ulice charakteristické prostitúciou (Šťuková, Floriánska a Oeserová ulica).

5.1.2 Štefan Bednár

Štefan Bednár bol slovenským karikaturistom medzivojnového obdobia. Jeho tvorbu ovplyvňovali sociálno-ekonomické a politické podmienky v krajine. V jeho tvorbe môžeme sledovať jeho politické presvedčenie, orientované najmä na komunizmus, ktoré pre potreby práce nie je potrebné hlbšie analyzovať. Vo svojich dielach prostitúciu zobrazoval v kontexte nočného života na ulici. Vytvoril niekoľko grafík z prostredia Bratislavy, kde poukazoval na nepriazeň osudu žien. Osobne obdivoval Vydricu, ktorá sa stala námetom jeho niekoľkých grafík, a po presťahovaní sa do Bratislavy, býval v tesnej blízkosti danej štvrte. Pri jeho tvorbe bol rozhodujúci pobyt v Paríži, kde čerpal inšpiráciu a senzibilitu veľkomestského života (cirkus, balet, prostitúcia atď).

Dvojica v nočnej ulici je ilustráciou zobrazujúcou stretnutie dvoch ľudí v nočnom mestskom prostredí. Z tváre ženy môžeme vyčítať určitú nechť a odpor voči mužovi, ktorý zrejme predstavuje jej klienta alebo pasáka. Šaty ženy značne odhaľujú jej telo a na pomery doby, kedy obraz vznikol, sú krátke. Vysoké podpätky, vybrané oblečenie a zvýraznené ženské pohlavie, ktoré je pod odhalenými šatami, naznačuje prácu prostitútky v nočných uliciach. Tvár muža (klienta alebo pasáka) je chtivá a rozhodná. V medzivojnovom období usporiadanom sexuálnou nerovnováhou medzi mužmi (aktívni) a ženami (pasívne), rozhodná mužská tvár premieta svoju fantáziu na ženskú postavu (prostitútky), ktorá je podľa toho štylizovaná. Podobne ako Weiner-Král i Štefan Bednár tieňoval ruky na čierne. Do akej miery znamená čierna farba temné remeslo, s určitosťou povedať nevieme. Tento tieň sa vyskytuje na špecifických obrazoch zobrazujúcich intímny pomer. V komparácii s inými ilustráciami tento typ tieňovania absentuje.

5.1.3 Cyprián Majerník

Autor pochádzal zo Slovenska, ale dlhšiu dobu žil a pôsobil v Prahe. Jeho tvorba, podobne ako u iných autorov medzivojnového obdobia, odrážala osud doby v ktorej žil. V jeho dielach môžeme sledovať kultúrno-politické dianie v krajine, hospodársku krízu a jej dôsledky, tábory smrti a osudy vyhnančov, ľudí na periférii a pod. Napriek úspechu a bohatej tvorbe, sa autor vysokého veku nedožil. Trpel depresiami a vo veku 35 rokov spáchal samovraždu. Problém prostitúcie reflektoval v dvoch dielach s názvom *Na pohovke* a *Milenci na periférii* z roku 1935.

Podľa Hrabušického ide o filmovú sekvenciu – scény „pred“ a „potom“, na ktorých vidíme „predajnú lásku“ cez idylický začiatok a tragický koniec.⁶⁰⁴ Na prvom obrázku vidíme nahú ženu, ktorá symbolizuje prostitútku a oblečeného muža (klienta). Obaja spolu sedia na zelenej pohovke pri okrúhlym stole a rozprávajú sa. Tváre osôb sú bez špecifickej emócie. Pozadie dotvára atmosféru izby a ide o sekvenciu pred sexuálnym aktom. Na stole sa nachádzajú vo váze kvety, ktoré sú vo všeobecnosti symbolom lásky a vášne, ale tiež diskretnosti. Farebnosť kvetov poukazuje na vášň (červená), morálnu čistotu (biela), túžbu (oranžová) a nežnosť (ružová). V druhej sekvencii s názvom *Milenci na periférii* vidíme odvrátenú stranu prostitúcie, pretože ženy boli často obeťami rôznych foriem násilia a násilných činov. Ústrednou postavou sekvencie „po“ je mŕtva žena ležiaca na posteli pod obrazom Panny Márie. Tento akt ukazuje, že „vražda pod obrazom Madony akoby „zvestovala“, že už nič na tomto svete nie je „sväté“, ani život človeka, tobôž ženy...“ Fialová farba je výrazným znakom oboch malieb a v minulosti znamenala bohatstvo a moc. V tomto kontexte vnímame nadradený vzťah medzi klientom stredného veku a mladou prostitútkou. Uzatvorený svet na periférii zobrazuje na druhom obrázku klieťka s vtákom umiestnená na stene a pošpina krvou. Klieťka symbolizuje uzatvorený svet neslobody ženy na periférii. Biele kvety na stole predstavujú ale opak toho, čo sa deje na scéne. Biele kvety sú od 19. storočia symbolom čistej a pravej lásky. Na základe obrázku ide ale o protikladný symbol k prostitúcii, podobne ako obraz Panny Márie na stene.

5.1.4 Mikuláš Galanda

Významný slovenský grafik, maliar a ilustrátor, ktorý propagoval moderné umenie na území Slovenska. Diela vystavoval rôzne po Československu a v zahraničí (New York, Moskva a Paríž), kde vyhral niekoľko svetových ocenení. Vybraný autor reflektoval všetky aspekty ženstva a rolu ženy v spoločnosti. Častejšie však maľoval nahé akty žien v rozličných situáciách (na toalete, v bare, s milencom). Fenomén prostitúcie reflektoval v cykle s názvom *Láska v meste*, kde vyobrazil všetky temné a svetlé aspekty života a prežívania intímnych vzťahov vo víre mestských udalostí.⁶⁰⁵ Námet sexuálneho života v meste bol trochu neobvyklý, ale napriek tomu bol výsledok pútavý, niekedy drsný až drastický. Vo výsledku autorova erotická reflexia sexuality vyjadruje citovú vyprahnutosť a nenaplnenosť v ťažkých životných situáciách.

⁶⁰⁴ HRABUŠICKÝ, Aurel. [online]. Katalóg k výstave Nové Slovensko (2012). Bratislava: SNG. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_6037

⁶⁰⁵ HRABUŠICKÝ, Aurel. [online]. Katalóg k výstave Nové Slovensko (2012). Bratislava: SNG. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:GPB.G_1044

Galanda prezentoval v tomto cykle nové črty mestského prostredia. Moderné mesto zobrazil ako komplikovaný sociálno-psychologický organizmus.⁶⁰⁶ Zameral sa na nočný život, kde sa odohrávajú rôzne malé a veľké drámy obyvateľov mesta.

Na prvom obrázku s názvom *Ulica* Galanda jasne poukazuje na prostitúciu v uliciach mesta. V popredí sa nachádza mladá žena s dlhými čiernymi vlasmi a odhaleným prsom. V pravom dolnom rohu leží druhá tvár, ktorá môže symbolizovať masku. Maska v tomto kontexte predstavuje tvár, ktorú ženy nastavujú pri poskytovaní sexuálnych služieb, a za ktorú skrývajú svoj vnútorný život, tragický a ťažký osud. V pozadí je neznáma mužská postava v dlhom čiernom kabáte, ktorá predstavuje klienta alebo pasáka. Litografia ukazuje protiklad medzi dňom a nocou, svetlom a tmou.

5.2 Košická moderna a prostitúcia

V medzivojnovom období Košice boli kultúrnym a umeleckým centrom, kde sa formovala a rozvíjala tzv. košická moderna, ktorá bola svojim štýlom tak jedinečná, že nemala v stredo európskom prostredí obdobu. Tento smer vo všeobecnosti označuje umelecké dianie v Košiciach v 20. rokoch 20. storočia a vymedzuje ho sieť domácich a zahraničných umelcov. Tomáš Štrauss ho opísal nasledovne: „*Poznávacím znakom Košičanov je ich ani nie tak demonštratívna, ako skôr samozrejma mestskosť. Možno ju označiť aj ako intimitu či bezprostrednosť nášho urbánneho bytia v moderne, alebo ako videnie seba v tom, čo okolo seba bezprostredne vidíme a v čom aj sami radi žijeme. Kým to, čo nazývame slovenskou národnou modernou, vychádza programovo z dediny, resp. z folklóru a nedotknutého horského prostredia, košická moderna vychádza z novodobého mestského až veľkomestského prostredia, exploatujúc ho bez toho, aby si jednotliví autori charakteristické črty týchto nových civilizačných skutočností a premien čo i len uvedomovali.*“⁶⁰⁷ Košická moderna je charakteristická zobrazovaním mestskosti, nadnárodnosti a otvorenosti. Súčasťou zobrazovania mesta a jej spoločnosti boli tiež ľudia na okraji, medzi ktorých sa radili aj prostitútky. Motív periférie sa vyskytuje napríklad v diele Cypriána Majerníka. Námet prostitúcie a sexuálneho násillia sa vyskytuje medzi nasledujúcimi košickými modernistami: Konštantín Bauer (Obr. 1), Koloman Sokol (Obr.2), Anton Jasusch (Obr. 3) a Juraj Collinásy (Obr. 4).

⁶⁰⁶ Tamtiež.

⁶⁰⁷ KLEBAN, Miroslav. *Košická moderna – Človek a mesto / sociálno-kritická vlna*. Košice: Východoslovenská galéria, 2019, s. 1-2.

Konštantín Bauer (1893 – 1928) bol maliarom – samoukom a významnou postavou košickej moderny. Jeho kariéra v umení ale netrvala dlho, pretože vo veku 35 rokov nečakane zomrel. Vo svojich umeleckých prácach sa pokúsil zachytiť a vyobraziť hlavne neľútostnú sociálnu biedu obyvateľov mesta Košice. Téma prostitúcie nebola v jeho tvorbe marginálna a opomenutá. V diele *Odsúdená* (1927) s pôvodným názvom *Orgie* tušíme sexuálne zotročenie ženy medzi mužmi opojenými alkoholom.⁶⁰⁸ Vybraná maľba „reflektuje následky procesov sociálnej deštrukcie, z „hrčovitých“ tiel a tvári „anti“hrdinov vyžaruje temná odovzdanosť osudu, ničím nezakrytá existenciálna intencia tragickosti bytia.“⁶⁰⁹ Na maľbe vidíme obnaženú ženu od pásu hore v polkruhu opitých mužov. Neznáma tvár a červené šaty môžu symbolizovať a označovať telo ženy, ktorá poskytuje sexuálne služby. Červená bola farbou prostitúcie už od začiatku novoveku. Centrom pozornosti jeho maľby nie je tvár ženy, ale jej obnažené telo, ktoré pôsobí vyzývavo a poukazuje na prostitúciu.

Podobný motív v medzivojnovom období použil aj ďalší predstaviteľ košickej moderny Koloman Sokol, ktorý pod vplyvom modernistických umelcov reflektoval sociálnu biedu ľudí s pochmúrnym životným príbehom na okraji spoločnosti.⁶¹⁰ Stál na strane ubiedeného, vykorisťovaného, trpiaceho, zraňovaného človeka, ktorý preň reprezentoval celé ľudstvo.⁶¹¹ Autor reflektoval súdobú sociálnu realitu drsným, pochmúrnym, niekedy až krutým spôsobom. Spisovateľ Dobroslav Chrobák napísal o Sokolovi, že „vynášal na povrch iba tie zakrvavené franforce, ktoré vylovil zo dna života medzi robotníkmi, prostitútkami, vojakmi, v krčmách na periférii, v nocľahárňach pre nezamestnaných, v uhoľných baniach“.⁶¹² V drevoryte s názvom *Odsúdená* (1930) stvárnil problematiku chudobných žien bez práce na okraji spoločnosti, avšak v tomto prípade ide o dielo hovoriace jazykom expresionizmu.⁶¹³ Centrom drevorytu je postava ženy a muža v prostredí baru alebo kaviarne. Výrazným prvkom diela sú napoly obnažené ženské prsia, tvár plná beznádeje a apatický pohľad ženy. Oproti žene sedí muž so žiadostivým pohľadom s cigaretou v ruke, ktorý môže predstavovať klienta.

⁶⁰⁸ HRABUŠICKÝ, Aurel; BAJCUROVÁ Katarína; POLÁČKOVÁ Dagmar; HANÁKOVÁ Petra. *Nové Slovensko : (ťažký) zrod moderného životného štýlu 1918 - 1949 = New Slovakia : (difficult) birth of the modern lifestyle 1918 – 1949*. Bratislava: SNG, 2011, s. 137-138.

⁶⁰⁹ HRABUŠICKÝ, Aurel. *Nové Slovensko...*, s. 137-138.

⁶¹⁰ BURAN, Dušan; MÜLLEROVÁ, Katarína; BAJCUROVÁ Katarína. *111 diel zo zbierok = works of art from the collection*. Bratislava: SNG; Slovart, 2008, s. 271.

⁶¹¹ BAJCUROVÁ, Katarína. *Koloman Sokol z cyklu Kolegovia / klasici slovenskej moderny v GLF*.

Ružomberok: SNG. Dostupné na internete: <https://www.sng.sk/sk/vystavy/2673_koloman-sokol-z-cyklu-kolegovia-klasici-slovenskej-moderny-v-glf#> [2021-09-16].

⁶¹² Tamtiež.

⁶¹³ MIGAŠOVÁ, Jana. Vplyv novej vecnosti na sociálno-kritické výtvarné umenie medzivojnového Slovenska. In: *Opuscula historiae artium*. Brno: Opuscula historiae artium, č. 67, 2018, s. 44.

Fenomén prostitúcie v umení jasne reflektoval Anton Jasusch v diele s názvom *Kupliarka*. Jasusch bol košickým maliarom, ktorý vytvoril vlastný expresívny spôsob vyjadrenia svojho videnia sveta.⁶¹⁴ Jeho prístup bol postavený na využití secesných prvkov v spojení s expresionizmom a impresionizmom. Na vybranom diele môžeme vidieť symbolický výjav vzťahujúci sa k morálke, zlu a ničeniu ľudskej dôstojnosti. Autor reflektoval fenomén prostitúcie prostredníctvom vyobrazenia mocenského vzťahu medzi kupliarkou a mladou prostitútkou v slovenskom prostredí. Samotná kompozícia diela je tmavá a pochmúrna, čo je príznačným prvkom pre Jasuchovú tvorbu.⁶¹⁵ V pozadí na vysokom brale sa týči predpokladane hrad Strečno, ktorý dopĺňa hlavnú kompozíciu obrazu. Starena a mladá žena symbolizujú mocenský vzťah prostitúcie. Mladá žena predstavuje spoločenskú prax útlaku a kontroly, kedy ju ovláda iná osoba, najčastejšie kupliar/ka. Autor tiež reflektoval problematiku obchodu so sexom v 60. rokoch cez dielo s názvom *Nočný motýľ*. Vplyv tohto obrazu môžeme neskôr vidieť napríklad v tvorbe Ludovíta Fullu, ktorý vytvoril grafiku s rovnakým názvom *Nočný motýľ* a inšpiroval sa Jasuschom.⁶¹⁶

Na konci považujeme za potrebné upozorniť i na diela, ktoré vznikli po medzivojnovom období, ale nadväzujú na modernu. Na slovenských predstaviteľov moderny nadviazal Collinásy. Obchod so sexom reflektoval v niekoľkých dielach. Prvým významným počínom bol obraz s názvom *Ulička lásky* (1949), ktorá explicitne nespadá do medzivojnového umenia, ale pre nás je dôležitá, pretože upozorňuje na situáciu v meste. Predpokladane ide o Hradbovú ulicu, kde sa prostitúcia vyskytovala dlhé roky. Na maľbe vidíme dve ženské postavy vedľa hradieb, ktoré dodnes tvoria širší okruh centra mesta.

5.2 Postava prostitútky v medzivojnovnej literárnej reflexii

Povojnové kultúrne zmeny podnietili rozvoj nových umeleckých smerov. Fenomén prostitúcie ako spoločenský problém reflektovali nielen výtvarní umelci, ale aj literárni predstavitelia a predstaviteľky. Inšpiráciou sa im stala francúzska literatúra publikovaná na prelome 19. a 20. storočia. V slovenskej poézii a próze o prostitúcii písali v medzivojnovom období nasledujúce osobnosti: Ján Smrek, Tido J. Gašpar, Ján Hrušovský a Ján Rob Poničan. Dané obdobie prezentujú autori slovenského realizmu, moderny, expresionizmu, avantgardy a naturalizmu. Hlavnou témou jednotlivých diel bola sociálno-ekonomická situácia bežných ľudí

⁶¹⁴ SLOVENSKA VIRTUALNA GALERIA. *Anton Jasusch*. Bratislava: SVG, 2010. Dostupné na internete: <<http://www.artgallery.sk/pouzivatel.php?getObsah=2&getPouzivatel=64&getStranka=1000>> [2021-09-16].

⁶¹⁵ Tamtiež.

⁶¹⁶ HRABUŠICKÝ, Aurel. *Nové Slovensko...*, s. 138

a dôsledky prvej svetovej vojny. Téma prostitúcie bola vo výsledku neoddeliteľnou súčasťou reflexie spoločenskej biedy a nerovnosti. Úzko súvisela s nepriaznivým spoločenským postavením ženy, zanedbanou výchovou v rodinách a alkoholizmom.

Ján Hrušovský je predstaviteľom medzivojnového slovenského expresionizmu. Jeho tvorba odráža depresívnu a ubitú povojnovú atmosféru v spoločnosti. Pri písaní využil silné expresívne a protikladné obrazy, ktoré vypovedajú pesimistickú sociálnu realitu. V expresionistickej novele *Dve sestry* poukázal na falošné morálne hodnotenia v spoločnosti na príklade dvoch sestier (mnišky a prostitútky). Ich postavy sú mravne v protiklade a poukazujú na vnútorné prežívanie človeka v náročnej životnej situácii. Táto sociálno-psychologická štúdia sa stala akousi skrytou výčitkou voči sociálnej nepriazni, pomerom doby, ktoré nútia ľudí upadať do sfér nízkości, pudovosti, amorálnosti až „neľudskosti“.⁶¹⁷

Mníška Regina reprezentuje iba zdanlivú morálnosť, nepoškvrnenosť a čistotu. Jej sestra Blanka naopak hľadá zmysel života, pričom akútne potrebuje sociálnu pomoc. Pracuje ako prostitútky, ktorá je protikladom k jej sestre. Blanka sa rozhodla zmeniť svoj život a išla za sestrou hľadať podporu, pochopenie a odpustenie. Mníška Regina ju odvrhne a Blanka zo zúfalstva a bolesti spácha samovraždu.

V diele je Blanka zobrazená ako žena, ktorá viedla pustý život na Zámockých schodoch v nepriaznivých sociálnych podmienkach. Jej životné prostredie bolo presýtené vôňou alkoholu, lacných mydiel a odpadkami. Autor vytvoril pesimistický portrét starnúcej prostitútky, ktorá bola súčasťou bratislavského polosveta. Jej výzor opísal nasledovne: „*Blanka mala pohľad vyzývavý (...) Zo zrkadla zízala na ňu tvár zbrázdnená predčasne vráskami a vyžratá od lacnej šminky, podobná nehybnej nočnej príšere s červenými škvrnami prostred líc. (...) Tvár starnúcej prostitútky... S mučivou bezohľadnosťou, ba s akousi zlomyseľnosťou skúmala Blanka jednotlivé črty, ktoré sa len s námahou prebijali cez poškodené a zaprášené sklo. Bolo nerovné, odporne zelené, a tým Blankina tvár, už fantasticky skreslená, dostala ešte náter ohavnej, umrlčej bledosti.*“

Kontrastnou postavou k prostitútke je jej sestra Regina. Ich životný protiklad autor demonštruje aj samotným výberom mien postáv. „*Mená Regina a Blanka nemajú za cieľ len identifikovať ženy po stránke formálnej, ale v samotnom antroponyme autor akosi zašifrovane načrtáva i svoju antagonicky nabitú filozofiu – prepojenie, sklbenie pozitívnych a negatívnych životných princípov.*“ Meno Blanka pochádza zo španielskeho slova „blanca“, čo v preklade znamená biela.⁶¹⁸ Z výberu daného mena je zrejmé, že autor chcel poukázať na čistotu,

⁶¹⁷ TRUHLÁŘ, Břetislav. Literárny profil Jána Hrušovského In: *Slovenská literatúra*, 1972, roč. XIX, č. 1, s. 65.

⁶¹⁸ MAJTÁK, Milan.; POVAŽAJ, Matej. *Meno pre naše dieťa*. Bratislava: Obzor, 1983, s. 38.

nepoškvrenosť, ale meno priradil prostytutke. Naopak meno Regina je latinského pôvodu a prekladá sa dodnes v taliančine ako kráľovná a vládkyňa. Jej meno asocuje vládu, krutosť, tvrdosť a priradzuje sa jej červená (krvavá) farba, ktorá je opakom nepoškvrenosti.

Autor dielo doplnil vlastnou ilustráciou. Pri bližšom pohľade na dielo môžeme sledovať expresívne a modernistické protiklady tmy a svetla (dňa a noci), sexu a lásky, celibátu a sexuálnej aktivity. Dominantným symbolom obrazu je kríž prekrytý ženskými nohami. V popredí je srdce prepichnuté šípom, ktorý spôsobuje utrpenie blízkym osobám. Tečúca krv z kríža reflektuje predpokladane hriech alebo bolesť. Výrazným prvkom sú srdiečka, ktoré môžu symbolizovať akúkoľvek formu lásky. Neopomenuteľným symbolom sú ženské prsia nachádzajúce sa vedľa prekrytej tváre. Pod lampami môžeme vidieť abstraktné siluety postáv. Medzi kostolnou vežou a tmavým mestom je abstraktné srdce symbolizujúce nešťastnú alebo nečistú lásku – prostitúciu.

Tido J. Gašpar v roku 1925 romantizujúco popísal noc s prostytutkou vo svojej štvrtej knihe noviel *Buvi - Buvi*. Krátka poviedka s názvom *Na peľasti posteľe Márie Immaculaty* rozpráva príbeh odohrávajúci sa v medzivojnovom bare a izbe prostitutky.⁶¹⁹ Dej predstavuje isté kliše - mladý muž spozná v bare prostitutku. U nej doma zistí, že ide prakticky o „sväticu“, ktorá sa dostala do bahna spoločnosti kvôli nepriaznivým sociálnym a ekonomickým podmienkam. Prostitútku je v diele charakterizovaná nasledujúco: „*A Mária Immaculata, akoby ozaj poznala moje myšlienky, sa len smeje a smeje. Bezstarostne vytrýska jej tento smiech a zvoní, ako radosť. (...) Je ako pomstiteľka, čo túla sa po ložiskách lásky a olupuje srdcia. Ale rýchle zanôti a pieseň, ktorú spieva, sníma jej túto hroznú tvár a vracia nevinný, sladký výraz dávnych liet. Zabúda na všetko a v piesni ľúba niektorú bledú pamiatku s vystretými ramenami. Je biela ako cherubín, ktorý vzlietol a sťahuje krídla. Srdce mi ryčí proti nej a očami ju chvácem.*“⁶²⁰ Autor pri jej popise nezanevrel ani na vzhľad: „*Nebola tak zvlášť pekná, ale človek ťažko odtrhol od nej zraky, akonáhle ju videl. Ani ja nedbám ničoho a obzerám sa po nej. Už sedí na vysokom barovom stolci, opretá o dlhý pult.*“⁶²¹

Ján Rob Poničan sa vo svojej tvorbe venoval politickým, erotickým, ľúbostným a sociálnym témam. Mesto zobrazil ako zhubnú silu, ktorá je dejiskom tragických ľudských osudov a nástrojom „amputácie duše“.⁶²² V lyrike pracoval s expresionistickými prvkami nočného mesta – bary, nevestince, neón, periféria a pod. Kľúčovou postavou bola prostytutka,

⁶¹⁹ GAŠPAR, Tido Jozef. *Buvi – buvi*. Bratislava: Zväz slovenského študentstva, 1925, s. 67-88.

⁶²⁰ Tamtiež, s. 71–72.

⁶²¹ Tamtiež, s. 71.

⁶²² HABAJ, Michal. Ján Rob Poničan (Som, myslím, cítim, milujem všetko, len temno nenávidím) In: *Slovenská literatúra*, 55, 2008, č. 4, s. 263.

ktorú vnímal ako ľudskú bytosť bez prikrášlení alebo modernistických ornamentálnych prvkov. V básni *Dajte si pozor* mesto považoval za agresívny a nebezpečný priestor, ktorý ponúka okrem rozkoše i pohlavné choroby vo forme danajského daru.⁶²³ V úvod poukazuje na verejné domy, kde sa nachádzali prostitútky v slovnom spojení „tá žiarovka rude-rudá“.⁶²⁴ Podobne ako iní autori i on poukázal na stratégiu zvädzania klientov s použitím otázky: „Nemáte cigaretku, pane?“

V časti s názvom *Prípitok (Láskou padlým)*, autor pesimisticky pripíja na ženy v prostitúcii z krvavej čaše srdca. Poukázal na klamstvo, že prostitútky predávajú lásku, naopak vystavujú svoje telo, ktoré nemá nič spoločné s láskou.

Dajte si pozor.

Dajte si pozor, dajte si pozor,
vy čo hlbokým korytom tmavých ulíc
chodíte v noci,
kľudným korytom ulíc:
kde – tu len elektrika bliká,
a niekde tá žiarovka rude-rudá
volá opilcom v ústrety:
-Tu svetlo je,
tu v svetle hýri zapalená láska-
Dajte si pozor, dajte si pozor:
vy čo blúdite zákernou nocou :
pošle vám dvoje očí,
ženských očí pár,
uhaslých očí pár,
-Nemáte cigaretku, pane?-
Tak.
Tou prevšednou vetou
vlúpi sa do vás on:
maličký – malý
a srúti život veľký – veľký.
-A nebudete, nemôžete volať o pomstu:
Ona dostala ho práve tak:
ako danajský dar

Ján Smrek bol významným autorom 20. storočia, ktorý podnietil slovenskú literatúru. Patril ku skupine vitalistov, ktorí oslavovali mier a radosť zo života. Otázka prostitúcie a mravnosti bola zvýraznená v básnickej zbierke *Cválajúce dni*. V diele reprezentuje prostitúciu v konkrétnom spoločenskom a kultúrnom prostredí. Podobne ako iní jeho súčasníci, zvýrazňoval protikladný priestor mesta a vidieku. Dedina predstavovala nemennú sféru

⁶²³ ROB, PONIČAN, Ján. *Som, myslím, cítim, milujem všetko, len temno nenávidím*. Praha: Universum, 1923, s. 54.

⁶²⁴ Tamtiež, s. 54.

nevinnosti a čistoty, ktorá bola determinovaná nehybnosťou a celistvosťou.⁶²⁵ Mesto predstavovalo opak, ktorý sa prezentuje skrz odlišný obraz medziľudských vzťahov, erotiky a architektúry. Obraz prostitútky bol homogénny a koreloval s inými dobovými reprezentáciami. Ján Smrek vnímal prostitútku ako obeť veľkomesta, ktorá stratila svoju nevinnosť pod vplyvom nepriaznivých sociálno-ekonomických podmienok. Podobne ako Hrušovský i Smrek používal vo svojich zbierkach protiklady (prostitútky a matka), ktoré pracujú s kategóriami mravnosti a erotiky.

Postava prostitútky v slovenskej medzivojnovnej literatúre bola súčasťou reflexie sociálnej biedy ženského pohlavia. Autori sa pozerali na ňu cez sociálne, romantizujúce a morálne hľadisko. V jednotlivých dielach sa stretávame s rozličnými symbolmi a metaforami, ktoré vyjadrujú jej stav na okraji spoločnosti, podmienený patriarchálnym a hierarchickým systémom. Erotické symboly ženy – prostitútky vo väčšine diel neboli nijako zvýraznené, ba absentovali. Deskripcia tela bola v medziach spoločenskej morálky a nijako perverzne - pornograficky nevynikala. Pomerne často sa vyskytovali v medzivojnovných dielach kontrasty, ktoré sú súčasťou dobových sociálnych mechanizmov a výsledkom moderny. Vzťahy prostitútky v dielach sú viac viazané k rodinnému prostrediu a k mužskej postave klienta alebo kupliara.

Motív prostitútky bol viazaný na mestské prostredie. Verejný spoločenský diskurz o prostitúcii bol diferencovaný na základe prostredia (vidiecke - mestské), politického a názorového spektra (konzervatívny - liberálny - radikálny). Práca v meste predstavovala pre rurálne prostredie rozklad vžitých a tradičných mravných noriem. V krásnej literatúre 19. a 20. storočia sa pomerne často vyskytoval obraz ženy, ktorá odišla za prácou z vidieckeho prostredia do skazeného mesta, kde ju stiahli nočné víry bahna spoločnosti. Motív veľkomesta a jeho škodlivé vplyvy na životy mladých žien využila Božena Němcová v poviedke *Baruška*.⁶²⁶ Němcová vnímala mesto v kontexte prostitúcie ako zdroj mravnej skazy. Oproti tomu videla vidiecke prostredie ako idylický a bezpečný svet. Ján Smrek sa díval na nemravnosť a prostitúciu podobne. Vidiek predstavoval sféru nevinnosti a mesto reprezentovalo riziko morálneho pádu. Otázka nemravnosti a predajnej rozkoše v básnickej zbierke *Cválajúce dni* od Jána Smreka ukazovala napätie medzi dedinou a mestom.⁶²⁷ Kvetoslav Urbanovič (prozaik a dramatik) v diele *Oráčina* popísal tento vzťah nasledovne: „Najprv klobúk, potom rúž

⁶²⁵ HABAJ, Michal. Ján Smrek In: Slovenská literatúra, 55, 2008, č. 6, s. 404.

⁶²⁶ NĚMCOVÁ, Božena. *Baruška*. Praha: Vojtěch Šeba, 1930, 268 s.

⁶²⁷ HABAJ, Michal. Ján Smrek (*Cválajúce dni*). In: *Slovenská literatúra*, 2008, roč. 55, č. 6, s. 405–421.

a nakoniec pankhart. Vracal by som, keď si pomyslím, že dedina dáva mestu nielen chlieb a mäso, ale aj prostitútky.“⁶²⁸

5.3 Film osvetový a hraný v kontexte prostitúcie

Produkcia filmov v povojnovom Československu bola rozsiahla a publikum náročné. Hlavným dôvodom bol prílev kvalitnejších amerických filmov, preto československá produkcia musela taktiež dbať na ich kvalitu a zaujímavý dej. V roku 1920 ministerstvo obchodu zriadilo Poradní sbor kinematografický, ktorý rozhodoval o hospodárskom a politickom utvorení československého filmu. V rovnakom roku vznikla aj Filmová liga československá, ktorej primárnou úlohou bola podpora československého filmu. V roku 1923 došlo k výrobnnej kríze, ktorá ochromila československú filmovú produkciu. Kríza bola determinovaná nízkou konkurencieschopnosťou európskych filmov voči technicky dokonalejším a dejovo zaujímavejším filmom z americkej produkcie. Kríza mala skončiť v roku 1926, kedy Filmová liga začala boj za ochranu československého filmu. Majitelia kín mali povinnosť uviesť päť filmov z československej produkcie, pričom tento počet sa zvýšil na osem v roku 1931.

Dôležitým míľnikom bol rok 1919, kedy sa na Slovensku začalo s cenzúrou filmov na základe nariadenia 174/1919 od ministerstva pre správu Slovenska. Nariadenie uvádzalo, že všetky filmy museli prejsť cenzúrnou komisiou, ktorá vydávala takzvaný cenzúrny list, inak nemohli ísť do kín. Cenzúrne listy sa niekedy falšovali, preto pred spustením filmu bolo potrebné mať potvrdenie od policajného riaditeľstva.

Zakázané boli filmy, ktoré:

- ohrozovali verejný poriadok a rušili pokojnú situáciu v štáte
- nabádali k trestnej činnosti
- ohrozovali náboženské cítenie a dobré mravy spoločnosti
- stavali sa proti vojenskej alebo štátnej správe
- porušovali výchovné snahy deti a mládeže do 16 rokov.⁶²⁹

Problematika obchodu so sexom a pohlavných chorôb bola minimálne reflektovaná v československom medzivojnovom filmovom priemysle. Napriek tomu v kinách sa niekoľko filmov vyskytlo, no vo väčšine prípadoch išlo o zahraničnú tvorbu. Pre analýzu sme našli jeden československý film z roku 1935 s názvom *Osudná chvíle*, ktorú režíroval Václav Kubásek a Josef Koeisl. Scenár k filmu napísal Václav Wasserman, český filmový herec, scenárista a

⁶²⁸ URBANOVIČ Kvetoslav, *Oráčina I. - II.* Bratislava: L. Mazáč, 1933, s. 185.

⁶²⁹ STRAPCOVÁ, Katarína. Kino na Slovensku v medzivojnovom období. In: *Od osmičky k osmičke: premeny slovenskej spoločnosti...*, s. 163-174.

režisér. V hlavnej role hrala Vlasta Orská, Jaroslav Hurt, Jožka Koldovská a Jan W. Speerger. Film vznikol na podnet ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy, ako preventívno-kultúrne a výchovný materiál, ktorý bol natočený v kontexte zákona o potieraní pohlavných chorôb. Odborný výklad k filmu pripravil univerzitný profesor Karel Hubschmann a cieľený mal byť na všetky vrstvy československej spoločnosti. Jeho hlavným zámerom bolo poučiť spoločnosť o zhubnosti pohlavných chorôb, prostredníctvom dramatického deja.

Film rozpráva príbeh mladého bankového úradníka doktora Dvořáka, ktorý sa zamiluje do dcéry riaditeľa banky. Tesne pred svadbou sa Dvořák lúčil so slobodou a opitý podľahol prostitútke Mimi. V byte ich prichytil Mimin milenec (pasák) Gustáv, ktorý začal vydierať mladého úradníka a medzi oboma mužmi došlo k bitke, pri ktorej Gustáv upadol do bezvedomia. Dvořák zo strachu, že ho zabil utiekol do Belehradu, kde zistil, že sa nakazil pohlavnou chorobou od Mimi. V Belehrade stretáva českého lekára, ktorý ho poučil o sexuálne prenosných chorobách a vylieči ho. Po uzdravení sa úradník dozvie, že Gustáv žije a vráti sa spať domov, kde ho čaká snúbenica Marta, ktorá mu všetko odpustí.

Dobové noviny predstavovali film ako sexuálny veľkofilm so silným dramatickým dejom.⁶³⁰ Jeho jadrom bola druhá – záverečná časť, ktorá poučovala o pohlavných chorobách a ich liečení. Film vo výsledku bol naivný až romantizujúci svojim obsahom a zobrazením. Prostitúcia bola prezentovaná v barovom prostredí, keďže verejné domy už boli dávno zatvorené. Prostitútky boli zobrazené ako barové dámičky, ktoré majú svojho pasáka. Podľa dobových kritikov dej filmu bol vtedy nepravdepodobný, pretože bol v rozpore s názorom, že by intelektuál – právnik bol v bare a užíval si s prostitútkou.⁶³¹ V záverečnom poučení môžeme sledovať prelomenie tabu a predsudkov v otázke pohlavného styku a pohlavných chorôb v kontexte celospoločenskej sexuálnej výchovy. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že film reflektoval sexuálnu tému, ktorá bola vtedy vnímaná ako problém v spoločnosti s negatívnym dopadom na jej zdravie.⁶³²

Vo filme môžeme vidieť silno prezentovaný námet rodiny. Prvou indíciou bol podnázov filmu „Zdravá rodina – zdravý národ“. Druhou indíciou bol predmanželský vzťah dvoch osôb pred svadbou, ktorí sa navzájom milovali. Láska bola vnímaná ako sila, ktorá poháňa ľudstvo,

⁶³⁰ *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 1935, č. 39, s. 666.

⁶³¹ KOVÁŘ, František. *Film a diapositiv v osvětové práci a ve škole*. Praha: Česká osvěta, 1935, roč. 13. č. 1, s. 4.

⁶³² *Filmová tisková korespondence*. Praha: Josef Koza, 1935, roč. 2, č.260, s. 1.

pričom niektorí ľudia sa nechajú ňou uniesť s viacerými osobami a nevedia o jej nebezpečenstve, ktoré tkvie v nákaze.

Druhým známym filmom o padlých ženách je *Nočný motýľ* z roku 1941. Film režíroval František Čáp, ktorý v spolupráci s Václavom Krškom pripravili scenár. Hlavné role obsadili nasledujúce osobnosti: Hana Vítová, Svatopluk Beneš, Adina Mandlová, Gustav Nezval, Marie Glázrová, Eduard Kohout, Elena Hálková, Jaroslav Marvan, Rudolf Hrušínský. Zaujímavosťou je, že natáčanie filmu trvalo iba 16 dní. Podľa producentov bolo náročné natočiť tento film, kvôli secesným stavbám. Ján Zázvorka o filme uvádzal: „*Řešení staveb pro film „Noční motýl“ byl nejobtížnější problém, před který jsem byl doposud postaven*“.⁶³³ Film predstavuje len čiastočne históriu prostitúcie, kdesi na hranici medzi Európou a Áziou na začiatku 20. storočia. Reálne kulisy a šaty však odkazujú na prostredie Rakúsko-Uhorska v roku 1906.

Nočný motýľ je príbeh z dôb secesie o žene, ktorá sa ocitla na „šikmej ploche“, ale i keď skoro spadne do náručia prostitúcie, snaží si zachovávať čistú dušu a hrdosť. Dej je veľmi jednoduchý. Marta pracovala ako vychovávateľka v meštianskej rodine posádkového mesta, kde nebola šťastná. Zamestnávateľka podvedome žiarlila na jej krásu a mladosť, ktorú oceňovali miestni dôstojníci, najmä poručík Kala. Marte je ľahostajný, pretože sa zamilovala do nadporučíka Vargy. Ten však miluje svoju manželku a herečku Helenu. Keď Marta príde o svoje miesto vychovávateľky, presťahuje sa do menšieho hotela. Tam ju po dôstojníckom plese navštívi Kala a urobí z nej svoju milenkú. Po krátkom čase sa jej nabaží a opustí ju. Marta sa odsťahuje ku kamarátke Anči s prezývkou Kiki, ktorá sa žíví prostitúciou. Na jej odporúčenie sa z Marty stane barová speváčka. Dej ďalej pokračuje, tým že do Marty sa zamiluje mladík menom Michal, ale ona mu neobetuje lásku, pretože miluje Vargu. Po bujnej silvestrovskej noci sa spolu prvý krát pobožkajú a žiarlivý Michal ju potom zastrelí.

Pre potreby práce je zaujímavá osobnosť Anči s prezývkou Kiki, ktorá hrala rolu prostitútky. Anča prichádza z ďaleka domov, kde stretne Martu. Hovorí jej ako sa má dobre a koľko veľa peňazí zarába. Snaží sa ju presvedčiť, aby išla bývať k nej domov a dá je možnosť zarobiť si. Marta ponuku prijme. Na bare zistia, že je dobrou speváčkou, tak začne spievať, tým sa vyhne prostitúcii. Napriek tomu, že sa z nej nestala prostitútkou, barová speváčka v tomto období trpela rovnakou stigmou akoby ňou bola. Prostredie baru a ženy, ktoré tam hrajú to dosvedčujú. Vo filme môžeme vidieť niekoľko záberov, ktoré odkazujú na prostitúciu. Napríklad v jednej scéne vyjde žena s mužom z izby. Muž jej dáva peniaze a žena si ich zastrčí

⁶³³ *Pressa: filmová tisková služba*. Praha: František Vodička, 1941, roč. 13, č. 62, s. 2.

pod šaty do podväzkov, pričom ma erotické nohavičky. Ďalšie scény, ktoré poukazovali na prostitúciu boli napríklad tanečné, kedy ženy tancovali tak, aby im bolo vidno spodné nohavičky a odhalené nohy.

Tento film sme sa rozhodli predstaviť najmä preto, že na neho odkazovalo niekoľko umeleckých diel vo výtvarníctve a literatúre. Metafora nočného motýľa bola symbolom pre prostitúciu a padlé ženy, ktoré sa živili na danú domu nemravne. Zaujímavosťou je, že tento film bol za dobu socializmu pod trezorom, takže nebol hraný.

6. Homosexuálna prostitúcia v medzivojnovom Československu

Posledná časť práce sa zaoberá sociálno-právnymi aspektmi homosexuálnej prostitúcie v medzivojnovom Československu. Zvolená téma vychádza z analýzy a interpretácie archívnych prameňov, dobovej tlače a ďalších zdrojov zameraných na homosexualitu a prostitúciu. V príspevku sledujeme pracovný život mužov, ktorí sa živili homosexuálnym obchodom so sexom a ich reflexiu v spoločnosti. Archívne pramene odkazujúce na vybranú formu prostitúcie v medzivojnovom Československu mali primárne trestno-právny charakter. Pri písaní príspevku sme pracovali s archiváliami Národného archívu v Prahe a SOA Praha. Zdrojom nášho výskumu bol primárne fond *Krajského súdu trestného v Prahe* a sekundárne pramene tvorili dobové odborné i laické články pojednávajúce o danej téme.⁶³⁴ V príspevku analyzujeme len mužskú homosexuálnu prostitúciu, pretože o ženskej lesbickej prostitúcii sme nenašli dostatok relevantných informácií a zdrojov. Ženské homosexuálne vzťahy existovali, ale boli skryté. V súčasnosti sa výskumom tejto problematiky zaoberá Denisa Vídeňská na Univerzite Pardubice.

Fenoménu homosexuálnej prostitúcie sa v českej a slovenskej historiografii venovalo niekoľko autorov. Túto problematiku musíme vnímať v širšom spoločenskom a politickom diskurze o homosexualite, ktorý bol aktuálnou témou aj v medzivojnovom Československu. Jan Seidl, popredný historik v oblasti výskumu homosexuality, v Česku publikoval k vybranej téme niekoľko fundamentálnych štúdií a publikácií. V súčasnosti základnou prácou je kolektívne dielo s názvom *Miluji tvory svého pohlaví*, ktorá obsahuje pätnásť štúdií zameraných na historické aspekty rovnako pohlavných vzťahov v minulosti. Autori prinášajú detailnú analýzu prípadov homosexuálnych vzťahov od 18. do 20. storočia v českých krajinách.⁶³⁵ Sústredia sa na dobové, neznáme aspekty života homosexuálov a vnímanie homosexuality, pričom dokladajú pluralitu životných perspektív, predstáv a subkultúr spojených s daným aspektom sexuality. Konkrétne prípady homosexuálnej prostitúcie môžeme sledovať v publikácii, ktorá vznikla pod záštitou Spoločnosti pro queer paměť (S.P.Q.P) s názvom *Teplá Praha: Průvodce po queer historii hlavního města*.⁶³⁶ Ide o mestského sprievodcu založenom na historickom výskume, kde čitatelia môžu spoznať neznáme queer dejiny mesta Prahy. Ďalšie významné výskumy k dejinám homosexuality boli publikované v roku 2011 v práci s názvom

⁶³⁴ SOA, f. Krajský soud trestní Praha, Stíhání pro smilstvo proti přirozenosti, škat. 45, sign. č. Tk IX 6998, sign. č. Tk IX 6998, sign. č. B-437, sign. č. Tk I 3231, sign. č. Tk IV 4107, sign. č. Tk XXVI 1484.

⁶³⁵ HIML, Pavel; SEIDL, Jan; SCHINDLER, Franz. "Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí. Praha: Argo, 2013, 649 s.

⁶³⁶ SEIDL, Jan. *Teplá Praha: Průvodce po queer historii hlavního města 1380–2000*. Praha: Černé pole, 2014. 296 s.

Homosexualita v dějinách české kultury.⁶³⁷ Autori spracovali tému homosexuality v české kultúre, konkrétne v literatúre, výtvarnom umení, divadle a filme. Väčšina štúdií bola zameraná na mužskú homosexuálnu prostitúciu. Nové poznatky v oblasti ženských homosexuálnych vzťahov publikovala Denisa Vídeňská v článku s názvom *Nemoci ke svobodě? : případ ženské homosexuality v Praze v letech 1942–1945*.⁶³⁸

Homosexualitu v dejinách na území Slovenska reflektoval Michal Mako. V roku 2019 prednášal na tému *Medicinalizácia homosexuality ako nástroj k jej dekriminalizácii*, kde prezentoval historickú líniu medicinalizácie homosexuality v 19. a 20. storočí, ktorá sa stala nástrojom a jedným z hlavných argumentov k jej oficiálnej dekriminalizácii v Československu v roku 1961.⁶³⁹ Trestnoprávnym aspektom homosexuality sa venoval v článku a diplomovej práci s názvom *Kriminalizácia homosexuality v Československu (1918-1938) - nástupníckom štáte Rakúsko-Uhorska : zmeny, vplyvy, paralely*.⁶⁴⁰

Dobové odborné pramene o homosexualite a homosexuálnej prostitúcii reflektovali František Jelínek a Antonín Melka. Publikácia s názvom *Homosexualita ve světle vědy* od F. Jelínka vznikla v roku 1924. Jej cieľom bolo syntetizujúcim spôsobom reflektovať informácie o homosexualite z niekoľkých hľadísk: *Urnické dítě a jeho výchova, Názory o stejnopohlavní lásce, Uranism a křesťanské náboženství, Pokusy léčení homosexuality, Invertovaný ve společnosti a státu, Homosexualita a zločin, Urická prostituce a vyděračství, Homoerotismus v umění, Slavní uranovci, Řecká láska, Teologickýparagraf, Homoerotism z hlediska etického, Urická literatura*.⁶⁴¹ Pre náš prieskum bola najdôležitejšia kapitola o prostitúcii a vydieračstve. F. Jelínek vnímal mužskú homosexuálnu prostitúciu ako boľavý vred na tele rovnako pohlavnej lásky a parenisko rozličných zločinov od krádeží až po vraždy. Dobový pohľad na homosexualitu a prostitúciu priniesol aj Antonín Melka v diele *Homosexualita: studie morální* z roku 1933.⁶⁴² Na tento aspekt sexuality sa pozeral zo stránky morálky. Práca je delená do siedmich menších kapitol. Knihu otvára reflexiou literatúry, ktorá bola publikovaná k danej téme a pracuje s pojmami a definíciami. Ďalej homosexualitu reflektuje cez jej dejiny a dobový aktivizmus. Prácu uzatvára právnym pohľadom na danú tému.

⁶³⁷ PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2013, 494 s.

⁶³⁸ VÍDEŇSKÁ, Denisa. *Nemoci ke svobodě?: případ ženské homosexuality v Praze v letech 1942–1945* In: *Studia historica Brunensia*. 2022, roč. 69, č. 2, s. 125-151.

⁶³⁹ MAKO, Michal. *Medicinalizácia homosexuality ako nástroj k jej dekriminalizácii v Československu* In: IDAHOT. Martin: International Day Against Homophobia and Transphobia, 2019.

⁶⁴⁰ MAKO, Michal. *Kriminalizácia homosexuality v Československu (1918-1938) - nástupníckom štáte Rakúsko-Uhorska : zmeny, vplyvy, paralely* In: *Studia historica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, roč. 65, č. 2, s. 71–83.

⁶⁴¹ JELÍNEK, František. *Homosexualita ve světle vědy*. Praha: Obelisk, 1924, 229 s.

⁶⁴² MELKA, Antonín. *Homosexualita: studie morální*. Olomouc: Lidové knihkupectví, 1933, 124 s.

6.1 Homosexualita v medzivojnovom Československu

Podobne ako legislatívny rámec prostitúcie, aj trestno-právna otázka homosexuality mala svoje zakotvenie v rakúskom a uhorskom trestnom zákone.⁶⁴³ Pripomeňme si, že po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1861 bol v uhorskej časti monarchie kodifikovaný trestný zákon č. 5/1878. Išlo o modernejší zákon, ktorý sa na homosexualitu pozeral humánnejšie v porovnaní s druhou časťou monarchie. Homosexualita bola riešená v hlave XIV s názvom *Zločiny a prečiny proti cudnosti* ako dobrovoľné smilstvo proti prírode, definované v §241: „*Smilstvo medzi mužmi a smilstvo človeka so zvieratom je prečinom smilstva proti prírode a potresce sa väzením do roka*“⁶⁴⁴ Násilné smilstvo proti prírode postihoval §242, ktorý hovoril o treste žalárom na do piatich rokov. „*Smilstvo proti prírode je zločinom a potresce sa žalárom do päť rokov, ak bolo spáchané medzi mužmi násilím alebo hrozbou; keď však spôsobil zločin smrť poškodeného, potresce sa doživotnou trestnicou*“.⁶⁴⁵ Smilstvo medzi ženami bolo trestné iba v prípade, ak išlo o zločin krvismilstva. Inak sa nijako nepostihovalo ani netrestalo.

V rakúskej časti monarchie a v českých krajinách platil starší a prísnejší trestný zákon z roku 1852. Homosexualitu riešil §129 v hlave XIV *O násilnom smilstvu, zprnžení a jiných těžkých případech smilstva*. Tam sa uvádzalo, že: „*Jako zločiny trestají se též další způsoby smilstva: I. smilstvo proti přírodě, to jest: a, se zvířaty; b, s osobami téhož pohlaví.*“⁶⁴⁶ Trestom za homosexuálne styky mal, byť ťažký žalár do piatich rokov. Ak išlo o znásilnenie, tak trest bol stanovený do desiatich rokov.⁶⁴⁷ Ak pritom bolo niekomu ublížené na zdraví alebo živote, trest mohol byť stanovený až na desať až dvadsať rokov.⁶⁴⁸ Ak by došlo k usmrteniu človeka v dôsledku sexuálneho styky, páchatel mal byť uväznený v žalári na doživotie.⁶⁴⁹

Zákony k homosexualite oficiálne platili do roku 1952. Po vzniku Československa boli zákony k homosexualite prijaté s menšími zmenami, inak stále platila právna dualita pri riešení tejto otázky z čias Rakúsko-Uhorska. Homosexualita za inak trestala v českých krajinách a inak na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. K unifikácii zákona nedošlo. V priebehu medzivojnového obdobia sa politici a aktivisti snažili zmeniť zákon, ale neúspešne. Všetky

⁶⁴³ MAKO, Michal. Kriminalizácia homosexuality v Československu (1918-1938)..., 71–73.

⁶⁴⁴ *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch*, §241. 1878.

⁶⁴⁵ *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch*, §242. 1878.

⁶⁴⁶ *Rakúsky trestný zákonník o zločinoch, prečinoch a priestupkoch*, §129. 1852

⁶⁴⁷ *Rakúsky trestný zákonník o zločinoch, prečinoch a priestupkoch*, §130. 1852.

⁶⁴⁸ Tamtiež, §130. 1852.

⁶⁴⁹ Tamtiež, §130. 1852.

vzniknuté koncepcie boli zamietnuté. Vo výsledku mnohí muži boli udaní a potrestaní za homosexuálne styky s inými mužmi, preto sa ich snažili vykonávať tajne.

6.2 Homosexuálna prostitúcia na stránkach dobovej odbornej literatúre

Sexuálne služby dnes vo väčšej miere ponúkajú ženy, ale existuje aj mužská prostitúcia, kedy muži ponúkajú svoje služby ženám alebo iným mužom. Podobne tomu bolo aj v medzivojnovom Československu. Karin Fink definovala mužskú prostitúciu ako „*príležitostné alebo pravidelné ponúkanie a predávanie svojho tela chlapcami a dospelými mužmi, ktorí za to obdržia peniaze alebo nemateriálne hodnoty.*“⁶⁵⁰ Mužská prostitúcia sa v medzivojnovom období vyskytovala vo väčších mestách (Praha, Brno, Bratislava...) a mala primárne homosexuálny charakter, pričom mnohí prostitúti neboli priamo *urnicky* (homosexuálne) orientovaní. Homosexualitu predstierali, v súkromnom intímnom živote mali heterosexuálne styky hlavne s prostitútkami. Menšiu časť tvorili homosexuálne alebo bisexuálne orientovaní prostitúti, ktorí sa predávali iným mužom. Mnohí z nich mali svojich milencov, ktorí si ich vydržovali alebo hrali vo vzťahu rolu pasáka. Skupinu mužských prostitútov tvorili mladí muži najčastejšie vo veku 17–22 rokov. V tridsiatych rokoch sa v Československu rozmohla detská prostitúcia a výskyt predávajúcich sa chlapcov vo veku 13–16 rokov bol vysoký.⁶⁵¹ Dôvodom pre výkon prostitúcie v tak mladom veku bola chudoba (hospodárska kríza) a dysfunkčná rodina.

O prostitúcii a homosexualite písal F. Jelínek. Z jeho výskumu môžeme rekonštruovať ako vyzerali vzťahy prostitútov s homosexuálnymi mužmi. Pre homosexuálne orientovaných ľudí v medzivojnovom období priestor pre sociabilitu predstavovali verejné miesta ako toalety, salóny, bary, kluby, kúpele, sauny, sprchy, vinárne a parky. Mužskí prostitúti sa tam vyskytovali každý deň po zotmení medzi 20. a 2. hodinou rannou. F. Jelínek delil mužských prostitútov do dvoch skupín:

- Prvú skupinu tvorili mladí muži, ktorí sa nevedeli zamestnať a nechceli kraďnúť. Títo muži mali mať pocit hanby a poníženia z „remesla“. Ich myšlienky popísal nasledovne: „*A stále máji před očima: Co bude zítra? Co přinese budoucnost? Co se stane, až sestárnu?*“ Podľa Jelínka tento typ prostitúta si nezaslúžil potupného zatratenia, ale súcit. Boli v menšine a väčšina z nich nebola homosexuálne orientovaná.

⁶⁵⁰ FINK, Karin–WERNER; STRICHER, Wolfgang B. *Ein sozial pädagogisches Handbuch zur mann-männlichen Prostitution*. 1. Aufl. Lengerich: Pabst, 2005, s.18.

⁶⁵¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, s. 144.

- Druhú skupinu tvorili muži, ktorí boli so svojou profesiou spokojní, dávali prednosť ľahšiemu zárobku a mali nedostatok chuti k práci. Išlo o mužov, ktorí sa snažili ťažiť zo zákona a veľakrát homosexuálnych klientov udali, vydierali alebo inak im uškodili. K tejto skupine radil homosexuálne orientovaných prostitútov.

Jelínek príčiny pre výkon mužskej prostitúcie rozdelil na vonkajšie a vnútorné. K vnútorným príčinám radil duševné vlastnosti a vady, ktoré vznikli pri utváraní jedinca, nedostatok chuti k práci, ktorý mal za následok otupenie studu (hanby). Najčastejšou vonkajšou príčinou bola nezamestnanosť, alkoholizmus v rodine, bieda a nepriaznivé sociálne prostredie. Ďalej Jelínek uvádzal, že zárobky v tejto sfére boli pre chlapcov neisté a kolísavé, preto mnohí muži/chlapci si museli privyrábať aj inak.

Podľa Jelínka prostitúti tvorili v Prahe a iných veľkých mestách zvláštnu alianciu, poznali sa navzájom, neprekážali si, vypomáhali si radami a peniazmi, prípadne svedectvom na súde a polícii. Ich približný počet v Prahe bol niečo cez tisíc, ale oficiálne štatistiky nevznikli, pretože skupina mužov nespadała pod žiaden úrad, ktorí by viedol štatistiku. Policajné záznamy hovorili o niekoľkých stovkách mladých mužov, ktorí sa predávali na ulici. V každodennom živote používali vlastný jazyk charakteristický pre sociálne vylúčenú spoločnosť. Policajtov nazývali fizlami, 100 korún pomenovávali kilo a 50 korún pol kila.

Kariérny cyklus ľudí pracujúcich v sex biznise a ich socio-ekonomické vzory identifikoval a popísal v 30. rokoch sociológ Paul Cressey.⁶⁵² Prišiel s retrogresívnou dynamikou, ktorá popisuje faktory ovplyvňujúce ekonomické vzťahy prostitútov. Na základe Cresseyho sociologického výskumu v roku 1932 môžeme konštatovať, že výnosy mladých ľudí pracujúcich v sex biznise boli závislé od dĺžky pohybu vo vybraných kruhoch a priestore. Čím dlhšie pracovali muži ako prostitúti, tým menej boli platení. Mladí chlapci sa prostituovali približne tri až štyri roky. Po tomto období už ich každý poznal a zapadali do kategórie „staré tváre“. Mnohí prostitúti si privyrábali kupliarstvom a lákali mladých chlapcov k prostitúcii, aby získali ďalší zisk. Ďalší príjem mali z vydierania a krádeži. Predajní muži sa vyhýbali policajtom. Ak bol človek chytrý, policajta poznal ihneď. *Štára sbalí jen takový dacany, co v tom eště neumjějí lítat a my máme aspoň sólo.*⁶⁵³

⁶⁵² CRESSEY, Paul G. *The Life-cycle of the taxi-dancer*. Chicago: University of Chicago Press, 1932 (2008), s. 35.

⁶⁵³ KOCOUREK, František; JECHL, Jaroslav. S.O.S. nejmladších trosečníků In: *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, roč. 35, č. 30, 1935, s. 516–517.

Prostitúti chceli vyhovieť požiadavkám svojich klientov, preto sa obliekali veľmi nápadne: často ako vojaci, športovci, jokeyovia, šoféri, tyroláci, fořtové a študenti. V medzivojnovnej československej spoločnosti sa vyskytoval i transvestizmus. U mužských prostitútov sa vyskytoval i nepravý transvestizmus, „*kde prezliekanie do ženských šiat predstavovalo len hru, bez skutočnej túžby žiť ako osoba opačného pohlavia.*“⁶⁵⁴

Všetky homosexuálne predajné vzťahy mali dynamiku a prejavovali sa v nich určité vzorce správania. Na základe rozsiahlej reportáži *S.O.S. najmladších trosečníků, uverejnenej v novinách Svetozor* sme identifikovali vzorce správania predajných osôb a ich klientov.⁶⁵⁵ Príbeh *S.O.S. najmladších trosečníků* bola reportáž, ktorá reflektovala problém mužskej prostitúcie v Prahe. Autormi tejto novinovej reportáže boli Jaroslav Jechl a Franta Kocourek, autor diela *Oběti zvráćených. Homosexuální a nedospělí (1937)*. Príbeh *S.O.S. najmladších trosečníků* popisoval život 16 ročného chlapca, ktorý prišiel z vidieka do Prahy, aby si našiel prácu. Chlapec Pepík začal pracovať ako poslíček. Po niekoľkých dňoch dostal výpoveď, skončil na ulici a začal sa žiť homosexuálnou prostitúciou. Na ulici stretol muža, ktorý ho pozval na teplé jedlo a potom k sebe domov. Pepík prijal jeho pozvanie a večer išiel k nemu domov. Starší muž sa ku chlapcovi správal pohostinsky a ponúkol mu jedlo, alkohol a neskôr ho začal zvädzať. Nakoniec došlo k sexuálnemu styku, starší muž na druhý deň Pepíkovi zaplatil a dohodol si s ním ďalšie stretnutie o dva dni. Chlapcovi sa zapáčil jednoduchý zárobok a vrátil sa na miesto, kde sa prvýkrát stretli. Pri hoteli Šroubek Pepík stretol skúsenejšieho prostitúta a ten mu vysvetlil ako funguje ich svet. Zoznámil ho s vybranými ľuďmi, ukázal kúpele a automaty. Dôležitou súčasťou príbehu bol popis vydierania homosexuálnych mužov zo strany prostitútov.

Nadviazanie kontaktu prostitúta s klientom bolo závislé od miesta stretnutia. Prostitúti vystávali a čakali na klientov často pri verejných záchodoch. Verejné záchody boli miestom, kde sa chodili homosexuálni muži zoznamovať a hľadať si i stabilnejších partnerov (nielen prostitútov). Niektoré verejné toalety boli pre verejnosť známe ako „prostitučné“, pretože tam chodili chlapci si zarobiť peniaze.⁶⁵⁶ O prostitúcii na verejných toaletách v Prahe informovali *Národní listy* v roku 1930 v článku *Hodinu na ulici s pražským detektivem. Lidé v očích policisty. Spodina velkoměsta.*⁶⁵⁷ Článok priniesol popis večernej obhliadky verejných toaliet

⁶⁵⁴ HYNIE, Josef. Sexuální život..., s. 36.

⁶⁵⁵ KOCOUREK, František – JECHL, Jaroslav. *S.O.S...*, s. 516–517.

⁶⁵⁶ FINK, Karin; WERNER, Wolfgang B. *Stricher: Ein sozial pädagogisches Handbuch zur mann-männlichen Prostitution*. 1. Aufl. Lengerich: Pabst, 2005, s. 46

⁶⁵⁷ PIMPER, Antonín. *Hodinu na ulici s pražským detektivem. Lidé v očích policisty. Spodina velkoměsta* In: *Národní listy* Praha: Julius Grégr, roč. 70, č. 92, s. 1.

vo Vrchlického sade, kde sa stretávali chlapci, ktorí ťažili z „úchylnej prirodzenosti niektorých mužov“. Podľa detektíva polícia mala záznamy o týchto prostitútoch. Muži sa mali na verejnosti predstavovať ako artisti.

Verejné toalety predstavovali najčastejšie miesto, kde sa vyskytovali prostitúti alebo kam sa chodili zoznamovať homosexuálne orientovaní muži. Fenomén verejných záchodov bol sociologický a etnografický zmapovaný viacerými autormi. Z predchádzajúcich štúdií sa jedná napríklad prácu *Tearoom trade* od *Lauda Humhreysa*, ktorý pozoroval sexuálne styky mužov na verejných miestach. Verejné toalety predstavovali miesto, kde dochádzalo najčastejšie i k jednorazovým pohlavným stykom. O tejto skutočnosti informovali noviny *Expres* v roku 1930. „Bol nám oznámený z niekoľkých strán iný druh prostitúcie, ktorý vznikol v Prahe. V centre mesta je verejný záchodek. Je v miestach, kde v noci bují pouličná prostitúcia.“⁶⁵⁸ Podľa článku pani, ktorá prevádzkovala verejné záchody mesačne si mohla zarobiť aj 6000 Kč prostredníctvom kupliarstva na záchodoch. Po prvej svetovej vojne v Prahe boli verejné toalety súčasťou rozvinutej homosexuálnej infraštruktúry.⁶⁵⁹ Vrchlického sady, Park Na Poříčí a Letenské sady – parky, kde sa vyskytovala prostitúcia a s ňou spojené aj zločiny.

Prostitúti po zotmení v parkoch oslovovali okoloidúcich mužov s požiadavkou o cigaretu alebo pýtali sa na cestu. Parky v medzivojnovom období po zotmení predstavovali pomerne nebezpečný priestor, kde bolo bežné kriminálne správanie. Ľudia tam boli častokrát okradnutí, prepadnutí a napadnutí. Vo vypočúvacích policajných protokoloch sú pomerne často parky uvedené ako miesta, kde dochádzalo k obťažovaniu „normálnych“ mužov. Na druhú stranu pre vysokú kriminalitu sa tam hliadkovala polícia.

Homosexuálnej predajnej láske sa darilo taktiež v kúpeľoch a kúpeľných strediskách. V kúpeľoch sa prostitúti predvádzali v plavkách pred homosexuálnymi mužmi a snažili sa ich zvädzať. V iných prípadoch kontakt nadväzovali klienti. Istá časť homosexuálnych mužov oslovovala mladých chudobných chlapcov na ulici a vypytovali sa na informácie z ich života. Keď zistili, že sú na ulici a nemajú pri sebe rodinu poskytli im pomoc vo forme pozvania na večeru alebo ponúknutím mu ubytovania u seba doma. Niekedy im poskytli finančnú hotovosť a alkohol.

⁶⁵⁸ KOCOUREK, František; JECHL, Jaroslav. S.O.S..., s. 516–517.

⁶⁵⁹ SEIDL, Jan. „SHROMAŽDIŠTĚ MRAVNĚ ZCHÁTRALÝCH“? Intimní kontakty mezi návštěvníky veřejných toalet v historické a antropologické perspektivě In: *Lidé města*. Praha: CUNI, 2019, roč. 21, č. 3, s. 34.

K *pohlavným stykom* dochádzalo najčastejšie vo verejnom priestore (verejné toalety, kúpele a parky). V menšej miere si klienti brali domov prostitútov, pretože prostitúcia bola prameňom i majetkových zločinov. Napriek tejto hrozbe vyskytli sa aj takéto prípady, kedy muž si vzal domov prostitúta alebo prostitút ho začal sledovať domov a potom vydierať. Platba prebiehala zvyčajne hneď po sexuálnom styku.

Ku konfliktom medzi klientmi a prostitútmi dochádzalo. Klienti im niekedy nechceli zaplatiť alebo zaplatili im menej. V iných prípadoch sa stalo, že klient zaplatil a prostitút chcel viac, keď mu klient nezaplatil, prostitút ho zbil a okradol. Niekedy k vydieraniu dochádzalo ihneď po styku. Prostitút sa rozplakal, nariekal akú ma biedu a ak mu klient nedá viac pôjde za strážnikom. Klient mu väčšinou dal všetko aby nemal problémy s políciou.

K *vydieraniu (chantage)* dochádzalo pomerne často a vydieračstvo sa stalo špeciálnym povolaním. Vydierač sa vyhrážal, že udá homosexuála na políciu alebo u šéfa, rodiny, manželky dotyčného klienta. Prostredníctvom takého správania prostitút udržiava klienta pod psychickým tlakom. Vydierač – prostitút obťažoval klienta osobne alebo prostredníctvom vydieračských listov. Každý vydieračský list mal skoro rovnakú formuláciu a štruktúru. O vydieraní homosexuálnych písali odborné i laické články v novinách. Najznámejšie vydieračské listy publikovali František Jelínek a noviny *Expres*.⁶⁶⁰

Vydieračské listy sa začínali priateľským oslovením „*Milý příteli!*“. Autor listu následne popísal istú núdzovú situáciu v ktorej sa ocitol: „*Přicházím ještě s malou prosbou k Vám. Musím sehnati během dneška 600 Kč na cestu na Slovensko.*“⁶⁶¹ Vo vydieračských listoch prostitúti – vydierači odôvodňovali svoje správanie rôzne. Raz potrebovali peniaze na cestu do cudziny, na liečbu, na pohreb matky a pod. List bol vždy ukončený vyhrážkou a podmienkami: „*Možná, že mi nebudete chtít vyhovět, upozorňuji Vás proto, že peníze musím mít, kdybych měl osobně si k Vám do úřadu pro ne přijít. Milé by Vám to nebylo, protože bych nepřišel sám, ale se svědkem, který ví o naší známosti. Budu čekat do 12 hodin na našem místě u Wilsonova pomníku.*“⁶⁶² Tento konkrétny list bol následne podpísaný pseudonymom Pepa Kundráč. V inom liste sa napríklad vyskytla prezývka Tvoj Satanáš. F. Jelínek uvádzal, že vydieračmi boli chlapci mladší ako dvadsať rokov.

⁶⁶⁰ WERNER, Karel. Mužská prostituce rozlézá se v Praze In: *Expres*. Praha: Jiří Stříbrný, 1931, roč. 4, č. 124, s. 2.

⁶⁶¹ Tamtiežs. 2.

⁶⁶² Tamtiež, s. 2.

Policajti a súdy sa zriedka dozvedeli o týchto problémoch. Vydieraní to neohlasovali z dôvodu §129 tr.z. Ak homosexuálne orientovaný človek nemal dostatok peňazí, vydierači od neho požadovali cenné papiere alebo iné predmety. Iný typ prostitútov chodil za klientmi a osobne ich obťažoval. Vydierači prenasledovali svoje obete niekedy aj niekoľko rokov. O vydieračských skupinách informoval nezávislý týždenník *Přítomnost*.⁶⁶³ Autor článku JUDr. František Čerovský písal, že v Prahe existovala celá „horda“ vydieračov, ktorá remeselne ťažila z neblahého paragrafu a jeho nejasností. *„Dovolá-li se totiž někdo policie proti vyděrači, je přirozeným toho následkem, že vyděrač hraje uraženého, a aby paralyzoval udání, obviní vydíraného z homosexuálního útoku. Policie pak jedná pravidelně s oběma stejně, házíš je do jednoho pytle, vyděrač i vydíraný putují do vazby na pověstnou čtyřku nebo k soudu. Vyděrač tento postup zná, a proto při svém útoku obyčejně zdůrazňuje: „Mně je to jedno, budu-li zavřen, ale vám to snad jedno nebude!“*⁶⁶⁴

Medzi homosexuálnymi mužmi existovala väčšina slušných, nikomu neprekážajúcich osôb, ktoré najviac trpeli na rôzne nepríjemné situácie a stratégie vydieračov. Stanislav Kostka Neumann, novinár, ktorý napísal niekoľko publikácii k dejinám sexuality reflektoval tento problém nasledovne: *„Smutnejším faktom je, že vydierači takto oslovovali aj bežných mužov na verejných záchodoch. Títo darebáci približia sa k svojej obeti obyčajne na verejných záchodoch, vystúpia s tvrdením, že boli napadnutí neslušnými dotykmi a chcú odmenu za mlčanie. Toto hanebné remeslo bolo podporované hlavne trestnými paragrafmi proti mužskej homosexualite.“*⁶⁶⁵ Vo výsledku medzivojnová spoločnosť informácie o homosexuálnych stykoch mužov získavala z novín a rubriky „súdna sieň“. Táto mediálna reflexia vytvorila v spoločnosti falošný obraz homosexuality ako kriminálneho alebo zločinného jednania.

⁶⁶³ ČEŘOVSKÝ, František. Neprovedené osvobození In: *Přítomnost: nezávislý týdeník*. Praha: František Borový, roč.1, č. 34, s. 538.

⁶⁶⁴ Tamtiež, s. 538.

⁶⁶⁵ NEUMANN Kostka Stanislav. *Dějiny ženy 5*. Praha: Melantrich, 1931, s.

ZÁVER

Fenomén prostitúcie v Československu po roku 1918 sa transformoval pod vplyvom reformných snáh politikov, lekárov a spoločnosti. Ich cieľom bolo vytvoriť zdravú spoločnosť očistenú od pohlavných chorôb a nemorálneho správania, ktoré tkvelo v alkoholizme a nepriaznivých životných podmienkach. Hlavnou úlohou po roku 1918 bolo zabezpečiť vzdelanie v oblasti pohlavnej výchovy ako prevencie pred sexuálne prenosnými chorobami a delikventného správania žien. Táto zmena mala nastať prijatím nového aboličného zákona 241/1922 o potieraní pohlavných chorôb. Proces implementácie zákona do každodenného života prostitútok a majoritnej spoločnosti bol komplikovaný, nekoordinovaný a rozdielny vo všetkých československých mestách. Hlavné problémy pri jeho zavedení tkveli v ekonomických, personálnych a komunikačných nezrovnalostiach medzi vládou a mestskými organmi (lekármi, úradníkmi, policajnými predstaviteľmi), ktorí neboli dostatočne informovaní o jeho fungovaní a aplikácii.

Prostredníctvom zmapovania politického diskurzu a analýzy aboličného zákona sme zistili, že fenomén prostitúcie bol páľčivou spoločenskou témou, ktorá rozdeľovala spoločnosť do dvoch kategórií, zástancov reglementácie a zástancov abolicionizmu. Každá skupina používala vlastné argumenty, prečo daný prístup bol lepší a v čom bol prospešnejší pre spoločnosť. Vo výsledku storočný reglementačný systém bol zrušený zákonom 241/1922 a nahradil ho aboličný prístup, ktorého myšlienky sa začali šíriť v druhej polovici 19. storočia. Signifikantní dopad mal nový zákon, primárne na licencované prostitútky, ktoré boli do roku 1922 pod policajným, lekárskeým a mestským dozorom. Zrušením verejných domov sa fenomén prostitúcie presunul do barov, kaviarní, parkov a pod.

V oblasti zdravotníctva prostitúcia bola pod prísny dozorom mestských lekárov, ktorí realizovali pravidelné vyšetrenia a mravnostné razie do roku 1922. Po prijatí nového zákona liečba pohlavných chorôb bola povinná pre všetkých, napriek tomu niektoré prostitútky sa jej bránili, utekali z nemocnice alebo sa jej inak cielene vyhýbali. Vo výsledku v prvých rokoch nedošlo ku zníženiu pohlavných chorôb pod vplyvom nového zákona, ako to predpokladali politici a iní odborníci. K významnejším zmenám došlo po roku 1939 pod vplyvom generačnej obmeny, zmeny vzdelávacieho systému a prísnej klérofašistickej vláde, ktorá šírla svoje myšlienky v spoločnosti.

Problematiku prostitúcie v sociálnej oblasti sa snažili riešiť spolky, predovšetkým spolok Záchrana, Živena a Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku. Spomenuté spolky organizovali prednášky, výstavy a diskusie v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu

a voľného času. Členovia spolkov sa snažili pomôcť padlým ženám cez sociálnu starostlivosť o iné ženy v útulkoch, polepšovniach, pričom sa snažili poukazovať na prostitútku, ako obeť nerovnomernej spoločnosti, kde muži majú dovolené všetko a ženám sa všetko zakazuje a prostitútky marginalizuje.

Otázkou prostitúcie sa zaoberali okrem lekárov, aj iní odborníci v oblasti zdravia, kriminológie, sociológie, psychológie a eugeniky. Problematiku riešili v rámci piatich identifikovaných normatívnych okruhov. Prostitúcia bola výsledkom medicínskeho diskurzu, ktorý sa zamerával na pohlavné choroby a ich prevenciu. Kriminológovia riešili vybranú tému cez skúmanie biologických predispozícií žien k remeslu, pričom sa odvolávali na ich vrodené charakteristiky. Na biologické predispozície nadviazala eugenika, ktorá prostitúciu vnímala v kontexte vylepšenia zdravia spoločnosti a budovanie jej životaschopnosti v povojnovom kritickom stave. Opačný pohľad na obchod so sexom mali psychológovia, sociológovia a pedagógovia, ktorí prostitúciu vnímali v kontexte sociálneho zla/ neudu spoločnosti, ktorý je možné zmeniť cez osvetu a transformáciu rodiny a jej života.

Mediálny obraz prostitúcie sme predstavili na základe analýzy národnej a regionálnej dobovej tlače. Vo výsledku dobová tlač používala špecifický jazyk, ktorý diskriminoval a niekedy dehumanizoval postavu prostitútky. V popredí bola riešená otázka prostitúcie z politického, zdravotného a kriminálneho aspektu. Publikované boli tiež preventívne správy, ktoré mali osvetový charakter a chránili mladé dievčatá pred agentmi, alebo kupliarmi. Pozitívne správy zo života prostitútok absentovali. Vždy prostitúcia bola spojená s nepriaznivými a negatívnymi udalosťami alebo aktivitami.

Z pohľadu umenia vybranú tému reflektovali spisovatelia, výtvarníci a filmoví režiséri. Umelecká reflexia bola ovplyvnená modernou, expresionizmom a povojnovým pesimizmom. V strede ich pozornosti bola postava prostitútky spojená so sociálnou a morálnou biedou. Špecifikom pre slovenskú spoločnosť bol okruh košickej moderny, ktorý bol charakteristický netradičnou mestskosťou a farebnosťou. Literárni autori prostitúciu reflektovali cez prózu a poéziu. Oproti iným krajinám ich reflexia bola menej početná a skoro vždy poukazovala na nepriaznivé životné podmienky a skúsenosti. V slovenskej medzivojnovnej literatúre erotická literatúra o prostitúcii absentovala, alebo vyžaduje hlbšie vyhládanie.

Posledná kapitola dizertačnej práce ukázala, že nevhodné životné a rodinné podmienky prostitútok boli príčinou ich biedy. Z grafov je zrejmé, že náboženstvo a rodinný stav nehral

dôležitú úlohu. Prostitúciu vykonávali ženy, vydaté, slobodné, rozvedené a vody. Prostitútky boli tiež partnerkami iných mužov, matkami detí a kriminálničkami.

Sexuálna orientácia hrala menej dôležitú rolu pri obchode so sexom. Sexuálne služby poskytovali ženy a muži. Muži v menšej miere, hlavne vo veľkých mestách ako Praha, Brno, alebo kúpeľných mestách. Táto forma prostitúcie bola nekontrolovateľná a tajná, pretože právny systém zakazoval a trestal homosexuálne styky.

Pramene a literatúra

Archívne pramene

Archív mesta Košice, (AMK), f. Magistrát mesta Košice (MMK), *Oddelenie Policajný kapitanát*, škat. č. 188, sing. č. 18/1916.

AMK, f. Policajný kapitanát mesta Košice (1830) 1861–1922.

AMK, f. Úradný mestský hlavný lekár mesta Košice.

AMK, f. Mestský notársky úrad. škat. 40, sign. č.3604/1923.

AMK, f. Mestský notársky úrad. škat. 40, sign. č. 5889/24.

Štátny archív Košice (ŠAKE), f. Policajné riaditeľstvo v Košiciach, 1920–1938 (*PRK*), *Polícia mravnostná a prevádzanie zákona o potieraní pohlavných nemocí*. škat. č. 82, sing. č. 6667/26.

ŠAKE, f. Košická župa (1923 - 1928)

ŠAKE, f. Väznica Krajského súdu v Košiciach (1882–1937).

ŠAKE, f. Štátne zastupiteľstvo v Košiciach II. (1922 – 1949).

MVSR – Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. Expozitúry Ministerstva verejného zdravotníctva, 1919-1929 (ďalej f. EMVZ), *Opatrení proti rozširovaní pohlavných nemocí*. škat. č. 97, sign. č. 1310.

SNA, f. EMVZ, Aby županský úrad sem podal čo najskôr zprávu, akým spôsobom sa v jeho župe prevádza policajný dohľad nad prostitúciou, škat. č. 97, sign. 16.064/1921.

SNA, f. EMVZ, Policajný dohľad nad prostitúciou na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 4352/922.

SNA, f. EMVZ, Policajný dohľad nad prostitúciou na Slovensku – príloha: Štatúty o nevestincoch a neviestkach, škat. č. 97, sign. č. 4352/922.

SNA, f. EMVZ, Úradný hlavný lekár mesta Košíc – Správa o dozore nad prostitúciou, škat. č. 97, sign. č. 1.214/1922.

SNA, f. EMVZ, Policejný dohled nad prostituci na Slovensku, škat. č. 97, sign. č. 1143/1922.

SNA, f. EMVZ, Zoznam nevestincov, počet neviestok. škat. č. 97, sign. č. 6815/1922.

SNA, f. EMVZ, Prostitúcia v Košiciach (Župný úrad v Košiciach), škat. č. 97, sign. č. 70905/1927.

SNA, f. EMVZ, Evidencia zariadenia pre boj proti pohlavným chorobám v ČSR, škat. č. 97, sign. č. 14512/ 1924.

SNA, f. EMVZ, Prehliadka v štátnej nemocnici v Košiciach (Slovenský Východ), škat. č. 97, sign. č. 7936.

SNA, f. Policajné riaditeľstvo (PR), Prostitútky a nahadzovači, opatrenie škat. 544, sign.č. 5638.

SNA, f. PR, Úpadok mravnosti v Bratislave, škat. 544, sign. č. 47.605/1928. odd. 16.

SNA, f. PR, Prostitúcia na Oeserovej, Floriánskej a Štukovej ul. Výtržnosti, škat. 544, sing. č. 9167/1930.

SNA, f. PR, Mravnostný referát, škat. 544, sign. č. 487.

SNA, f. PR, Hlásenie, škat. 544, sign. č. 586, 587,

SNA, f. PR, Prevádzanie prostitúcie, škat. 544, sign. č. 1736/29.

SNA, f. PR, Hlásenie o boji proti bytovej úžere a prostitúcii, škat. 544, sign. č. 1376/27.

SNA, f. PR, Dotazník o prostitúcii, škat. 544, sign. č. 54.622/1933/8.

SNA, f. PR, Polícia mravnostná a prevádzanie zákona o potieraní pohlavných nemocí, škat. 544, sign. č. 6667/ 26 adm. 5.

SNA, f. PR, Odpis (Zákon o potieraní pohlavných nemocí), škat. 544, sign. č. 68804/1925.

SNA, f. PR, Zákon o potieraní pohlavných nemocí zo dňa 11. júla 1922..., škat. 544, sign. č. 65855/ 1925.

SNA, f. PR, Zákon o potieraní pohlavných nemocí, škat. 544, sign. č. 80143/ 1925.

SNA, f. PR, Zákon o potieraní pohlavných nemocí zo dňa 11. júla 1922..., škat. 544, sign. č. 42087.

SNA, f. PR, Prevádzanie zákona zo dňa 11. júla 1922..., škat. 544, sign. č. 16.343/ 1922.

SNA, f. PR, Stížnosť na neudržiteľné pomery v Oeserovej ulici, škat. 544, sign. č. 479.

SNA, f. PR, Prostitútky a tuláci v lesov Petržalky – neprístopnosti, škat. 544, sign. č. 5782/1927.

SNA, f. PR, Okresná nemocenská poisťovňa, Bratislava, škat. 544, sign. č. 22676/28.

SNA, f. PR, Prostitútky na Oeserovej ulici – sťažnosť na obyvateľov, škat. 544, sign. č. 79.606/30.

SNA, f. PR, Spolupůsobnosť štátnej polície pri prevádzkovaní zákona..., škat. 544, sign. č. 34.787/27 odd.5.

SNA, f. PR, Hlásenie, škat. 544, sign. č. 3632/1929.

SNA, f. PR, Mravnostné prehliadky 1, škat. 544, sign. č. 561.

SNA, f. PR, Mravnostné prehliadky 2, škat. 544, sign. č. 512.

SNA, f. PR, Prostitútky na Oeserovej, Floriánskej a Štukovej ul. Výtržnosti, škat. 544, sing. č. 8151/1930.

SNA, f. PR, Prostitútky na Oeserovej, Floriánskej a Štukovej ul. Výtržnosti, škat. 544, sing. č. 9157/1930.

SNA, f. PR, Neuniformovaná stráž bezpečnosti..., škat. 544, sign. č. 15020/ 1932.

SNA, f. PR, Prostitútky, návrat do Bratislavy, škat. 544/5, sign. č. 613/23.

SNA, f. PR, Evidencia, škat. 544, sign. č. 947.

SNA, f. PR, Prostitútky – pohybovanie sa na uliciach, škat. 544/5, sign. č. 6105/Vel.23/3.

SNA, f. PR, Mestský notársky úrad – odpis, škat 544/5, sign. č. 953.

SNA, f. PR, Předávání pohlavne chorých policii..., škat. 544/5, sign. č.2632/1925.

SNA, f. PR, Sťažnosť na prostitúciu v Bratislave, škat 544/5, sign. č. 10373/26.

SNA, f. PR, Sťažnosti, škat 544/5, sign. č. 21.687/26.

SNA, f. PR, Prostitúcia v Bratislave, škat 544/5, sign. č. 2610/1-26.

SNA, f. PR, Prostitúcia v Bratislave, škat 544/5, sign. č. 31/700.

SNA, f. PR, Mestský notársky úrad – odpis, škat 544/5, sign. č. 953.

SNA, f. PR, Mestský notársky úrad – odpis, škat 544/5, sign. č. 953.

SNA, f. PR, Mestský notársky úrad – odpis, škat 544/5, sign. č. 953.

SOA, f. Krajský soud trestní Praha, Stíhání pro smilstvo proti přirozenosti, škat. 45, sign. č. Tk IX 6998, sign. č. Tk IX 6998, sign. č. B-437, sign. Tk I 3231, sign. č. Tk IV 4107, sign. č. Tk XXVI 1484.

SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, Obžaloba, soudní spis Marie M. z roku 1933, škat. 1312, sign. č. 852.

NACR. f. NAD 1049, Zemská porodnice a nalezinec Praha. Tehotné prostitutky. škat. 31, sign. č. 1155.

NACR, f. Ústřední sociální úřad hlavního města Prahy (1898-1949), škat. 141.

NACR. f. NAD 1049, Zemská porodnice a nalezinec Praha. Tehotné prostitutky. škat. 31, sign. č. 1155.

Štátny oblastný archív v Košiciach (ŠOAK), f. Štátna nemocnica v Košiciach 1879 do 1948 (SNK), Kmeňová kniha 1919-1920 (KK), sing. č. 95.

ŠOAK, f. ŠNK, KK, Prostitúcia v Košiciach (Prezídium policajného riaditeľstva v Košiciach), škat. č. 105, sign. č. 14.898/1927.

ŠOAK, f. Policajné riaditeľstvo v Košiciach, 1920–1938 (PRK), Polícia mravnostná a prevádzanie zákona o potieraní pohlavných nemocí. škat. č. 82, sing. č. 6667/26.

Štátny archív v Bratislave (ŠABA), f. Krajský súd v Bratislave (KSBA), Trestné záležitosti mladistvých – prostitúcia 1898-1949. škat. 25, , sign. č. 813.

ŠABA, f. KSBA, Prostitúcia, škat. 158; ŠABA, f. KSBA Tlačové spisy, Prostitúcia, škat. 26;

ŠABA, f. Tlačové spisy, Prostitúcia, škat. 38/27

ŠABA, f. KSBA – Tlačové spisy, Stíhanie proti Vilme Vargovej za prostitúciu, škat. 25

ŠABA, f. KSBA, Stíhanie proti Anne Kadlecovej za prostitúciu. škat. 183/1928

ŠABA, f. KSBA III. manipulačné obdobie, Stíhanie proti Antónii Kvádovej. škat. 3073/1934

ŠABA, f. KSBA III. manipulačné obdobie (trestné spisy), Kupliarstvo – nútenie zamestnankýň k prostitúcii. škat. 1577/1927.

ŠABA, f. Štatne zastupiteľstvo v Bratislave 1919-1949, Utopenie dieťaťa. škat. 5052/ 1938.

GAŠPAR, Tido Jozef. *Buvi – buvi*. Bratislava: Zväz slovenského študentstva, 1925, s. 67–88.

SMREK, Ján. Salome In: *Cválajúce dni*. Bratislava – Praha: Zväz slovenského študentstva, 1925 s. 55.

URBANOVIČ Kvetoslav, *Oráčina I. - II*. Bratislava: L. Mazáč, 1933, s. 185.

Dobová odborná literatúra

BIRÓ, Béla. *A prostitúció*. Budapešť: b. m., 1933, 321 s.

BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie dětství*. Brno: b.m., 1930, 246 s.

BLOCH, Iwan. *Die Prostitution*. Berlin: Louis Marcus, 1912, 918 s.

BROUK Bohuslav. *Psychoanalytická sexuológia*. Praha: b. m., 1933, 169 s.

BYRDIN, Ivan. *Žena a muž v schematickeém a populárním výkladu: rodina - rasa - národ – lidstvo*, Praha: b.m., 1936, 173 s.

ČERNOCKÝ, Karel. *Psychologický slovník*, Praha: b.m., 1940, 250 s.

CHALUPNÝ, Emanuel. *Sociologie, Díl třetí, I: Skladba (statika). Část úvodní a nauka o činitelech civilisace*. Praha: 1919, 286 s.

ČEŘOVSKÝ, František. Neprovedené osvobození In: *Přítomnost: nezávislý týdeník*. Praha: František Borový, roč.1, č. 34, 2 s.

CRESSEY, Paul G. *The Life-cycle of the taxi-dancer*. Chicago: University of Chicago Press, 1932 (2008), 23 s.

GAŠPAR, Tido Jozef. *Buvi – buvi*. Bratislava: Zväz slovenského študentstva, 1925, 21 s.

GLOS, Bohuslav. *Práce a mzdy žen: Problém ženských mezd*. Praha: Lidová tiskárna, 1937, 81 s.

HANOUSEK, Bohumír. Prostituce a její hygiena In: *Československý statistický věstník*. Praha: Státní úřad statistický, 1920, roč. 1, 45 s.

HOŠEK, Radislav. *Listy hetér*. Praha: Svoboda, 1970, 232 s.

HYNIE, Josef. *Sexuální život a jeho nedostatky*. Praha: Josef Svoboda, 1942. 209 s.

JELÍNEK, František. *Homosexualita ve světle vědy*. Praha: Obelisk, 1924, 229 s.

KOCOUREK, František; JECHL, Jaroslav. S.O.S. nejmladších trosečníků In: *Světlozor: světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, roč. 35, č. 30, 1935, 2 s.

- KODYM, František; AMBROŽ, Adolf. *Sexuální harmonie a eugenika: psychologická, fyziologická, tělovýchovná, anatomická studie*. Praha: m.b., 1940, 312 s.
- KOLÁŘ, Anton. Die Prostitution. I. Band (Handbuch der gesamten Sexualwissenschaft in Einzeldarstellungen, I. Band) In: *Listy filologické / Folia philologica*. 1913, roč. 40, č. 6, 3 s.
- KOLB, Richard. *Pohlavní otázky dneška*. Praha: nákladem vlastním, 1926, 150 s.
- KOVÁŘ, František. *Film a diapozitiv v osvětové práci a ve škole*. Praha: Česká osvěta, 1935, roč. 13. č. 1, 5 s.
- LANCOVÁ, Juliana; TRNKA, Tomáš. *Psychologie ženy*. Praha: Masarykův lidovýchovní ústav, 1929, 111 s.
- MÁRKUS, Dezső. *Corpus juris hungarici. Magyar törvénytár 1000 – 1895. Millenniumi emlékkiadás. 1875 – 1876. évi törvényczikkek*. Budapešť: Franklin – Társulat, 1896.
- MELKA, Antonín. *Homosexualita: studie morální*. Olomouc: Lidové knihkupectví, 1933, 124 s.
- Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. *Zákon o potírání pohlavních nemocí, vládní nařízení, jímž se zákon provádí a výnosy ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy*. Praha: MVZTV, 1930, 98 s.
- MOUDRÁ, Pavla. *Můj odkaz světu*. Mladá Boleslav: b.m. 1925, 223 s.
- NASO, Publius Ovidius. *Proměny. Překlad Ferdinand Stiebitz. Vyd. 2*. Praha: Odeon, 1967, 443 s.
- Návrh členů Národního shromáždění F. Zeminové, Landové-Štychové a soudruhů, aby byly zrušeny veřejné prostituční domy, aby byla přísně oboustranně stíhána prostituce tajná a aby bylo zavedeno povinné hlášení a léčení pohlavní nákazy.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Baruška*. Praha: Vojtěch Šeba, 1930, 268 s.
- OSTRČIL, Antonín. *Úvod do gynaekologické praxe*. Praha: Fr. Řivnáč, 1922, 273 s.
- PANÝREK, Duchoslav. *Pohlavní pud a prostituce mládeže*. Praha: Melantrich, 1923, 62 s.
- PARENT-DUCHÂTELET, Alexandre-Jean-Baptiste: *La prostitution à Paris au XIXe siècle*; Paríž: Points, 2008, 240 s.
- PELC, Hynek. *Sociální lékařství*. Praha: Melantrich a.s., 1937, 414 s.
- PELC, Hynek. *Zdravotní stav obyvatelstva Československé republiky v jejím prvním desetiletí*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1929, 182 s.
- PETRÁČEK, Emil. Poruchy funkce thyreoidey u syfilis. In: *Česká dermatologie*, zv. 13–14, 1932, 30 s.
- PIMPER, Antonín. Hodinu na ulici s pražským detektivem. Lidé v očích policisty. Spodina velkoměsta In: *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, roč. 70, č. 92, 5 s.

Rakúsky trestný zákonník o zločinoch, prečinoch a priestupkoch

REYL, František. *Sociologie v politice*. Praha: Československá akciová společnost, 1924, 412 s.

ROB, PONIČAN, Ján. *Som, myslím, cítim, milujem všetko, len temno nenávidím*. Praha: Universum, 1923, 40 s.

ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj a poruchy pudu pohlavního : výstřednosti v ukájení jeho : vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské, Díl 1-2*. Praha: Hejda a Tuček, 1903. 499 s.

SANGER, Wiliam W. *The history of prostitution: its extent, causes and effects throughout the world*. NY: Eugenics Publishing Company, 1937, 708 s.

SCHNEIDER, Jan *Cestou k prostituci*, Praha: Spolek pro péči o slabomyslné, 1928, 35 s

ŠAMBERGER, František. *Poučení o chorobách pohlavních*. Praha: J. Otto, 1916, s. 75.

ŠEJNOHA, Josef. *Kriminální psychologie (stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty*. Praha: Československý kompas, 1930, 268 s.

ŠVARCOVÁ, Barbora. Prostitúcia a jej príčiny In: *Proletárka*, 1924, roč. 3, č. 22, s. 4.

Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch

VACULÍK. Karol. Medzinárodný obchod s dievčatami In: *Rozsieváč*, roč. 9, č. 8, s. 10.

Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 1638.

Dobová tlač

Polední vydání časopisu Večerní list, roč. 3, č. 247, s. 5.

Kassai Hirlap, roč. 18, č. 69, s. 3

Slovenská pravda, 1930, roč. 1, č. 20, s. 2.

Robotnické noviny, 1918, roč. 15, č. 6, s. 3.

Slovenský národ: neodvislý autonomistický denník, 1925, roč. 1, č. 93 (26.08.1925), s. 5.

Filmová tisková korespondence. Praha: Josef Koza, 1935, roč. 2, č.260, s. 1.

Slovenská krajina, 1931, roč. 31, č. 234, s. 2.

Slovenská krajina, 1931, roč. 2, č. 200, s. 2.

Slovenská krajiny, 1931, roč. 31, č. 210, s. 2

Slovenský denník. Bratislava: Slovenské kníhtlačiarne, roč. 5, č. 142 (25.06.1922), s. 1.

Slovenský denník, roč. 16, č. 251, s. 1.

Slovenský denník, roč. 13 č.72, s. 7.

Slovenský denník, 1927, roč. 10, č. 29, s. 4

denník, roč.16, č. 85, s. 6.

Slovenský denník, roč. 12, č. 274, s. 2.

Slovenský denník, roč. 10, č. 131, s. 3.

Slovenský denník, roč. 9, č. 72, s.

Slovenský denník, roč. 6, č. 127, s. 5.

Slovenský denník, roč. 8, č. 114, s. 5.

Slovenský denník, roč. 5, č. 269, s. 4.

Slovenský denník, roč.7, č. 189, s. 5.

Slovenský denník, roč. 7, č. 165, s. 6.

Slovenský denník, roč. 2, č. 194, s. 2.

Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady, 1932, roč. 15, č. 109, s. 4.

Slovenský denník, roč. 17, č. 212, s. 4.

Slovenský denník, 1927, roč. 10, č. 45 (24. 2. 1927), s. 4.

Nejslavnější mordy první republiky. Praha: Daranus, 2011, s. 233–258.

Bratislavské noviny, roč. 1, č. 1. s. 1.

Slovák, roč. 22, č. 83, s. 4.

Slovák, roč. 5, č. 175, s. 3.

Slovák, roč. 4, č. 228, s. 5

Slovenský Východ, 1920, roč. 2, č. 151, s. 4.

Slovenský Východ, 1920, roč. 2, č. 280, s. 3.

Slovenský denník, 1930, roč. 13, č. 185, s. 2.

Slovenský denník, 1938, roč. 21, č. 249, s. 6.

Slovenský Východ, 1921, roč. 3, č. 92, s. 3.

Národní jednoty, 1925, roč. 6, č. 25, s. 2

Slovenský národ: neodvislý autonomistický denník, 1925, roč. 1, č. 186, s. 4.

Slovenský Východ, 1922, roč. 4, č. 67 (22.3.1922), s.3.

Východ, 1922, roč. 4, č. 94, s. 4.

Slovenská Pravda, 1930, roč. 11, č. 4, s. 3.

Slovenský denník, 1928, roč. 11, č. 292, s. 4.

Slovenský denník, 1928, roč. 11, č. 87, s. 3.

Slovenský denník, roč. 6, č. 201, s. 4.

Slovenský denník, 1923, roč. 5, č. 24, s. 2.

Národní listy, Praha: Julius Grégr, roč. 70, č. 92, 3.4.1930. s. 1.

Pressa: filmová tisková služba. Praha: František Vodička, 1941, roč. 13, č. 62, s. 2.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, roč. 46, č. 447, s. 6.

Hvězda československých paní a dívek, 1933, roč. 8, č. 1, s. 21.

Slovenská pravda: spoločenský, hospodársky a politický týždenník východného Slovenska, 1932, roč. 18, č. 20, s. 7.

Slovák, Bratislava, 1930, roč. 12, č. 41, s. 5.

Slovák, roč. 12, č. 161, s. 4

Světozor světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení, roč. 35, č. 4, s. 62.

Šariš, roč. 1, č. 37, s. 2

Rolnícké hlasy, roč. 7, č. 48, s. 2.

Lidové noviny, roč. 41, č. 158, s. 2.;

Rozievač. Bratislava: Universum, 1922, s. 7.

Expres, roč. 4, č. 124, s. 2.

Slovenský denník, orgán Slovenskej národnej rady, roč. 2. č. 249 (15.11.1919), s. 4.

Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919. Tisk 1638.

Trenčan, roč. 8, č. 2, s. 2.

Robotnícké noviny, roč. 69, č. 162, s. 5.

Robotnícké noviny, roč. 69, č. 31, s. 3.

Robotnícké noviny, roč. 27, č. 21, s. 3.

Robotnícké noviny, roč. 27, č. 185, s. 4.

Sekundárna literatúra

ÁBELOVSKÝ, Ján – BAJCÚROVÁ, Katarína. *Výtvarná moderna Slovenska Maliarstvo a sochárstvo 1890–1949*. Bratislava: Slovart, 1997, 670 s.

ADKINS Lesley; ADKINS Roy A. *Starověké Řecko*. Praha: Slovart, 2011, 464 s.

ANAGNOSTOU-LAOUTIDES, Eva – CHARLES, Michael B. *Herodotus on Sacred Marriage and Sacred Prostitution at Babylon* In Kernos (OpenEdition Journals), 2018, č. 31, 28 s.

BAHNÍK, Václav a kol. *Slovník antické kultury*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1974, 720 s.

BALÁŽ, Anton. *Hriešna Vydrica*. Bratislava: Marenčin PT, 2007, 176 s.

BASSERMANN, Lujo. *Nejstarší řemeslo: kulturní dějiny prostituce*. Mladá Fronta, 1993, 326 s.

BEŇA, Jozef – GÁBRIŠ, Tomáš. *Dejiny práva na území Slovenska I. (do roku 1918)*. Bratislava: PF UK, 2008, 298 s.

- BERGER, Stefan, Heiko FELDNER, Kevin PASSMORE, ed. *Jak se píšou dějiny: teorie a praxe*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, 448 s.
- BOLEDOVIČOVÁ, Katarína. Verejné domy v Trnave v období Rakúsko-Uhorska In: *Zborník Západoslovenského múzea v Trnave*. Trnava: TSK, 2021, 6 s.
- BORNEMAN, Ernest; JAREŠOVÁ, Zuzana; ZEMEK, Petr. *Encyklopedie sexuality*. Praha: Victoria Publishing, 1994, 674 s.
- BOSÁ, Monika. *Analýza médií: rodové stereotypy v pozadí argumentácie rovnosti* In: *Ženy na trhu práce: realita a perspektivy: [sborník textů mezinárodního kolektivu autorek k problematice rovného zacházení na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2007, 5 s.
- BRENNER Christiane. Líné dívky, lehké dívky? „Příživnictví“ a disciplinace mladých žen v době normalizace. In: *Dějiny a současnost*, 2013, roč. 35, č. 7, 3 s.
- BURAN, Dušan; MÜLLEROVÁ, Katarína; BAJCUROVÁ Katarína. *111 diel zo zbierok = works of art from the collection*. Bratislava: SNG; Slovart, 2008, 277 s.
- BURJANEK, Aleš. Segregace In: *Sociologický časopis*, 1997, vol. 33, č. 4/1997, 11 s.
- ČADKOVÁ STRÁNÍKOVÁ, Kateřina; LENDEROVÁ Milena (edd.). *Dějiny žen, aneb, Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajištění historiografie: (sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.-28. dubna 2006)*, Pardubice 2006, 601 s.
- CICHÁ, Martina. *Integrální antropologie*. Praha: Triton, 2014, 424 s.
- ČEPELÁK Jiří; KARABEC Zdeněk. *K teoriím kriminality žen*. Praha: b.m. 1986, 156 s.
- CLAYSON, Hollis. *Painted Love: Prostitution in French Art of the Impressionist Era*. California: Yale University, 1991, 224 s.
- DENZLER, Georg. *Zakázaná slast. Dva tisíce let sexuální morálky*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 248 s.
- CORBIN, Alain. *Les Filles de noce: misère sexuelle et prostitution, XIXe et XXe siècles*. Paríž: FLAMMARION, 2015, 640 s.
- CUŘÍNOVÁ, Ludmila. Ústav pro národní eugeniku In: JANKO, Jan; TĚŠÍNSKÁ, Emílie. *Technokracie v Českých zemích (1900-1950)*. Praha: AVČR, 1999, s. 151.
- DEAN, Mitchell. *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE Publications Inc., 2010, 304 s.
- DOLENSKÝ, Adolf et al. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy, Sv. 2*. Praha: Orbis, 1964, 307 s.
- DOLINSEK Sonja; HEARNE Siobhán .Introduction: prostitution in twentieth century Europe, European. In *Review of History: Revue européenne d'histoire*. 2022, 24 s.
- DUFOUR, Pierre. *Dejiny prostituce I*. Praha: Fontána, 2003, 185 s.

- DUCHOŇOVÁ, Diana; DUCHOŇ, Michal. *Zločin v meste. Kriminalita a každodennosť v ranonovovekom Pezinku*. Bratislava: Pro Historia, 2014, 197 s.
- DUFFKOVÁ, Barbora. *Sexuální roboti*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, FF, Katedra Sociologie, 2021, 40 s. (Vedúci práce: PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D)
- DÜLMEN, Richard van. *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2002, 118 s.
- DULOVÍČ, Erik, Realizácia štátnej politiky županov Košickej župy v rokoch 1923-1928 In: *Historický časopis*, roč. 53, č.4, 2005, 3 s.
- DVOŘÁK, Pavel. *Zlatá kniha Bratislavy*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1995, 596 s.
- FAIRCLOUGH, Norman. *Discourse and social change*, Cambridge 1992, 272 s.
- FALISOVÁ, Anna. Spoločnosť proti pohlavným chorobám na Slovensku v medzivojnovom období. In: *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č.1. 8 s.
- FALISOVÁ, Anna. *Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období*. Bratislava: VEDA, 1999, 204 s.
- FALISOVÁ, Anna; OZOROVSKÝ, Vojtech. Sexually transmitted diseases in Slovakia in the past and the effect of "Action PN" In *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 1, 19 s.
- FALISOVÁ, Anna; MOROVICSOVÁ, Eva. Spolok "Záchrana" a jeho podiel na likvidácii venerických ochorení. In: SLABOTINSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (ed.). *Zdraví a nemoc v dejinách človeka a zvierat*. Brno: Technické múzeum, 2014, 5s.
- FALISOVÁ, Anna. Medzivojnové Slovensko z pohľadu zdravotného a sociálneho In: ZEMKO, Milan a kol. *Slovensko v Československu (1918-1939)*. Bratislava: Veda, 2004, 727 s.
- FERRO, Marc. *Cinema et Histoire*. Paris: FOLIO HISTOIRE, 1977, 290 s.
- FICERI, Ondrej. Dve metropoly východu republiky: Košice a Užhorod v medzivojnovom Československu In: KLEBAN, Miroslav. *Umenie Podkarpatskej Rusi 1919-1938: Československá stopa*. Košice: Východoslovenská galéria, 2019, 7 s.
- FINK, Karin; WERNER, Wolfgang B. *Stricher: Ein sozial pädagogisches Handbuch zur mann-männlichen Prostitution*. 1. Aufl. Lengerich: Pabst, 2005, 396 s.
- FOUCAULT, Michael. *Dějiny sexuality II: Užívání slastí*. Praha: Hermann a synové, 2003, 338 s.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000, 432 s.
- FOUCAULT, Michel. *History of Madness*. London: Routledge, 2006, 728 s.
- FOUCAULT, Michel. *Histoire de la folie à l'âge classique*. Paris: Gallimard, 1964, 587 s.

- FROST, Frank. Solon Pornoboskos and Aphrodite Pandemos In: *Syllecta Classica*. Iowa City: University of Iowa 2002, 12 s.
- GARCÍA R. Magaly (ed.). *Selling Sex in the City: A Global History of Prostitution, 1600s-2000s*. Boston: Brill, 2017, 912 s.
- GUY, Donna. *Sex and Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family and the Nation in Argentina*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1995, 260 s.
- GRONSKÁ, Jana; HUDCOVÁ, Milena. K niektorým otázkam sociálne-zdravotnej starostlivosti o obyvateľstvo Košíc v prvom desaťročí buržoáznej ČSR In: HALAGA, R. Ondrej. *Vlastivedný sborník; práce vedeckých ústavov a pracovníkov východného Slovenska*. Košice: Archív mesta Košíc, 1955, 10 s.
- GRULICH, Josef. Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie) In: *Český časopis historický*. 2001, roč. 99, čís. 3, 28 s.
- HABAJ, Michal. Ján Smrek (Cválajúce dni). In: *Slovenská literatúra*, 2008, roč. 55, č. 6, 16 s.
- HABAJ, Michal. Ján Rob Poničan (Som, myslím, cítim, milujem všetko, len temno nenávidím) In: *Slovenská literatúra*, 55, 2008, č. 4, 7 s.
- GRÜNFELD, Nina. *Frida: Vojna mojej slovenskej starej mamy*. Lindeni: Bratislava, 2022, 336 s.
- HAMAN, Aleš. *Téma prostituce v české literatuře*. In: *Sex a Tabu v české kultuře 19. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 5 s.
- HAVELKOVÁ, Barbara, BELLAK-HANČILOVÁ, Blanka (eds.). *Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014, 304 s.
- HIML, Pavel; SEIDL, Jan; SCHINDLER, Franz. "*Miluji tvory svého pohlaví*": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí. Praha: Argo, 2013, 649 s.
- HOLÁK, Ján. *Beda odsúdeným. Jako sa za feudalizmu súdilo na Slovensku*. Martin: Osveta, 1974, 272 s.
- HOLEC, Roman. Čo sa čítalo pod perinou...“ (alebo ako literatúra kazila mládež) In: *Moc sexu...* 23 s.
- HOLEC, Roman. Žena v službe. In: DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela. *Na ceste k modernej žene: kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Bratislava: Veda, 2011, 773 s.
- HOLUBEC, Stanislav. *Nešťastná revolucionárka: Myšlenkový svet a každodennosť Luisy Landové-Štychové (1885-1969)*. Praha: Lidové noviny, 2022, 456 s.
- HORSKÝ, Jan. *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním: úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*. Praha: Argo, 2009, 339 s.

- HORVÁTH, Vladimír. *Bratislavský topografický lexikon. 1. vyd.* Bratislava: Tatran, 1990, 404 s.
- HRABUŠICKÝ, Aurel; BAJCUROVÁ Katarína; POLÁČKOVÁ Dagmar; HANÁKOVÁ Petra. *Nové Slovensko : (ťažký) zrod moderného životného štýlu 1918 - 1949 = New Slovakia : (difficult) birth of the modern lifestyle 1918 – 1949.* Bratislava: SNG, 2011, 2 s.
- HRUBOŇ, Anton. Historicko-právne otázky sexuality a sexuálnych trestných činov v Slovenskej republike 1939 – 1945 (niektoré aspekty problematiky). In SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (ed). *Sexuální trestné činy včera a dnes.* Ostrava – Brno: Key Publishing – The European Society for History of Law, 2014, 8 s.
- HULINSKÝ, Petr. *Historie řešení otázky prostituce se specifikací na hlavní město Prahu.* Praha: Police history, 2009, 71 s.
- JARINKOVIČ, Martin et al. *Košice 1918 - 1938: zrod metropoly východného Slovenska.* Košice: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Košiciach; Východoslovenské múzeum v Košiciach, 2018, 184 s.
- JUROVÁ, Anna. Cigánska otázka v 1. Československej republike In: GABZDILOVÁ, Soňa; SIMON, Attila (eds.). *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovovom Československu.* Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2014, 200 s.
- KADMON, Adam. *Praha kurevská.* Brno: Spiral Energy, 2013, 86 s.
- KLEBAN, Miroslav. *Košická moderna – Človek a mesto / sociálno-kritická vlna.* Košice: Východoslovenská galéria, 2019, 2 s.
- KLINE, Wendy. *Building the Better Race. Gender, Sexuality, and Eugenics from the Turn of the Century to the Baby Boom.* Berkeley: UB, 2001, 233 s.
- KOCKA, Jürgen. Losses, Gains and Opportunities: Social History Today. In: *Journal of Social History*, 2003, vol. 37, Issue I., 8 s.
- KOLCUN, Milan. *Potulky mestom Košice.* Košice: Agentúra K, 2003, 133 s.
- KONOPKA, Ján. *Prostitúcia na Slovensku v 20. a 30. rokoch 20. storočia (diplomová práca).* Bratislava: UK FF, 2015, 55 s.
- KOPÁČ, Radim; SCHWARZ, Josef. *Nevěstince a nevěstky: obrázky z erotického života Pražanů.* Praha: Paseka, 2013, 244 s.
- KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750).* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, 165 s.
- LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb Prostituce za Rakouska i republiky.* Praha: Karolinum, 2002, 226 s.
- LENOIR, René. *Les exclus: Un français sur dix.* Paris: Seuil, 1974, 185 s.

- LEVY, David. *Love and Sex with Robots: The Evolution of Human-Robot Relationships*. New York: HarperCollins, 2009, 352 s.
- LOMBROSO Cesare.; FERRERO, Guglielmo. *Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman*. USA: Duke University Press, 2004, 320 s.
- LOMBROSO, Cesare. *Nejnovejší objevy a aplikace psychiatrie a kriminalistické antropologie*, Praha: b.m., 2017, 528 s.
- MAJTÁK, Milan; POVAŽAJ, Matej. *Meno pre naše dieťa*. Bratislava: Obzor, 1983, 228 s.
- MAKO, Michal. Medicinalizácia homosexuality ako nástroj k jej dekriminálizácii v Československu. In: IDAHOT. Martin: International Day Against Homophobia and Transphobia, 2019.
- MAREŠ, Petr; SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2008, Vol. 44, No. 2, 24 s.
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, 172 s.
- MAYEROVÁ, Marie; RŮŽIČKA, Jiří. *Moderní personální management*. Jinočany: H & H, 2000, 174 s.
- MIGAŠOVÁ, Jana. Vplyv novej vecnosti na sociálno-kritické výtvarné umenie medzivojnového Slovenska. In *Opuscula historiae artium*. Brno: Opuscula historiae artium, č. 67, 2018, 9 s.
- MIKLÓSSY, János. *A budapesti prostitúció története*. Budapešť: Népszava, 1989, 134 s.
- MORUS. *Světové dějiny sexuality I*. Praha: Horizont, 1969, 80 s.
- MORUS. *Světové dějiny sexuality II*. Praha: Horizont, 1969, 79 s.
- MOSNÝ, Peter a kol. *Právnohistorická realita sociálnej doktríny 20. storočia*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, 287 s.
- MUSILOVÁ, Stanislava. Genderová specifika marginálních vrstev společnosti 19. století na příkladě regulace prostituce In: *X. sjezd českých historiků : Ostrava, 14.-16.9.2011. Svazek VI*. Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě: Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, 2015, 9 s.
- MUSILOVÁ, Stanislava. Baby svodnice jsou třikrát horší nežli čert--: kuplířství na přelomu 19. a 20. století In: *Dějiny a současnost*. 2013, roč. 35, č. 7, 4 s.
- MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny, aneb, Z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*. Ostrava: Repronis, 2006, 40 s.

- NEČASOVÁ, Denisa. Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska In: *Dějiny - teorie – kritika*. Praha : Masarykův ústav - Archiv Akademie věd ČR 5, č. 1, 2008, 21 s.
- NEMEC, Miroslav. Sex a sexualita v predmodernej dobe In: *MOC SEXU: Sex a sexualita v moderných dejinách Slovenska*. Bratislava: Paradigma Publishing, 2021, 270 s.
- NEUMANN, Stanislav Kostka; KLOUČKOVÁ, Evženie. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Praha: Otakar II., 1999. 1077 s.
- NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. Regulation of sexual relations between Jews and non-Jews according to the Decree 198/1941 during the Slovak republic In: NIŽŇANSKÝ Eduard; NEŠŤÁKOVÁ Denisa (eds.). *Judaica et Holocaustica 7. Women and WWII*, Bratislava: Hlbina, 2016, 27 s.
- NEŠŤÁKOVÁ, Denisa. “A Woman is a Woman.” Sexual violence against Jewish women during WWII. (in Slovak). In: *Historia – Revue o dejinách spoločnosti*. Bratislava: História, 2019, roč. 18, č. 1, 6 s.
- ONDREJIČKA, Martin. *Vznik, vývoj a stručné dejiny interných odborov na lekárskej fakulte*. Bratislava: UK, 1969, 36 s.
- PERCY-SMITH, Janie (ed.). *Policy Responses to Social Exclusion. Towards Inclusion?* Buckingham: Open University Press, 2000, 244 s.
- PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dejinách českej kultury. Vyd. 2*. Praha: Academia, 2013, 494 s.
- RÁBOVÁ, Šárka C. *Tuberkulóza a spoločnosť: Obrazy nemoci v 19. storočí*. Praha: NLN, 2022, 248 s.
- RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrátená tvár meziválečnej prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2015, 461 s.
- RATAJ, Tomáš. Mezi Zíbrtem a Geertzem. Úvaha o predmetu kulturních dejin In: *Kuděj*, 2005, č. 1-2, 16 s.
- RICHARDSON, John E. *Analysing newspapers: an approach from critical discourse analysis*. New York: Red Globe Press, 2007, 268 s.
- RIGOVÁ, Viktória. Nemravná mládež? Inštitucionálna starostlivosť o problémovú mládež na Slovensku v ére prvej Československej republiky In: *MOC SEXU: Sex a sexualita v moderných ...*, 23 s.
- RIGOVÁ, Viktória. *Mládež nad priepasťou: Sociálna starostlivosť o (nielen) problémovú mládež na Slovensku v rokoch 1918-1945*. Bratislava: Paradigma Publishing, 2022, 239 s.
- RINGDAL, Nils Johan; HÄSSLBARTHOVÁ, Andrea; SKÁLOVÁ, Ivana. *Nejtěžší povolání světa: kapitoly z dějin prostituce*. Brno: Doplněk, 2000, 425 s.

- RŮŽIČKA, Michal; TUŠEK, Laco. Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby In: *Soudobá sociologie VI*. Praha: UK, 2014, 25 s.
- RÉPÁSOVÁ, Katarína. Prostitúcia a nevestince v Komárne na prelome 19. a 20. storočia. In PALUGA, Lukáš – RÉPÁSOVÁ, Katarína (ed.). *Spravodlivosť pre všetkých . . . Zborník príspevkov z rovnomeného sympózia 25. a 26. september 2019*. Komárno: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2020, 3 s.
- RYBÁK, Josef. *Kouzelný proutek*. Praha: Odeon, 1981, 411 s.
- SALIH, Sara. *Judith Butler*. Abingdon, Oxon: Routledge; 2002, 192 s.
- SCOTT, Wallach, Joan. Gender: A Useful Category of historical Analysis In: *Gender and the politics of history*. New York: Columbia University Press, 1999, 22 s.
- SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání* In: *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, ročník 20, 2013, 38 s.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*, Praha: Grada Publishing, 2014, 548 s.
- SEIDL, Jan. *Teplá Praha: Průvodce po queer historii hlavního města 1380–2000*. Praha: Černé pole, 2014, 296 s.
- SEIDL, Jan. „SHROMAŽDIŠTĚ MRAVNĚ ZCHÁTRALÝCH“? Intimní kontakty mezi návštěvníky veřejných toalet v historické a antropologické perspektivě In: *Lidé města*. Praha: CUNI, 2019, roč. 21, č. 3, 30 s.
- SEGEŠ, Vladimír. Žena ako subjekt a objekt kriminality v stredovekej Bratislave In: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.). *Žena a právo : právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2004, 9 s.
- SLÁVIK, Michal. *Uhorský trestný zákonník o zločinoch a prečinoch (Zák. čl. 5/1878, § 81)*, 2 vyd. Bratislava: Comenius, 1921, 224 s.
- SOUKUPOVÁ, Blanka. Milena Lenderová: Chytila patrola aneb Prostituce za Rakouska i republiky (recenze) In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2005, roč. 41, č. 5, 2 s.
- SVOBODOVÁ, Blanka. "Portrét" nekoncesovaných pouličních prostitutek v Praze a jejich předměstích v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století, In: *Ponížení a odstrčení : města versus katastrofy. Sborník příspěvků z 8. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy, konaného ve dnech 2. a 3. října 1990 a 13. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy ve dnech 3. a 4. října 1995*, Praha: Scriptorium, 1998, 8 s.
- STAUTER-HALSTED, Keely. *The Devil's Chain: Prostitution and Social Control in Partitioned Poland*. New York: Cornell University Press, 2015, 392 s.

- STORCHOVÁ, Lucie. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, 452 s.
- TINKOVÁ, Daniela. *Žena – prázdná kategorie* In: PTÁČKOVÁ, Kateřina; LENDEROVÁ, Milena; STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajištění historiografie*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, 601 s.
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*, Praha: Portál, 2006, 191 s.
- TRUHLÁŘ, Břetislav. Literární profil Jána Hrušovského In: *Slovenská literatúra*, 1972, roč. XIX, č. 1, 9 s.
- ZENON, Davis, Natalie. Women's history in transition: The European case In: *Feminism and history*. Oxford: Oxford University Press, 1996, 25 s.
- SZEGHY, Blanka. Fornicatrices, scortatrices et meretrices diabolares: Disciplining Women in Early Modern Hungarian Towns In: MIELKE, Christopher; ZNOROVSKY, Andrea-Bianka. *Same Bodies, Different Women: 'Other' Women in The Middle Ages and The Early Modern Period*. Budapešť: Trivent Publishing, 2019, 24 s.
- SZEGHY, Blanka. Žena a zločin vo východoslovenských mestách v 16. storočí In: LENGYELOVÁ, Tünde (ed.). *Žena a právo: právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2004, 19 s.
- SZEGHY, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v Košiciach v období po Rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Úvod do problematiky In: PALUGA Lukáš; RÉPÁSOVÁ Katarína (ed.). *Spravodlivosť pre všetkých . . . Zborník príspevkov z rovnímenného sympózia 25. a 26. september 2019*. Komárno: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2020, 9 s.
- SZEGHY, Gabriel. Od hlavného mestského kapitána po policajný kapitanát v Košiciach. In: *Vojenská história*, 2014, roč. 18, č. 2, 24 s.
- URBAN, Lukáš.; DUBSKÝ, Josef. *Sociální deviace*. Plzeň: b.m. 2008, s. 132
- VALKOVÁ, Lucia. Technológia vo sfére intimity = koniec romantickej lásky? In: *CULTUROLOGICA SLOVACA*. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF v Nitre, roč. 5, č. 1, 2020, 14 s.
- VALKOVIČOVÁ, Veronika. Prostitúcia, governmentalita a techniky moci: konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb na Slovensku In: *Acta FF ZČU*, 2017, roč. 9, č. 1, 22 s.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada, 2007, 144 s.
- VLČEK, Martin. *Příživnictví v československém trestním právu*. Praha: Academia, 1985. 108 s.
- WAGNEROVÁ, Alena. *Bol lásky prodejně – Ze života Johannese Nádherného a jeho milostných družek*. Praha: Argo, 2013, 175 s.

WEEDON, Chris. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. NY: Blackwell Pub, 1987, 208 s.

WENGHOFER, Richard. Sexual Promiscuity of Non-Greeks in Herodotus' "Histories" In: *The Classical World*. Maryland: The Johns Hopkins University Press, 2014, roč. 107, č.4, 14 s.

WINGFIELD, M. Nancy. *The World of Prostitution in Late Imperial Austria*. Oxford: Oxford University Press, 2017, 272 s.

WIESNER, Antonín. *Dějiny prostituce a příjice v Československu*. Praha: Čsl. společnost pro potírání chorob pohlavních, 1925, 103 s.

ZÁBRODSKÁ, Kateřina. *Variace na gender: poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia, 2009, 200 s.

ZIKMUNDOVÁ, Martina. Prostituce In: *Sexuologie*. Praha: Grada Publishing, 2010, 10 s.

ŽIDEKOVÁ, Anna. Prostitúcia rokov 1918-1945 vo Zvolene In: SOKOLOVSKÝ, Leon. *Kriminalita, bezpečnosť a súdnictvo v minulosti miest a obcí na Slovensku. Zborník z rovnomennej vedeckej konferencie konanej 1. - 3. 10. 2003 v Lučenci*, Bratislava: Univerzita Komenského, 2007, 10 s.

Konferencie

LEVY, David. *Robot Prostitutes as Alternatives to Human Sex Workers* In IEEE (international conference on robotics and automation). Rím: 2007.

Internetové odkazy

[BAJCUROVÁ](#), Katarína. *Koloman Sokol z cyklu Kolegovia / klasici slovenskej moderny v GLF*. Ružomberok: SNG. Dostupné na internete: <https://www.sng.sk/sk/vystavy/2673_koloman-sokol-z-cyklu-kolegovia-klasici-slovenskej-moderny-v-glf#> [2021-09-16].

DARUĽA, Štefan. Stenoprotokol ze schůze č. 171. Praha: Poslaneká snemovňa, 1922, s. 1. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=17630>>. [cit. 2021-09-27].

Galéria Nedbalka, n. o. [online]. Výtvarná moderna Slovenska. Bratislava: Galéria Nedbalka, n.o. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: <https://www.nedbalka.sk>.

HRABUŠICKÝ, Aurel. [online]. Katalóg k výstave Nové Slovensko (2012). Bratislava: SNG. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:GPB.G_1044

SIKOROVÁ-PUTIŠOVÁ, Mira; HERMANOVÁ, Kristína. [online]. Druhá vlna slovenskej moderny. Žilina: PGU. [cit. 2023-01-17]. Dostupné na: <https://www.pgu.sk>.

SLOVENSKA VIRTUALNA GALERIA. *Anton Jasusch*. Bratislava: SVG, 2010. Dostupné na internete:

<<http://www.artgallery.sk/pouzivatel.php?getObsah=2&getPouzivatel=64&getStranka=1000>> [2021-09-16].

Stenoprotokol ze schůze č. 27, 30. 11. 1920. [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=16107>>.

Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919 [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm>.

Stenoprotokol ze schůze č. 117, 24. 5. 1922 [cit. 03. augusta 2020]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=27929>>.

Zpráva I. výboru pro veřejné zdravotnictví a tělesnou výchovu, II. výboru sociálně-politického a III. výboru rozpočtového k vládnímu návrhu zákona. (tisk sen. 764 a 1332) o potírání pohlavních nemocí (tisk 3598). Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=22906>>. [cit. 2021-09-27].

Obrazové prílohy

BEDNÁR, Štefan. *Dvojica v nočnej ulici*. [online]. Bratislava, Slovenská národná galéria (SNG), 1929. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_12741> [2021-09-16]

BUER, Konštantín. *Odsúdená*. [online]. Košice, Slovenská národná galéria (SNG), 1927. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_2477> [2021-09-16]

COLLINÁSY, Juraj. *Ulička lásky*. [online]. Košice, Východoslovenská galéria (VSG), 1949. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:VSG.O_796> [2021-09-16]

GALANDA, Mikuláš. *Ulica*. [online]. Bratislava, Slovenská národná galéria (SNG), 1924. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.G_2604> [2021-09-16]

JASUSCH, Anton. *Kupliarka*. [online]. Košice, Slovenská národná galéria (SNG), 1925. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_5813> [2021-09-16]

MAJERNÍK, Cyprián. *Na pohovke – Milenci na periférii*. [online]. Bratislava, Slovenská národná galéria (SNG), 1935. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.K_6036> [2021-09-16]

SOKOL, Koloman. *Odsúdená*. [online]. Bratislava, Slovenská národná galéria (SNG), 1924. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.G_2604> [2021-09-16]

WEINER-KRÁĽ, Imrich. *Vydrica*. [online]. Bratislava, Slovenská národná galéria (SNG), 1937. Dostupné na internete: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.G_3003> [2021-09-16]

PRÍLOHA A: Počet verejných domov a prostitútok

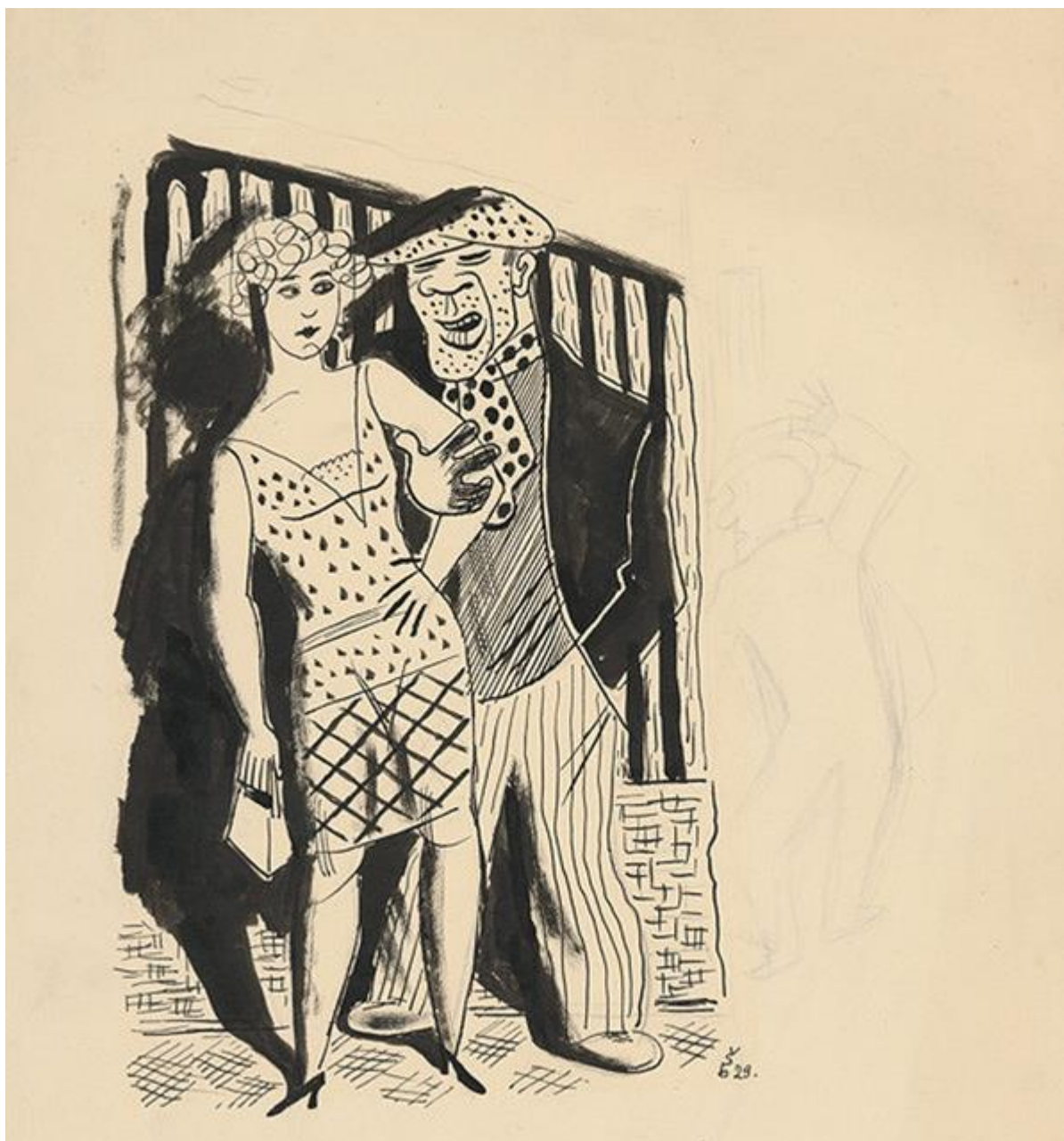
Mesto	Počet nevestincov	Majiteľ/ka	Počet prostitútok v nevestinci	Počet prostitútok mimo nevestinca
Rimavská Sobota	1	Ludevítová Erdelyii	6	7
Jelšava	1	Mária Černyho	4	-
Rožňava	-	-	-	8
Šahy	1	Szócei Jozefová,	8	-
Vrútky	1	Mária Staudinger	6-8	-
Martín	-	-		2-3
Orava	-	-	-	-
Komárno	3	Bischitzová, Freidlová, Lichtenstahlová	5,7,7	4
Nitra	2	Vavrekov Pavel Tausig Leopoldová	5, 6	3
Nové Zámky	1	Puchár Emil	6-8	8
Nové Mesto	1	Biringer, Alois	4	-
Piešťany	2	Pauer Katarína, Passa Ida	4, 3	-
Senica	1	Leebová Roza	2	-
Topoľčany	1	Gutman Terezia	5	-
Zvolen	1	Alžbeta Hoffmann	5	3
Banská Bystrica	2	Katarína Hoffman (Gruner), Roza Irházy	19, 19	-
Levice	1	Pavel Vavrek	4	-
Zlaté Moravce	1	Leebová Roza	2	-
Kremnica	1	Jozefína Majtánová	3	-
Levoča	1	nečitateľné, spravoval podnájomník	6	-
Kežmarok	1	Antonín nečitateľné	7	-
Poprad	1	Jakubová Hoffmannová	6	-

Lučenec	2	Levandovský Soldner	8 6	-
Trnava	1	Šamuleová Guttman	6-8	2
Dunajská Streda	-	-	-	6
Bratislava	6	Arnoldová Maszarik, Alžbeta Jakličová, Rudolfová Marinzl, Ludevitová Szecsányi, Ludevitová Bonok, Františková Weiszová Július Vecsey	104	50
Košice	1	Ján Čičok	13	80
Trenčín	1	Lujza Barteková	4	4
Žilina	1	František Holčapek	7	7
Trenčianske Teplice	1	Mária Mazúrová	3	3
Ružomberok	1	Ignác Kšaft	8	6
Liptovský Mikuláš	1	Anna Adamek	6	3
Michalovce	-	-	-	5
Kráľovský Chlmec	-	-	-	5
Humenné	-	-	-	1
Sečovce	-	-	-	1
Vranov	-	-	-	1

Obrazové přílohy

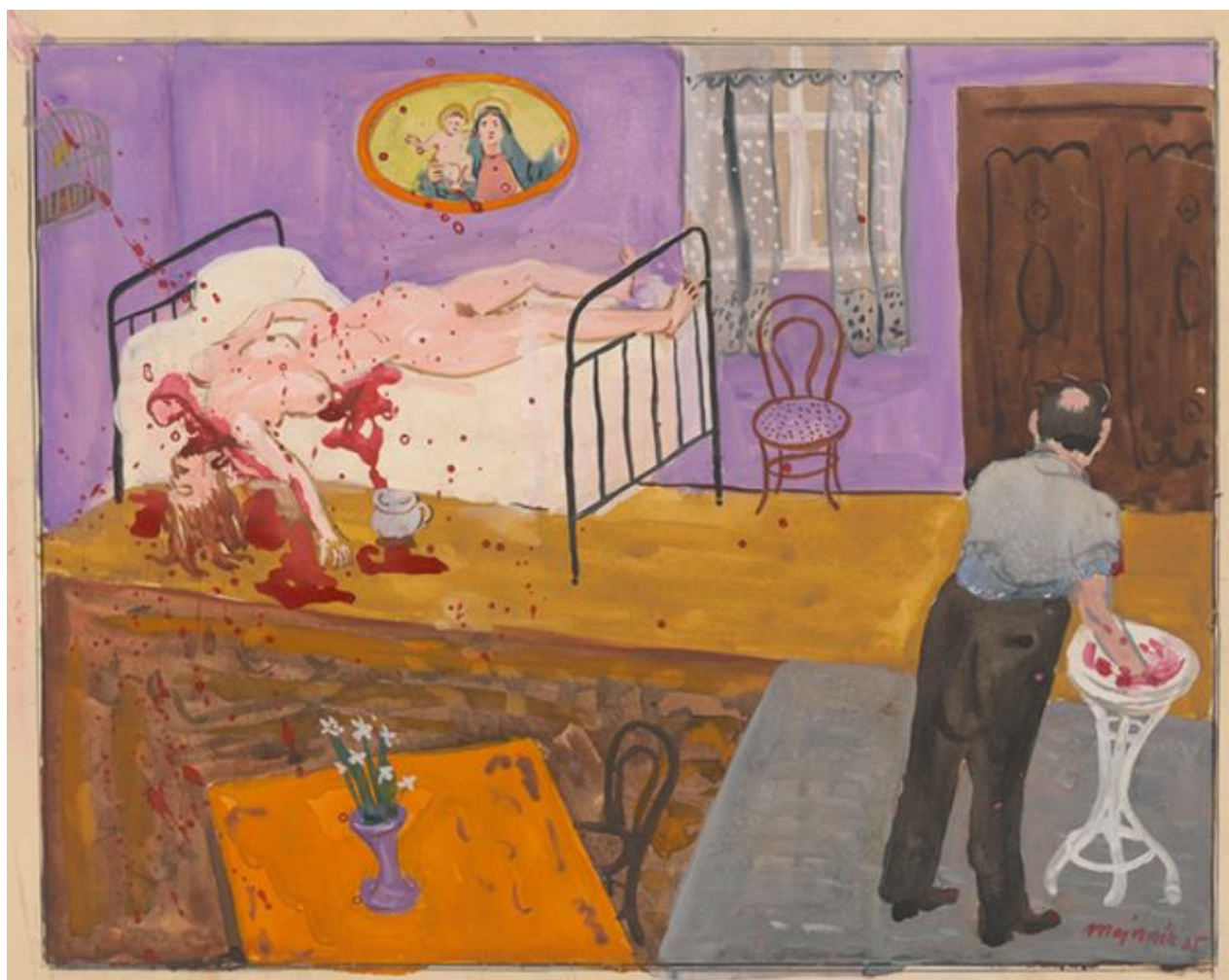
Obr. 1 Imrich Weiner-Král, Vydrice

Obr. 2 Štefan Bednár, *Dvojica v nočnej ulici*

Obr. 2 Cyprián Majerník, *Na pohovke*

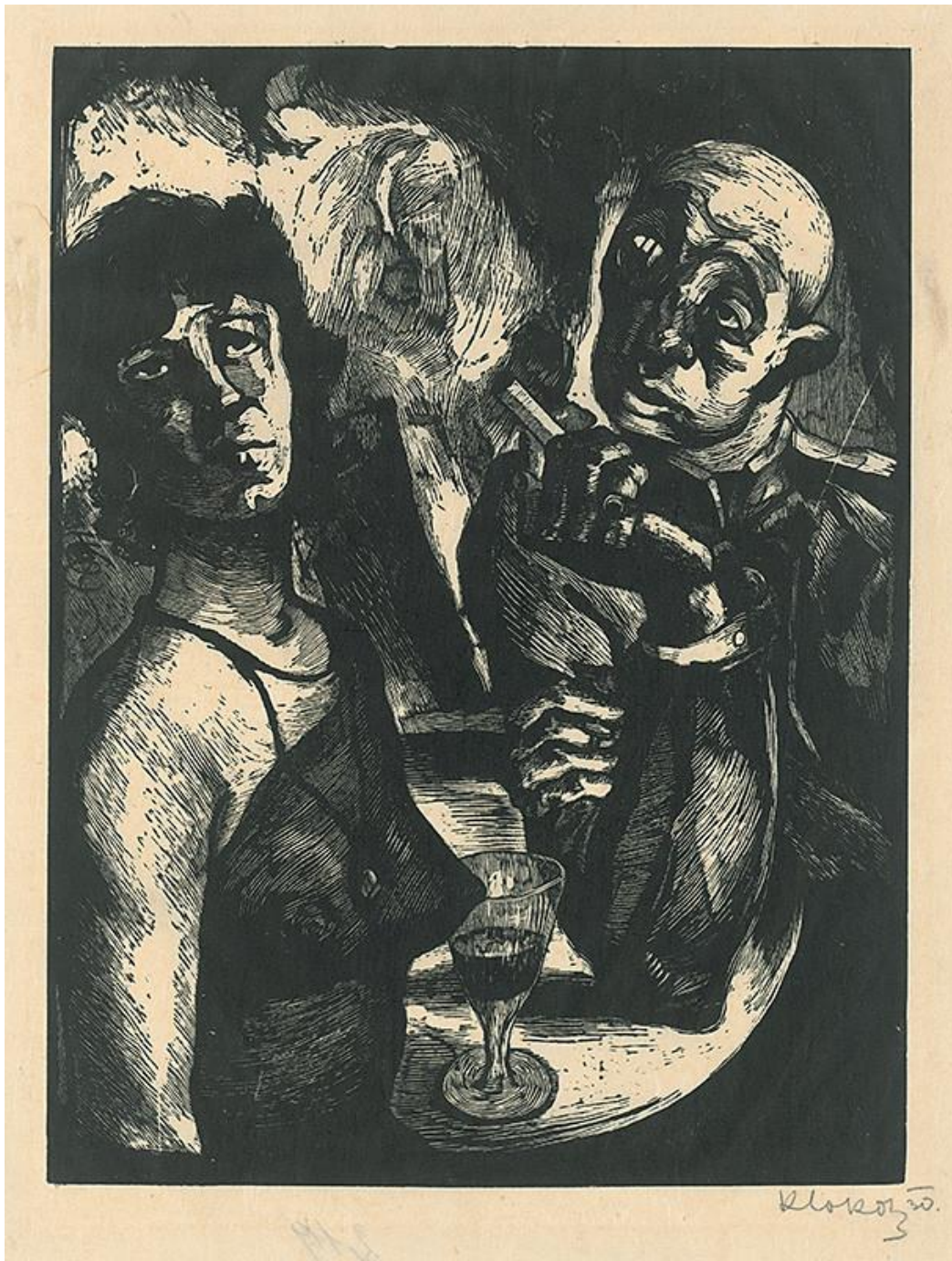
Obr. 3 Cyprián Majerník, *Milenci na periférii*

Obr. 4 Mikuláš Galanda, *Ulica*

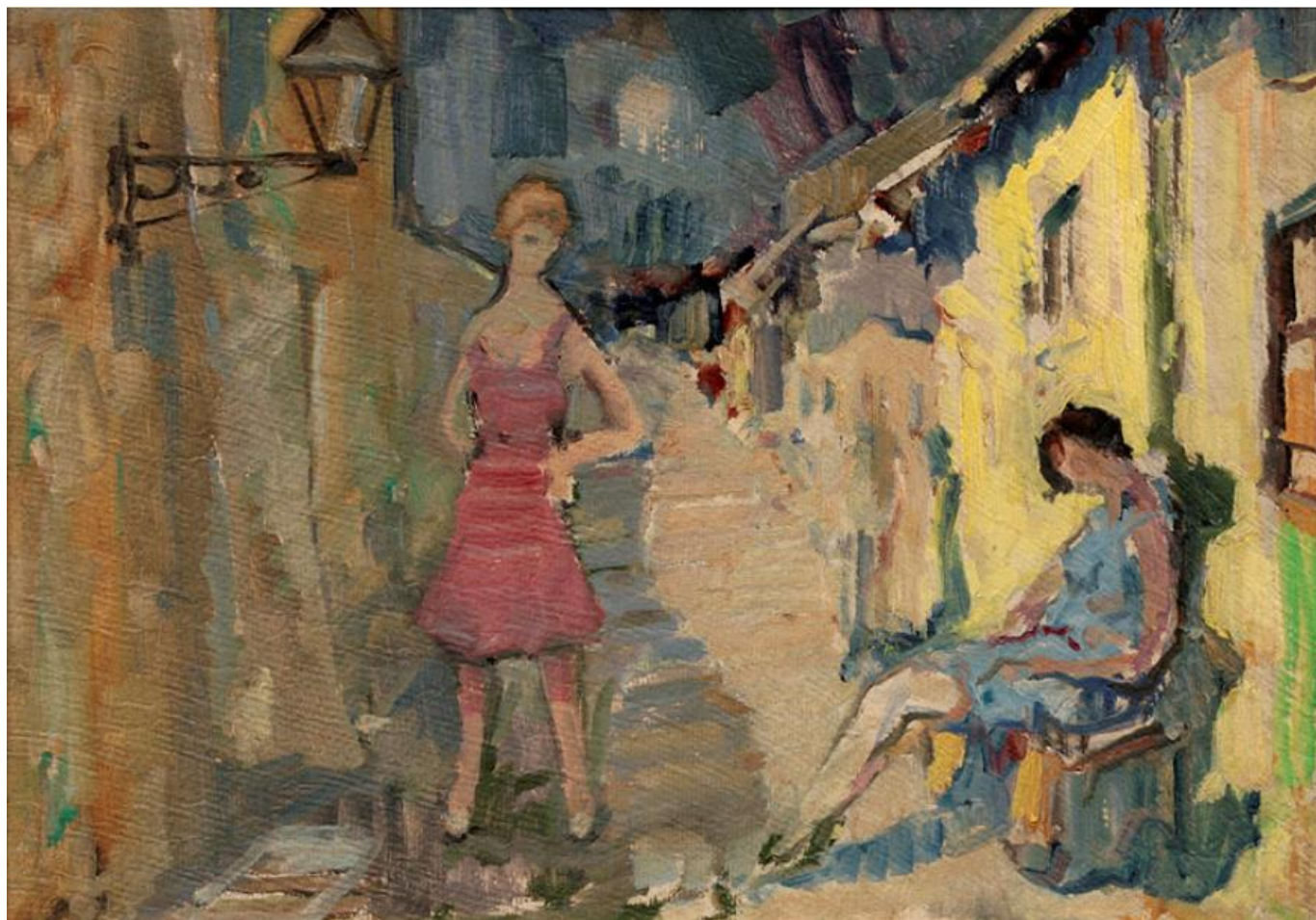
Obr. 4 Konštantín Bauer, *Odsúdená*

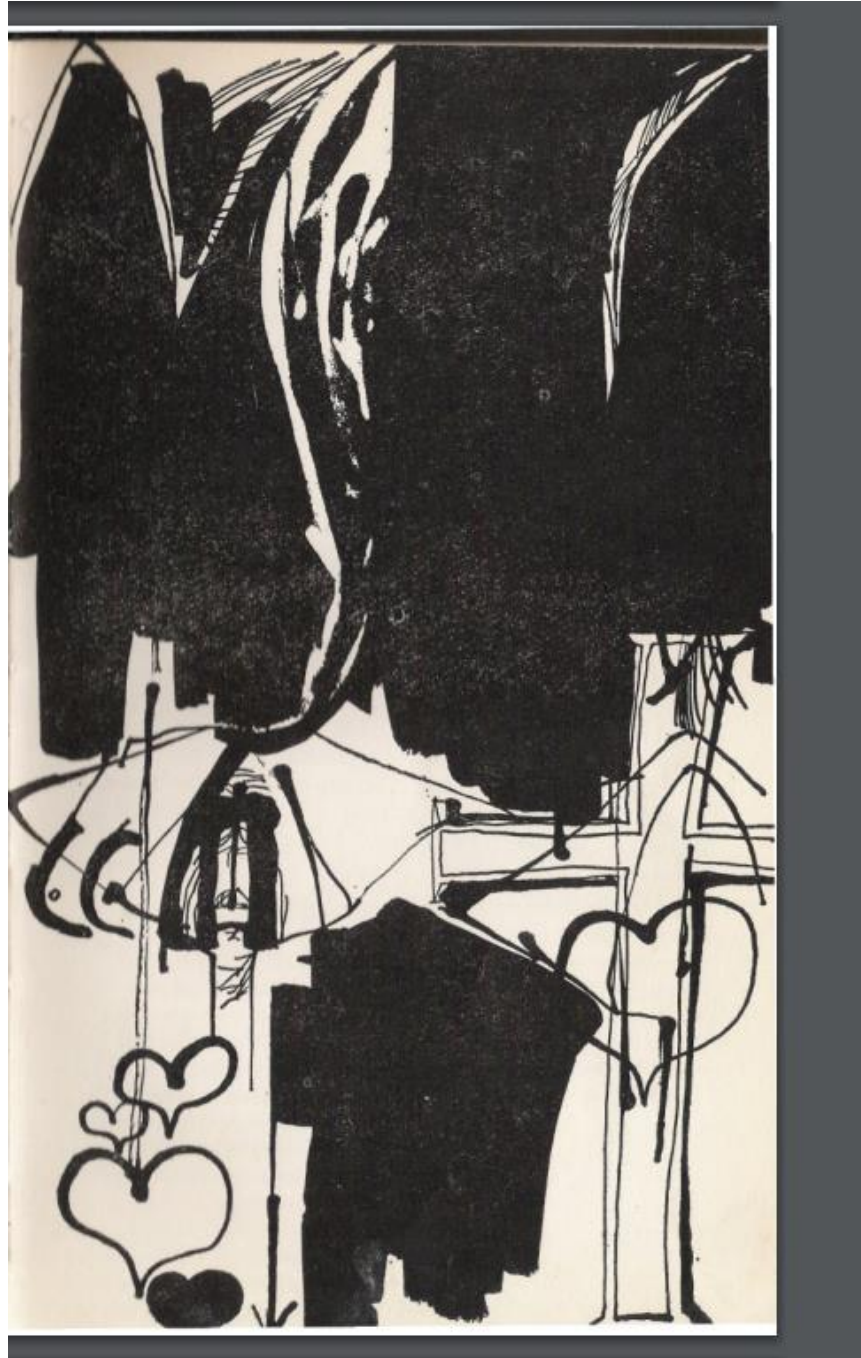
Obr. 5 Koloman Sokol, *Odsúdená*

Obr. 3 Anton Jasusch, *Kupliarka*

Obr. 4 Juraj Collinásy, *Ulička lásky*

Obr. 8. Ilustrácia z knihy